

Lagrådsremiss

Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 30 april 2026

Gunnar Strömmer

Emma Pleiner
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslår regeringen en ny lag om domstolar och domare. I en rättsstat är det grundläggande att varje medborgare kan få sin sak prövad i en rättvis rättegång av oberoende och opartiska domstolar. För att skapa ett starkare och mer långsiktigt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende föreslår regeringen bland annat följande.

- Domstolsverket ska byta namn till Domstolsstyrelsen och ledas av en styrelse och en myndighetschef med titeln direktör.
- Det införs en reglering om ett nomineringsförfarande till Domarnämnden och om att regeringen är bunden av nämndens förslag i ett utnämningssärende.
- Det inrättas en ny nämndmyndighet, Domaransvarsnämnden, som ska pröva bland annat frågor om skiljande från anställning när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd.
- Det införs en reglering om avgångsåldern för ordinarie domare.
- Justitiekanslern ska inte längre utöva tillsyn över domstolväsendet.
- Det införs en reglering om de högsta domstolarnas möjligheter att sammanträda i särskild sammansättning.

Den nya lagen och övriga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 april 2027. Bestämmelserna om förordnande av ledamöter i Domstolsstyrelsens styrelse, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden föreslås dock träda i kraft den 1 januari 2027.

Innehållsförteckning

1	Beslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om domstolar och domare	6
2.2	Förslag till lag om ändring i riksdagsordningen	18
2.3	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	19
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	21
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder	23
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister	25
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn	27
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning	29
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning	31
2.10	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	34
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (2009:966) om Försvarsunderrättelsesdomstol	37
2.12	Förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar	38
2.13	Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare	39
2.14	Förslag till lag om ändring i budgetlagen (2011:203)	40
2.15	Förslag till lag om ändring i lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna	41
2.16	Förslag till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar	42
2.17	Förslag till lag om ändring i lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO)	43
3	Ärendet och dess beredning	45
4	En ny lag om domstolar och domare	46
5	Den centrala domstolsadministrationen	49
5.1	Tidigare ställningstaganden	49
5.2	Domstolsstyrelsens verksamhet	50
5.3	Domstolsstyrelsens ledning	55
5.3.1	Styrelsens storlek och sammansättning	55
5.3.2	Ledamöternas och ersättarnas förordnanden	62
5.3.3	Nomineringsförfarandet	65
5.4	Domstolsstyrelsens myndighetschef	70
5.5	En starkare ställning i budgetfrågor	72
6	Utnämning av ordinarie domare	77

6.1	Bakgrund och tidigare ställningstaganden.....	77
6.2	Domarnämndens sammansättning	77
6.3	Ledamöternas och ersättarnas förordnanden	81
6.4	Ett nytt nomineringsförfarande.....	83
6.5	Regeringens bundenhet i ett utnämningsärende	86
6.6	Domstolsstyrelsens ansvar att främja rekryteringen av ordinarie domare.....	87
6.7	Ändrade regler för vissa utnämningar	89
7	Prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning.....	90
7.1	Bakgrund och tidigare ställningstaganden.....	90
7.2	En ny myndighet för frågor om ansvarsutkrävande.....	91
7.2.1	En ny nämndmyndighet med uppgift att pröva frågor om ansvarsutkrävande inrättas	91
7.3	Domaransvarsnämnden	100
7.3.1	Nämndens uppgifter	100
7.3.2	Nämndens storlek och sammansättning.....	107
7.3.3	Ledamöternas och ersättarnas förordnanden.....	110
7.3.4	Nämndens organisation	113
7.4	Prövningen i Domaransvarsnämnden	114
7.4.1	Initiativrätt och anmälningsskyldighet.....	114
7.4.2	Huvuddragen i förfarandet.....	118
7.4.3	Sekretess hos Domaransvarsnämnden	122
7.5	Ändringar i den materiella regleringen om ordinarie domares rättsställning.....	126
7.5.1	Den arbetsrättsliga regleringen om avskedande ska inte längre gälla.....	126
7.5.2	Lön och andra anställningsförmåner under en avstängning.....	137
7.6	En rätt till domstolsprövning av Domaransvarsnämndens beslut	140
7.6.1	Handläggningen i domstol.....	145
7.6.2	Verkställighet av och underrättelse om beslut	149
8	Avgångsskyldighet på grund av ålder	151
8.1	Tidigare ställningstaganden.....	151
8.2	Ordinarie domares avgångsskyldighet.....	152
9	Justitiekanslerns tillsyn över domstolsväsendet	157
9.1	Bakgrund och tidigare ställningstaganden.....	157
9.2	Justitiekanslerns tillsynskrets enligt tillsynslagen ska begränsas	158
10	En möjlighet för Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen att sammanträda i särskild sammansättning.....	166
10.1	En möjlighet att sammanträda i särskild sammansättning införs.....	166
10.2	Tjänstgöringsskyldighet för justitieråd	169

11	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	171
12	Konsekvenser.....	174
13	Författningskommentar.....	177
13.1	Förslaget till lag om domstolar och domare	177
13.2	Förslag till lag om ändring i riksdagsordningen	206
13.3	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	206
13.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	209
13.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder.....	210
13.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.....	211
13.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn	213
13.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning.....	214
13.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning	215
13.10	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	217
13.11	Förslaget till lag om ändring i lagen (2009:966) om Försvarsunderrättelsesdomstol.....	219
13.12	Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar	219
13.13	Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare.....	220
13.14	Förslaget till lag om ändring i budgetlagen (2011:203)	220
13.15	Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.....	221
13.16	Förslaget till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar.....	221
13.17	Förslaget till lag om ändring i lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO).....	221
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Förstärkt skydd för demokratien och domstolarnas oberoende (SOU 2023:12)	224
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	235
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	260
Bilaga 4	Sammanfattning av betänkandet Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende (SOU 2025:56)	261
Bilaga 5	Betänkandets lagförslag	275
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna	318

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om domstolar och domare,
2. lag om ändring i riksdagsordningen,
3. lag om ändring i rättegångsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
5. lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,
6. lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,
7. lag om ändring i lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn,
8. lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning,
9. lag om ändring i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning,
10. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
11. lag om ändring i lagen (2009:966) om Försvarsunderrättelsedomstol,
12. lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar,
13. lag om ändring i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare,
14. lag om ändring i budgetlagen (2011:203),
15. lag om ändring i lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna,
16. lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar,
17. lag om ändring i lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om domstolar och domare

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens innehåll

1 § Denna lag kompletterar regeringsformens bestämmelser om domstolar, ordinarie domare och administrationen av domstolar.

2 § Lagen är indelad i följande kapitel:

- Inledande bestämmelser (1 kap.),
- Domstolar (2 kap.),
- Utnämning av ordinarie domare (3 kap.),
- Administrationen av domstolar (4 kap.),
- Ordinarie domares rättsställning (5 kap.),
- Prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning (6 kap.).

Ordinarie domare

3 § Ordinarie domare är

1. justitieråd tillika ordförande, justitieråd tillika avdelningsordförande och övriga justitieråd i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen,
2. president, lagman samt råd tillika vice ordförande på avdelning och övriga råd i hovrätt och kammarrätt,
3. lagman, chefsrådmän och rådmän i tingsrätt och förvaltningsrätt,
4. tekniska råd,
5. patentråd,
6. ordförande tillika chef och övriga ordförande i Arbetsdomstolen, och
7. ordförande i Försvarsunderrättelsesdomstolen.

4 § Av lagen (1994:216) om fullmaktsanställning framgår att ordinarie domare anställs med fullmakt.

2 kap. Domstolar

Domstolarnas ledning

1 § Varje domstol leds av en domstolschef, vilken i

1. Högsta domstolen är domstolens ordförande,
2. Högsta förvaltningsdomstolen är domstolens ordförande,
3. en hovrätt är hovrättspresidenten i domstolen,
4. en kammarrätt är kammarrättspresidenten i domstolen,

5. en tingsrätt är tingsrättslagmannen i domstolen,
6. en förvaltningsrätt är förvaltningsrättslagmannen i domstolen,
7. Arbetsdomstolen är ordföranden tillika chefen i domstolen, och
8. Försvarsunderrättsedomstolen är domstolens ordförande.

Ledningens ansvar

2 § En domstolschef enligt 1 § 1–6 ansvarar för domstolens verksamhet och ska se till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen samt att domstolen hushållar väl med statens medel.

Domstolarnas administrativa ärenden

3 § En domstols administrativa ärenden ska avgöras med respekt för den enskilde domarens självständighet enligt regeringsformen.

4 § I Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen avgörs administrativa ärenden genom kollegiala beslut, av domstolschefen, av chefen för domstolens kansli eller, om domstolen är indelad i avdelningar, på avdelning. Även i övriga domstolar kan administrativa ärenden avgöras genom kollegiala beslut.

Chefskap

5 § Uppgifter som innefattar chefskap över en ordinarie domare får

- i en hovrätt eller kammarrätt utövas endast av domstolschefen eller en lagman i den domstol där domaren är anställd, och
- i en tingsrätt eller förvaltningsrätt utövas endast av domstolschefen eller en chefsrådmann i den domstol där domaren är anställd.

3 kap. Utnämning av ordinarie domare

Domarnämnden

Uppgifter

1 § Domarnämnden ska bereda och lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för nämnden.

Ledning

2 § Nämnden består av nio ledamöter. Av dessa ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,
2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,
4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,
5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,
6. en ledamot vara advokat,
7. en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet, och

8. två ledamöter representera allmänheten.
För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

3 § Ledamöter och ersättare i nämnden utses för en tid om fyra år. Ledamöter och ersättare som representerar allmänheten väljs av riksdagen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 5 §.

4 § En ledamot eller ersättare i nämnden får inte samtidigt

- vara ledamot eller ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen eller i Domaransvarsnämnden,
- vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet eller anställd på central nivå i ett politiskt parti, eller
- inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

5 § Innan en ledamot eller ersättare förordnas i nämnden ska regeringen inhämta förslag från

1. ordförandena i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen när det gäller en ledamot eller ersättare från dessa domstolar,

2. hovrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från hovrätterna,

3. kammarrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från kammarrätterna,

4. tingsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från tingsrätterna,

5. förvaltningsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från förvaltningsrätterna,

6. Sveriges advokatsamfund när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara advokat, och

7. Arbetsgivarverket när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

Innan förslag lämnas enligt första stycket 1–5 ska de ordinarie domarna i de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig. De personer som föreslås av Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket bör ha kunskap om och erfarenhet av rekryteringsfrågor och andra arbetsgivarfrågor.

För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås.

6 § Nämnden utser inom sig en ordförande och en vice ordförande.

Organisation

7 § Vid nämnden ska det finnas ett kansli. Chefen för kansliet ska vara eller ha varit ordinarie domare eller ha liknande yrkeserfarenhet och kompetens.

Domarnämndens handläggning

8 § Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen, Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättsdomstolen ska anmäla till Domarnämnden när det

finns en ledig anställning som ordinarie domare i domstolen som behöver tillsättas. Om det gäller tillsättning av en ledig anställning som ordinarie domare i en annan domstol ska anmälan göras av Domstolsstyrelsen.

Nämnden får handlägga ett ärende om utnämning av ordinarie domare endast om en anmälan har gjorts.

9 § Nämnden ska på lämpligt sätt informera om en ledig anställning som ordinarie domare.

10 § Den som vill ansöka om en ledig anställning ska lämna in en skriftlig ansökan till nämnden. Därutöver får en generell intresseanmälan för anställningar som ordinarie domare göras till nämnden.

11 § I ärenden som gäller utnämning av en chef för en domstol får en företrädare för Domstolsstyrelsen närvara och yttra sig vid nämndens sammanträden.

12 § Nämndens förslag till regeringen ska motiveras.

Överklagande

13 § Domarnämndens förslag i ärenden om utnämning får inte överklagas.

Regeringens beslut

14 § Regeringen får till ordinarie domare utnämna endast en person som Domarnämnden har föreslagit för anställningen.

4 kap. Administrationen av domstolar

Domstolsstyrelsen

Uppgifter

1 § Domstolsstyrelsen ska ge administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för myndigheten.

2 § Domstolsstyrelsen ska i fråga om de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna

1. i administrativt hänseende leda och samordna verksamheten för att skapa förutsättningar för en rättssäker verksamhet och se till att den bedrivs effektivt,

2. åstadkomma en ändamålsenlig resursfördelning,

3. vara en drivande och stödjande kraft i utvecklings- och kvalitetsarbete,

4. arbeta för god tillgänglighet och information när det gäller verksamheten,

5. arbeta för god samverkan mellan domstolarna och med andra berörda myndigheter, och

6. initiera och samordna den internationella verksamheten och leda arbetet med insatser inom internationell civil krishantering och utvecklingssamarbete.

Domstolsstyrelsen ska även bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare.

I detta arbete ska Domstolsstyrelsen beakta domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet enligt regeringsformen.

3 § Innan budgetpropositionen lämnas till riksdagen ska regeringen inhämta ett budgetunderlag från Domstolsstyrelsen med förslag till finansiering av verksamheten vid Domstolsstyrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Ledning

4 § Domstolsstyrelsen leds av en styrelse som består av nio ledamöter. Av dessa ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,
2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,
4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,
5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,
6. två ledamöter vara anställda i en allmän domstol eller en allmän förvaltningsdomstol utan att vara ordinarie domare,
7. en ledamot vara advokat, och
8. en ledamot ha kunskap om och erfarenhet av frågor om styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

5 § Ledamöter och ersättare i styrelsen förordnas av regeringen för en tid om sex år.

Den som har varit ledamot i styrelsen får utses som styrelseledamot på nytt först fem år efter det att uppdraget som ledamot upphörde.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 7 §.

6 § En ledamot eller ersättare i styrelsen får inte samtidigt

- vara ledamot eller ersättare i Domarnämnden eller Domaransvarsnämnden,
- vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet eller anställd på central nivå i ett politiskt parti, eller
- inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

7 § Innan en ledamot eller ersättare i styrelsen förordnas ska regeringen inhämta förslag från

1. ordförandena i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen när det gäller en ledamot eller ersättare från dessa domstolar,

2. hovrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från hovrätterna,

3. kammarrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från kammarrätterna,

4. tingsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från tingsrätterna,

5. förvaltningsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från förvaltningsrätterna,

6. domstolscheferna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna när det gäller en ledamot eller ersättare som är anställd i någon av dessa domstolar utan att vara ordinarie domare,

7. Sveriges advokatsamfund när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara advokat, och

8. Arbetsgivarverket när det gäller en ledamot eller ersättare som ska ha kunskap om och tidigare erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

Innan förslag lämnas enligt första stycket 1–5 ska de ordinarie domarna i de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig. Innan förslag lämnas enligt första stycket 6 ska de andra anställda i domstolarna ges tillfälle att yttra sig.

För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås.

8 § Styrelsen utser inom sig en ordförande och en vice ordförande.

Domstolsstyrelsens chef

9 § Domstolsstyrelsens direktör är myndighetschef. Direktören anställs för en tid om sex år med möjlighet till förlängning med högst tre år. Av 11 kap. 15 § regeringsformen framgår att myndighetens chef anställs av styrelsen.

Anställningen som direktör ska utlysas och tillsättas efter ett ansökningsförfarande. Direktören ska ha erfarenhet av kvalificerat arbete och ledning inom offentlig förvaltning.

10 § Direktören har, om inte styrelsen har bestämt annat, rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden.

11 § Styrelsen prövar frågor om direktörens bisysslor enligt 7 a–7 d §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning och om han eller hon ska skiljas från anställningen enligt 33 § första stycket samma lag.

5 kap. Ordinarie domares rättsställning

Inledande bestämmelser

1 § En ordinarie domare får skiljas från anställningen endast enligt vad som föreskrivs i regeringsformen och denna lag.

I lagen (1994:261) om fullmaktsanställning finns bestämmelser om förflyttning och tjänstgöringsskyldighet när det gäller ordinarie domare.

Om någon bestämmelse i detta kapitel avviker från lagen (1994:260) om offentlig anställning ska denna lag gälla.

Skiljande från anställning

Skiljande från anställningen på grund av olämplighet

2 § Av 11 kap. 7 § första stycket 1 regeringsformen framgår under vilka förutsättningar en ordinarie domare får skiljas från anställningen på grund av olämplighet.

Avgångsskyldighet på grund av ålder

3 § En ordinarie domare är skyldig att avgå från anställningen vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år.

Om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl får Domstolsstyrelsen, efter ansökan av en ordinarie domare, besluta att avgångsskyldigheten för domaren ska infalla vid en senare tidpunkt, dock senast vid utgången av den månad då han eller hon fyller 70 år. Domstolsstyrelsens beslut får inte överklagas.

En ansökan om senare avgångsskyldighet ska lämnas in till Domstolsstyrelsen senast fyra månader innan avgångsskyldigheten enligt första stycket infaller.

Entledigande på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan

4 § En ordinarie domare får entledigas från anställningen

1. om han eller hon på grund av förlust av eller nedsättning i arbetsförmågan är för framtiden oförmögen att fullgöra sina arbetsuppgifter tillfredsställande, eller

2. om han eller hon på grund av nedsatt arbetsförmåga under två år i följd inte har tjänstgjort annat än försöksvis under kortare tid och det är dels sannolikt att han eller hon inte kan återinträda i arbete inom ytterligare ett år, dels ovisst hur arbetsförmågan därefter kommer att utveckla sig.

Första stycket gäller inte om domaren kan förflyttas enligt 11 kap. 7 § andra stycket regeringsformen.

Avstängning

5 § En ordinarie domare får stängas av från arbetet

1. om ett förfarande inleds som syftar till att han eller hon ska skiljas från anställningen på grund av olämplighet,

2. om en åtgärd vidtas för att åtal ska väckas mot honom eller henne för en gärning som kan antas medföra att han eller hon ska skiljas från anställningen på grund av olämplighet,

3. om han eller hon inte fullgör sina arbetsuppgifter tillfredsställande och detta beror på sjukdom eller något jämförligt förhållande, eller

4. om han eller hon inte följer ett beslut om läkarundersökning enligt 7 §.

6 § Lön eller andra anställningsförmåner får hållas inne under avstängningstiden endast om det finns särskilda skäl för det.

Om en domare har stängts av från arbetet med stöd av 5 § 1 men sedan inte skiljs från anställningen, ska sådana anställningsförmåner som har hållits inne under avstängningen betalas ut eller ersättas i efterhand. Detsamma gäller om en domare har stängts av från arbetet med stöd av 5 § 2 och åtal inte väcks eller åtalet läggs ned eller ogillas.

Läkarundersökning

7 § Om en ordinarie domare inte fullgör sina arbetsuppgifter tillfredsställande och det är sannolikt att den bristande arbetsförmågan beror på sjukdom eller något jämförligt förhållande, får det beslutas att domaren ska undersökas av en läkare som anvisas honom eller henne.

Förhandlingsskyldighet

8 § Bestämmelserna om förhandlingsskyldighet i 11–14 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet ska inte tillämpas när det gäller frågor om skiljande från anställning, avstängning, innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning eller läkarundersökning.

6 kap. Prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning

Domaransvarsnämnden

Uppgifter

1 § Domaransvarsnämnden ska besluta i frågor om skiljande från anställning, avstängning, innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning, läkarundersökning, disciplinansvar och åtalsanmälan när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för nämnden.

Ledning

2 § Nämnden består av fem ledamöter. Av dessa ska

1. ordföranden vara eller ha varit president i hovrätt eller kammarrätt,
 2. vice ordföranden vara eller ha varit lagman i tingsrätt eller förvaltningsrätt,
 3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare utan att vara domstolschef,
 4. en ledamot vara advokat, och
 5. en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.
- För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

3 § Ledamöter och ersättare i nämnden förordnas av regeringen för en tid om fyra år.

Innan en ledamot eller ersättare förordnas ska regeringen inhämta förslag från Domstolsstyrelsen. För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås. Den ledamot och ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet bör ha arbetsrättslig kompetens.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits av Domstolsstyrelsen.

4 § En ledamot eller ersättare i nämnden får inte samtidigt

– vara ledamot eller ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen eller i Domarnämnden,

- vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet eller anställd på central nivå i ett politiskt parti,
- vara president i Svea hovrätt, eller
- inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Organisation

5 § Vid nämnden tjänstgör en sekreterare som utses av nämnden.

Anmälningsskyldighet

6 § Om det beträffande en ordinarie domare uppkommer en fråga om skiljande från anställning, avstängning eller läkarundersökning enligt 5 kap. 2, 4, 5 eller 7 §, ska den domstol där domaren är anställd genast anmäla detta till Riksdagens ombudsmän.

Om det uppkommer en fråga om åtalsanmälan eller disciplinansvar ska den domstol där domaren är anställd genast anmäla detta till Domaransvarsnämnden.

Första och andra styckena gäller inte om frågan avser domstolens chef eller ett justitieråd.

Domaransvarsnämndens handläggning

7 § Om en ordinarie domare motsätter sig avgångsskyldighet enligt 5 kap. 3 § första stycket prövar Domaransvarsnämnden på begäran av Domstolsstyrelsen om förutsättningarna för avgångsskyldigheten är uppfyllda.

8 § På begäran av riksdagens ombudsman beslutar Domaransvarsnämnden om en ordinarie domare ska skiljas från anställningen, stängas av från arbetet eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning enligt 5 kap. 2, 4, 5 eller 7 §.

9 § På begäran av Domstolsstyrelsen beslutar Domaransvarsnämnden om arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en ordinarie domares avstängning enligt 5 kap. 6 §.

10 § Domaransvarsnämnden beslutar om en ordinarie domare ska meddelas disciplinpåföljd eller anmälas till åtal enligt 14–19, 22 och 42 §§ andra stycket lagen (1994:260) om offentlig anställning.

Ett ärende om disciplinansvar eller åtalsanmälan inleds i nämnden genom en anmälan enligt 6 § andra stycket denna lag eller 22 § lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO).

11 § Ett ärende inleds skriftligen med uppgifter om vem ärendet gäller, vilken åtgärd som begäran eller anmälan avser och de omständigheter som åberopas till stöd för framställningen.

Parter i ärendet är den som har inlett det och den domare som ärendet gäller.

12 § Om domaren begär det ska han eller hon ges tillfälle att närvara vid ett sammanträde. Motparten ska då också ges tillfälle att närvara.

Nämnden får även i övrigt ge den som kan lämna upplysningar i ärendet tillfälle att närvara vid ett sammanträde. Han eller hon har rätt att få skälig ersättning av allmänna medel för sina inställesekostnader. Parterna ska ges tillfälle att närvara vid ett sådant sammanträde.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om ersättning.

Överklagande

13 § Domaransvarsnämndens beslut enligt denna lag får överklagas till Svea hovrätt. Beslut om avvísning på grund av att ärendet har inletts av någon som saknar sådan behörighet eller beslut i fråga om åtalsanmälan får dock inte överklagas.

14 § Beslut i ärenden om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning enligt 8 § och beslut i ärenden om disciplinansvar enligt 10 § får överklagas endast av den domare som ärendet gäller och av riksdagens ombudsman.

Beslut i ärenden om avgångsskyldighet enligt 7 § och beslut i ärenden om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner enligt 9 § får överklagas endast av den domare ärendet gäller och av Domstolsstyrelsen.

Prövningen i domstol

15 § Vid handläggningen i domstol tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte något annat föreskrivs i denna lag. Det som anges i den lagen om hur ärenden inleds i tingsrätt ska tillämpas i hovrätten.

Bestämmelsen i 11 § lagen om domstolsärenden om förvaltningsmyndighets partsställning ska inte tillämpas.

Om domaren överklagar Domaransvarsnämndens beslut är riksdagens ombudsman domarens motpart i domstolen i ärenden som avses i 8 och 10 §§. Domstolsstyrelsen är domarens motpart i ärenden som avses i 7 och 9 §§.

16 § Vid omröstning tillämpas bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken. I fråga om ersättning enligt 12 § andra stycket tillämpas dock bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken.

17 § I fråga om rättegångskostnader tillämpas bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken.

Om domaren enligt 18 kap. 1 § rättegångsbalken är att anse som tappande men hade fog för att överklaga eller motsätta sig ändring av det överklagade beslutet eller om det annars finns särskilda skäl, får rätten besluta att han eller hon inte behöver ersätta motpartens rättegångskostnad alls eller endast delvis.

Underrättelse om beslut

18 § Domstolsstyrelsen ska underrättas om beslut som avses i 8 § och beslut om disciplinansvar som har anmälts av riksdagens ombudsman. Om ärendet avser en ordinarie domare i Arbetsdomstolen eller Försvarsunderrättelsesdomstolen ska i stället den domstol där domaren är anställd underrättas.

Riksdagens ombudsmän ska underrättas om beslut i fråga om åtalsanmälan och disciplinansvar som inte har anmälts av en ombudsman.

Om en fackligt organiserad domare stängs av från arbetet ska den lokala arbetstagarorganisation som han eller hon tillhör genast underrättas om beslutet.

Verkan och genomförande av beslut

19 § Ett beslut om skiljande från anställningen gäller inte förrän beslutet har fått laga kraft.

Ett beslut i fråga om avstängning gäller omedelbart.

Ett beslut om läkarundersökning får inte läggas till grund för en avstängning enligt 5 kap. 5 § punkten 4 förrän beslutet har fått laga kraft.

Ett beslut om att arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en ordinarie domares avstängning gäller när beslutet har fått laga kraft, om inte något annat beslutas.

Prövningsordningen för justitieråd

20 § I 11 kap. 8 § regeringsformen finns bestämmelser om förfarandet för skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning när det gäller justitieråd. De bestämmelserna tillämpas även vid handläggningen av frågor om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner för justitieråd enligt 5 kap. 6 §.

Vid prövningen av de frågor som anges i första stycket ska handläggningen ske på det sätt som föreskrivs för tvistemål. Vid omröstning tillämpas bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken. I fråga om rättegångskostnader, underrättelse om beslut samt verkan och genomförande av beslut tillämpas bestämmelserna i 17 § andra stycket, 18 § tredje stycket och 19 § denna lag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2027. Bestämmelserna i 3 kap. 2–6 §§, 4 kap. 4–8 §§ och 6 kap. 2–4 §§ träder dock i kraft den 1 januari 2027.

2. Lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare upphör att gälla vid utgången av mars 2027.

3. Den första gången ledamöter i Domarnämnden förordnas av regeringen med tillämpning av denna lag ska tre ledamöter förordnas för en tid om fyra år, två ledamöter för en tid om tre år och två ledamöter för en tid om två år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder.

4. Den första gången ledamöter i Domstolsstyrelsens styrelse förordnas ska tre ledamöter förordnas för en tid om sex år, tre ledamöter för en tid om fem år och tre ledamöter för en tid om fyra år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder. Äldre föreskrifter om vem som utövar myndighetens ledning gäller fortsatt till utgången av mars 2027. Styrelsen får dock

före dess lämna förslag på ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden enligt 6 kap. 3 § denna lag.

5. Den första gången ledamöter i Domaransvarsnämnden förordnas ska två ledamöter förordnas för en tid om fyra år, två ledamöter för en tid om tre år och en ledamot för en tid om två år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder.

6. Villkor i ett avtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande och som innebär en skyldighet att avgå vid en ålder som är högre än den som anges i 5 kap. 3 § första stycket är fortfarande tillämpliga på pågående anställningsförhållanden som omfattas av avtalet.

7. Äldre föreskrifter gäller för handläggningen av ansökningar om att få vara kvar i anställningen efter uppnådd ålder för avgångsskyldighet som har överlämnats till regeringen före lagens ikraftträdande.

8. Kollektivavtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande gäller i fråga om lön och andra anställningsförmåner under avstängning, om avstängningen har beslutats före lagens ikraftträdande.

9. Ärenden som avser sådana frågor som ska prövas av Domaransvarsnämnden men som har inletts i Statens ansvarsnämnd eller Domstolsverkets personalansvarsnämnd före lagens ikraftträdande och som ännu inte slutligt har avgjorts ska överlämnas till Domaransvarsnämnden.

10. Mål som avser sådana frågor som ska prövas av Domaransvarsnämnden och som har inletts i domstol före lagens ikraftträdande ska handläggas enligt äldre föreskrifter. Domstolen ska vid prövningen bestå av endast ordinarie domare.

11. Ärenden som inleds i Domaransvarsnämnden ska prövas enligt föreskrifterna i denna lag även om ärendet avser omständigheter som har inträffat före lagens ikraftträdande. Ett skiljande från anställning på grund av olämplighet får dock grundas på enbart omständigheter som har inträffat före ikraftträdandet endast om riksdagens ombudsman har gjort en framställning hos Domaransvarsnämnden inom sex månader från det att den åberopade omständigheten inträffat, om arbetsgivaren har känt till omständigheterna mindre än två månader innan anmälan enligt 6 kap. 6 § gjordes, eller om det finns synnerliga skäl.

2.2 Förslag till lag om ändring i riksdagsordningen

Härigenom föreskrivs att tilläggsbestämmelse 13.23.2 riksdagsordningen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13.23.2

Riksdagen väljer i enlighet med bestämmelserna i 4 § lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare två ledamöter som representerar allmänheten i Domarnämnden och en personlig ersättare för var och en av dem.

Riksdagen väljer i enlighet med bestämmelserna i 3 kap. 2 och 3 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare två ledamöter som representerar allmänheten i Domarnämnden och en personlig ersättare för var och en av dem.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 3 kap. 4 och 5 b §§ och 4 kap. 2 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 3 kap. 6 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §¹

I Högsta domstolen ska det finnas *fjorton* justitieråd *eller det högre antal* som behövs. Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

I Högsta domstolen ska det finnas *det antal* justitieråd som behövs. *Av 11 kap. 2 § regeringsformen framgår att det ska finnas minst tolv och högst tjugo ordinarie domare i Högsta domstolen.* Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

Ett av justitieråden ska vara domstolens ordförande.

Högsta domstolen får vara indelad i avdelningar. Om Högsta domstolen är indelad i avdelningar, är Högsta domstolens ordförande även ordförande på en avdelning. Ett av de övriga justitieråden är ordförande på annan avdelning.

Den som har avgått med ålderspension från sin anställning som justitieråd får förordnas att tillfälligt tjänstgöra i Högsta domstolen när det finns behov av det på grund av att

1. ett justitieråd med anledning av sjukdom eller därmed jämförlig omständighet inte kan tjänstgöra i domstolen,

2. ett justitieråds tjänstgöring har upphört och ett nytt justitieråd inte har tillträtt, eller

3. handläggningen av ett eller flera mål vid domstolen under en begränsad tid tar stora resurser i anspråk.

Ett förordnande enligt fjärde stycket får gälla i högst sex månader. Om det finns särskilda skäl får förordnandet förlängas med högst sex månader i taget.

Det som i lag eller annan författning föreskrivs om justitieråd ska tillämpas även på den som enligt fjärde stycket tillfälligt tjänstgör i Högsta domstolen.

Högsta domstolen får förordna den som är justitieråd i Högsta förvaltningsdomstolen att tjänstgöra i Högsta domstolen.

5 b §²

Fler än sju ledamöter får inte ingå i rätten, om inte annat följer av 6 §.

Fler än sju ledamöter får inte ingå i rätten, om inte *något* annat följer av 6 *eller* 6 b §.

¹ Senaste lydelse 2023:770.

² Senaste lydelse 2009:344.

6 b §

Om ett mål eller en viss fråga i ett mål är av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens områden får rätten, om det är lämpligt, besluta att ledamöter i Högsta förvaltningsdomstolen ska delta i avgörandet (särskild sammansättning). Högsta förvaltningsdomstolen ska ges tillfälle att yttra sig innan rätten fattar ett sådant beslut.

Vid prövning i särskild sammansättning ska rätten bestå av fem ledamöter från Högsta domstolen och fyra ledamöter från Högsta förvaltningsdomstolen.

4 kap.

2 §³

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 1 kap. 2 §, 2 kap. 3 § och 3 kap. 4 §.

I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 1 kap. 2 §, 2 kap. 3 § och 3 kap. 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹

dels att 3, 4 c och 28 a §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 5 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §²

I Högsta förvaltningsdomstolen ska det finnas *fyrtion* justitieråd *eller det högre antal* som behövs. Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

I Högsta förvaltningsdomstolen ska det finnas *det antal* justitieråd som behövs. *Av 11 kap. 2 § regeringsformen framgår att det ska finnas minst tolv och högst tjugo ordinarie domare i Högsta förvaltningsdomstolen.* Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

Ett av justitieråden ska vara domstolens ordförande.

Den som har avgått med ålderspension från sin anställning som justitieråd får förordnas att tillfälligt tjänstgöra i Högsta förvaltningsdomstolen när det finns behov av det på grund av att

1. ett justitieråd med anledning av sjukdom eller därmed jämförlig omständighet inte kan tjänstgöra i domstolen,

2. ett justitieråds tjänstgöring har upphört och ett nytt justitieråd inte har tillträtt, eller

3. handläggningen av ett eller flera mål vid domstolen under en begränsad tid tar stora resurser i anspråk.

Ett förordnande enligt tredje stycket får gälla i högst sex månader. Om det finns särskilda skäl får förordnandet förlängas med högst sex månader i taget.

Det som i lag eller annan författning föreskrivs om justitieråd ska tillämpas även på den som enligt tredje stycket tillfälligt tjänstgör i Högsta förvaltningsdomstolen.

Högsta förvaltningsdomstolen får förordna den som är justitieråd i Högsta domstolen att tjänstgöra i Högsta förvaltningsdomstolen.

4 c §³

Fler än sju ledamöter får inte ingå i rätten, om inte annat följer av 5 §.

Fler än sju ledamöter får inte ingå i rätten, om inte *något* annat följer av 5 *eller 5 b* §.

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 2023:771.

³ Senaste lydelse 2009:345.

5 b §

Om ett mål eller en viss fråga i ett mål är av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta förvaltningsdomstolens och Högsta domstolens områden får rätten, om det är lämpligt, besluta att ledamöter i Högsta domstolen ska delta i avgörandet (särskild sammansättning). Högsta domstolen ska ges tillfälle att yttra sig innan rätten fattar ett sådant beslut.

Vid prövning i särskild sammansättning ska rätten bestå av fem ledamöter från Högsta förvaltningsdomstolen och fyra ledamöter från Högsta domstolen.

28 a §⁴

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 3, 4, 10 och 15 §§.

I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 3, 4, 10 och 15 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder

Härigenom föreskrivs att 3 och 6 §§ lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §²

Hyresråd är ordförande i arrendenämnd. Ett av hyresråden i arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I *annan arrendenämnd* är lagmannen i tingsrätten på samma ort som arrendenämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska *lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare* tillämpas. För varje arrendenämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan annan ledamot än ordförande förordnas, ska sådan riksorganisation av jordägare eller arrendatorer som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om ges tillfälle att *avge* förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med *iakttagande* av vad som sägs i 2 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

Hyresråd är ordförande i arrendenämnd. Ett av hyresråden i arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I *övriga arrendenämnder* är lagmannen i tingsrätten på samma ort som arrendenämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska *3 kap. 9–14 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare* tillämpas. För varje arrendenämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan *någon* annan ledamot än ordförande förordnas, ska *en* sådan riksorganisation av jordägare eller arrendatorer, som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om, ges tillfälle att *lämna* förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med *beaktande* av vad som sägs i 2 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

¹ Lagen omtryckt 1985:660.

² Senaste lydelse 2010:1402.

Hyresråd är ordförande i hyresnämnd. Ett av hyresråden i hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I *annan hyresnämnd* är lagmannen i tingsrätten på samma ort som hyresnämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska *lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare* tillämpas. För varje hyresnämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan *annan* ledamot än ordförande förordnas, ska sådan riksorganisation av fastighetsägare, hyresgäster, bostadsrättshavare eller näringsidkare som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om ges tillfälle att *avge* förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med *iakttagande* av vad som sägs i 5 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

Hyresråd är ordförande i hyresnämnd. Ett av hyresråden i hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I *övriga hyresnämnder* är lagmannen i tingsrätten på samma ort som hyresnämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska *3 kap. 9–14 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare* tillämpas. För varje hyresnämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan *någon* annan ledamot än ordförande förordnas, ska *en* sådan riksorganisation av fastighetsägare, hyresgäster, bostadsrättshavare eller näringsidkare, som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om, ges tillfälle att *lämna* förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med *beaktande* av vad som sägs i 5 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § och 3 kap. 1 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §²

Denna lag tillämpas inte på

1. mål som enligt lag får upptas endast av en viss tingsrätt eller som ska handläggas av en tingsrätt i en annan sammansättning än som anges i rättegångsbalken,

2. mål som ska handläggas av tingsrätt med tillämpning av konkurslagen (1987:672) eller lagen (2022:964) om företagsrekonstruktion,

3. mål om skadestånd i anledning av brott, om talan förs i samband med åtal för brottet,

4. mål om ersättning för yrkesskada, när tvisten inte rör kollektivavtals rätta innebörd,

5. mål som avses i 1 kap. 4 § 1 och 3 lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar, och

6. mål som avses i artikel 81 i rådets förordning (EG) nr 6/2002 om EU formgivning och artikel 124 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1001 om EU-varumärken.

Lagen ska inte tillämpas på mål som rör arbetstagare som avses i 1 § lagen (1994:260) om offentlig anställning, när tvisten gäller

1. fråga som rör anställning av arbetstagare utan att enbart avse tvist om kollektivavtal,

2. tjänstgöringsskyldighet för ordinarie domare enligt lagen (1994:261) om fullmaktsanställning.

Lagen ska inte heller tillämpas på andra mål som rör arbetstagare hos arbetsgivare med offentlig ställning, när tvisten gäller en fråga som är reglerad i lag eller annan författning och det i samma författning föreskrivs att beslut i frågan får överklagas till regeringen, en förvaltningsdomstol eller en förvaltningsmyndighet.

Lagen ska inte heller tillämpas på 1. andra mål som rör arbetstagare hos arbetsgivare med offentlig ställning, när tvisten gäller en fråga som är reglerad i lag eller annan författning och det i samma författning föreskrivs att beslut i frågan får överklagas till regeringen, en förvaltningsdomstol eller en förvaltningsmyndighet,

2. frågor som prövas enligt 5 och 6 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare.

¹ Lagen omtryckt 1977:530.

² Senaste lydelse 2025:308.

3 kap.

1 §³

Arbetsdomstolen består av högst fyra ordförande, högst fyra vice ordförande samt sju andra ledamöter. En av ordförandena ska vara chef för domstolen.

Ledamot ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Innan en ledamot börjar tjänstgöra i Arbetsdomstolen, ska han eller hon ha avlagt domared.

För annan ledamot än ordförande ska det finnas högst tre ersättare. Det som sägs i denna lag om ledamot gäller även ersättare, om inte annat särskilt anges.

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande tillika chef och övriga ordförande i domstolen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för tre år.

I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande tillika chef och övriga ordförande i domstolen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för tre år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn

*dels att 8 § ska upphöra att gälla,
dels att 2, 9 och 10 §§ ska ha följande lydelse.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Statliga myndigheter samt anställda, uppdragstagare och andra som är knutna till sådana myndigheter står under justitiekanslerns tillsyn i den utsträckning regeringen *föreskriver det. Justitiekanslerns tillsyn skall dock ej kunna omfatta regeringen eller statsråd, ej heller riksdagens myndigheter eller anställda och uppdragstagare vid riksdagens myndigheter.*

Statliga myndigheter samt anställda, uppdragstagare och andra som är knutna till sådana myndigheter står under justitiekanslerns tillsyn i den utsträckning regeringen *bestämmer.*

Justitiekanslerns tillsyn ska dock inte kunna omfatta

- 1. regeringen eller statsråd,*
- 2. riksdagens myndigheter eller anställda och uppdragstagare vid riksdagens myndigheter,*
- 3. domstolar, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden, Domaransvarsnämnden eller ordinarie domare samt andra anställda och uppdragstagare vid domstolarna och dessa myndigheter.*

9 §¹

Justitiekanslern har rätt att få tillgång till *domstolars och förvaltningsmyndigheters* protokoll och handlingar.

Justitiekanslern har rätt att få tillgång till förvaltningsmyndigheters protokoll och handlingar.

Första stycket gäller inte Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden.

¹ Senaste lydelse 2010:1412.

Domstol och förvaltningsmyndighet samt tjänsteman hos staten eller kommun skall tillhandagå justitiekanslern med de upplysningar och yttranden som han begär. Sådan skyldighet åligger även annan, om han står under justitiekanslerns tillsyn.

När justitiekanslern begär upplysningar eller yttrande i andra ärenden än dem där han har beslutat att inleda förundersökning, får han förelägga vite om högst 1 000 kronor. Justitiekanslern får döma ut försuttet vite.

Sådana förvaltningsmyndigheter och tjänstemän hos staten eller hos en kommun som står under justitiekanslerns tillsyn ska lämna de upplysningar och yttranden som justitiekanslern begär. Sådan skyldighet har även andra som står under justitiekanslerns tillsyn.

När justitiekanslern begär upplysningar eller yttrande i andra ärenden än dem där han eller hon har beslutat att inleda förundersökning, får han eller hon förena ett föreläggande med vite om högst 1 000 kronor. Justitiekanslern får döma ut vitet om föreläggandet inte följs.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning

Härigenom föreskrivs att 1, 33 och 34 §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I denna lag finns särskilda föreskrifter om arbetstagare hos

1. riksdagen och dess myndigheter,
2. myndigheterna under regeringen.

Särskilda föreskrifter om arbetstagare som avses i första stycket 2 finns också i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning.

Särskilda föreskrifter om arbetstagare som avses i första stycket 2 finns också i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning *och lagen (2026:000) om domstolar och domare.*

33 §²

Är chefen för Arbetsgivarverket *eller* chefen för Institutet för mänskliga rättigheter anställd för bestämd tid, får han eller hon skiljas från sin anställning före utgången av denna tid, om det är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

Är chefen för Arbetsgivarverket, chefen för Institutet för mänskliga rättigheter *eller chefen för Domstolsstyrelsen* anställd för bestämd tid, får han eller hon skiljas från sin anställning före utgången av denna tid, om det är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

Är chefen för någon annan förvaltningsmyndighet som lyder omedelbart under regeringen anställd för bestämd tid, får han eller hon förflyttas till en annan statlig anställning som tillsätts på samma sätt, om det är påkallat av organisatoriska skäl eller annars är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

34 §³

Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan, avstängning och avskedande, när det gäller

1. arbetstagare som är anställda genom beslut av regeringen,
2. arbetstagare som utan att vara anställda genom beslut av regeringen har en verksledande eller därmed jämförlig ställning.

Regeringen får föreskriva att nämnden ska besluta i sådana frågor också när det gäller andra arbetstagare.

Första och andra styckena gäller inte ordinarie domare.

¹ Senaste lydelse 2004:833.

² Senaste lydelse 2021:643.

³ Senaste lydelse 2025:1021.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:261) om fullmaktsanställning¹

- dels* att 19 § ska upphöra att gälla,
- dels* att rubriken närmast före 3 § ska utgå,
- dels* att nuvarande 3 § ska betecknas 2 §,
- dels* att rubriken närmast före 1 § ska lyda ”Inledande bestämmelser”,
- dels* att det ska införas en ny paragraf, 3 §, av följande lydelse,
- dels* att nya 2, 7, 14, 15 och 17 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

3 §

En ordinarie domare ska anställas med fullmakt. *I 1 § lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare anges vilka domaranställningar som är ordinarie.*

Regeringen bestämmer vilka arbetstagare i övrigt som ska anställas med fullmakt.

Föreslagen lydelse

2 §²

En ordinarie domare ska anställas med fullmakt. *I 1 kap. 3 § lagen (2026:000) om domstolar och domare anges vilka domaranställningar som är ordinarie.*

3 §³

Bestämmelserna om avgångsskyldighet på grund av ålder, anställningens upphörande på grund av sjukdom samt avskedande, avstängning och läkarundersökning tillämpas inte när det gäller ordinarie domare. I fråga om ordinarie domare tillämpas i stället bestämmelserna i lagen (2026:000) om domstolar och domare.

7 §

En arbetstagare får avskedas enligt föreskrifter i lagen (1982:80) om anställningsskydd. *I fråga om ordinarie domare tillämpas dock regeringsformens föreskrifter om vilka omständigheter som får läggas till grund för åtgärden.*

En arbetstagare får avskedas enligt föreskrifter i lagen (1982:80) om anställningsskydd.

¹ Senaste lydelse av 19 § 2010:1415.

² Tidigare 2 § upphävd genom 1999:947.

³ Senaste lydelse av tidigare 3 § 2010:1493.

Ett avskedande *skall* vara skriftligt för att vara giltigt.

Ett avskedande *ska* vara skriftligt för att vara giltigt.

14 §⁴

En ordinarie domare är skyldig att utföra arbetsuppgifterna i en motsvarande eller högre anställning som domare vid den domstol där han är anställd.

En ordinarie domare är skyldig att utföra arbetsuppgifterna i en motsvarande eller högre anställning som domare vid den domstol där han *eller hon* är anställd.

En ordinarie domare är skyldig att tjänstgöra tillfälligt i en annan domstol vid sådan handläggning där flera lagfarna domare deltar. Tjänstgöringsskyldigheten gäller

1. för en rådman i tingsrätt, som ledamot i en annan tingsrätt inom samma hovrättsområde,

2. för en rådman i förvaltningsrätt, som ledamot i en tingsrätt eller en hovrätt,

3. för ett kammarrättsråd, som ledamot i en hovrätt.

3. för ett kammarrättsråd, som ledamot i en hovrätt,

4. för ett justitieråd i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen, som ledamot i den andra domstolen enligt bestämmelserna om särskild sammansättning i 3 kap. 6 b § rättegångsbalken och 5 b § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

15 §⁵

Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om avskedande, avstängning och läkarundersökning *när det gäller ordinarie domare samt andra arbetstagare* som regeringen bestämmer.

Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om avskedande, avstängning och läkarundersökning *för sådana arbetstagare* som regeringen bestämmer.

Första stycket gäller inte justiekanslern *och justitieråd.*

Första stycket gäller inte justiekanslern.

17 §⁶

Mål om tillämpningen av denna lag ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

Föreskrifter om handläggningen av mål om avskedande, avstängning eller läkarundersökning av justitieråd finns i regeringsformen.

⁴ Senaste lydelse 2009:818.

⁵ Senaste lydelse 2010:1493.

⁶ Senaste lydelse 2010:1493. Ändringen innebär att andra stycket tas bort.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.
2. Bestämmelsen i 14 § andra stycket 4 gäller inte för justitieråd som anställts före ikraftträdandet.

2.10 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 18 kap. 1 b §, 8 c och 8 d §§, 35 kap. 12 b och 12 c §§ och 36 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 40 kap. 71 §, och närmast före 40 kap. 71 § en ny rubrik av följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2025/26:155 *Föreslagen lydelse*

18 kap.

1 b §

Sekretess gäller hos *Domstolsverket* för uppgift om tvångsmedel, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller sådan framtida verksamhet som avses i 1 § skadas om uppgiften röjs.

Sekretess gäller hos *Domstolsstyrelsen* för uppgift om tvångsmedel, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller sådan framtida verksamhet som avses i 1 § skadas om uppgiften röjs.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

8 c §¹

Sekretess enligt 8 a § hindrar inte att en domstol lämnar uppgiften till *Domstolsverket*.

Sekretess enligt 8 a § hindrar inte att en domstol lämnar uppgiften till *Domstolsstyrelsen*.

8 d §²

Om *Domstolsverket* får en uppgift som är sekretessreglerad i 8 a § från en domstol, blir 8 a § tillämplig på uppgiften också hos *Domstolsverket*.

Om *Domstolsstyrelsen* får en uppgift som är sekretessreglerad i 8 a § från en domstol, blir 8 a § tillämplig på uppgiften också hos *Domstolsstyrelsen*.

Lydelse enligt prop. 2025/26:155 *Föreslagen lydelse*

35 kap.

12 b §

Sekretessen enligt 12 § hindrar inte att en domstol lämnar en uppgift till *Domstolsverket*, om uppgiften behövs för att genomföra en ut-

Sekretessen enligt 12 § hindrar inte att en domstol lämnar en uppgift till *Domstolsstyrelsen*, om uppgiften behövs för att genomföra en ut-

¹ Senaste lydelse 2025:1508.

² Senaste lydelse 2025:1508.

betalning av ersättning för någons inställelse i domstol.

betalning av ersättning för någons inställelse i domstol.

12 c §

Om *Domstolsverket* får en uppgift som är sekretessreglerad i 12 § från en domstol, blir sekretessbestämmelsen tillämplig på uppgiften även hos *Domstolsverket*.

Om *Domstolsstyrelsen* får en uppgift som är sekretessreglerad i 12 § från en domstol, blir sekretessbestämmelsen tillämplig på uppgiften även hos *Domstolsstyrelsen*.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

4 §³

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider avsevärd skada eller betydande men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. mål om kollektivavtal, och
2. mål om tillämpningen av
 - lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,
 - lagen (1982:80) om anställningsskydd,
 - 6 kap. 7–12 §§ skollagen (2010:800),
 - 31–33 §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning,
 - 4–11 §§ lagen (1994:261) om fullmaktsanställning,
 - 16, 16 a och 17 §§ föräldraledighetslagen (1995:584),
 - 3–7 §§ lagen (2002:293) om förbud mot diskriminering av deltidsarbetande arbetstagare och arbetstagare med tidsbegränsad anställning,
 - 2 och 5 kap. diskrimineringslagen (2008:567),
 - 6 a kap. lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism,
 - lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden,
 - 9 och 10 §§ lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård, eller
 - 3 och 4 §§ lagen (1998:209) om rätt till ledighet av trängande familjeskäl, eller
 - 5 kap. 2–7 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

³ Senaste lydelse 2022:1297.

40 kap.

Domaransvarsnämnden

71 §

Sekretess gäller hos Domaransvarsnämnden för uppgift om en enskilds hälsotillstånd, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

Sekretessen gäller inte beslut i ärende. Sekretess gäller inte heller i ärende om disciplinansvar.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:966) om Försvarsunderrättelsesdomstol

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2009:966) om Försvarsunderrättelsesdomstol ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2025/26:179 Föreslagen lydelse

2 §

Försvarsunderrättelsesdomstolen består av en ordförande, en eller högst två vice ordförande samt minst två och högst åtta särskilda ledamöter.

Ledamöterna ska vara svenska medborgare och får inte vara underåriga eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Innan en ledamot börjar tjänstgöra i domstolen, ska han eller hon ha avlagt domared.

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande i domstolen. Vice ordförande och särskilda ledamöter förordnas av regeringen för högst fyra år i sänder.

I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande i domstolen. Vice ordförande och särskilda ledamöter förordnas av regeringen för högst fyra år i sänder.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §¹

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av tekniska råd.

I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av tekniska råd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anställer vikarier för tekniska råd och förordnar de särskilda ledamöterna i mark- och miljödomstol. Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig, i konkurs eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utser vilka av de lagfarna domarna i tingsrätt och Svea hovrätt som ska tjänstgöra i mark- och miljödomstol respektive Mark- och miljööverdomstolen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.13 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Nämnden består av nio ledamöter. Fem ledamöter ska vara, eller ha varit, ordinarie domare. Två ledamöter ska vara jurister verk-samma utanför domstolsväsendet, varav en ska vara advokat. Två ledamöter ska representera allmän-heten. För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

Ledamöter och ersättare förord-nas för en tid av högst fyra år. Leda-möter och ersättare som repre-sent-rar allmänheten väljs av riksdagen. Övriga ledamöter och ersättare för-ordnas av regeringen. Ledamöter och ersättare som ska vara, eller ha varit, ordinarie domare förordnas på förslag av de allmänna dom-stolarna och de allmänna förvalt-ningsdomstolarna. Ledamöter och ersättare som ska vara jurister verk-samma utanför domstolsväsendet förordnas på förslag av de förvalt-ningsmyndigheter och organisatio-ner som regeringen bestämmer.

Nämnden utser inom sig en ord-förande och en vice ordförande.

I 3 kap. 2–6 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestäm-melser om nämndens sammansätt-ning samt om formerna för att utse ledamöter och ersättare i nämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.14 Förslag till lag om ändring i budgetlagen (2011:203)

Härigenom föreskrivs att det i budgetlagen (2011:203) ska införas en ny paragraf, 3 kap. 13 §, och närmast före 3 kap. 13 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

Finansieringen av Domstolsstyrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna

13 §

Om regeringen i budgetpropositionen föreslår avvikelser från Domstolsstyrelsens förslag till finansiering av verksamheten vid Domstolsstyrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna, ska regeringen lämna upplysningar om skälen för avvikelserna.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ärenden enligt 1 § ska beredas enligt *lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare.*

2 §
Ärenden enligt 1 § ska beredas enligt *3 kap. 9,10 och 12–14 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare.*

Bestämmelsen i 8 § i den lagen ska dock inte tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av patentråd.

I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av patentråd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anställer vikarier för patentråd samt förordnar tekniska och ekonomiska experter i Patent- och marknadsdomstolen och Patent- och marknadsöverdomstolen.

Tekniska och ekonomiska experter förordnas för viss tid. Om det medan en teknisk eller ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet eller ärendet. Den som ska tjänstgöra som teknisk eller ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig, i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO)

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO)

dels att 28, 39 och 40 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 28 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 §

En ombudsman har enligt föreskrifter i regeringsformen befogenhet att väcka åtal mot en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen, väcka talan om att skilja eller avstänga en sådan ledamot från anställningen och väcka talan om att en sådan ledamot ska vara skyldig att genomgå en läkarundersökning.

En ombudsman får väcka talan om att arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning av en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen.

28 a §

En ombudsman får begära att Domaransvarsnämnden ska besluta om skiljande från anställning, avstängning eller läkarundersökning när det gäller andra ordinarie domare än en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen.

39 §

En ombudsman får uppdra åt någon annan att leda en förundersökning som ombudsmannen har beslutat och att väcka och utföra åtal som ombudsmannen har beslutat, om inte åtgärden avser en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen.

Beslut att överklaga en dom eller ett beslut till högre rätt får inte fattas av någon annan än en ombudsman.

I fall som avses i 25 § får en ombudsman förordna en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att föra talan på ombudsmannens vägnar.

I fall som avses i 25 eller 28 a § får en ombudsman förordna en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att föra talan på ombudsmannens vägnar.

En ombudsman får delegera till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att på ombudsmannens vägnar dels genomföra en inspektion, dels fatta beslut i ärenden som väckts genom klagomål. Ett sådant delegeringsbeslut får inte innefatta rätt att

En ombudsman får delegera till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att på ombudsmannens vägnar dels genomföra en inspektion, dels fatta beslut i ärenden som väckts genom klagomål *eller genom anmälan från domstol enligt 6 kap. 6 § lagen (2026:000) om domstolar och domare*. Ett sådant delegeringsbeslut får inte innefatta rätt att

1. göra en framställning enligt 13 §,
2. göra ett uttalande enligt 20 §,
3. vidta en åtgärd mot en befattningshavare enligt 21, 22 eller 23 §,

4. framställa en begäran enligt 6 kap. 8 § lagen (2026:000) om domstolar och domare,

4. överlämna ett ärende till en annan myndighet enligt 35 §, eller
5. fatta beslut i ett ärende som avgörs efter att ett skriftligt yttrande eller skriftliga upplysningar har inhämtats från en berörd myndighet eller tjänsteman.

5. överlämna ett ärende till en annan myndighet enligt 35 §, eller
6. fatta beslut i ett ärende som avgörs efter att ett skriftligt yttrande eller skriftliga upplysningar har inhämtats från en berörd myndighet eller tjänsteman.

En ombudsman får delegera till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att vidta de handläggningsåtgärder som behövs i ärenden.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 13 februari 2020 att ge en parlamentariskt sammansatt kommitté i uppdrag att utreda formerna för ändring av grundlag, behovet av att ytterligare stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt och behovet av att möjliggöra ytterligare begränsningar i föreningsfriheten i förhållande till sammanslutningar som ägnar sig åt terrorism (dir. 2020:11).

Kommittén, som tog namnet 2020 års grundlagskommitté (Ju 2020:04), överlämnade den 17 mars 2023 sitt slutbetänkande Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende (SOU 2023:12). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissvaren finns tillgängliga på regeringens webbplats, regeringen.se, och i Justitiedepartementet (Ju2023/00712).

Förslagen till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen i betänkandet behandlas i propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende (prop. 2024/25:165) som överlämnades till riksdagen den 28 april 2025. Riksdagen beslutade den 1 oktober 2025 att som vilande anta förslagen till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen (bet. 2025/26:KU2, prot. 2025/26:15, rskr. 2025/26:3). De vilande förslagen kommer att behandlas på nytt i riksdagen under hösten 2026.

En särskild utredare fick den 18 april 2024 i uppdrag mot bakgrund av 2020 års grundlagskommittés förslag göra en översyn av vissa frågor som rör ordinarie domares rättsställning i syfte att ytterligare stärka domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt (dir. 2024:40).

Utredningen, som antog namnet Domarutredningen 2024, överlämnade den 13 maj 2025 betänkandet Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende (SOU 2025:56). Betänkandet har remissbehandlats. En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 4*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 5*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats, regeringen.se, och i Justitiedepartementet (Ju2025/01097).

I denna lagrådsremiss behandlar regeringen kommitténs förslag till lag om domstolar och domare och övriga förslag till lagändringar samt utredningens förslag om prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning, om avgångsskyldighet på grund av ålder och om Domstolsstyrelsens ansvar att främja rekryteringen av ordinarie domare. Regeringen avser inte att gå vidare med utredningens övriga lagförslag.

4 En ny lag om domstolar och domare

Regeringens förslag

Frågor med koppling till domstolarnas och domarnas oberoende ska i större utsträckning regleras i lag. En lag om domstolar och domare införs. I lagen samlas bestämmelser om grunderna för förfarandet vid utnämningen av ordinarie domare, grundläggande bestämmelser om domstolsadministrationens uppdrag och ledning och vissa grundläggande bestämmelser om ordinarie domares rättsställning.

Kommitténs förslag

Förslagen från kommittén stämmer i sak överens med regeringens.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. *Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter, Kammarrätten i Stockholm* och *Riksdagens ombudsmän (JO)*, är positiva till att det införs en ny lag om domstolar och domare. Kammarrätten framhåller vikten av att samtliga bestämmelser som flyttas till den nya lagen noggrant ses över. Även *Förvaltningsrätten i Malmö, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige* och *Sveriges Domareförbund* är positiva till förslaget men förordar att fler bestämmelser om domstolar och domare samlas i lagen. *Domstolsverket* tillstyrker förslaget men anser att lagen även bör omfatta hyres- och arrendenämnderna, Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden och att lagen därmed bör ges ett annat namn. *Försvarsunderrättelsesdomstolen* noterar att den föreslagna lagregleringen av domstolschefens ansvar endast omfattar de allmänna domstolarna och allmänna förvaltningsdomstolarna och framhåller behovet av att se över motsvarande reglering för *Försvarsunderrättelsesdomstolen*.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår att vissa ytterligare bestämmelser om ordinarie domares rättsställning tas in i den nya lagen, bl.a. reglerna om tjänstgöringsskyldighet och uppsägning.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt i denna del. *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Kammarrätten i Stockholm* framhåller behovet av att materiellt se över bestämmelserna om ordinarie domares tjänstgöringsskyldighet innan de flyttas till den nya lagen. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* ifrågasätter att justitieråd, till skillnad från andra ordinarie domare ska kunna säga upp sig muntligen.

Högsta förvaltningsdomstolen anser inte att det är önskvärt att förutsättningarna för att fatta administrativa beslut begränsas genom den föreslagna bestämmelsen om de högsta domstolarnas administrativa ärenden.

Skälen för regeringens förslag

Ett starkare skydd för domstolar och domare

Tillgången till ett effektivt rättsskydd i form av oberoende och opartiska domstolar är en grundläggande förutsättning för att en stat ska kunna betraktas som en rättsstat. Det övergripande syftet med ett oberoende domstolsväsende är att säkerställa att varje medborgare kan få sin sak prövad i en rättvis rättegång i enlighet med gällande lag och utan påverkan av ovidkommande intressen. Oberoendet är inte en förmån för domstolarna eller den enskilde domaren utan är till för att trygga den enskildes rättsskydd och det demokratiska samhället i stort.

I flera internationella dokument som rör domstolars och domares oberoende framhålls att domstolsväsendets oberoende ska garanteras av staten och regleras antingen i landets konstitution eller lag. En vanlig rekommendation är att de grundläggande principerna för domstolarna och domarna regleras i konstitutionen medan mer specifika frågor regleras i lag. Som exempel på områden där en tydlig reglering till skydd för oberoendet anses särskilt viktig brukar bl.a. administrationen och finansieringen av domstolarna och ansvarsutkrävande av domare nämnas.

Regeringsformen innehåller i dag flera bestämmelser som avser att tillförsäkra såväl domstolarna som de enskilda domarna självständighet i rättskipningen. Regeringen har därutöver föreslagit att det i regeringsformen förtydligas att rättskipande verksamhet utövas av oberoende domstolar och att fler bestämmelser av betydelse för domstolarnas oberoende tas in i grundlag (prop. 2024/25:165). Utöver regleringen i regeringsformen finns bestämmelser om domstolar och domare i dag i ett stort antal författningar. Flera av dessa bestämmelser finns i förordningar som meddelats av regeringen. Som ett exempel kan nämnas domstolsinstruktionerna som bl.a. reglerar olika lednings- och ansvarsfrågor för domstolarna. Ett annat exempel är förordningen (2007:1073) med instruktion för Domstolsverket som innehåller bestämmelser om den centrala domstolsadministrationens uppdrag och ledning. I många andra europeiska länder, däribland våra nordiska grannländer, regleras frågor av detta slag i stället på lagnivå. Det är tydligt att den svenska regleringen vid en internationell jämförelse avviker från vad som synes vara mer gängse i jämförbara länder. För att oberoendet ska kunna garanteras även i mer oroliga tider bedömer regeringen att det finns anledning att göra vissa förändringar i den nuvarande regleringen. Som en del i det bör frågor med koppling till domstolarnas och domarnas oberoende i större utsträckning regleras i lag i syfte att bl.a. begränsa regeringens nuvarande normgivningsmakt. En reglering av detta slag får dessutom anses ligga mer i linje med de internationella rekommendationerna och motsvara den ordning som tillämpas i många andra europeiska länder.

En ny lag om domstolar och domare

Enligt regeringsformen gäller ett krav på att bestämmelser som rör grunderna för förfarandet vid utnämningen av ordinarie domare och grundläggande bestämmelser om ordinarie domares rättsställning ska regleras i lag. I propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende föreslås att även grundläggande bestämmelser om domstolsadministrationens uppdrag och ledning, i andra hänseenden än som berörs i regeringsformen, ska meddelas i lag (prop. 2024/25:165 s. 69–72).

I syfte att skapa ett mer enhetligt och överskådligt regelverk bör det, så som kommittén föreslår, införas en ny lag som samlar de mest centrala bestämmelserna som rör domstolars och domares oberoende. Lagen bör innehålla bestämmelser om vem som är ordinarie domare och grunderna för förfarandet vid utnämningen av ordinarie domare, som i dag regleras i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare (utnämningsslagen). Det innebär att utnämningsslagen bör upphävas (se avsnitt 11) och att det i de lagar som hänvisar till utnämningsslagen i stället bör tas in en hänvisning till den nya lagen. I den nya lagen bör även grundläggande bestämmelser om domstolsadministrationens uppdrag och ledning (se avsnitt 5) samt vissa grundläggande bestämmelser om ordinarie domares rättsställning (se avsnitt 7) införas.

Tillämpningsområdet för lagen bör som utgångspunkt omfatta samtliga domstolar och ordinarie domare. Hyresråd i hyres- och arrendenämnderna och anställda vid Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden omfattas inte av det konstitutionella skydd som enligt regeringsformen gäller för ordinarie domare. Av det skälet anser regeringen, till skillnad från *Domstolsverket*, att det inte finns anledning att inkludera också dessa myndigheter i lagens tillämpningsområde. Det är i förhållande till domstolarna och de ordinarie domarna som behovet av särskilt skydd för oberoendet gör sig gällande. Med hänsyn till lagens tillämpningsområde framstår det som lämpligt att den, i enlighet med kommitténs förslag, benämns lagen om domstolar och domare.

Utifrån befintligt beredningsunderlag finns det inte förutsättningar att, som bl.a. *Förvaltningsrätten i Malmö, Göta hovrätt* och *Göteborgs tingsrätt* efterfrågar, skapa en mer heltäckande lagstiftning om domstolar och domare. För att stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende är det däremot lämpligt att i den nya lagen även reglera vissa frågor som i dag finns på förordningsnivå i domstolarnas instruktioner. I enlighet med kommitténs förslag bör de befintliga bestämmelserna om vem som är högste chef i allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol liksom bestämmelserna om vilket ansvar chefen har för verksamheten flyttas till den föreslagna lagen. Som *Försvarsunderrättsedomstolen* uppmärksammar föreslår kommittén inte att regleringen av domstolschefens ansvar ska omfatta specialdomstolarna. Det har att göra med att den som är chef i Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättsedomstolen enligt nuvarande ordning, liksom de flesta andra myndighetschefer, ansvarar för verksamheten inför regeringen. Det är en skillnad i förhållande till vad som gäller för domstolscheferna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. I enlighet med kommitténs förslag bör därför lagregleringen endast omfatta domstols-

cheferna i de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna .

Även bestämmelserna om vem som kan utöva chefskap över ordinarie domare bör, så som kommittén föreslår, flyttas till den nya lagen, liksom regleringen i de högsta domstolarnas instruktioner om avgörande av administrativa ärenden. I enlighet med *Högsta förvaltningsdomstolens* synpunkt bör bestämmelsen dock utformas så att det framgår att administrativa ärenden även kan avgöras på avdelning och inte enbart genom kollegiala beslut, av domstolschefen eller av kanslichefen, så som kommittén föreslår.

Regeringen instämmer vidare i utredningens bedömning att det även är lämpligt att i lagen om domstolar och domare ta in vissa materiella bestämmelser om ordinarie domares rättsställning som hänger ihop med den nya prövningsordning som föreslås regleras i lagen. Det gäller bestämmelserna om anställningens upphörande, avstängning och läkarundersökning som i dag finns i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning (LFA). Det finns, bl.a. ur ett tillämpningsperspektiv, ett värde i att dessa bestämmelser är samlade i en och samma lag. Däremot finns det inte skäl att nu föra över samtliga de bestämmelser som utredningen föreslår. När det gäller frågorna om förflyttning av ordinarie domare och bisysslor anser regeringen att det inte finns förutsättningar att omhänderta de frågorna i detta lagstiftningsärende (se avsnitt 7.3.1). Den nuvarande regleringen av dessa frågor, som i dag finns i LFA och lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA), bör därför inte tas in i lagen om domstolar och domare. Detsamma gäller bestämmelserna om ordinarie domares tjänstgöringskyldighet. Som *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Kammarrätten i Stockholm* framför skulle en flytt av dessa bestämmelser kräva ytterligare överväganden, vilket inte kan göras inom ramen för detta lagstiftningsärende.

Utredningen föreslår att även bestämmelser om ordinarie domares uppsägning och om anställningens upphörande vid ny statlig anställning, med vissa justeringar, ska tas in i den nya lagen. Det är regler som i dag huvudsakligen finns i lagen om offentlig anställning och som är gemensamma för alla statligt anställda. Regeringen gör bedömningen att det inte är motiverat att nu flytta dessa bestämmelser.

5 Den centrala domstolsadministrationen

5.1 Tidigare ställningstaganden

I propositionen *Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* görs vissa ställningstaganden i fråga om den centrala domstolsadministrationen som är av betydelse för förslagen i denna lagrådsremiss (prop. 2024/25:165 s. 52–72). Ställningstagandena sammanfattas på följande sätt i propositionen.

- Bestämmelsen om rättskipningen i regeringsformens inledande kapitel om statsskickets grunder ändras så att det där tydliggörs att rättskipningen utövas av oberoende domstolar.

- I syfte att stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt bör den förvaltningsmyndighet som ansvarar för den centrala domstolsadministrationen ges en mer självständig ställning i förhållande till regeringen än vad Domstolsverket har i dag.
- Den mer självständiga förvaltningsmyndighet som ska ansvara för den centrala domstolsadministrationen bör formellt ingå i regeringens ansvarsområde.
- Det huvudsakliga uppdraget för förvaltningsmyndigheten för den centrala domstolsadministrationen bör vara att tillhandahålla administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Det bör inte finnas något hinder i grundlag mot att den särskilda förvaltningsmyndigheten ges i uppdrag att tillhandahålla administrativt stöd och service åt andra förvaltningsmyndigheter eller åt specialdomstolarna (Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen). Myndigheten bör inte överta ansvaret för utnämning av ordinarie domare eller utkrävande av ansvar av domare.
- Det införs nya bestämmelser i regeringsformen som anger att det för administrationen av de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna finns en särskild förvaltningsmyndighet som leds av en styrelse. En majoritet av ledamöterna i styrelsen ska vara eller ha varit ordinarie domare. Förvaltningsmyndighetens chef ska anställas av styrelsen.
- Det införs en ny bestämmelse i regeringsformen som anger att grundläggande bestämmelser om den centrala domstolsadministrationens uppdrag och ledning, i andra hänseenden än som berörs i regeringsformen, meddelas i lag.
- Det införs en ny bestämmelse i regeringsformen som anger att en ledamot eller ersättare i styrelsen för den centrala domstolsadministrationen får skiljas från sitt uppdrag på egen begäran. I övrigt får en sådan ledamot eller ersättare skiljas från uppdraget endast om han eller hon har gjort sig skyldig till allvarlig försummelse eller om det annars finns synnerliga skäl.

5.2 Domstolsstyrelsens verksamhet

Regeringens förslag

Domstolsverket ska byta namn till Domstolsstyrelsen. Det införs en lagreglering av Domstolsstyrelsens uppdrag i förhållande till de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. I regleringen anges att Domstolsstyrelsen inte bara ska beakta domstolarnas och domarnas självständighet utan även deras oberoende enligt regeringsformen.

Regeringens bedömning

Domstolsstyrelsens uppdrag i förhållande till de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna bör vara detsamma som Domstolsverket har i dag. Uppdraget bör inte utvidgas till att omfatta

de två specialdomstolarna Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättsdomstolen.

Kommitténs förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslagen.

Juridiska fakultetskansliet vid Stockholms universitet tillstyrker den föreslagna namnändringen och menar att Domstolsstyrelsen är ett mer adekvat namn för den centrala domstolsadministrationen än det nuvarande namnet.

Flera remissinstanser, bl.a. *Fackförbundet ST*, *Hyres- och arrendenämnden i Stockholm*, *Kammarrätten i Sundsvall*, *Statskontoret*, *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)*, *Akavia* och *Saco-S Domstol*, ifrågasätter behovet av att ändra myndighetens namn. De framhåller att ett namnbyte kommer att innebära betydande engångskostnader. *Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet* och *Domstolsverket* avstyrker förslaget. Domstolsverket anser, i likhet med *Kammarrätten i Göteborg*, att Domstolsstyrelsen inte är ett passande namn eftersom det kan leda tankarna till att myndigheten ska utöva styrning över domstolarna. Domstolsverket, *Göta hovrätt* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* framhåller också att det med det föreslagna namnbytet finns en risk för sammanblandning med myndighetens styrelse. Fakultetsstyrelsen anser att det bör övervägas om namnet Domstolsstyrelsen ska reserveras för själva styrelsen och föreslår som alternativ att styrelsen ska heta Domstolsrådet. Göta hovrätt menar att ett mer lämpligt namn skulle vara Domstolsmyndigheten eller Domstolsadministrationen. Även *Södertörns tingsrätt* anser att myndigheten bör heta något annat än Domstolsstyrelsen och föreslår Myndigheten för domstolsadministration.

När det gäller uppdragets omfattning anser *Domstolsverket* att alla de myndigheter som i dag omfattas av myndighetens uppdrag bör inkluderas i lagregleringen. Domstolsverket anser även att samlingsbeteckningen Sveriges Domstolar bör anges i lag. *Arbetsdomstolen* delar kommitténs bedömning att Domstolsstyrelsens uppdrag inte bör omfatta Arbetsdomstolen medan *Sveriges advokatsamfund* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* förordar att Arbetsdomstolen tvärtom ska omfattas av uppdraget. *Försvarsunderrättsdomstolen* anser att det på ett principiellt plan är problematiskt att vissa domstolar hålls utanför det nya centrala administrativa stödet för domstolarna. Enligt *Arbetsgivarverkets* mening, som *Kammarrätten i Göteborg* delar, bör man överväga eller åtminstone utreda närmare om inte dessa två specialdomstolar bör ingå i myndighetens ansvarsområde.

Akavia och *Saco-S Domstol* menar att det finns fler frågor av vikt för både medarbetare och verksamheten i domstol som den centrala domstolsadministrationen bör ansvara för men också att det kan finnas frågor som

i dag hanteras av Domstolsverket som möjligen kan hanteras av de enskilda domstolarna.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Domstolsstyrelsen ska ansvara för den centrala domstolsadministrationen

Kommittén anser att den förvaltningsmyndighet som ansvarar för den centrala domstolsadministrationen ska ha samma huvudsakliga uppdrag och arbetsuppgifter som Domstolsverket har i dag. Enligt kommittén bör Domstolsverkets interna verksamhet i allt väsentligt kunna behållas även om den övergripande ledningsstrukturen förändras till följd av att myndigheten ska ledas av en styrelse. Mot denna bakgrund anser kommittén att det saknas skäl att inrätta en helt ny myndighet. I stället bör det, enligt kommittén, genomföras förändringar och anpassningar av Domstolsverkets nuvarande organisation i syfte att göra verksamheten mer självständig i förhållande till regeringen. Regeringen delar den bedömningen.

För att markera myndighetens förändrade och mer självständiga roll föreslår kommittén att Domstolsverket ska byta namn till Domstolsstyrelsen. Flera remissinstanser, bl.a. *Domstolsverket*, *Kammarrätten i Stockholm* och *Statskontoret*, är negativa till namnbytet. De anser att förslaget innebär onödiga kostnader och att det inte är motiverat att byta ett inarbetat namn. Som de framhåller och som också kommittén konstaterar kan ett namnbyte visserligen få vissa ekonomiska och praktiska konsekvenser för myndigheten. Regeringen anser dock, i likhet med kommittén, att det är viktigt att de förändringar som nu föreslås markeras genom ett nytt namn. Ett namnbyte signalerar att den förvaltningsmyndighet som ansvarar för den centrala domstolsadministrationen får en mer självständig ställning i förhållande till regeringen än den som Domstolsverket har i dag. Sammantaget anser regeringen att de positiva effekterna av ett namnbyte överväger de tillfälliga negativa praktiska och ekonomiska konsekvenserna som förslaget medför.

Domstolsverket och *Kammarrätten i Göteborg* menar att namnet Domstolsstyrelsen är illa valt eftersom det indikerar att myndigheten skulle utöva någon form av styrning över domstolarna. Några remissinstanser, däribland *Göta hovrätt*, lyfter också att det föreslagna namnet medför en risk för sammanblandning med myndighetens styrelse. Det finns dock ett flertal myndigheter som leds av en styrelse där ”styrelsen” ingår i myndighetens namn (t.ex. Transportstyrelsen och Socialstyrelsen), konstaterar regeringen. Det är alltså inte något ovanligt namn för en styrelsemyndighet och den förväxlingsrisk som remissinstanserna lyfter bör inte överdrivas. Namnet Domstolsstyrelsen återspeglar den betydelsefulla förändringen att myndigheten ska ledas av en styrelse med domar-majoritet. Genom den nya ledningsformen kan myndigheten förväntas på ett tydligare sätt representera landets domstolar och namnet signalerar därmed myndighetens nya roll. Som kommittén föreslår bör därför Domstolsverket byta namn till Domstolsstyrelsen.

Domstolsstyrelsens uppdrag

Domstolsverkets uppdrag är i dag att ge administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna, hyres- och arrendenämnderna, Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden. Till de allmänna domstolsslagen räknas i det avseendet också mark- och miljödomstolarna, patent- och marknadsdomstolarna samt migrationsdomstolarna. Domstolsverkets uppdrag omfattar däremot inte de två specialdomstolarna Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen. I stället sköter dessa domstolar sin egen administration och tilldelas särskilda anslag. Domstolsverkets uppdrag framgår av myndighetens instruktion (förordningen med instruktion för Domstolsverket).

Som framgår av avsnitt 5.1 har regeringen föreslagit att de grundläggande bestämmelserna om den centrala domstolsadministrationens uppdrag och ledning ska framgå av lag. En lagreglering innebär att det inte är möjligt för regeringen att styra Domstolsstyrelsen i samma utsträckning som normalt gäller för myndigheter under regeringen. Det ökar således myndighetens självständighet i förhållande till regeringen.

I enlighet med kommitténs förslag bör det i lag anges att Domstolsstyrelsen ska ge administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Kommittén anser att även de övriga myndigheter och nämnder som i dagsläget ingår i Domstolsverkets uppdrag, dvs. hyres- och arrendenämnderna, Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden, bör ingå i myndighetens framtida uppdrag. De föreslås emellertid inte omfattas av lagregleringen om Domstolsstyrelsens uppdrag. Kommittén föreslår dock att regeringen även fortsättningsvis ska kunna meddela föreskrifter om andra uppgifter för myndigheten.

Domstolsverket ser ett stort värde i att hyres- och arrendenämnderna, Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden omfattas av myndighetens uppdrag även fortsättningsvis. Enligt Domstolsverket bör de aktuella myndigheterna omfattas av samma lagreglering som domstolarna. Domstolsverket anser även att den gemensamma beteckningen Sveriges Domstolar, som i dag används i förhållande till samtliga domstolar och myndigheter som ingår i Domstolsverkets uppdrag, bör anges i lag.

Enligt regeringen finns det en skillnad i fråga om uppdraget i förhållande till de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna å ena sidan och i förhållande till övriga myndigheter å andra sidan. Skälet för att reglera Domstolsstyrelsens grundläggande uppdrag i lag är att myndigheten ska få en starkare ställning genom att ramarna för verksamheten i större utsträckning beslutas av riksdagen. Det är i förhållande till domstolarna som den lagregleringen är av betydelse med hänsyn till deras konstitutionella ställning och oberoende. Behovet av en självständig ställning i förhållande till regeringen gör sig inte gällande på samma sätt i förhållande till de övriga myndigheter som ingår i Domstolsverkets uppdrag i dag. Som kommittén föreslår bör dessa myndigheter därför inte omfattas av regleringen i lag. Förslaget att regeringen ska kunna meddela föreskrifter om andra uppgifter för Domstolsstyrelsen innebär dock att det kommer att vara möjligt för regeringen att uppdra åt Domstolsstyrelsen att ge administrativt stöd och service åt fler myndigheter än de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. På så sätt finns det inte något hinder för att Domstolsstyrelsens uppdrag också fortsättningsvis

ska kunna omfatta de myndigheter som ingår i Domstolsverkets nuvarande uppdrag. Den omständigheten att regleringen av myndighetens uppdrag delas upp i lag respektive förordning hindrar inte heller, vilket Domstolsverket är inne på, att Domstolsstyrelsen använder en gemensam beteckning för samtliga myndigheter som omfattas av dess uppdrag. Till skillnad från Domstolsverket anser regeringen inte att det finns skäl att lagreglera den samlingsbeteckning som myndigheterna använder i dag.

Kommittén bedömer att Domstolsstyrelsens uppdrag inte bör omfatta de två specialdomstolarna Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen. Som redovisas närmare i propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende instämmer *Arbetsdomstolen* i kommitténs bedömning, medan *Sveriges advokatsamfund* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* ifrågasätter den (prop. 2024/25:165 s. 60–63). *Försvarsunderrättelsesdomstolen* anser att det på ett principiellt plan är problematiskt att vissa domstolar hålls utanför det centrala administrativa stödet för domstolarna. Enligt *Arbetsgivarverkets* mening, som *Kammarrätten i Göteborg* delar, bör man överväga eller åtminstone utreda närmare om inte specialdomstolarna bör ingå i myndighetens ansvarsområde.

Den föreslagna regleringen av den centrala domstolsadministrationens uppdrag i regeringsformen hindrar visserligen inte att också specialdomstolarna ingår i uppdraget. Av de skäl som anförs i propositionen för att inte låta specialdomstolarna omfattas av uppdraget så som det uttrycks i regeringsformen anser regeringen att det i nuläget inte finns anledning att göra någon annan bedömning än kommittén när det gäller regleringen i vanlig lag. Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen bör därmed inte omfattas av Domstolsstyrelsens uppdrag.

När det gäller den närmare utformningen av Domstolsstyrelsens uppdrag anser regeringen, i likhet med kommittén, att det i lag bör uttryckas på i huvudsak samma sätt som i dag (1 § första stycket förordningen med instruktion för Domstolsverket). Det innebär att Domstolsstyrelsen, i förhållande till de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna, i administrativt hänseende ska leda och samordna verksamheten för att skapa förutsättningar för en rättssäker verksamhet och se till att den bedrivs effektivt. Domstolsstyrelsen ska också ha i uppgift att åstadkomma en ändamålsenlig resursfördelning och vara en drivande och stödjande kraft i utvecklings- och kvalitetsarbete. Myndigheten ska därutöver arbeta för god tillgänglighet och information när det gäller verksamheten och arbeta för god samverkan mellan domstolarna och med andra berörda myndigheter. Även uppgiften att initiera och samordna den internationella verksamheten och leda arbetet med insatser både inom internationell civil krishantering och utvecklings-samarbete bör framgå av lagregleringen. Av regleringen bör det också framgå att Domstolsstyrelsen i arbetet inte bara, så som det uttrycks i den nuvarande förordningsregleringen, ska beakta domstolarnas och domarnas självständighet utan även deras oberoende enligt regeringsformen.

Akavia och *Saco-S Domstol* framhåller att det kan finnas områden och frågor som i dag hanteras av Domstolsverket som möjligen kan hanteras av de enskilda domstolarna, vilket skulle kunna stärka domstolarnas och domarnas oberoende. Regeringen bedömer dock att den reglering som nu föreslås ger ett förhållandevis stort utrymme att anpassa uppdraget.

Domstolsstyrelsen kan i samråd med domstolarna utifrån den inramning som uppdraget ger bedöma vilka frågor som myndigheten bör hantera och vilka frågor som bäst hanteras av domstolarna själva.

5.3 Domstolsstyrelsens ledning

5.3.1 Styrelsens storlek och sammansättning

Regeringens förslag

Styrelsen för Domstolsstyrelsen ska utses av regeringen och bestå av nio ledamöter varav

1. en ledamot ska vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,
2. en ledamot ska vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,
3. en ledamot ska vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,
4. en ledamot ska vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,
5. en ledamot ska vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,
6. två ledamöter ska vara anställda vid en allmän domstol eller en allmän förvaltningsdomstol utan att vara ordinarie domare,
7. en ledamot ska vara advokat, och
8. en ledamot ska ha kunskap om och erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

Styrelsen ska inom sig utse en ordförande och en vice ordförande.

Kommitténs förslag

Förslagen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslagen. *Arbetsgivarverket*, *Domstolsverket*, *Statskontoret* och *Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet* avstyrker den föreslagna sammansättningen. Flera remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Södertörns tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten*, efterfrågar större representation av ledamöter med kunskap och erfarenhet av styrning och ledning inom staten eller från andra större organisationer. Kammarrätten i Stockholm föreslår som alternativ till den föreslagna styrelsesammansättningen att det i lag regleras att det ska finnas ett råd som kan bistå styrelsen. Arbetsgivarverket och Domstolsverket framhåller också att det, utöver särskild kompetens, krävs att ledamöterna i styrelsen har en vilja och förmåga att driva utvecklingsprojekt. Enligt *Gällivare tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Jönköping* behöver styrelsen ha kunskap och erfarenhet vad gäller exempelvis

kompetensförsörjning, it- och verksamhetsutveckling samt vara väl insatt i de olika förhållanden som kan gälla för domstolar i olika delar av landet och beroende på storlek. JO lyfter särskilt behovet av att ordföranden har både lång erfarenhet och kompetens i frågor om myndighetsstyrning. Enligt Gällivare tingsrätt bör det finnas utrymme för ytterligare en ledamot i styrelsen från en verksamhet utanför domstolsväsendet. Förvaltningsrätten i Stockholm anser att styrelsens sammansättning bör präglas av en större flexibilitet eftersom dess behov av olika kompetenser kan komma att variera över tid och därför bör den inte regleras i lag på föreslaget sätt. Några remissinstanser, bl.a. Statskontoret, anser att den föreslagna sammansättningen medför en risk för intressekonflikter eftersom flera av ledamöterna föreslås vara verksamma i domstolar som kommer att påverkas av styrelsens beslut.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller att de flesta frågor som uppkommer i verksamheten bör kunna hanteras inom ramen för den löpande verksamheten och därmed inte kräva något omedelbart beslut eller åtgärd från styrelsens sida.

När det gäller förslaget om representanter från de olika domstolarna anser *Lunds tingsrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Göta hovrätt* och *Södertörns tingsrätt* att underrätterna bör vara representerade i större utsträckning och föreslår att två ledamöter, i stället för endast en ledamot, ska vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt. *Hyses- och arrendenämnden i Stockholm* anser att även hyesråd bör kunna utses till ledamöter i styrelsen. *Kammarrätten i Sundsvall* menar att det är eftersträvänsvärt att det i myndighetens styrelse inte bara ingår domstolschefer, utan även andra ordinarie domare. *Göta hovrätt* och *Södertörns tingsrätt* anser däremot att domarrepresentanterna bör ha erfarenhet av domstolsledning. *Göta hovrätt* anser att det även gäller övriga domstolsanställda och att det bör framgå av lagtexten.

Göteborgs tingsrätt anser att det uttryckligen bör framgå av lagtext att ordinarie domare ska vara det när de inleder sin tid i styrelsen. *Akavia* och *Saco-S Domstol* framhåller att det är viktigt att ledamöterna har intresse för verksamheten och för dess utveckling samt att ledamöterna inte bör ses som företrädare för en viss domstol. De menar också att det bör övervägas hur de fackliga organisationerna kan bidra till verksamheten.

I fråga om övriga domstolsanställda anser *Fackförbundet ST* och *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* att den övriga personalen behöver representeras i större utsträckning med tanke på hur stor andel av personalen totalt sett som den utgör. *Södertörns tingsrätt* menar däremot att det är tillräckligt med en representant för övrig domstolspersonal. *Förvaltningsrätten i Stockholm* lyfter att behovet av företrädare för övrig domstolspersonal skulle kunna tillgodoses genom att dessa personer ges rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden men utan att vara ledamöter med rösträtt. *Göteborgs tingsrätt* efterfrågar ett förtydligande av om även fiskaler, tillförordnande assessorer och assessorer bör kunna räknas som övrig domstolspersonal.

Akavia och *Saco-S Domstol* menar att det lika väl som en advokat kan finnas någon annan skicklig person med erfarenhet från t.ex. styrning och ledning eller en kvalificerad åklagare, som kan bidra i en roll som ledamot. *Södertörns tingsrätt* anser inte att det finns vägande skäl för att en advokat ska ingå i styrelsen. *Gällivare tingsrätt* anser att det utöver advokaten bör

finnas en representant för allmänheten i styrelsen på samma sätt som i Domarnämnden.

Åklagarmyndigheten menar att de funktioner som Domstolsverkets insynsråd har bör ombesörjas i den nya ledningsstrukturen eftersom det rådet inte föreslås finnas kvar och anser att det bör övervägas om en anställd vid Åklagarmyndigheten bör ingå i styrelsen.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anser att vetenskaplig kompetens bör ingå i Domstolsstyrelsen och att en sådan person bör nomineras av universitet och högskolor.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter för sammansättningen av styrelsen

Som framgår av avsnitt 5.1 har regeringen föreslagit att den centrala domstolsadministrationen ska ingå i regeringens ansvarsområde och att en majoritet av ledamöterna i myndighetens styrelse ska vara eller ha varit ordinarie domare (prop. 2024/25:165). Kommittén föreslår att det i lag ska regleras att styrelsen ska bestå av nio ledamöter, varav fem ska vara eller ha varit ordinarie domare i allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol, två ledamöter ska vara anställda vid en allmän domstol eller en allmän förvaltningsdomstol utan att vara ordinarie domare, en ledamot ska vara advokat och en ledamot ska ha kunskap om och tidigare erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

Kommitténs förslag tar sin utgångspunkt i de internationella rekommendationer som finns om domstolars och domares oberoende, bl.a. Europarådets rekommendation nr (2010) 12 om domares oberoende, skicklighet och roll och the Universal Charter of Judges. I dessa framhålls att domstolsväsendet bör involveras i frågor som rör administrationen av domstolarna. En vanlig rekommendation är att ansvaret för frågor med koppling till domstolarnas oberoende läggs på ett domstolsråd eller annat likvärdigt organ. I flera rekommendationer anges att en majoritet eller i vart fall inte mindre än hälften av ledamöterna i ett sådant råd bör vara domare som har utsetts av sina jämlingar, dvs. andra domare. Det finns även rekommendationer om att domarledamöterna bör representera en så stor del av domstolsväsendet som möjligt och att det även kan ingå andra ledamöter än domare, som också uppfyller krav på integritet, självständighet och opartiskhet.

Under senare år har utvecklingen i Europa gått i den riktningen att allt fler länder har fört över ansvaret för administrationen av domstolarna från den verkställande makten till ett mer självständigt organ. Den närmare utformningen av dessa organ varierar. I samtliga nordiska länder finns särskilda myndigheter med ansvar för administrationen av domstolarna under den verkställande makten. De särskilda myndigheterna i Danmark, Finland, Island och Norge intar dock en mer fristående ställning i förhållande till den verkställande makten än vad som normalt gäller för statliga myndigheter i respektive land. Gemensamt för de övriga nordiska ländernas domstolsadministrativa organ är att de leds av en styrelse, där det ingår domare och ledamöter som representerar eller har nominerats av övrig domstolspersonal.

Regeringen instämmer inledningsvis i kommitténs bedömning att det bör vara regeringen som förordnar styrelsen för Domstolsstyrelsen. Det är

i linje med hur det regelmässigt ser ut för statliga myndigheter och andra offentliga institutioner att ledningen utses av det politiska organ som verksamheten sorterar under, dvs. riksdagen eller regeringen. I enlighet med kommitténs förslag bör styrelsen bestå av nio ledamöter. Det är ett ändamålsenligt antal som skapar förutsättningar för en bred representation och kompetens samtidigt som styrelsen inte blir så stor att den inte kan bedriva sitt arbete effektivt.

Ledamöter som är ordinarie domare

I linje med de internationella rekommendationerna om domstolar och domares oberoende och för att domstolarna och domarna ska känna förtroende för Domstolsstyrelsen bör det inom styrelsen finnas domare med olika bakgrund och erfarenhet. Av det skälet bör de olika domstolslagen och instanserna representeras av ledamöter i styrelsen. Som kommittén föreslår bör styrelsen bestå av en ledamot som är eller har varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen och en ledamot vardera från hovrätterna, kammarrätterna, tingsrätterna och förvaltningsrätterna som är eller har varit ordinarie domare där.

Några remissinstanser, däribland *Lunds tingsrätt* och *Göta hovrätt*, anser att underrätterna bör representeras i större utsträckning och föreslår att två ledamöter ska vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt. Som skäl framhålls att domarna i de lägre instanserna är betydligt fler till antalet än domarna i t.ex. de två högsta domstolarna och att det bör återspeglas i styrelsens sammansättning. Regeringen delar dock kommitténs uppfattning att det finns ett värde i att ledamöter med erfarenhet från de olika instanserna ingår i styrelsen, även om det innebär att antalet ledamöter från respektive instans inte återspeglar antalet domstolar av det slaget. Tanken med styrelsens sammansättning är att ledamöterna ska kunna tillföra styrelsen en bred kompetens när det gäller domstolsarbete och domstolsverksamheten i stort. Som *Akavia* och *Saco-S Domstol* framhåller ska en ledamot inte heller betraktas som en företrädare för en viss domstol. De domare som ingår i styrelsen förväntas i styrelsearbetet kunna ha ett övergripande verksamhetsperspektiv och se till hela verksamhetens bästa. Mot den bakgrunden anser regeringen inte heller att den risk för intressekonflikter, som *Statskontoret* lyfter fram, ska överdrivas.

Hyres- och arrendenämnden i Stockholm anser att även hyresråd bör kunna utses till ledamöter i styrelsen. Som framgår av avsnitt 5.1 har regeringen bedömt att endast de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna, utifrån deras konstitutionella ställning och oberoende, bör omfattas av Domstolsstyrelsens uppdrag så som det regleras i lag. I linje med det anser regeringen inte att det bör uppställas något krav på att ett hyresråd ska ingå i myndighetens styrelse. Regeringen noterar dock att lagmannen i tingsrätten på samma ort som Hyres- och arrendenämnderna i Jönköping, Linköping, Sundsvall, Umeå och Västerås är chef också för nämnden och därmed skulle kunna vara ledamot i styrelsen.

Enligt kommittén är det önskvärt att det ingår både domstolschefer och andra ordinarie domare i styrelsen, vilket *Kammarrätten i Sundsvall* instämmer i. *Göta hovrätt* och *Södertörns tingsrätt* menar tvärtom att de ledamöter som är domare bör ha erfarenhet av domstolsledning. Enligt

Södertörns tingsrätt skulle en ordning med domstolschefer i styrelsen säkerställa att representanterna har den nödvändiga erfarenheten av ledning, styrning och intern kontroll som kommer att krävas av styrelsen. Göta hovrätt framhåller att chefer inom domstolsväsendet är vana att arbeta strategiskt och se till helheten och menar att kravet på erfarenhet av domstolsledning bör framgå i lag. Enligt kommittén skulle emellertid en reglering av ett högsta eller lägsta antal domstolschefer i styrelsen kunna leda till praktiska problem. Exempelvis skulle en ledamot som är domstolschef kunna gå i pension eller en ledamot som inte är domstolschef utnämnas till chef under sin tid i styrelsen, vilket skulle kunna medföra ett behov av att förändra styrelsens sammansättning. Kommittén föreslår därför inte någon sådan reglering. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att det inte särskilt bör regleras ett visst högsta eller lägsta antal domstolschefer i styrelsen. I sammanhanget kan det framhållas att förslaget i avsnitt 5.3.3 om ett nytt nomineringsförfarande ger domstolarna ett betydande inflytande över vilka ordinarie domare som blir ledamöter i Domstolsstyrelsen.

Regeringens förslag i propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende innebär att även den som har varit ordinarie domare ska kunna vara ledamot i styrelsen. I propositionen framhålls att det inte kan uteslutas att en reglering som uppställer krav på att styrelseledamöterna ska vara ordinarie domare skulle kunna leda till vissa praktiska problem, t.ex. om en ledamot byter eller avslutar sin domaranställning under pågående styrelsuppdrag. Den föreslagna regleringen i regeringsformen har därför utformats så att den ger utrymme för att låta även ledamöter som har varit ordinarie domare ingå i styrelsen, i syfte att inte utesluta att den som varit ordinarie domare ska kunna sitta kvar under en övergångsperiod (prop. 2024/25:165 s. 64–69). Till skillnad från *Göteborgs tingsrätt* anser regeringen inte att det bör anges i lag att den som förordnas som ledamot i styrelsen ska vara ordinarie domare vid tidpunkten för förordnandet.

Övriga ledamöter

När det gäller styrelsens sammansättning i övrigt föreslår kommittén att det i styrelsen ska ingå två personer från den övriga personalen i de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Det kan t.ex. vara domstolshandläggare, administrativ personal, föredragande eller beredningsjurister. Som *Fackförbundet ST* och *TCO* framhåller utgör dessa personalkategorier en betydande del av de anställda vid domstolarna och de kan tänkas bidra med ett annat perspektiv än de ordinarie domarna i vissa frågor. För att även de medarbetare i de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna som inte är ordinarie domare ska känna förtroende för Domstolsstyrelsen bör de, som kommittén föreslår, representeras i styrelsen. Att det i styrelsen ingår någon eller några ledamöter som tillhör eller nomineras av den övriga domstolspersonalen gäller även i de övriga nordiska länderna. Till skillnad från *Fackförbundet ST* och *TCO*, som anser att den övriga domstolspersonalen bör representeras i större utsträckning, anser regeringen i likhet med kommittén, att det är tillräckligt att två av ledamöterna i styrelsen representerar den övriga domstolspersonalen.

Kommittén föreslår också att det i styrelsen ska ingå personer som är verksamma utanför domstolsväsendet. Utöver att styrelsen därigenom tillförs ytterligare kompetens anser kommittén att en sådan ordning bl.a. kan bidra till att stärka förtroendet för Domstolsstyrelsen, inte minst utanför domstolsväsendet.

En av de utomstående ledamöterna föreslås vara advokat. Som *Akavia*, *Saco-S Domstol*, *Åklagarmyndigheten* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* påpekar skulle även andra yrkesgrupper kunna ha relevanta kunskaper och erfarenheter att bidra med. Enligt kommittén är det utmärkande för advokater att de, utöver att ofta vara i kontakt med domstolarna, normalt är verksamma inom hela det juridiska fältet och inom både de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Kommittén framhåller också att advokater även kan sägas representera den rättssökande allmänheten. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att en styrelseledamot bör vara advokat.

Kommittén föreslår att en av ledamöterna ska vara en person med kunskap om och tidigare erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning. Det kan t.ex. handla om någon som har eller har haft en högre chefsbefattning på en annan statlig myndighet, t.ex. som generaldirektör, förvaltningschef, administrativ chef eller liknande. Som flera remissinstanser lyfter fram kan en sådan person bidra med viktiga erfarenheter och kunskaper till styrelsen. Till skillnad från bl.a. *Kammarrätten i Stockholm* och *JO*, som efterfrågar ett större antal ledamöter med den beskrivna bakgrunden, anser regeringen i likhet med kommittén att en av de ledamöter i styrelsen som inte är ordinarie domare eller anställda i domstol bör ha kunskap om och erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

Ersättare

Som kommittén föreslår bör det utses en personlig ersättare för varje ledamot i styrelsen. Det är en förutsättning för att styrelsen ska kunna vara beslutsför med samma grundläggande sammansättning även om en eller flera ordinarie ledamöter skulle få förhinder. De personliga ersättarna bör därför ha motsvarande kompetens som de ordinarie ledamöterna. Det innebär att ersättaren för den ledamot som är eller har varit ordinarie domare i tingsrätt också ska vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt. Om en ordinarie ledamot skulle avträda eller skiljas från sitt uppdrag i förtid kan ersättaren också träda i hans eller hennes ställe till dess att en ny ordinarie ledamot har utsetts.

Styrelsens sammansättning är ändamålsenlig

Sammanfattningsvis bedömer regeringen att av styrelsens nio ledamöter bör fem vara eller ha varit ordinarie domare i allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol, två ledamöter vara anställda vid en allmän domstol eller en allmän förvaltningsdomstol utan att vara ordinarie domare, en ledamot vara advokat och en ledamot ha kunskap om och tidigare erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

Flera remissinstanser, bl.a. *Domstolsverket* och *Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet*, invänder mot den föreslagna sammansättningen och menar att en styrelse med en sådan samman-

sättning kommer att innebära en försämring av myndighetens möjligheter att effektivt kunna ge det stöd och den service som domstolarna är i behov av. Några remissinstanser, däribland flera domstolar, framhåller att myndigheten har ett komplext och brett uppdrag och menar att det kommer att krävas olika typer av kompetens för att kunna leda och utveckla verksamheten. Som exempel nämns kompetens rörande komplexa och strategiska it- och fastighetsfrågor. Några domstolar, bl.a. *Förvaltningsrätten i Stockholm*, framhåller även att behovet av viss kompetens i styrelsen kan förändras över tid allteftersom styrelsearbetet utvecklas. De anser därför att regleringen bör ge utrymme för en större flexibilitet och att styrelsens sammansättning inte bör regleras i detalj i lag.

I likhet med vad Domstolsverket har i dag kommer Domstolsstyrelsen att ha ett omfattande och komplext uppdrag. Som kommittén konstaterar kommer styrelsen att vara ytterst ansvarig för att verksamheten bedrivs på ett effektivt sätt och enligt gällande rätt samt att myndigheten hushållar väl med statens medel. Styrelsen kommer även att avgöra ärenden av principiell karaktär eller större betydelse (3–4 §§ myndighetsförordningen). Även ansvaret för den långsiktiga planeringen och den strategiska utvecklingen av verksamheten är en självklar del av styrelsens ansvar. Styrelsen har också en viktig roll i kvalitetssäkringen. Däremot kan styrelsen inte förväntas leda verksamheten mer i detalj utan, som kommittén och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anför, bör de flesta frågor kunna hanteras inom ramen för den löpande verksamheten. Även om den övergripande ledningsstrukturen förändras kommer övriga delar av myndigheten att kunna vara ett stöd till såväl styrelsen som myndighetschefen i den typ av frågor som kräver särskild detaljkunskap. Exempelvis behöver det inom myndigheten finnas kunskap om och erfarenhet av ekonomistyrning för att kunna stödja styrelsen i arbetet med att se till att verksamheten bedrivs på ett effektivt sätt och att myndigheten hushållar väl med statens medel. Domstolsstyrelsens uppgift att åstadkomma en ändamålsenlig resursfördelning mellan domstolarna ställer också krav på myndighetens kompetens inom ekonomistyrning (se vidare om Domstolsstyrelsens roll i budgetfrågor i avsnitt 5.5). Även inom andra områden, t.ex. it och fastighetsförvaltning kommer myndighetens ledning att vara beroende av särskild kompetens inom myndigheten. På samma sätt som en generaldirektör för Domstolsverket i dag kan fatta beslut på underlag som tagits fram inom organisationen bör dock en framtida styrelse kunna göra det.

Syftet med sammansättningen av styrelsen är att domstolsväsendet i större utsträckning än i dag ska involveras i frågor som rör administrationen av domstolarna, i enlighet med de internationella rekommendationerna om domstolars och domares oberoende. Som regeringen har konstaterat i propositionen *Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* är det centralt att styrelsen ges en sammansättning som värnar domstolarnas oberoende (prop. 2024/25:165 s. 64–68). Den föreslagna sammansättningen avviker visserligen från vad som är brukligt för myndighetsstyrelser, men regeringen anser att det är av överordnad betydelse att styrelsen uppfattas som en legitim företrädare för domstolsadministrationen och för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Det är därför motiverat med en annan ordning än den som vanligtvis gäller för myndighetsstyrelser. Med hänsyn till att grundläggande bestämmelser om den centrala domstolsadministrationens

uppdrag och ledning ska meddelas i lag anser regeringen inte att det är ett alternativ att i regleringen om styrelsen lämna öppet för hur den närmare sammansättningen ska se ut, vilket bl.a. *Förvaltningsrätten i Stockholm* föreslår.

I enlighet med kommitténs förslag bör det överlätas till styrelsen att inom sig utse en ordförande och en vice ordförande.

5.3.2 Ledamöternas och ersättarnas förordnanden

Regeringens förslag

Ledamöter och ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen förordnas för en tid om sex år.

Den som har varit ledamot i styrelsen får inte på nytt förordnas som ledamot tidigare än fem år efter det att uppdraget upphörde.

En ledamot eller ersättare i styrelsen får inte samtidigt

- vara ledamot eller ersättare i Domarnämnden eller Domaransvarsnämnden,
- vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet eller anställd på central nivå i ett politiskt parti, eller
- inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Kommitténs förslag

Förslagen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslagen.

Södertörns tingsrätt anser att fyra år är en lämplig tid för förordnandet, i likhet med vad som gäller och som föreslås gälla för Domarnämnden.

Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter anser att det bör övervägas om inte även den som har ett uppdrag i Domarnämnden ska vara förhindrad att samtidigt inneha ett uppdrag i Domstolsstyrelsens styrelse.

TCO anser inte att tjänstemän vid Regeringskansliet eller Riksdagsförvaltningen uttryckligen bör undantas från möjligheten att sitta i styrelsen utan att det är tillräckligt med den föreslagna skrivningen om att en person är förhindrad att tjänstgöra i styrelsen om han eller hon innehar en anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över utredningens förslag att en ledamot eller ersättare i styrelsen inte samtidigt ska få vara ledamot eller ersättare i Domarnämnden eller Domaransvarsnämnden. *Göta hovrätt* tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Ledamöter och ersättare förordnas för en tid om sex år

För många styrelsemyndigheter är den tid för vilken ledamöterna är utsedda inte formellt reglerad. Tiden för förordnandet kan variera beroende på verksamhetens beskaffenhet men i regel förordnas ordförande och ledamöter i styrelsemyndigheter för en period om ett till tre år med möjlighet till förlängning. Kommittén föreslår att styrelseledamöterna i Domstolsstyrelsen ska förordnas för en bestämd tid om sex år. Det innebär, utöver att förordnandetiden är bestämd på förhand, en längre tid för förordnandena än vad som är brukligt i myndighetsstyrelser. Som *Södertörns tingsrätt* påpekar innebär det även en längre tid än vad som gäller för ledamöter i Domarnämnden, vilka förordnas för en tid av högst fyra år (4 § lagen [2010:1390] om utnämning av domare).

I jämförelse med Domarnämndens uppdrag är Domstolsstyrelsens uppdrag emellertid mer omfattande och spänner över ett bredare verksamhetsområde vilket talar för att det kan vara en fördel med en något längre förordnandetid. På så sätt hinner ledamöterna och ersättarna få bättre kännedom om verksamheten och mer tid att sätta sig in i sitt uppdrag och bidra till verksamheten. Som kommittén framhåller medför sexårsgränsen samtidigt att ledamöterna kommer att bytas ut med jämna mellanrum och att styrelsesammansättningen därmed kan förändras över tid. Mot den bakgrunden instämmer regeringen i kommitténs bedömning att ledamöterna och ersättarna bör förordnas för en bestämd tid om sex år och att det bör framgå av lag.

Som kommittén föreslår bör ett uppdrag som styrelseledamot i Domstolsstyrelsen inte kunna förlängas. Däremot bör en ledamot som tidigare har haft ett uppdrag i styrelsen kunna förordnas på nytt om viss tid har passerat sedan uppdraget upphörde. På så sätt kan tidigare styrelseledamöters kompetens och erfarenhet tas tillvara samtidigt som nya ledamöter med jämna mellanrum kommer in i styrelsen. Kommitténs förslag att det ska ha passerat fem år från det att det tidigare uppdraget avslutades innan ett nytt kan bli aktuellt framstår som väl avvägt. Regeln bör däremot inte omfatta ersättare i styrelsen. En ersättare har som regel inte samma inflytande över myndighetens styrning som en ordinarie ledamot. Det finns också ett värde i att en person som har kunnat ta del av styrelsens arbete i egenskap av ersättare kan dra nytta av sina erfarenheter även som ledamot i styrelsen. I likhet med kommittén bedömer regeringen att det i lag bör anges att en ledamot som har tjänstgjort i styrelsen kan förordnas på nytt tidigast fem år efter det att uppdraget upphörde.

Vissa personer bör vara förhindrade att tjänstgöra i styrelsen

Kommittén föreslår att en ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsen inte samtidigt ska få vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen,

anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget. Utredningen föreslår att en och samma person inte samtidigt ska få vara ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden.

Det är viktigt att ledamöterna i Domstolsstyrelsen både är och uppfattas som opartiska. Som kommittén redogör för lyfts den aspekten i flera av de internationella dokumenten om domstolars och domares oberoende, där det exempelvis anges att ledamöterna inte bör vara aktiva politiker, parlamentariker eller företrädare för den verkställande makten. I flera andra europeiska länder, bl.a. Danmark och Finland, finns förbud som innebär att t.ex. parlamentsledamöter är förhindrade att tjänstgöra i styrelsen för respektive lands domstolsadministrativa organ.

För att säkerställa Domstolsstyrelsens självständighet i förhållande till såväl regeringen som riksdagen bör det, så som kommittén föreslår och en majoritet av remissinstanserna instämmer i, inte vara möjligt för en företrädare för den verkställande eller lagstiftande makten att vara ledamot eller ersättare i styrelsen. Detta bör inte endast gälla riksdagsledamöter och statsråd utan även personer som får anses ha en nära koppling till de politiska organen eller till ett politiskt parti. Även anställda på central nivå i ett politiskt parti bör därför vara förhindrade att tjänstgöra i styrelsen. Till skillnad från *TCO* bedömer regeringen också att tjänstemän vid Regeringskansliet och Riksdagsförvaltningen bör undantas och att det bör framgå uttryckligen av lagtexten.

Som kommittén föreslår bör inte heller personer som innehar andra anställningar och uppdrag med en tydlig politisk koppling kunna förordnas i styrelsen. Syftet är att inte heller de som arbetar på uppdrag av ett politiskt parti eller på annat sätt har en framträdande politisk roll, t.ex. som politiker på kommunal eller regional nivå, ska kunna förordnas som ledamot eller ersättare. I likhet med kommittén bedömer regeringen att det inte är möjligt att uttömmande reglera vilka andra anställningar och uppdrag som bör betraktas som olämpliga. Det som bör vara avgörande är om opartiskheten hos den aktuella personen kan ifrågasättas eller om allmänhetens förtroende för myndigheten riskerar att påverkas på ett negativt sätt.

Som kommittén uttalar finns det fördelar med en ordning som innebär att olika myndigheter ansvarar för frågor om domstolar och domare. På så sätt undviks att ansvaret för de frågor som är centrala för oberoendet koncentreras till ett fåtal personer och det blir också svårare att öka inflytandet över domstolsväsendet, t.ex. för en framtida regering eller riksdag. Mot denna bakgrund bedömer utredningen att det inte heller bör vara möjligt för någon som är ledamot eller ersättare i Domarnämnden eller Domaransvarsnämnden att förordnas som ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsen. I likhet med *Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter* är regeringen av samma uppfattning. Ledamöter och ersättare i Domarnämnden och Domaransvarsnämnden bör därför också vara förhindrade att förordnas som ledamöter eller ersättare i styrelsen.

5.3.3 Nomineringsförfarandet

Regeringens förslag

Innan regeringen förordnar en ny ledamot eller ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen ska förslag på kandidater inhämtas från

1. ordförandena i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen när det gäller en ledamot eller ersättare från dessa domstolar,
2. hovrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från hovrätterna,
3. kammarrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från kammarrätterna,
4. tingsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från tingsrätterna,
5. förvaltningsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från förvaltningsrätterna,
6. domstolscheferna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna när det gäller en ledamot eller ersättare som är anställd vid domstol utan att vara ordinarie domare,
7. Sveriges advokatsamfund när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara advokat, och
8. Arbetsgivarverket när det gäller en ledamot eller ersättare som ska ha kunskap om och erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

Innan förslag lämnas på ledamöter och ersättare som är ordinarie domare ska de ordinarie domarna vid de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig.

Innan förslag lämnas på ledamöter och ersättare som utan att vara ordinarie domare är anställda vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol ska de anställda vid de berörda domstolarna som inte är ordinarie domare ges tillfälle att yttra sig.

För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås. Som ledamot och ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits för uppdraget.

Kommitténs förslag

Förslagen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Stockholm, Akavia* och *Saco-S Domstol*, tillstyrker att det ska införas ett nomineringsförfarande.

Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet avstyrker att det införs ett nomineringsförfarande där domstolarna ges en betydande förslagsrätt på den grunden att regeringen inte kan ta ansvar över en myndighet som regeringen inte har makt över. Några remissinstanser invänder mot förslaget om att domstolscheferna ska ansvara för att nominera domstolarnas kandidater. *Fackförbundet ST, Akavia* och *Saco-S*

Domstol menar att de enskilda domarna bör ges större inflytande i nomineringsprocessen. *TCO* ifrågasätter att de fackliga organisationerna inte involveras i förfarandet. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Sveriges Domareförbund* lyfter risken för att det föreslagna nomineringsförfarandet leder till att styrelsen består av en stor andel domstolschefer.

Akavia och *Saco-S Domstol* ifrågasätter om Arbetsgivarverket är den statliga myndighet som ska ha förslagsrätt.

Domstolsverket, Kammarrätten i Stockholm och *Svea hovrätt* menar att det föreslagna nomineringsförfarandet kan innebära praktiska svårigheter och vara administrativt betungande. Domstolsverket anför att förfarandet kommer att involvera ett stort antal aktörer som ska lämna synpunkter och att förslaget innebär en risk för personvalsrörelser och för intressekonflikter. *Kammarrätten i Stockholm* anser att nyttan med att ge ordinarie domare och övrig personal möjlighet att yttra sig förefaller vara begränsad ur såväl ett verksamhetsperspektiv som ett medarbetarperspektiv.

Några remissinstanser efterfrågar tydligare reglering av nomineringsförfarandet och menar att det krävs ett strukturerat förfarande. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* och *Södertörns tingsrätt* anser att det behöver förtydligas hur nomineringsprocessen ska gå till, t.ex. vilka omröstningsregler som gäller för det fall oenighet uppstår. *Förvaltningsrätten i Jönköping* anser att det bör framgå om även de som inte är tillsvidareanställda ska få tillfälle att yttra sig. *Sveriges Domareförbundet, Akavia* och *Saco-S Domstol* anser att nomineringsförfarandet bör regleras i lag. Domareförbundet efterfrågar ett mer formaliserat nomineringsförfarande där alla domares rätt att delta i nominering och röstningsförfarande garanteras, t.ex. genom ett digitalt röstningsförfarande.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet pekar på risker med ett alltför detaljerat nomineringsförfarande med flera moment av kontroll.

Juridiska institutionen vid Göteborgs universitet menar att fördelarna med att involvera myndigheter, t.ex. universitet, som har en mer självständig roll i förhållande till regeringen än många andra myndigheter i nomineringsprocessen väger över nackdelarna.

ST och *TCO* anser att det är positivt att det föreslås nomineras två personer per ledigt styrelseuppdrag men det är ingen garant för att könsfördelningen blir jämn, varför det kan behöva övervägas ytterligare reglering i lag.

Förvaltningsrätten i Stockholm menar att det bör utredas om domstolarnas förslag till regeringen utgör ett överklagbart beslut och om det i så fall finns behov av att reglera överklagbarheten.

Akavia och *Saco-S Domstol* anser det bör vara möjligt att kandidera för ett uppdrag, även för annan personal än domare.

Skälen för regeringens bedömning

Nominering av ordinarie domare och övriga domstolsanställda

För att säkerställa att domstolarna får ett betydande inflytande över styrelsens sammansättning föreslår kommittén att regeringen ska hämta in förslag på lämpliga kandidater från domstolarna. De berörda domstolscheferna föreslås få i uppgift att gemensamt nominera de ledamöter som ska vara eller ha varit ordinarie domare från respektive instans. Kommittén föreslår också att domstolscheferna för de allmänna domstolarna och de

allmänna förvaltningsdomstolarna gemensamt ska nominera kandidater som är anställda vid domstol utan att vara domare. Kommittén föreslår att nomineringsförfarandet regleras i lag.

De flesta remissinstanserna är positiva till det föreslagna nomineringsförfarandet. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Sveriges Domareförbund*, menar att förslaget att domstolscheferna ska ansvara för nomineringen innebär en risk för att styrelsen i alltför stor utsträckning kommer att bestå av domstolschefer.

Syftet med de förändringar som nu föreslås är att domstolarna ska få ett större inflytande över den centrala domstolsadministrationen. Ett naturligt sätt att öka det inflytandet är att domstolarna får nominera kandidater till styrelsen. Regeringen instämmer därför i kommitténs bedömning att domstolarna bör ha förslagsrätt i fråga om representanterna från domstolarna. Ett alternativ till att särskilt peka ut domstolschefernas ansvar för nomineringen skulle kunna vara att domstolarna som myndigheter ansvarar för nomineringen. Det framstår dock inte som ett bättre alternativ eftersom det skulle medföra en otydligare ordning. I praktiken skulle också en sådan ordning leda till ett ansvar för domstolscheferna att se till att nomineringar lämnas. Genom att ange att domstolscheferna är ansvariga främjas dessutom en enhetlig hantering inom domstolarna. Det begränsar även utrymmet för regeringen att påverka domstolarnas interna process.

Kommittén föreslår att de ordinarie domarna vid de berörda domstolarna ska ges tillfälle att yttra sig innan det lämnas ett förslag på ledamöter eller ersättare som är eller har varit ordinarie domare. På samma sätt föreslås övriga anställda vid de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna få tillfälle att yttra sig över de övriga representanter som nomineras från domstolarna. Enligt kommittén kan det bidra till att ge styrelsen en bredare förankring i domstolsverksamheten. Kommittén föreslår att möjligheten för domarna och de övriga anställda att yttra sig bör framgå av lag.

Några remissinstanser, däribland *Sveriges Domareförbund*, efterfrågar en tydligare reglering av nomineringsförfarandet och menar att det krävs ett strukturerat förfarande som framgår av lag. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* och *Södertörns tingsrätt* lyfter som exempel att det bör anges vilka omröstningsregler som gäller för det fall oenighet uppstår. *Förvaltningsrätten i Jönköping* anser att det bör framgå om även de som inte är tillsvidareanställda ska få tillfälle att yttra sig. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* menar däremot att det finns risker med en alltför detaljerad reglering av nomineringsprocessen. *Fackförbundet ST, Akavia* och *Saco-S Domstol* anser att de enskilda domarna bör ges ett större inflytande i nomineringsprocessen och *TCO* ifrågasätter att arbetstagarorganisationerna inte föreslås involveras i förfarandet.

Enligt kommittén skulle det vara komplicerat att i lag reglera exakt hur domstolarnas interna process ska gå till. Även om många domare och andra anställda är anslutna till arbetstagarorganisationer eller andra föreningar så är långt ifrån alla det. Därmed blir det svårt att skapa ett nomineringsförfarande baserat på inflytande från arbetstagarorganisationerna som inkluderar alla ordinarie domare eller övriga anställda. Det finns inte heller någon reglerad form av samråd eller forum för anställda inom domstolsväsendet som skulle kunna utgöra utgångspunkt för deras inflytande över nomineringar till styrelsen. Det är också tänkbart att

domstolarnas mötes- och samarbetsformer kan behöva ändras och anpassas över tid. Mot denna bakgrund föreslår kommittén inte några närmare regler för hur domstolarnas nomineringsförfarande rent praktiskt ska genomföras. Kommittén anser att det i stället bör vara upp till Domstolsstyrelsen att utveckla lämpliga former för samråd.

Domstolsverket anser att det föreslagna förfarandet framstår som onödigt komplicerat och framhåller att det, oavsett hur förfarandet utformas närmare, kommer att innebära att ett stort antal aktörer involveras. Enligt Domstolsverket finns en risk för personvalsrelser och intressekonflikter för de domare och andra anställda som tjänstgör i domstolsverksamheten och samtidigt är ledamöter i styrelsen. *Kammarrätten i Stockholm* menar att det föreslagna förfarandet för nominering av ledamöter och ersättare framstår som administrativt betungande och ifrågasätter om inte behovet av förankring kan ske inom ramen för befintliga samrådsformer.

Regeringen instämmer i att det föreslagna nomineringsförfarandet kommer att kräva visst arbete för domstolarna, dels för att hitta lämpliga former för samarbete och samråd, dels för att också genomföra förfarandet rent praktiskt. Regeringen ser dock ett värde i att de ordinarie domarna och övriga anställda i domstolarna involveras och får möjlighet att påverka vilka personer som nomineras. Det är ett sätt att stärka styrelsens legitimitet i domstolsväsendet. Den föreslagna ordningen skapar även bättre förutsättningar för att det bland de föreslagna kandidaterna finns personer med olika bakgrund och kompetens. Enligt regeringen bör den risk för personvalsrelser och intressekonflikter, som *Domstolsverket* påtalar, kunna hanteras inom ramen för nomineringsförfarandet av de berörda aktörerna. Detsamma gäller beträffande den situation som *Svea hovrätt* lyfter fram, alltså att det skulle uppstå olika önskemål bland domstolschefer och övriga anställda.

Enligt regeringen är det centrala att det av regleringen framgår att ordinarie domare och övrig domstolspersonal ska involveras i nomineringsprocessen. Det bör därför, som kommittén föreslår, i lag anges att domarna och den övriga domstolspersonalen ska ges tillfälle att yttra sig innan förslag på ledamöter och ersättare lämnas. Genom en sådan lagreglering skulle de ordinarie domarna och den övriga domstolspersonalen inte kunna fråntas sin rätt att medverka i förfarandet genom ändringar i förordning. Därmed begränsas utrymmet för en regering att påverka hur domstolarnas nomineringsprocess går till.

Nominering av övriga ledamöter

I enlighet med kommitténs förslag bör Sveriges advokatsamfund få möjlighet att nominera kandidater till uppdraget som den ledamot och den ersättare som föreslås vara advokat. Att förslag hämtas in från ett från riksdag och regering fristående organ bidrar till att stärka Domstolsstyrelsens självständighet. Sveriges advokatsamfund nominerar redan i dag ledamöter till Institutet för mänskliga rättigheter och Domarnämnden (8 § tredje stycket lagen [2021:642] om Institutet för mänskliga rättigheter och 6 § första stycket förordningen [2010:1793] med instruktion för Domarnämnden).

När det gäller den ledamot som ska ha kunskap om och erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning föreslår kommittén att Arbetsgivarverket ska lämna förslag på kandidater. *Akavia* och *Saco-S Domstol* ifrågasätter förslaget eftersom de menar att det inte gynnar ett ökat oberoende. *Juridiska institutionen vid Göteborgs universitet* anser att det finns fördelar med att i stället låta universitet och högskolor föreslå kandidater. Med hänsyn till att Arbetsgivarverket består av en sammanlutning av statliga arbetsgivare, och därmed har en god kännedom om statliga myndigheter, kan myndigheten förväntas bidra med förslag på kandidater som tillför styrelsen värdefull kompetens när det gäller styrning och ledning inom offentlig förvaltning. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att Arbetsgivarverket får anses ha bäst förutsättningar att nominera lämpliga personer. Det bör därför föreskrivas att Arbetsgivarverket ska nominera den ledamot som ska ha kunskap om och erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

Nomineringarna

I enlighet med kommitténs förslag bör det i lag anges att det ska lämnas förslag på två personer för varje uppdrag som ledamot eller ersättare och att regeringen ska vara bunden till de förslag som lämnas. Det innebär att regeringen kan välja mellan de två personer som föreslås för varje uppdrag. Därmed kan regeringen i någon mån ta hänsyn till behovet av viss representation, t.ex. en önskvärd fördelning mellan könen, som *Fackförbundet ST* och *TCO* framhåller, eller kompetens vid bedömningen av styrelsens sammansättning som helhet. Däremot anser regeringen inte att det i lag behöver regleras att könsfördelningen ska vara jämn. Förslaget att två nomineringar ska lämnas för varje uppdrag innebär också att det bör finnas ett tillräckligt stort urval för att tillsättning ska kunna ske. Om någon kandidat inte längre skulle vara aktuell efter att nomineringarna har lämnats finns det alltså som utgångspunkt ytterligare en kandidat som nominerats för samma uppdrag. Det förhållandet att regeringen kan välja mellan olika nominerade kandidater tydliggör att det ytterst är regeringen som utser styrelsen.

Förvaltningsrätten i Stockholm lyfter frågan om domstolschefernas förslag till regeringen utgör ett överklagbart beslut och om det i så fall finns behov av att reglera överklagbarheten. Kommittén uttalar sig inte i frågan om vad domstolschefernas förslag på ledamöter och ersättare utgör. Regeringen bedömer att respektive grupp av domstolschefer i sitt arbete med nomineringarna får betraktas som en självständig del av Domstolsstyrelsen. Någon reglering om överklagande bör dock inte införas. Nomineringarna kan inte antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt eller anses ha gått någon emot på ett sådant sätt att en person har klagorätt.

5.4 Domstolsstyrelsens myndighetschef

Regeringens förslag

Domstolsstyrelsens myndighetschef ska ha titeln direktör. Anställningen som direktör ska utlysas och tillsättas efter ett ansökningsförfarande. Anställningen ska avse en tidsbegränsad period om sex år med möjlighet till förlängning med ytterligare tre år. Direktören ska ha erfarenhet av kvalificerat arbete och ledning inom offentlig förvaltning.

Direktören ska kunna skiljas från sin anställning om det är nödvändigt av hänsyn till Domstolsstyrelsens bästa. Beslut om att skilja direktören från hans eller hennes anställning fattas av styrelsen liksom frågor om bisysslor.

Direktören ska inte ingå i styrelsen men ha rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden, om styrelsen inte har bestämt annat.

Kommitténs förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslagen.

De flesta remissinstanser, däribland *Göteborgs tingsrätt* och *Södertörns tingsrätt*, har inte någon invändning mot att direktören inte ska ingå i styrelsen. *Förvaltningsrätten i Stockholm*, *Domstolsverket*, *Kammarrätten i Stockholm* och *Gällivare tingsrätt* anser däremot att direktören bör ingå i styrelsen. *Gällivare tingsrätt* framför att det finns en risk att samarbetet blir lidande och att utgångspunkten måste vara att direktören och övriga ledamöter representerar samma intressen.

Några remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt* och *Domstolsverket*, menar att förslaget väcker frågor om relationen mellan styrelsen och direktören. *Göteborgs tingsrätt* anser att det bör övervägas om vissa grundläggande principer för ansvarsfördelning mellan styrelsen och den operativa ledningen bör framgå av lag. *Domstolsverket* menar att direktörens ändrade roll gentemot regeringen skulle behöva förtydligas utifrån förslaget att direktören utses av styrelsen och inte av regeringen.

Göteborgs tingsrätt anser att direktören bör ha kännedom om domstolarnas verksamhet.

Skälen för regeringens förslag

Myndighetschefens anställning

Som framgår i avsnitt 1.1 innebär regeringens tidigare ställningstagande att det i regeringsformen ska anges att den centrala domstolsadministrationens chef ska anställas av styrelsen (prop. 2024/25:165 s. 69). Myndighetschefen sköter den löpande verksamheten under ansvar inför styrelsen (5 och 13 §§ myndighetsförordningen [2007:515]).

I syfte att stärka myndighetens och ledningens självständighet bör övergripande frågor om direktörens anställning regleras i lag. Myndighetschefen bör ha titeln direktör. I enlighet med kommitténs förslag bör anställningen som direktör utlysas och tillsättas efter ett ansökningsförfarande. Det är samma ordning som gäller för flertalet andra statliga anställningar och kan även bidra till att öka transparensen för tillsättningsprocessen och stärka förtroendet för Domstolsstyrelsen.

Kommittén föreslår att direktören ska anställas för en tid om sex år. Det framstår som en rimlig avvägning mellan styrelsens behov av att kunna göra förändringar och direktörens anställningstrygghet. Samtidigt kan styrelsen ha ett intresse av att låta direktören arbeta vidare under ytterligare en tid. Som kommittén föreslår bör det därför vara möjligt för styrelsen att efter den första anställningsperioden besluta om ett förlängt förordnande. Det bör dock kunna gälla högst tre år. Den föreslagna ordningen är också i linje med den vanliga ordningen för myndighetschefer.

Kommittén föreslår att det i lag ska anges att myndighetschefen ska ha erfarenhet av kvalificerat arbete och ledning inom offentlig förvaltning. Utifrån att direktören ska ansvara för myndighetens löpande förvaltning är det en naturlig utgångspunkt och en förutsättning för att arbetet ska kunna genomföras ändamålsenligt. Regeringen ställer sig därför bakom kommitténs förslag. Vilka övriga krav som ska ställas på direktören bör vara upp till styrelsen att bestämma utifrån verksamhetens behov. Till skillnad från *Göteborgs tingsrätt* anser regeringen därför att det inte i lag bör anges något krav på att direktören ska ha kännedom om domstolarnas verksamhet eller ha erfarenhet som ordinarie domare.

Utöver de nu föreslagna reglerna om direktörens anställning kommer direktören i allt väsentligt att omfattas av samma regler som andra myndighetschefer, bl.a. i fråga om löner, pensioner och bisysslor.

Styrelsen ska kunna besluta om skiljande från anställning och bisysslor

Kommittén föreslår att direktören ska kunna skiljas från sin anställning i förtid om det är nödvändigt av hänsyn till Domstolsstyrelsens bästa. Beslut om att skilja direktören från hans eller hennes anställning föreslås fattas av styrelsen.

En myndighetschef som är anställd för en bestämd tid kan avskedas om han eller hon grovt har åsidosatt sina åligganden (32 § andra stycket LOA och 18 § lagen [1982:80] om anställningsskydd, LAS). Beslut om detta fattas av Statens ansvarsnämnd (34 § LOA). I övrigt är utgångspunkten att myndighetschefen inte får skiljas från sin anställning före anställningstidens utgång. Cheferna för Arbetsgivarverket och Institutet för mänskliga rättigheter får dock även skiljas från sin anställning i förtid om det är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa (33 § första stycket LOA).

I likhet med kommittén anser regeringen att det bör finnas en möjlighet att skilja Domstolsstyrelsens direktör från anställningen även om han eller hon inte grovt har åsidosatt sina åligganden. Det kan bli aktuellt t.ex. om direktören allvarligt missbrukar sin ställning eller har förlorat styrelsens förtroende utan att det finns förutsättningar för avsked. På samma sätt som gäller för cheferna för Arbetsgivarverket och Institutet för mänskliga rättigheter bör det därför finnas en möjlighet att skilja direktören från hans eller hennes anställning om det är nödvändigt av hänsyn till myndighetens

bästa (jfr propositionen Institutet för mänskliga rättigheter, prop. 2020/21:143 s. 42–43). Eftersom det är styrelsen som anställer direktören bör det, som kommittén föreslår, vara styrelsen som beslutar om att skilja direktören från anställningen. På motsvarande sätt bör det vara styrelsen som prövar frågor om direktörens bisysslor.

Direktören bör inte ingå i styrelsen

Kommittén anser inte att direktören bör ingå i styrelsen. Som kommittén konstaterar och som bl.a. *Kammarrätten i Stockholm* och *Gällivare tingsrätt* framför, skulle ett skäl för att låta direktören vara en del av styrelsen framför allt vara att underlätta samarbetet mellan direktören och styrelsen. Genom att direktören deltar i styrelsearbetet skulle ett bra informationsutbyte och en tydlig ansvarsfördelning gynnas. Det är också den ordning som är vanligast bland styrelsemyndigheter (10 § andra stycket myndighetsförordningen). Samtidigt bör det beaktas att det är styrelsen som kommer att anställa och ha möjlighet att skilja direktören från sin anställning. Enligt kommittén framstår en ordning där direktören ingår i styrelsen, samtidigt som han eller hon ansvarar inför styrelsen, därför som otydlig. Med hänsyn till att styrelsen är tänkt att brett representera domstolarna, domarna och vissa andra intressen anser kommittén att en sådan ordning inte heller framstår som helt ändamålsenlig. Av de skäl som kommittén anför instämmer regeringen, till skillnad från *Förvaltningsrätten i Stockholm*, *Domstolsverket*, *Kammarrätten i Stockholm* och *Gällivare tingsrätt*, i bedömningen att direktören inte bör ingå i styrelsen. Som kommittén framhåller finns det dock inte något som hindrar att direktören deltar i det arbete som styrelsen har att utföra. Det framstår t.ex. som en naturlig utgångspunkt att direktören som regel deltar vid styrelsens sammanträden, om inte styrelsen beslutar annat. Detta bör framgå uttryckligen av lag.

5.5 En starkare ställning i budgetfrågor

Regeringens förslag

Det införs en skyldighet för regeringen att hämta in ett budgetunderlag från Domstolsstyrelsen. Budgetunderlaget ska innehålla ett förslag till finansiering av verksamheten vid Domstolsstyrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Om regeringen i en budgetproposition till riksdagen avviker från Domstolsstyrelsens förslag till finansiering ska det motiveras särskilt.

Regeringens bedömning

När regeringen utfärdar regleringsbrev avseende anslagen till Domstolsstyrelsen och domstolarna är det viktigt att detta sker med respekt för domstolarnas och domarnas oberoende. Det behövs dock inte någon särskild reglering om detta i lag.

Kommitténs förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från kommittén stämmer överens med regeringens. Kommittén föreslår dock en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

Många remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Göteborgs tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Juridiska institutionen vid Göteborgs universitet*, framhåller vikten av en hållbar finansiering av domstolsväsendet. De remissinstanser som uttalar sig över förslaget om att regeringen ska vara skyldig att hämta in ett budgetförslag från Domstolsstyrelsen, däribland *Civil Rights Defenders*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *TCO*, tillstyrker eller har inte några invändningar mot det.

Akavia, *Saco-S Domstol*, *TCO* och *Civil Rights Defenders* tillstyrker förslaget om att regeringen ska motivera avvikelser från Domstolsstyrelsens budgetförslag. *Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet* avstyrker förslaget om motiveringsskyldighet. *Förvarsunderrättelsesdomstolen* ställer sig frågande till varför motsvarande skyldighet inte ska gälla för specialdomstolarna. *Domstolsverket* och *Statskontoret* anser att förslaget om att regeringen ska motivera ett avsteg från myndighetens budgetförslag behöver förtydligas.

Flera remissinstanser anser att de förslag som lämnas inte är tillräckliga för att skydda domstolarnas oberoende. Enligt *Fackförbundet ST* innebär den föreslagna motiveringsskyldigheten låga krav och det finns en överhängande risk att regeringen efterlever den pliktskyldigt genom meningslösa standardfraser. *Fackförbundet ST* och *Juridiska institutionen vid Göteborgs universitet* menar att förslagen behöver utvecklas och kompletteras med ytterligare förslag för att förbättra regeringens styrning och tydliga skyddsregler för domstolarnas finansiering.

Flera remissinstanser, bl.a. *Civil Rights Defenders*, *Göteborgs tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Södertörns tingsrätt* framför att domstolarnas finansiering bör vara mer långsiktig än i dag och några remissinstanser, däribland *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Förvaltningsrätten i Malmö*, lyfter behovet av att utreda om riksdagen bör besluta om en budget som sträcker sig över flera år. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att det är angeläget att överväga om domstolarnas budget även fortsatt bör hanteras som en del av statens budget.

Flera remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall* lyfter vikten av att regleringsbrev utfärdas med respekt för domstolarnas och domarnas oberoende och att det inte anges sådana verksamhetsmål eller uppdrag som riskerar att hota oberoendet. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Kammarrätten i Göteborg*, *Lunds tingsrätt*, *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet* och *Södertörns tingsrätt*, anser att det bör övervägas särskilda bestämmelser i lag om att regeringen är förhindrad att i regleringsbrev ange mål eller uppdrag som riskerar att påverka domstolarna eller domarna i deras oberoende rättsskipning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Finansieringen av domstolsväsendet

Finansieringen av domstolsverksamheten är av avgörande betydelse för domstolarnas möjligheter att bedriva sin verksamhet på ett oberoende, effektivt och rättssäkert sätt. Som kommittén redogör för framhålls i flera internationella dokument om domstolars och domares oberoende att staten måste säkerställa att domstolarna har tillräckliga resurser för att de ska kunna fullgöra sina uppgifter på ett oberoende, effektivt och rättssäkert sätt i enlighet med artikel 6 i Europakonventionen. Vid fastställandet av den budget som ska gälla för domstolarna är en vanlig rekommendation att samråd sker med domstolarna, professionella sammanslutningar av domare, med ett domstolsråd eller ett annat likvärdigt organ (se exempelvis Europarådets rekommendation nr [2010] 12 om domares oberoende, skicklighet och roll).

Riksdagen bestämmer hur statens medel ska användas och beslutar om en statsbudget efter förslag från regeringen (1 kap. 4 § andra stycket och 9 kap. 1 och 2 §§ regeringsformen). Som utgångspunkt förvaltar och förfogar regeringen sedan över statens tillgångar (9 kap. 8 § regeringsformen). Som en del i detta utfärdar regeringen regleringsbrev avseende anslagen till de myndigheter som sorterar under regeringen, däribland domstolarna. I regleringsbreven anges villkor för medelsanvändningen och regeringen kan även ange bl.a. mål för verksamheten eller uppdrag till myndigheten.

För domstolarnas räkning utfärdar regeringen årligen regleringsbrev till Domstolsverket som innehåller anslagen till bl.a. de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. I regleringsbrevet föreskrivs det bl.a. vissa mål för verksamheten när det gäller omloppstider.

Domstolsverkets lämnar årligen in ett gemensamt budgetunderlag för domstolarna och har i uppgift att fördela de ekonomiska medlen mellan de olika domstolarna och myndigheterna sedan budgeten har beslutats. I likhet med kommittén anser regeringen att Domstolsstyrelsen ska ha ett sådant övergripande budgetansvar även fortsättningsvis. På så sätt blir det möjligt för myndigheten att bedöma resursbehovet och hur anslagen ska disponeras ur ett helhetsperspektiv, vilket kan bidra till en mer effektiv resursanvändning. Det förhållandet att det övergripande ansvaret för domstolarnas budget ligger på ett självständigt organ ökar dessutom avståndet mellan domstolarna och de politiska organen och minskar också risken för att anslagsfördelningen används som ett sätt att utöva påtryckning t.ex. på en viss domstol. Som kommittén framför bör budgetbesluten inte heller utformas så att Domstolsstyrelsen i praktiken fräntas möjligheten att göra egna överväganden kring hur anslagen ska disponeras. Exempelvis skulle införandet av mer detaljerade anslagsposter, t.ex. en anslagspost för varje domstol, kunna få en sådan effekt.

Regeringen konstaterar att kommittén inte lämnar några förslag på mer genomgripande förändringar av finansieringen av domstolsväsendet, vilket bl.a. *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* efterfrågar.

Domstolsstyrelsen roll i budgetprocessen bör stärkas

Kommittén anser att domstolsväsendets roll i budgetprocessen bör stärkas. Som kommittén konstaterar saknas det, utöver det allmänna krav på beredning som enligt 7 kap. 2 § regeringsformen gäller för regeringsärenden, formella krav på hur regeringen ska involvera domstolsväsendet i budgetprocessen. De myndigheter som lyder under regeringen ska enligt reglering på förordningsnivå årligen upprätta och till regeringen lämna in årsredovisning och budgetunderlag (se bl.a. 1 kap. 3 § och 9 kap. 3 § förordningen [2000:605] om årsredovisning och budgetunderlag). Kommittén föreslår att det införs en skyldighet för regeringen att inhämta ett budgetförslag från Domstolsstyrelsen i fråga om all den verksamhet som myndigheten ansvarar för. Med det avses både Domstolsstyrelsens egen verksamhet och verksamheten för de domstolar och andra myndigheter som ingår i Domstolsstyrelsens uppdrag. I likhet med *Civil Rights Defenders* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* instämmer regeringen i kommitténs bedömning att en sådan skyldighet bör införas. Genom en sådan reglering i lag säkerställs att Domstolsstyrelsen ges tillfälle att lämna ett budgetförslag även om förordningsregleringen ändras eller tas bort. Eftersom regleringen tar sikte på domstolar och övriga berörda myndigheters verksamheter kommer inte sådana anslag som Domstolsverket i dag ansvarar för men som inte ska finansiera verksamheten i domstolarna och myndigheterna att beröras av förslaget. Utgifter för t.ex. rättsliga biträden omfattas därmed inte av förslaget. Regeringens skyldighet att hämta in ett budgetunderlag bör aktualiseras inom ramen för den ordinarie budgetprocessen. Sådan medelstilldelning som kan göras vid andra tillfällen under innevarande budgetår påverkas således inte av förslaget.

Kommittén föreslår också att det införs en skyldighet för regeringen att i budgetpropositionen motivera eventuella avvikelser från det budgetförslag som Domstolsstyrelsen har lämnat. Motiveringsskyldigheten bör enligt kommittén aktualiseras både om regeringen avviker från Domstolsstyrelsens budgetförslag i dess helhet och i fråga om en del av det. De budgetförslag som Domstolsverket lämnar enligt nuvarande ordning innehåller flera budgetyrkanden fördelade på olika utgiftsområden och anslagsposter. Om regeringen skulle avvika från Domstolsstyrelsens budgetyrkande avseende en viss anslagspost skulle regeringen enligt kommittén vara skyldig att motivera avvikelsen även om den godtagit myndighetens budgetyrkanden i övrigt. Enligt kommittén blir det på så sätt tydligt i vilka delar regeringen avviker från det förslag som myndigheten har lämnat.

I likhet med bl.a. *Akavia*, *Saco-S Domstol*, *TCO* och *Civil Rights Defenders* instämmer regeringen i kommitténs bedömning att en skyldighet att motivera avvikelser från Domstolsstyrelsens budgetförslag bör införas. Genom en sådan skyldighet tydliggörs skillnaderna mellan Domstolsstyrelsens uppfattning om domstolsväsendets ekonomiska behov och regeringens förslag om tilldelning av medel till domstolsväsendet. På så sätt blir det tydligt för riksdagen, domstolsväsendet och allmänheten om en regering skulle föreslå en kraftig begränsning av resurserna för att på så sätt påverka domstolarnas möjligheter att fullgöra sina uppgifter. Motiveringsskyldigheten gäller i förhållande till det budgetunderlag som

regeringen är skyldig att hämta in. Om Domstolsstyrelsen i något annat sammanhang begär medel bör denna begäran inte omfattas av motiveringsskyldigheten. Till skillnad från *Statskontoret* anser regeringen dock inte att det av den föreslagna regleringen bör framgå närmare i detalj hur motiveringen ska göras.

Utifrån den bedömning som görs i avsnitt 6 om att Arbetsdomstolen och Förvarsunderrättsedomstolen inte bör omfattas av Domstolsstyrelsens uppdrag så som det uttrycks i lag saknas det skäl att införa motsvarande reglering avseende specialdomstolarnas budgetförslag, på det sätt som *Förvarsunderrättsedomstolen* efterfrågar.

Enligt regeringsformen meddelas ytterligare bestämmelser om riksdagens och regeringens befogenheter och skyldigheter i fråga om budgeten, utöver vad som framgår av regeringsformen, i riksdagsordningen eller särskild lag (9 kap. 11 § regeringsformen). Med särskild lag avses budgetlagen (2011:203). Eftersom den föreslagna bestämmelsen om regeringens skyldighet att motivera avvikelser från Domstolsstyrelsens förslag till finansiering är en sådan skyldighet bör bestämmelsen därför införas i budgetlagen. Regeringens skyldighet att hämta in ett budgetunderlag från Domstolsstyrelsen bör däremot införas i lagen om domstolar och domare.

Möjligheten att i regleringsbrev ange mål och uppdrag

Som framgår av avsnitt 5.1 har regeringen i propositionen *Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* föreslagit att det i regeringsformen ska tydliggöras att rättskipningen utövas av oberoende domstolar. I propositionen framhålls att domstolarna är organisatoriskt fristående men inte helt självständiga i förhållande till andra offentliga organ, i likhet med förvaltningsmyndigheterna. Även domstolarna lyder formellt under regeringen. Regeringen och riksdag kan – i enlighet med t.ex. regleringen i regeringsformen om finansmakten och normgivningsmakten – utöva en övergripande styrning av domstolsverksamheten. Vidare finns det lagstiftning som reglerar hur verksamheten kan och får bedrivas. Att domstolarna är oberoende innebär dock enligt propositionen att styrningen måste ske med beaktande av att den rättskipande verksamheten kan utövas effektivt och rättssäkert och under stor organisatorisk frihet. Genom den föreslagna bestämmelsen i regeringsformen understryks vikten av att domstolarnas och domarnas oberoende respekteras och värnas. Det får till följd att det blir tydligare än i dag att regeringen inte får fatta beslut som kommer i konflikt med domstolarnas oberoende, t.ex. i samband med regeringsuppdrag eller regleringsbrev. Det är viktigt att regeringsbeslut respekterar domstolarnas och domarnas oberoende och att det inte anges sådana verksamhetsmål eller uppdrag som riskerar att hota oberoendet (prop. 2024/25:165 s. 46–52 och 124–125).

I linje med vad flera remissinstanser, däribland *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Lunds tingsrätt*, efterfrågar har kommittén övervägt om det bör införas särskilda bestämmelser i lag om att regeringen ska vara förhindrad att i regleringsbrev ange mål eller uppdrag som riskerar att påverka domstolarna eller domarna i deras oberoende rättskipning. Kommittén bedömer dock att det är svårt att på förhand avgöra vilka verksamhetsmål eller uppdrag som är av sådant slag att de skulle kunna påverka oberoendet. Kommittén anser därför att det inte bör införas några

särskilda lagbestämmelser i det avseendet. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning.

6 Utnämning av ordinarie domare

6.1 Bakgrund och tidigare ställningstaganden

Ordinarie domare utnämns av regeringen. Vid utnämningen får det endast fästas avseende vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet (11 kap. 6 § första och andra styckena regeringsformen). Grunderna för utnämning förfarandet regleras i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare (utnämningsslagen). Av utnämningsslagen framgår att ärenden om utnämning av ordinarie domare bereds i en statlig nämnd (Domarnämnden). Domarnämnden ska lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare (2 och 3 §§ utnämningsslagen).

I propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende görs vissa ställningstaganden i fråga om utnämning av domare som är av betydelse för förslagen i denna lagrådsremiss (prop. 2024/25:165 s. 52–72). Ställningstagandena sammanfattas på följande sätt i propositionen.

- Bestämmelsen i regeringsformen som anger att regeringen utnämner ordinarie domare ändras så att det framgår att regeringen utnämner ordinarie domare efter förslag av ett särskilt organ, där en majoritet av ledamöterna är eller har varit ordinarie domare.
- Det införs en ny bestämmelse i regeringsformen som anger att en ledamot eller ersättare i det särskilda organ efter vars förslag regeringen utnämner ordinarie domare får skiljas från sitt uppdrag på egen begäran. I övrigt får en sådan ledamot eller ersättare skiljas från uppdraget endast om han eller hon har gjort sig skyldig till allvarlig försummelse eller om det annars finns synnerliga skäl.
- Regeringen bör som ordinarie domare få utnämna endast en person som det särskilda organet har föreslagit. Bestämmelser om detta bör tas in i vanlig lag.
- Det införs en ny bestämmelse i regeringsformen som anger att antalet ordinarie domare i Högsta domstolen respektive Högsta förvaltningsdomstolen ska vara minst 12 och högst 20. Vidare införs en bestämmelse som anger att en utnämning till ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen ska föregås av en begäran från domstolen.

6.2 Domarnämndens sammansättning

Regeringens förslag

Det tydliggörs i lag att av de fem ledamöter i Domarnämnden som ska vara, eller ha varit, ordinarie domare ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,
2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,
4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt, och
5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt.

Regeringens bedömning

Nämnden bör även fortsättningsvis bestå av nio ledamöter. Utöver de ledamöter som är eller har varit ordinarie domare bör, på samma sätt som i dag, en ledamot vara advokat, en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet och två ledamöter representera allmänheten. Det bör även fortsättningsvis finnas en personlig ersättare för varje ledamot. Ledamöter och ersättare som representerar allmänheten bör även framöver väljas av riksdagen medan övriga ledamöter och ersättare bör förordnas av regeringen.

Kommitténs förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslaget eller bedömningen.

I fråga om antalet ledamöter framhåller *Domarnämnden* att det kan uppkomma ett behov av fler ledamöter och ersättare i nämnden om antalet ärenden avseende befordrade domaranställningar fortsätter att öka.

Akavia och *Saco-S Domstol* framhåller att ledamöterna bör ha en bred kompetens i fråga om domstolsarbete, men också kunskap om rekryteringsfrågor och erfarenhet från andra områden.

Göteborgs tingsrätt, *Göta hovrätt* och *Södertörns tingsrätt* anser att fler ledamöter bör vara ordinarie domare från tingsrätt för att bättre återspegla antalet tingsrätter i förhållande till antalet övriga domstolar. *Göta hovrätt* föreslår att antalet ledamöter utökas med en ledamot från tingsrätt. *Kammarrätten i Sundsvall*, *Akavia* och *Saco-S Domstol* anser att både ordinarie domare som är och som inte är domstolschefer bör finnas bland ledamöterna i *Domarnämnden* medan *Södertörns tingsrätt* anser att de ordinarie domarna bör vara domstolschefer eller chefsdomare. *Hyres- och arrendenämnden i Stockholm* anser att det är en brist att hyresråd eller tidigare hyresråd inte ska kunna vara ledamöter i *Domarnämnden*. *Åklagarmyndigheten* anser att det bör regleras att en person från Åklagarmyndigheten ska ingå i nämnden och att Åklagarmyndigheten ska nominera en sådan person. *Södertörns tingsrätt* anser att den ledamot som föreslås vara jurist utanför domstolsväsendet bör ersättas av en person, inte nödvändigtvis en jurist, med erfarenhet av ledning och styrning inom offentlig förvaltning.

Domarnämnden är positiv till den föreslagna sammansättningen. Nämnden anser att det i lagtexten tydligare bör framgå att de personliga ersättarna ska ha motsvarande kompetens som de ordinarie ledamöterna.

Akavia och *Saco-S Domstol* ifrågasätter att regeringen ska förordna ledamöterna i nämnden och menar att utgångspunkten bör vara att regeringen ska ha så lite inflytande över nämnden som möjligt.

Skälen för regeringens förslag

Frågan om utnämning av ordinarie domare är av grundläggande betydelse för domstolarnas och domarnas oberoende. Detta framhålls i flera avgöranden från Europadomstolen och EU-domstolen. Som anges i avsnitt 6.1 har regeringen föreslagit att det av regeringsformen ska framgå att en majoritet av ledamöterna i det särskilda organ som lämnar förslag till regeringen i utnämningsärenden, dvs. Domarnämnden, ska vara eller ha varit ordinarie domare. Syftet med förslaget är att skapa ytterligare garantier för att domstolarna har ett betydande inflytande i nämnden (prop. 2024/25:165 s. 72–76).

I utnämningsslagen anges att Domarnämnden ska bestå av nio ledamöter. Fem ledamöter ska vara, eller ha varit, ordinarie domare. I nämnden ska det även ingå två jurister som är verksamma utanför domstolsväsendet. Av dessa ska en vara advokat. Därutöver ska det i nämnden ingå två företrädare för allmänheten (4 § första stycket utnämningsslagen).

Den nuvarande regleringen i utnämningsslagen har sin grund i den reform av utnämningsslagen som föreslogs av Grundlagsutredningen i betänkandet *En reformerad grundlag* (SOU 2008:125 s. 319–336) och som regeringen därefter tog ställning till i propositionen *En reformerad grundlag* (prop. 2009/10:80 s. 133–136) och propositionen *Utnämning av ordinarie domare* (prop. 2009/10:181 s. 67–82). I förarbetena anges att förfarandet vid utnämning av ordinarie domare bör vara utformat på ett sådant sätt att domstolarnas och domarnas självständiga ställning inte kan ifrågasättas och att det bör säkerställa en rekrytering som präglas av bredd och kvalitet. När det gäller Domarnämndens sammansättning uttalas att ledamöterna i nämnden bör representera en bred erfarenhet och kompetens inom det juridiska området.

Enligt kommittén lever Domarnämndens nuvarande sammansättning väl upp till dessa krav. Kommittén konstaterar dock att det inte framgår av regleringen vilka domstolar eller instanser som de olika domarledamöterna ska representera. Det innebär att det saknas formella regler som garanterar att nämnden även i fortsättningen har en bred sammansättning som inkluderar domare med olika bakgrund och kompetens. Exempelvis finns det ingenting i regelverket som hindrar att en framtida regering förordnar samtliga domarledamöter från en och samma domstol eller från endast ett domstolsslåg. Kommittén föreslår därför att det i lag föreskrivs vilka domstolar som de ledamöter som är eller har varit ordinarie domare ska representera. Antalet ledamöter i nämnden föreslås dock vara detsamma som i dag.

Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att en tydligare reglering i lag stärker skyddet för oberoendet. I likhet med kommittén anser regeringen därför att det bör regleras att det i nämnden ska ingå en ledamot som är eller har varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller

Högsta förvaltningsdomstolen samt en ledamot som är eller har varit ordinarie domare i hovrätterna, kammarrätterna, tingsrätterna respektive förvaltningsrätterna.

Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt och Södertörns tingsrätt anser att Domarnämndens sammansättning i högre grad bör spegla hur domstolsorganisationen ser ut på så sätt att underrätterna blir tydligare representerade. *Göta hovrätt* föreslår att ytterligare en ledamot i nämnden ska vara eller ha varit ordinarie domare.

Som regeringen konstaterar i fråga om styrelsesammansättningen för Domstolsstyrelsen (avsnitt 5.3.1) finns det dock ett särskilt värde i att ledamöterna i nämnden representerar samtliga domstolsslag och instanser. En sådan ordning säkerställer att det finns en bred erfarenhet och kompetens av domstolsverksamhet i nämnden. Regeringen anser därför inte att det finns skäl att göra några avvikelser från kommitténs förslag i denna del. Det finns i nuläget inte heller skäl att utöka antalet ledamöter i nämnden för att på så sätt skapa utrymme för ytterligare en ledamot från underrätt.

Kammarrätten i Sundsvall anser att det är eftersträvansvärt att även ordinarie domare som inte är domstolschefer är ledamöter i Domarnämnden medan *Södertörns tingsrätt* menar att de ordinarie domarna i nämnden bör vara domstolschefer eller chefsdomare. Regeringen anser inte att detta bör regleras i lag. I sammanhanget kan det dock framhållas att förslaget i avsnitt 6.4 om ett nytt nomineringsförfarande ger domstolarna ett betydande inflytande över vilka ordinarie domare som bör vara ledamöter i Domarnämnden.

När det gäller övriga ledamöter i Domarnämnden framför några remissinstanser att det bör framgå att dessa ska ha viss bakgrund eller erfarenhet. Åklagarmyndigheten anser att en av ledamöterna ska vara en person från Åklagarmyndigheten. *Hyses- och arrendenämnden i Stockholm* föreslår att en av ledamöterna ska vara hyresråd eller tidigare hyresråd. *Södertörns tingsrätt* anser i stället att en ledamot bör ha erfarenhet av ledning och styrning inom offentlig förvaltning.

I likhet med bl.a. *Domarnämnden* delar regeringen kommitténs uppfattning att det inte finns skäl att ändra nämndens sammansättning jämfört med vad som gäller i dag. Det innebär att en ledamot alltså ska vara advokat, en ledamot ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet och två ledamöter ska representera allmänheten. Till skillnad från Åklagarmyndigheten och Hyses- och arrendenämnden i Stockholm anser regeringen inte att det bör ställas upp något krav på att den ledamot som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet ska vara verksam vid en viss myndighet.

Det bör även fortsättningsvis finnas en personlig ersättare för varje ledamot i nämnden. I likhet med kommittén bedömer regeringen att de personliga ersättarna bör ha motsvarande kompetens som de ordinarie ledamöterna. Det innebär att om en ledamot är eller har varit ordinarie domare i tingsrätt ska ersättaren också vara eller ha varit ordinarie domare. Regeringen anser dock, till skillnad från *Domarnämnden*, att detta inte behöver framgå uttryckligen av lag.

De ledamöter och ersättare som representerar allmänheten bör även framöver väljas av riksdagen medan övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen. En förutsättning för att en sådan ordning ska

tillgodose kravet på oberoende är dock att domstolarna och andra utomstående organ ges tillfälle att lämna förslag på kandidater på motsvarande sätt som föreslås för Domstolsstyrelsen (avsnitt 5.3.3).

Det föreslås inte heller några förändringar när det gäller ordförande och vice ordförande i nämnden. Det bör även fortsättningsvis vara Domarnämnden som utser en ordförande och en vice ordförande inom sig.

6.3 Ledamöternas och ersättarnas förordnanden

Regeringens förslag

Ledamöter och ersättare i Domarnämnden förordnas för en tid om fyra år.

En ledamot eller ersättare i nämnden får inte samtidigt

- vara ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsen eller Domarsvars-nämnden,
- vara riksdagsledamot eller statsråd eller anställd i Riksdagsförvaltningen, i Regeringskansliet eller på central nivå i ett politiskt parti, eller
- inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Kommitténs förslag

Förslagen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanser tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslagen.

Kammarrätten i Sundsvall föreslår att möjligheten till nytt förordnande i Domarnämnden efter ett förordnande på fyra år begränsas till högst två år.

Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter anser att det bör övervägas om inte även den som har ett uppdrag i Domstolsstyrelsen ska vara förhindrad att inneha ett uppdrag i Domarnämnden. *TCO* anser inte att tjänstemän vid Regeringskansliet eller Riksdagsförvaltningen uttryckligen bör undantas från möjligheten att vara ledamot eller ersättare i nämnden utan att det är tillräckligt med den föreslagna regleringen om att en person är förhindrad att vara ledamot eller ersättare i nämnden om han eller hon innehar en anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över utredningens förslag att en ledamot eller ersättare i Domarnämnden inte samtidigt ska få vara ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsen eller Domaransvarsnämnden. *Göta hovrätt* tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Ledamöter och ersättare förordnas för en bestämd tid om fyra år

Enligt nuvarande ordning gäller att ledamöter och ersättare i Domarnämnden förordnas för en tid om högst fyra år. Enligt kommittén framstår en förordnandetid om fyra år som väl avvägd. Till skillnad mot vad som gäller i dag föreslås dock denna tid vara bestämd vilket bör framgå av lag. En sådan ordning kan, enligt kommittén, bidra till att stärka nämndens självständiga ställning. Det blir t.ex. inte möjligt för en regering som vill stärka sin kontroll över domstolarna att förordna ledamöter för korta perioder i syfte att lättare kunna förändra sammansättningen i nämnden. Ingen remissinstans invänder mot förslaget. Regeringen delar kommitténs uppfattning.

Den föreslagna regleringen hindrar inte att en sittande ledamot i Domarnämnden förordnas för ytterligare en ny fyraårsperiod. Till skillnad från *Kammarrätten i Sundsvall* anser regeringen inte att det bör införas någon reglering om att ett nytt förordnande ska begränsas till viss tid.

Vissa personer bör vara förhindrade att tjänstgöra i nämnden

Förfarandet vid utnämning av ordinarie domare ska vara utformat på ett sådant sätt att domstolarnas och domarnas självständiga ställning inte kan ifrågasättas (prop. 2009/10:80). Det är därför viktigt att Domarnämnden både är och uppfattas som oberoende i förhållande till de politiska organen. Av det skälet bör personer som företräder eller har en nära koppling till de politiska organen eller till ett visst politiskt parti inte kunna ingå i nämnden. På motsvarande sätt som föreslås för Domstolsstyrelsens ledning (avsnitt 5.3.2) anser regeringen, i likhet med kommittén, att en ledamot eller ersättare i Domarnämnden inte samtidigt bör kunna vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget. Därmed kommer aktiva politiker inte att kunna tjänstgöra i Domarnämnden. Det kommer alltså inte längre att vara möjligt för riksdagen att utse en tjänstgörande riksdagsledamot som ledamot eller ersättare i nämnden. Till skillnad från *TCO* anser regeringen att även tjänstemän vid Regeringskansliet eller Riksdagsförvaltningen uttryckligen bör undantas från de som kan förordnas i nämnden.

Som framgår av avsnitt 5.3.2 föreslås att den som är ledamot eller ersättare i Domarnämnden eller Domaransvarsnämnden inte ska kunna förordnas som ledamot eller ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen. På motsvarande sätt bör, som utredningen och *Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter* föreslår, en person som är ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsen eller Domaransvarsnämnden inte kunna förordnas som ledamot eller ersättare i Domarnämnden.

6.4 Ett nytt nomineringsförfarande

Regeringens förslag

Det införs ett nytt nomineringsförfarande för de ledamöter och ersättare i Domarnämnden som förordnas av regeringen. Innan regeringen förordnar en ny ledamot eller ersättare i nämnden ska regeringen inhämta förslag på kandidater från

1. ordförandena i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen när det gäller en ledamot eller ersättare från dessa domstolar,
2. hovrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från hovrätterna,
3. kammarrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från kammarrätterna,
4. tingsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från tingsrätterna,
5. förvaltningsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från förvaltningsrätterna,
6. Sveriges advokatsamfund när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara advokat, och
7. Arbetsgivarverket när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

Innan förslag lämnas på ledamöter och ersättare som är ordinarie domare ska de ordinarie domarna vid de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig. De personer som föreslås av Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket bör ha kunskap om och erfarenhet av rekryteringsfrågor och andra arbetsgivarfrågor.

För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås. Som ledamot och ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits för uppdraget.

Kommitténs förslag

Förslagen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot kommitténs förslag. *Förvaltningsrätten i Jönköping* anser att någon form av strukturerat förfarande för nominering kommer att krävas för att beslutet att utse ledamöter och ersättare ska kunna fattas på ett så gediget underlag som möjligt. På samma tema menar *Södertörns tingsrätt* att det bör belysas hur Domstolsstyrelsens närmare regler för domstolarnas interna nomineringsprocess bör se ut, t.ex. i händelse av att domstolscheferna inte kan enas om vilka kandidater som ska föreslås.

Akavia och *Saco-S Domstol* anser inte att det ska vara domstolscheferna som föreslår domstolarnas kandidater till Domarnämnden då de menar att en sådan ordning inte främjar en allsidig bedömning.

Arbetsdomstolen, Akavia och *Saco-S Domstol* ifrågasätter om Arbetsgivarverket bör vara den statliga myndighet som ska föreslå personer för uppdraget som ledamot som är jurist verksam utanför domstolsväsendet. Arbetsdomstolen menar att den omständigheten att Domarnämnden handlägger utnämningsärenden av ordföranden i Arbetsdomstolen talar emot en sådan ordning. *Åklagarmyndigheten* anser att även myndigheten ska kunna nominera kandidater till Domarnämnden. *Juridiska institutionen vid Göteborgs universitet* anser att det finns övervägande skäl att sprida nomineringsprocessen till att omfatta myndigheter som har en mer självständig roll i förhållande till regeringen än många andra myndigheter. *Akavia* och *Saco-S Domstol* framhåller att en företrädare för en arbetstagarorganisation skulle kunna bidra till processen bl.a. genom kunskap om kompetenser och situationen på arbetsplatserna och vara ytterligare en garant för en process som präglas av kvalitet och allsidighet.

Förvaltningsrätten i Stockholm anser att det bör övervägas om det finns behov av att reglera överklagbarheten av domstolarnas förslag till regeringen.

Skälen för regeringens förslag

Det finns redan i dag viss reglering av processen för att förordna ledamöter och ersättare i Domarnämnden. När det gäller de ledamöter och ersättare som ska vara, eller ha varit, ordinarie domare ska de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna lämna förslag. De ledamöter och ersättare som ska vara jurister verksamma utanför domstolsväsendet förordnas på förslag av de förvaltningsmyndigheter och organisationer som regeringen bestämmer (4 § andra stycket utnämningsslagen). Det framgår emellertid inte av regleringen hur domstolarnas nomineringsförfarande ska gå till eller hur regeringen ska förhålla sig till de förslag som lämnas. Det är också upp till regeringen att besluta vilken myndighet eller organisation som ska nominera de två övriga ledamöterna.

I syfte att stärka Domarnämndens självständiga ställning i förhållande till regeringen anser kommittén att processen för att förordna ledamöter och ersättare bör förtydligas och lagregleras i större utsträckning än i dag. Det är också ett sätt att säkerställa att Domarnämnden även i fortsättningen har en bred sammansättning samt att domstolarna och andra utomstående organ ges ett betydande inflytande över sammansättningen. Med den ordningen begränsas utrymmet för en regering att påverka eller ändra förfarandet.

I likhet med majoriteten av remissinstanserna delar regeringen kommitténs uppfattning att det av lag bör framgå att regeringen ska inhämta förslag på kandidater från de berörda domstolscheferna. Regeringen delar alltså inte *Akavia* och *Saco-S Domstols* farhåga att en sådan ordning inte främjar en allsidig bedömning. Det bör dock på motsvarande sätt som föreslås för Domstolsstyrelsen införas en regel om att de ordinarie domarna vid de aktuella domstolarna ska ges tillfälle att yttra sig innan ett förslag lämnas. På så sätt kommer även de ordinarie domare som inte är domstolschefer att involveras i nomineringsprocessen.

Kommittén föreslår att det ska överlåtas till Domstolsstyrelsen att besluta om närmare regler för hur domstolarnas interna nomineringsprocess ska gå till. Några remissinstanser efterfrågar en mer detaljerad

lagreglering av förfarandet. Till exempel efterfrågar *Södertörns tingsrätt* regler för hur oenighet mellan domstolscheferna ska hanteras. *Akavia* och *Saco-S Domstol* framhåller värdet av att involvera arbetsorganisationerna i nomineringsprocessen. Av samma skäl som regeringen har bedömt att det är tillräckligt att det av regleringen framgår att ordinarie domare ska involveras i nomineringsprocessen till Domstolsstyrelsen bör regleringen begränsas till skyldigheten att låta de ordinarie domarna yttra sig i nomineringsprocessen till Domarnämnden.

I likhet med kommittén anser regeringen att det, till skillnad från i dag, bör framgå av lag vilka organ som ska nominera de två övriga ledamöterna i nämnden. Den ledamot och ersättare som ska vara advokat bör även fortsättningsvis nomineras av Sveriges advokatsamfund.

När det gäller de ledamöter och ersättare som ska vara jurister verk-samma utanför domstolsväsendet föreslår kommittén att Arbetsgivarverket ska lämna förslag på kandidater. För närvarande förordnas sådana ledamöter och ersättare på förslag av Arbetsgivarverket och Sveriges Kommuner och Regioner. Regeringen delar kommitténs uppfattning att det finns skäl att begränsa antalet förslagsorgan till ett. Till skillnad från *Akavia*, *Saco-S Domstol* och *Arbetsdomstolen* instämmer regeringen i kommitténs bedömning att det organet bör vara Arbetsgivarverket. I likhet med kommittén bedömer regeringen att det är en fördel att Arbetsgivarverket representerar många myndigheter, t.ex. Åklagarmyndigheten, Skatteverket, Försäkringskassan och Kronofogdemyndigheten. De omständigheterna att Arbetsgivarverket kan uppträda som part i domstol och, som Arbetsdomstolen framhåller, utser ledamöter i Arbetsdomstolen innebär enligt regeringen inte att det är olämpligt att Arbetsgivarverket lämnar förslag på kandidater till uppdrag i Domarnämnden.

Som kommittén föreslår bör det regleras i lag att de personer som nomineras av Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket bör ha kunskap om och erfarenhet av rekryteringsfrågor och andra arbetsgivarfrågor. Motsvarande reglering finns i dag i förordning.

I enlighet med kommitténs förslag och på samma sätt som förslås för Domstolsstyrelsen (avsnitt 5.3.3) bör det i lag anges att det ska lämnas förslag på två personer för varje uppdrag som ledamot eller ersättare i Domarnämnden. På så sätt skapas bättre förutsättningar för en bred kompetens och en jämn könsfördelning inom nämnden. I lag bör det även föreskrivas att regeringen som ledamot eller ersättare endast får utse en person som har föreslagits för uppdraget.

Förvaltningsrätten i Stockholm menar att det bör utredas om domstolarnas förslag till regeringen utgör ett överklagbart beslut och om det i så fall finns behov av att reglera överklagbarheten. Enligt regeringen är emellertid den sammanslutning av domstolschefer som ska lämna nomineringar inte någon förvaltningsmyndighet i förvaltningslagens (2017:900) mening. Någon reglering om överklagande bör därför inte införas.

6.5 Regeringens bundenhet i ett utnämningsärende

Regeringens förslag

Det införs en bestämmelse i lag om att regeringen till ordinarie domare får utnämna endast en person som Domarnämnden har föreslagit för anställningen.

Regeringens bedömning

Om Domarnämndens förslag omfattar flera kandidater med en inbördes rangordning bör regeringen inte vara bunden av rangordningen.

Kommitténs förslag och bedömning

Förslaget och bedömningen från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några synpunkter på förslaget. *Göteborgs tingsrätt* delar kommitténs bedömning att regeringen inte ska vara bunden av Domarnämndens rangordning. *Södertörns tingsrätt* anser att det bör övervägas om det ska förtydligas i lagtexten att regeringen inte är bunden av Domarnämndens rangordning. *Kammarrätten i Göteborg* ifrågasätter däremot om regeringen bör kunna avvika från rangordningen. Kammarrätten anser inte att regeringen bör kunna beakta nya uppgifter utan att ärendet i en sådan situation bör visas åter till Domarnämnden. *Sveriges advokatsamfund* framhåller vikten av att det sätts upp transparenta skyddsmekanismer som hindrar regeringen från att frångå Domarnämndens förslag. Kammarrätten i Göteborg, *Sveriges advokatsamfund* och *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att det bör framgå av lagtexten att regeringen ska motivera eventuella avvikelser från Domarnämndens rangordning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Som kommittén konstaterar är det viktigt att säkerställa att utnämningssförfarandet även fortsättningsvis hanteras på ett objektiva, sakligt och transparent sätt samt att ingen otillbörlig politisk hänsyn tas vid beslutsfattandet. I dag anges det i utnämningsslagen att regeringen inte är bunden av nämndens förslag. Innan regeringen utnämner någon som inte har föreslagits av nämnden, ska nämnden dock få tillfälle att yttra sig över honom eller henne (11 § utnämningsslagen). Som framgår av de ställningstaganden som redovisas i avsnitt 6.1 har regeringen, i likhet med kommittén, gjort bedömningen att det i lag bör regleras att regeringen som ordinarie domare endast får utnämna en person som har föreslagits för anställningen (prop. 2024/25:165 s. 72–78). Av de skäl som redovisas i propositionen bör en sådan reglering nu införas. Genom regleringen skapas garantier för att regeringen följer de förslag som nämnden lämnar. På så vis säkerställs att den bedömning som nämnden, med sin gedigna

kompetens och bredd, gör får fullt genomslag. Utrymmet för regeringen att göra egna avvägningar inför utnämningen av ordinarie domare begränsas också därmed ytterligare.

En fråga som kommittén överväger särskilt är om regeringen, i de fall då Domarnämndens förslag omfattar flera kandidater, även bör vara bunden av nämndens rangordning av kandidaterna. Kommittén anser dock att en sådan ordning inte bör införas eftersom det skulle inskränka regeringens utnämningssmakt till en närmast formell funktion. Till skillnad från *Kammarrätten i Göteborg* delar regeringen kommitténs bedömning. Det kan uppstå situationer då det finns skäl att frånga rangordningen. Exempelvis skulle det under handläggningen av ett utnämningsärende kunna komma fram nya uppgifter som gör att det finns befogade skäl att frånga Domarnämndens rangordning, t.ex. en uppgift som innebär att en sökande inte längre framstår som lämplig för en domaranställning. I en sådan situation bör regeringen inte vara skyldig att, som *Kammarrätten i Göteborg* föreslår, återförvisa ärendet till Domarnämnden. Vad som är en lämplig handläggningen bör avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I likhet med kommittén anser regeringen att det därför bör finnas ett visst utrymme för regeringen att i undantagsfall frånga Domarnämndens bedömning av hur de sökande ska rangordnas. I en situation då regeringen gör en annan bedömning än Domarnämnden får det även förutsättas att regeringen tydligt motiverar sitt beslut. Till skillnad från bl.a. *Institutet för mänskliga rättigheter* anser regeringen emellertid inte att någon skyldighet att motivera beslut behöver framgå uttryckligen av lagtexten.

6.6 Domstolsstyrelsens ansvar att främja rekryteringen av ordinarie domare

Regeringens förslag

Domarnämndens uppgift att bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare ska inte längre anges som en uttrycklig skyldighet i lag. I stället ska det anges som en uppgift för Domstolsstyrelsen.

Förslaget från utredningen

Förslaget från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De remissinstanser som uttalar sig om förslaget tillstyrker det, däribland *Domarnämnden, Akavia* och *Saco-S Domstol och Förvaltningsrätten i Falun*.

Skälen för regeringens förslag

I Domarnämndens uppdrag ingår i dag att bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare (3 § första stycket

utnämningsslagen). Den uppgiften består i att Domarnämnden arbetar systematiskt med att informera om domaryrket, om domstolarna som arbetsplatser och om ansökningsförfarandet, bland annat via sin webbplats och på olika typer av sammankomster för jurister. Dessutom verkar Domarnämnden för fler sökande till lediga anställningar genom kontakter med jurister. Domarnämnden för också statistik över rekryteringen av ordinarie domare och redovisar i sin årsredovisning uppgifter om bland annat antalet sökande per ärende, se propositionen Säkerhetsprövning av domare och några andra frågor som rör Domarnämnden (prop. 2020/21:11 s. 16–17). Domarnämnden är inte den enda myndigheten som har till uppgift att verka för att tillgodose rekryteringsbehovet av ordinarie domare. Även domstolarna och Domstolsverket har viktiga roller i det arbetet.

Mot bakgrund av att Domstolsstyrelsen föreslås få en mer självständig ställning i förhållande till regeringen än den som Domstolsverket har finns det skäl att se över hur ansvaret för att främja rekryteringen av ordinarie domare bör vara fördelat. Domstolsstyrelsen får, med den föreslagna ordningen, en mer framträdande roll som företrädare för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Redan i dag har Domstolsverket en viktig uppgift i arbetet med att främja rekryteringen av ordinarie domare. Domstolsverket har ett övergripande budgetansvar men också i uppgift att i administrativt hänseende skapa förutsättningar för en rättssäker verksamhet och att vara en drivande och stödjande kraft i utvecklings- och kvalitetsarbete. Inom ramen för dessa uppgifter driver Domstolsverket projekt som syftar till att säkra den framtida kompetensförsörjningen i domstolarna och bidrar också till att skapa förutsättningar för domstolarna att utveckla sin verksamhet. Genom sin kontinuerliga kontakt med domstolarna har Domstolsverket en god överblick över hur förutsättningarna för rekrytering ser ut i olika domstolar och vilka behov som finns.

Domarnämnden är en liten myndighet med ett begränsat uppdrag. Nämndens främsta uppgift är att lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare eller hyresråd. Domarnämndens arbete med att bl.a. sprida information om domaryrket och lediga anställningar fyller en viktig funktion. Domarnämnden kan dock inte uppfylla uppdraget att främja rekryteringen av ordinarie domare på egen hand. En stabil kompetensförsörjning inom domstolarna kräver samarbete och samordning mellan Domarnämnden, Domstolsverket och domstolarna.

Det finns ett behov av att vidta aktiva åtgärder för en långsiktig och stabil kompetensförsörjning inom domstolarna. I ljuset av detta är uppgiften att bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare av stor betydelse. Som utredningen föreslår bör det uppdraget därför flyttas från Domarnämnden till den framtida Domstolsstyrelsen, som bedöms ha bättre förutsättningar att samordna myndigheternas arbete. Att Domstolsstyrelsen har det uppdraget bör framgå av lag.

6.7 Ändrade regler för vissa utnämningar

Regeringens förslag

Det införs en bestämmelse om att Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen ska anmäla till Domarnämnden när det finns en ledig anställning som justitieråd som behöver tillsättas. Motsvarande reglering för lediga anställningar som ordförande i Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen införs i lag.

Vidare införs en bestämmelse om att Domarnämnden inte får bereda ett ärende om utnämning av ordinarie domare utan att den berörda domstolen eller Domstolsstyrelsen har anmält till nämnden att det finns en ledig anställning som behöver tillsättas.

Bestämmelserna i lag om antalet justitieråd anpassas till den föreslagna regleringen om antalet justitieråd i regeringsformen.

Kommitténs förslag

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna

Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter tillstyrker förslaget om att en utnämning av ett justitieråd ska ske på initiativ av de berörda domstolarna. Övriga remissinstanser uttalar sig inte särskilt.

Skälen för regeringens förslag

Som framgår av avsnitt 6.1 föreslås i propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende att det i regeringsformen ska anges att antalet ordinarie domare i Högsta domstolen respektive Högsta förvaltningsdomstolen ska vara minst 12 och högst 20. I propositionen föreslås också att det i regeringsformen regleras att en utnämning till ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen ska föregås av en begäran från domstolen (prop. 2024/25:165 s. 78–84). Syftet med de föreslagna ändringarna är att skapa ett starkt och långsiktigt skydd för de högsta domstolarnas sammansättning.

Kommittén föreslår därutöver att det i lag införs bestämmelser som tydliggör till vem domstolarna ska göra sin begäran och att en sådan begäran utgör en förutsättning för att ett utnämningförfarande i Domarnämnden ska få påbörjas.

I dag anmäler de högsta domstolarna behovet av nya justitieråd till Domstolsverket som efter prövning av frågan anmäler den till Domarnämnden (se exempelvis 25 § andra stycket förordningen [1996:377] med instruktion för Högsta domstolen). För att förbättra de högsta domstolarnas möjlighet att bedriva sin verksamhet på ett oberoende sätt bör de, som kommittén föreslår, i stället själva anmäla sitt anställningsbehov direkt till Domarnämnden. En sådan ordning hindrar inte att domstolarna även fortsättningsvis stämmer av de finansiella förutsättningarna för att t.ex. utöka antalet ledamöter med Domstolsstyrelsen. Motsvarande reglering som redan gäller för lediga anställningar som ordförande i Arbets-

domstolen och Försvarsunderrättsedomstolen bör införas i lag (31 § andra stycket förordningen [1988:1137] med instruktion för Arbetsdomstolen och 12 § andra stycket förordningen [2009:968] med instruktion för Försvarsunderrättsedomstolen). Övriga domstolars behov av ordinarie domare bör i fortsättningen anmälas till Domarnämnden av Domstolsstyrelsen, på samma sätt som görs av Domstolsverket i dag.

Som kommittén föreslår bör det också införas en bestämmelse om att en begäran från den berörda domstolen eller Domstolsstyrelsen utgör en förutsättning för att beredningen av ett utnämningsärende ska kunna påbörjas av Domarnämnden. En sådan ordning tydliggör att nämnden inte ska följa uppmaningar om att påbörja beredningen av ett utnämningsärende som gäller t.ex. ett justitieråd från någon annan än den av de högsta domstolarna som ärendet gäller.

Med anledning av förslagen till ändring i regeringsformen bör även vissa justeringar göras i vanlig lag. Det gäller de bestämmelser om att det i Högsta domstolen respektive Högsta förvaltningsdomstolen ska finnas fjorton justitieråd eller det högre antal som behövs i respektive domstol (3 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken och 3 § första stycket och lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar). Som en följd av att det i grundlag föreslås införas en reglering om det minsta respektive det högsta antalet ledamöter i de högsta domstolarna bör lagregleringen anpassas så att det framgår att det, inom ramen för det spann som regeringsformen anger, ska finnas det antal justitieråd som behövs.

7 Prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning

7.1 Tidigare ställningstaganden

I propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende görs vissa ställningstaganden i frågor som rör bl.a. prövningen av om ordinarie domare ska skiljas eller stängas av från sin anställning som är av betydelse för förslagen i denna lagrådsremiss (prop. 2024/25:165 s. 104–115). Ställningstagandena sammanfattas på följande sätt i propositionen.

- Bestämmelsen i regeringsformen som ger ordinarie domare en rätt till domstolsprövning av beslut om skiljande från anställningen utvidgas till att gälla om skiljandet har skett på annat sätt än genom ett avgörande av en domstol, dvs. även om skiljandet har skett på annat sätt än genom beslut. Motsvarande ändring görs även när det gäller avstängning från anställningen, skyldighet att genomgå läkarundersökning och meddelande av disciplinpåföljd.
- Bestämmelsen i regeringsformen om domstolens sammansättning vid en prövning av en fråga om en ordinarie domares skiljande eller avstängning från anställningen, skyldighet att genomgå läkarundersökning eller meddelande av disciplinpåföljd ändras så att det framgår att när en domstol prövar sådana frågor ska endast ordinarie domare ingå i domstolen.

- Det införs en ny bestämmelse i regeringsformen som stadgar att om en prövning sker på annat sätt än av domstol, ska det beslutande organet bestå av en majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare.
- Det införs en ny bestämmelse i regeringsformen som anger att en ledamot eller ersättare i det organ som prövar frågor om ordinarie domares ansvar får skiljas från sitt uppdrag endast på egen begäran eller vid allvarlig försummelse eller annars om det finns synnerliga skäl. Beslut om att skilja en sådan ledamot från uppdraget på annan grund än på egen begäran ska fattas av riksdagen. Ett beslut om skiljande från uppdraget som sker efter egen begäran från ledamoten eller ersättaren, fattas av regeringen.

7.2 En ny myndighet för frågor om ansvarsutkrävande

7.2.1 En ny nämndmyndighet med uppgift att pröva frågor om ansvarsutkrävande inrättas

Regeringens förslag

En ny nämndmyndighet, som ska heta Domaransvarsnämnden, inrättas. Myndigheten ska pröva frågor om ansvarsutkrävande när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd. Bestämmelser om nämndens uppgifter och ledning införs i lag.

Regeringens bedömning

Domaransvarsnämnden ska vara ett oberoende prövningsorgan och därmed inte företräda arbetsgivaren i prövningen.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Merparten av remissinstanserna, däribland *Domstolsverket*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Riksdagens ombudsmän (JO)* och *Södertörns tingsrätt*, tillstyrker utredningens förslag och instämmer i bedömningen. Flertalet domstolar framhåller, i likhet med bl.a. *Centrum för rättvisa*, *Ekobrottsmyndigheten* och *Institutet för mänskliga rättigheter*, vikten av att stärka oberoendet för det organ som prövar frågor om ansvarsutkrävande av domare. Några remissinstanser, såsom *Domstolsverket* och *Statskontoret*, anser att det är motiverat att inrätta en ny myndighet trots att antalet ärenden som nämnden ska pröva kan förväntas vara begränsat. *Förvaltningsrätten i Stockholm* framhåller att domstolarnas konstitutionella särställning stärks genom förslagen och att förslagen säkerställer att Sverige lever upp till de skyldigheter som följer av anslutningen till EU.

Flera remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *JO*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Sveriges Domareförbund* och *Sveriges advokatsamfund*, instämmer i att det finns skäl för att betrakta frågor om ansvarsutkrävande av domare i första hand från ett konstitutionellt perspektiv och att den föreslagna förskjutningen från det arbetsrättsliga synsättet är motiverad och utgör ett angeläget steg för att stärka domarnas oberoende långsiktigt. Några domstolar, bl.a. *Stockholms tingsrätt*, anser att balansgången mellan det konstitutionella och det arbetsrättsliga perspektivet inte är helt enkel och efterfrågar, i likhet med *Svea hovrätt*, en närmare analys av hur domstolarnas konstitutionella ställning kan stärkas utan att det medför ett sämre arbetsrättsligt skydd för den enskilda domaren. Några remissinstanser, såsom *Domstolsverket* och *Statens ansvarsnämnd*, lyfter också arbetsgivarens roll och behov av att kunna utöva arbetsledning.

Även *Akavia* och *Saco-S Domstol* instämmer i att det finns ett behov av att trygga oberoendet för det organ som prövar frågor om ordinarie domares rättsställning och att det finns skäl att övergå till ett mer konstitutionellt perspektiv på frågorna. De menar dock att frågornas koppling till det arbetsrättsliga regelverket bör utredas ytterligare och att det är olyckligt att utredningen inte tillräckligt utrett möjligheterna att vidta de förändringar som behövs inom ramen för den nuvarande ordningen. Några remissinstanser, däribland *Arbetsgivarverket*, *Fackförbundet ST* och *Tjänstemännens centralorganisation*, avstyrker förslaget. De anser att oberoendet för det organ som prövar ansvarsfrågorna bör kunna stärkas inom ramen för det redan existerande arbetsrättsliga systemet. Liknande synpunkter framförs av *Förvaltningsrätten i Linköping* och *Högsta förvaltningsdomstolen*.

Några remissinstanser, bl.a. *TCO*, *LO*, *Arbetsgivarverket*, *Saco* och *Högsta förvaltningsdomstolen*, ser problem med en ökad särreglering för domare och menar att detta riskerar att leda till ett komplext och svåröverskådligt system, en risk för spridningseffekter och att allmänhetens förtroende för domarna och domstolarna påverkas negativt om förslagen uppfattas som att domare särbehandlas på ett gynnande sätt.

Några remissinstanser, såsom *Akavia* och *Saco-S Domstol*, *Svea hovrätt*, *Förvaltningsrätten i Linköping* och *Statens ansvarsnämnd*, anser att den föreslagna prövningsordningen även bör gälla för de icke ordinarie domarna. *Sveriges Domareförbund* anser att det är angeläget att ta ett mer samlat grepp om olika frågor som rör icke ordinarie domares rättsställning och att sådana frågor bör utredas i särskild ordning. *Kammarrätten i Göteborg* bedömer att det är angeläget att även stärka de icke ordinarie domarnas oberoende.

Statskontoret anser att Domaransvarsnämndens uppgifter bör anges i myndighetens instruktion. *Förvaltningsrätten i Malmö* är tveksam till förslaget att regeringen ska kunna meddela ytterligare uppgifter för Domaransvarsnämnden.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Särskilda krav på ansvarsprövningen av ordinarie domare

För domstolarnas och domarnas oberoende är det grundläggande att systemet för att pröva frågor om ansvarsutkrävande av domare är utformat

på ett sätt som gör att enskilda kan känna förtroende för att domarna är opartiska och oberoende och att de inte kan påverkas att döma på ett visst sätt av rädsla för att i efterhand skiljas från sin anställning eller drabbas av andra repressalier. Samtidigt är det viktigt att enskilda kan känna tillit till att domare som av objektiva och rättsenliga skäl inte längre bör utöva domarämbetet kan skiljas från sitt uppdrag.

Ordinarie domare har jämfört med andra statligt anställda ett förstärkt anställningsskydd som innebär att de inte kan skiljas från anställningen utan mycket starka skäl. I regeringsformen kommer det särskilda anställningsskyddet – som också brukar benämnas principen om domares oavsättlighet – till uttryck i 11 kap. 7 §, där det anges vilka omständigheter som kan läggas till grund för att skilja en ordinarie domare från anställningen. Av paragrafen följer att en ordinarie domare får skiljas från anställningen endast om han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen, eller han eller hon har uppnått gällande pensionsålder eller enligt lag är skyldig att avgå på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan. Några andra omständigheter än de som anges i paragrafen kan inte utgöra grund för att skilja en ordinarie domare från anställningen.

I lagen (1994:261) om fullmaktsanställning (LFA) finns den närmare regleringen om sådana arbetstagare hos myndigheter under regeringen som anställs med fullmakt, däribland ordinarie domare. En fullmaktsanställd får enligt LFA skiljas från anställningen endast med stöd av föreskrifterna i den lagen. I lagen finns bl.a. bestämmelser om avgångsskyldighet på grund av ålder och entledigande på grund av varaktig förlust eller nedsättning av arbetsförmågan (sjukdom). När det gäller skiljande från anställning på grund av olämplighet knyter lagens bestämmelser an till regleringen om avskedande i lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS). De reglerna innebär att en arbetstagare får avskedas om han eller hon grovt har åsidosatt sina åligganden mot arbetsgivaren. För ordinarie domare tillämpas regeringsformens föreskrifter i fråga om vilka omständigheter som får läggas till grund för åtgärden. Av regelverket i LAS följer även regler bl.a. om inom vilka tidsfrister en arbetsgivare måste agera när arbetsgivaren får kännedom om förhållanden som läggs till grund för ett avsked. Det finns också bestämmelser om underrättelse till arbetstagaren och i förekommande fall den lokala arbetstagarorganisationen, rätt till överläggning och skadestånd.

Även när det gäller domstolsprövningen av ansvarsfrågorna finns det särskilda bestämmelser i regeringsformen för ordinarie domare. För justitierådens del gäller den ordning som läggs fast i 11 kap. 8 § och som innebär att frågorna väcks i någon av de högsta domstolarna som första och sista instans. För andra ordinarie domare än justitieråd innebär den nuvarande regleringen i 11 kap. 9 § bl.a. att ordinarie domare ska ingå i rätten när frågorna prövas i domstol. (Se närmare i avsnitt 7.6.)

Enligt nuvarande ordning prövar Statens ansvarsnämnd, som är en förvaltningsmyndighet under regeringen, om andra ordinarie domare än justitieråd ska skiljas eller stängas av från sin anställning, vara skyldiga att genomgå läkarundersökning, meddelas disciplinpåföljd eller anmälas till åtal. Statens ansvarsnämnd leds av en nämnd som består av fem ledamöter. Ordföranden och vice ordföranden i nämnden ska vara jurister och ha

erfarenhet som domare. Nämnden är beslutför när ordföranden och minst tre andra ledamöter är närvarande.

Regleringen om Statens ansvarsnämnds sammansättning, organisation och handläggning finns i en förordning med instruktion beslutad av regeringen. Det är också regeringen som utnämner nämndens ledamöter. Utnämningen sker på bestämd tid och utan något lagreglerat nomineringsförfarande. Formellt sett finns det inte något som hindrar att regeringen entledigar ledamöterna i förtid.

Ordningen med Statens ansvarsnämnd innebär att ansvarsnämnden, i stället för anställningsmyndigheten, beslutar i de frågor som är föremål för prövning och företräder därmed staten i dess egenskap som arbetsgivare. Ansvarsnämndens avgörande är att se som den statliga arbetsgivarens beslut i ett arbetsgivar-arbetsstagarförhållande. Statens ansvarsnämnds beslut kan inte överklagas utan den som är missnöjd med nämndens beslut måste väcka talan mot staten, i egenskap av arbetsgivare, i den ordning som gäller enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

Så som redovisas i propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende har den svenska modellen för ansvarsprövning av andra ordinarie domare än justitieråd varit omdiskuterad (prop. 2024/25:165 s. 106). Kritiken har i huvudsak tagit sikte på frågeställningar som rör den principiella utformningen. En invändning rör det förhållandet att beslut fattas av en förvaltningsmyndighet under regeringen. Enligt internationella riktlinjer bör prövningen av ansvarsfrågor för domare skötas av ett oberoende organ utan koppling till den verkställande makten (SOU 2023:12 s. 226–239). Men kritiken har också handlat om att ordningen kan ifrågasättas på den grunden att en domare som t.ex. har skilts från sin anställning behöver stämma sin arbetsgivare staten för att få till stånd en prövning av frågan i domstol. En annan kritisk synpunkt som har förts fram är att Arbetsdomstolen, som är slutinstans, är en specialdomstol som i huvudsak är sammansatt av intresseledamöter och vid prövningen inte består av en majoritet av ledamöter som är ordinarie domare.

Även avgöranden från Europadomstolen och EU-domstolen har satt ljus på frågan om den svenska ordningen i tillräcklig grad tillgodoser kravet på oberoende. I både Europakonventionen och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU-stadgan) fastslås en rätt till prövning inför oavhängiga och opartiska domstolar. Även om det inte föreskrivs någon särskild modell för hur ett disciplinärt förfarande ska vara organiserat, har EU-domstolen klargjort att kravet på oavhängighet i EU-stadgan förutsätter att det disciplinära systemet innehåller de skyddsregler som behövs för att helt förhindra risken för att förfarandet används för politisk kontroll över innehållet i domstolarnas avgöranden (se t.ex. Kommissionen mot Polen, C-791/19, EU:C:2021:596, Kommissionen mot Polen, C-192/18, EUXX, Grzęda v. Polen, [GC], no. 43572/18, 15 mars 2022, Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland, [GC], no. 26374/18, 1 december 2020 och Maktouf and Damjanovic v. Bosnia and Hercegovina, [GC], no. 2312/08 och 34179/08.).

Mot bakgrund av den kritik som framförts och den senare tidens praxis på området överväger kommittén olika möjliga sätt att reformera systemet för ansvarsprövningen (se närmare redogörelse för detta i prop. 2024/25:165 s. 107 och 108). Kommittén utgår från att ansvarsprövningen

fortsatt hålls samman och att det inte införs olika ordningar beroende på vilken åtgärd det är fråga om. Enligt kommittén är detta viktigt för att bibehålla en funktionell och effektiv ordning samt för att möjliggöra ett nyanserat system för olika ingripanden mot ordinarie domare.

Kommittén framhåller att frågorna i första hand rör det starka allmänintresset som är kopplat till vikten av att det i en rättsstat ska finnas oberoende och opartiska domstolar. Enligt kommittén tillgodoses detta bäst om det prövningsorgan som beslutar i frågorna är ett oberoende, domstolsliknande organ som inte utför arbetsgivaruppgifter eller företräder staten så som arbetsgivare i förhållande till den domare som prövningen avser. Kommittén stannar därför för alternativet att inrätta en särskild nämnd, en domaransvarsnämnd. För att skapa ett konstitutionellt skydd för ett sådant prövningsorgan föreslår kommittén att det i regeringsformen ska framgå att det organ som prövar frågor om skiljande eller avstängning från anställning, läkarundersökning och disciplinpåföljd ska bestå av en majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare. Kommittén föreslår även att det i regeringsformen ska framgå under vilka förutsättningar som ledamöterna i ett sådant prövningsorgan kan entledigas och hur sådana beslut ska fattas. Som framgår av avsnitt 7.1 har regeringen ställt sig bakom kommitténs förslag till ändringar i regeringsformen (prop. 2024/25:165 s. 104–111).

Eftersom Statens ansvarsnämnd inte uppfyller det föreslagna sammansättningskravet måste den nuvarande prövningsordningen förändras. De föreslagna grundlagsändringarna ger utrymme för att inrätta en ny domaransvarsnämnd, men hindrar inte att ett annat organ i och för sig skulle kunna pröva ansvarsfrågorna.

Frågor om ansvarsutkrävande bör prövas av ett oberoende organ

Kommittén konstaterar att en ordning med en prövning av ansvarsfrågorna i ett oberoende organ, vars ställningstagande innebär myndighetsutövning mot domaren i fråga, skulle innebära ett skifte i synen på frågorna. Dessa skulle inte längre betraktas som en angelägenhet mellan arbetsgivaren och arbetstagaren utan ansvarsprövningen skulle i stället betraktas som en i första hand offentlighetsrättslig fråga. Med hänsyn till behovet av att utreda flera frågeställningar vidare lämnar kommittén endast en skiss på hur en prövningsordning med en domaransvarsnämnd skulle kunna se ut. Mot bakgrund av kommitténs ställningstaganden har en särskild utredare haft i uppdrag att analysera frågorna närmare.

I likhet med kommittén anser utredningen att en ny nämndmyndighet, Domaransvarsnämnden, bör inrättas för att pröva frågor om ansvarsutkrävande av ordinarie domare. Enligt utredningens förslag ska nämnden vara en myndighet under regeringen. Regleringen om nämndens uppgifter och ledning ska dock, i likhet med vad som föreslås för Domstolsstyrelsen och Domarnämnden, finnas i lag i syfte att säkerställa att nämnden även i ett förändrat politiskt läge kan utföra sin uppgift utan otillbörligt inflytande från den verkställande makten. Till skillnad från vad som gäller för Statens ansvarsnämnd ska den nya nämnden inte härleda sin beslutanderätt från rollen som arbetsgivare. Nämnden ska i stället vara ett oberoende prövningsorgan, vars ställningstaganden innebär myndighetsutövning mot domaren i fråga. Enligt utredningen får nämndens ställning som oberoende

prövningsorgan betydelse både för tillämpningen av det materiella regelverket och för hur domstolsprövningen bör utformas. Eftersom det arbetsrättsliga regelverket bygger på att det är arbetsgivaren som beslutar om bl.a. avskedande föreslår utredningen att det regelverket inte längre ska tillämpas för ordinarie domare (se avsnitt 7.5.1). Utredningen föreslår även att Domaransvarsnämndens beslut ska kunna överklagas till allmän domstol (se avsnitt 7.6).

Samtliga remissinstanser är positiva till ambitionen att stärka domstolarnas och domarnas oberoende också när det gäller prövningen av ansvarsfrågorna. Däremot går uppfattningarna om på vilket sätt detta bör ske isär. Merparten av remissinstanserna, bl.a. *Domstolsverket*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *JO* och *Södertörns tingsrätt*, är positiva till utredningens förslag. De välkomnar den föreslagna förändringen i synsätt, från arbetsrättsligt till offentligrättsligt.

Högsta förvaltningsdomstolen och *Svea hovrätt* anser att förslagen är alltför långtgående och riskerar att få negativa konsekvenser för såväl arbetstagare som arbetsgivare. Hovrätten anser, i likhet med *Arbetsgivarverket*, att förslagen innebär ett försvagat arbetsrättsligt skydd för domare, men även ett minskat inflytande från arbetsgivaren och färre verktyg för arbetsgivaren att komma till rätta med missförhållanden på arbetsplatsen. De anser att detta i sin tur riskerar att leda till ett minskat förtroende från allmänheten. Arbetsgivarverket och *Fackförbundet ST* anser att det inte är motiverat att inrätta en ny prövningsordning. De menar att det från ett oberoendeperspektiv skulle räcka att stärka oberoendet för det beslutande organets sammansättning och att det inte framkommit skäl för att prövningen inte längre ska ske enligt den arbetsrättsliga ordningen, som de menar fungerar väl. De framhåller att mindre ingripande åtgärder skulle kunna medföra tillräckligt skydd och att oberoendet från statsmakterna kan tillförsäkras även om organet fyller den arbetsrättsliga funktionen som arbetsgivare. Några remissinstanser, bl.a. *Arbetsdomstolen* och *Akavia* och *Saco-S Domstol*, menar också att en ökad särreglering gör den statliga arbetsrätten svåröverskådlig och att förslagen riskerar att medföra både gränsdragningsproblem och spridningseffekter.

I likhet med remissinstanserna instämmer regeringen i behovet av att skapa ett starkare och mer långsiktigt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende även när det gäller frågorna om ansvarsutkrävande. Som några remissinstanser anför svarar de förändringar som nu föreslås inte mot problem som redan realiserats i den nuvarande ordningen. Det är dock inte tillräckligt att endast se till de förhållanden som gäller i dag. Dagens ordning för ansvarsutkrävande av domare har visserligen hittills tillämpats på ett sådant sätt att allmänhetens förtroende för domstolarna inte har påverkats negativt. De senaste årens utvecklingen i vår omvärld och avgöranden från Europadomstolen och EU-domstolen har dock visat att det måste finnas garantier för att prövningen av ansvarsfrågor för domare kan utföras utan otillbörligt inflytande från regeringen även i politiskt oroliga tider då det kan finnas en vilja att påverka domare. Systemet för ansvarsutkrävande av ordinarie domare måste därför vara utformat så att det säkerställer oberoendet.

Den nuvarande prövningsordningen sker inom ramen för det arbetsrättsliga regelverket vars systematik och skyddsintressen utgår från att beslutanderätten ligger hos arbetsgivaren. Det regelverket bygger på

synsättet att frågor som rör det offentliga anställningsförhållandet vanligtvis ska lösas på privaträttslig väg som en tvist mellan arbetsgivaren och arbetstagaren och från att arbetsmarknadens parter kan träffa överenskommelser bl.a. i kollektivavtal.

En övergång till en ordning där det konstitutionella perspektivet ska sättas i förgrunden och beslutanderätten ligga hos ett oberoende organ får konsekvenser på flera sätt. Som utredningen redogör för hänger det samman med att en arbetsgivaråtgärd är något annat än ett beslut av ett offentligrättsligt domstolsliknande organ. Om exempelvis ett beslut om att skilja en ordinarie domare från anställningen fattas av ett oberoende organ är det inte längre fråga om en ensidig rättshandling från arbetsgivarens sida. Ett oberoende organ kommer att kunna fatta ett beslut om skiljande från anställning även om arbetsgivaren motsätter sig det och frågorna förlorar därmed sin dispositiva karaktär. Eftersom besluten ändrar karaktär passar det arbetsrättsliga regelverket mindre bra.

Konsekvenserna av det som utredningen beskriver som ett skifte från ett arbetsrättsligt till ett konstitutionellt perspektiv ska dock inte överdrivas. Även det befintliga regelverket för ordinarie domare skiljer sig i stor utsträckning från vad som gäller för privatanställda och även från vad som gäller för andra statligt anställda. Prövningen av frågorna präglas av domarnas konstitutionella ställning och förstärkta anställningsskydd enligt 11 kap. 7 § regeringsformen, vilket också kommer till uttryck i LFA där det regleras att ordinarie domare ska anställas med fullmakt (3 §).

Utrymmet för arbetsmarknadens parter att komma överens eller att i kollektivavtal avtala om avvikelser från förutsättningarna för avskedande, avstängning, disciplinpåföljd och läkarundersökning är redan i dag begränsat. Beslutanderätten ligger inte heller hos anställningsmyndigheten utan på Statens ansvarsnämnd som beslutar i anställningsmyndighetens ställe.

Det ska också poängteras att det föreslagna perspektivskiftet endast tar sikte på prövningen av de mest grundläggande delarna av en ordinarie domares anställning som hänger samman med domarens konstitutionella ställning. När det gäller andra aspekter av en domares anställning kommer arbetsrättsliga regler att gälla. Som *Domstolsverket* anför kommer arbetsgivaren även fortsatt ha arbetsledningsrätt enligt de allmänna principerna på svensk arbetsmarknad och domaren ha rättigheter och skyldigheter som arbetstagare och medarbetare.

När det gäller de invändningar som vissa remissinstanser lyfter angående förslagets konsekvenser för ordinarie domares arbetsrättsliga skydd kan regeringen konstatera att behovet av skydd för arbetstagaren naturligen blir ett annat om besluten inte längre ska fattas av arbetsgivaren utan av ett oberoende, domstolsliknande prövningsorgan vars beslut kan överklagas till domstol. Utredningen lämnar också ett antal förslag som balanserar effekterna av och även fortsättningsvis tillförsäkrar ordinarie domare ett skydd motsvarande det som det arbetsrättsliga regelverket ger. Förutom det förhållandet att besluten i fråga inte längre fattas av arbetsgivaren, utan av ett oberoende, domstolsliknande organ, föreslås bland annat en särskild reglering om ordinarie domares rätt till full lön och andra anställningsförmåner under en avstängning (se avsnitt 7.5.2). Vidare föreslås som huvudregel att ett beslut som fattas i den nya ordningen ska kunna verkställas först när det fått laga kraft (se avsnitt 7.6.2). Eftersom

besluten utgör myndighetsutövning kommer det också finnas en rätt för domaren att göra gällande fel eller försummelse vid myndighetsutövning och därmed en rätt till kompensation på den grunden (se avsnitt 7.5.1). Även om prövningen inte längre sker inom det arbetsrättsliga systemet kommer det därmed även fortsättningsvis finnas ett starkt skydd inte bara för domstolsväsendets oberoende utan också för den enskilda domarens anställning.

Några remissinstanser anser att konsekvenserna av den nya prövningsordningen blir för långtgående och att mindre ingripande åtgärder inom ramen för den nuvarande ordningen – med en prövning enligt det arbetsrättsliga regelverket i Statens ansvarsnämnd och Arbetsdomstolen – skulle vara tillräckliga för att stärka domstolarnas och domarnas oberoende. Även om Statens ansvarsnämnd, liksom andra statliga förvaltningsmyndigheter, är organisatoriskt fristående är möjligheterna för en regering som på olika sätt vill utöva sitt inflytande över nämndens verksamhet påtagliga. Detta hänger samman med den svenska förvaltningsmodellen där regeringen styr myndigheterna och också ytterst ansvarar för myndigheternas verksamhet. Det krav på oberoende som ställs på det organ som har i uppgift att pröva ansvarsutkrävande av domare skiljer sig alltså från vad som gäller för andra myndigheter. För att uppnå ett starkt skydd för oberoendet inom ramen för den befintliga ordningen skulle det därmed inte, som *Arbetsgivarverket* är inne på, vara tillräckligt att endast ändra nuvarande regler om tillsättning av ledamöterna i Statens ansvarsnämnd. Även i övrigt skulle regleringen om nämndens handläggning behöva ändras och i stor utsträckning flyttas till lag, för att på så sätt uppnå motsvarande grad av självständighet och oberoende som föreslås för Domstolsstyrelsen och Domarnämnden. Även om det i och för sig skulle vara möjligt att genomföra den typen av förändringar gör dock den omständigheten att Statens ansvarsnämnd företräder arbetsgivaren i prövningen att det inte framstår som något lämpligt alternativ. Mot bakgrund av de särskilda krav som måste ställas på ansvarsprövningen när det gäller ordinarie domare anser regeringen, i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser, att det är motiverat att avvika från den ordning som gäller för andra statligt anställda. Med hänsyn till att kraven på oberoende har att göra med den särskilda konstitutionella roll som endast domarna har anser regeringen, till skillnad från bl.a. *Arbetsgivarverket*, *Akavia* och *Saco-S Domstol*, att det inte finns någon risk för spridningseffekter.

Enligt utredningens förslag ska den nya prövningsordningen endast gälla för ansvarsfrågor när det gäller ordinarie domare. *Statens ansvarsnämnd* och *Svea hovrätt* är kritiska till att det i fortsättningen kommer att gälla olika prövningsordningar för ordinarie respektive icke ordinarie domare, särskilt mot bakgrund av att dessa personalkategorier i hovrätterna ofta dömer tillsammans.

Som utredningen konstaterar finns det inte någon lagreglerad definition av vilka som är anse som icke ordinarie domare. Till de icke ordinarie domarna hör vikarier för ordinarie domare och tillfälligt anställda förstärkningsdomare samt domare under utbildning som är fiskaler i underrätt eller överrätt eller adjungerade ledamöter. Enligt nuvarande ordning är utgångspunkten att Statens ansvarsnämnd prövar frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan, avstängning och avskedande när det gäller icke ordinarie domare (se exempelvis 55 § förordningen med hovrättsinstruktion).

Det är endast de ordinarie domarna som utnämns av regeringen med fullmakt. De icke ordinarie domarna omfattas inte av det särskilda anställningsskydd som enligt 11 kap. 7 § regeringsformen gäller för ordinarie domare och det finns inte några särskilda begränsningar i fråga om när en icke ordinarie domare får skiljas från anställningen. Det innebär att en icke ordinarie domare får sägas upp av arbetsgivaren om det finns sakliga skäl (4 och 7 §§ LAS). Icke ordinarie domare omfattas därmed inte av den särskilda regleringen om skyldighet att genomgå läkarundersökning som gäller för fullmaktsanställda. Förutsättningarna skiljer sig därmed åt på flera sätt jämfört med vad som gäller för ordinarie domare. Bestämmelserna om disciplinansvar är däremot desamma.

Regeringen har förståelse för de synpunkter som Svea hovrätt och Statens ansvarsnämnd för fram. Bestämmelserna i den föreslagna lagen om domstolar och domare tar dock endast sikte på ordinarie domare och de förslag som lämnas när det gäller prövningen av ansvarsfrågorna utgår från det förstärkta anställningsskydd som endast ordinarie domare har. Icke ordinarie domare omfattas däremot, på samma sätt som statligt anställda i stort, av bestämmelserna i LAS. Mot den bakgrunden bedömer regeringen att den omständigheten att ansvarsfrågorna kan bli föremål för prövning i olika organ beroende på om det gäller en ordinarie eller icke ordinarie domare inte utgör tillräckliga skäl mot att genomföra utredningens förslag.

Sammantaget instämmer regeringen i både kommitténs och utredningens bedömning att domstolarnas och domarnas oberoende bäst tillvaratas om prövningen av frågorna om ansvarsutkrävande sker i ett oberoende prövningsorgan som inte företräder staten som arbetsgivare. Detta ligger också väl i linje med de internationella rekommendationer som finns på området.

En ny nämndmyndighet bör inrättas

Samtidigt som systemet för att pröva ordinarie domares ansvar ska vara utformat så att domstolarnas och domarnas oberoende inte kan ifrågasättas är det angeläget att det utformas så att prövningen blir funktionell och effektiv. Utredningen överväger alternativa lösningar men landar i att det, trots det begränsade antalet ärenden som kan förutses, är motiverat att inrätta en ny myndighet. I likhet med kommittén framhåller utredningen vikten av att det organ som prövar ansvarsfrågorna utgör en egen myndighet. Detta inte minst för att det därmed blir svårare att utöva inflytande över domstolväsendet som helhet och det kan undvikas att ansvaret koncentreras till ett fåtal personer. Enligt utredningen talar behovet av kollektivt beslutsfattande och en organisatorisk gräns i förhållande till andra verksamheter samt riskerna för en otydlig ansvarsfördelning om uppgifterna läggs på en befintlig myndighet, för att en ny nämndmyndighet under regeringen ska inrättas.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att det är motiverat att inrätta en ny nämndmyndighet med uppgift att pröva frågor om ansvarsutkrävande av ordinarie domare. Myndigheten bör, som utredningen föreslår och som ingen remissinstans invänder mot, heta Domaransvarsnämnden. För att betona myndighetens oberoende bör bestämmelser om myndighetens uppgifter och ledning, på motsvarande sätt som föreslås

beträffande Domarnämnden och Domstolsstyrelsen, införs i lag. Det innebär att regeringen inte kan ändra exempelvis myndighetens uppgifter utan riksdagens godkännande, vilket är viktigt för att upprätthålla skyddet för domstolarnas oberoende. Övriga bestämmelser om Domaransvarsnämnden, bör i likhet med vad som gäller för andra statliga förvaltningsmyndigheter, finnas i förordning. Med hänsyn till att de frågor som bedöms centrala för domarnas oberoende regleras i den nya lagen ser regeringen, till skillnad från *Förvaltningsrätten i Malmö*, inte skäl att inskränka regeringens möjligheter att meddela föreskrifter om andra uppgifter för nämnden.

7.3 Domaransvarsnämnden

7.3.1 Nämndens uppgifter

Regeringens förslag

Domaransvarsnämnden ska pröva frågor om skiljande från anställning, avstängning, läkarundersökning, disciplinansvar och åtalsanmälan när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd. Myndigheten ska också ha i uppgift att pröva frågor om arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning av andra ordinarie domare än justitieråd.

Regeringens bedömning

Disciplinansvaret för ordinarie domare bör inte avskaffas. Det bör inte göras några förändringar när det gäller prövningen av frågor om förflyttning eller skyldighet för ordinarie domare att upphöra med förtroendskadliga bisysslor.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår att Domaransvarsnämnden även ska pröva frågor om förflyttning och frågor om skyldighet att upphöra med förtroendskadliga bisysslor. Utredningen föreslår att ordinarie domare inte längre ska kunna meddelas disciplinpåföljd och utredningens förslag om nämndens uppgifter omfattar därför inte frågor om disciplinansvar.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslaget att Domaransvarsnämnden ska pröva frågor om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning. *Domstolsverket* har inga invändningar mot att frågor om entledigande av ordinarie domare på grund av sjukdom ska prövas av Domaransvarsnämnden men framhåller att den prövningen i och för sig även skulle kunna ske i Domstolsstyrelsen.

Arbetsgivarverket, Domstolsverket, Förvaltningsrätten i Linköping, Gotlands tingsrätt, Gällivare tingsrätt, Göta hovrätt, JO, Kammarrätten i

Jönköping, Svea hovrätt och *Södertörns tingsrätt* motsätter sig utredningens förslag att ta bort disciplinansvaret för ordinarie domare. De anför bl.a. att ett borttagande av disciplinansvaret i alltför hög grad minskar arbetsgivarens möjligheter att ingripa mot en ordinarie domare som på olika sätt missköter sitt arbete. Förslaget anses försvåra domstolarnas arbete för att upprätthålla en god arbetsmiljö och en effektiv och rättssäker verksamhet. Enligt *Göta hovrätt* och *Gotlands tingsrätt* kan en särreglering av ordinarie domare i fråga om disciplinansvaret framstå som svårbegriplig för allmänheten och därmed påverka allmänhetens förtroende för domstolarna negativt. *Svea hovrätt* motsätter sig också att olika regler ska gälla för ordinarie och icke ordinarie domare i fråga om disciplinansvaret. *Högsta förvaltningsdomstolen* och *JO* ifrågasätter om det är möjligt att helt ta bort disciplinansvaret för ordinarie domare med hänsyn till utformningen av bestämmelsen i 11 kap. 9 § regeringsformen.

Åklagarmyndigheten anser att den nuvarande ordningen med prövning av frågor om åtalsanmälan i Statens ansvarsnämnd framstår som konsekvent och funktionell och är därför tveksam till att flytta prövningen till *Domaransvarsnämnden*. Liknande synpunkter förs fram av *Gotlands tingsrätt*, *JO* och *Förvaltningsrätten i Malmö*. Domstolsverket ställer sig positiv till alternativet att frågor om åtalsanmälan ska prövas av Domstolsstyrelsen, medan *Förvaltningsrätten i Falun* framför att systematiska skäl talar emot det alternativet. *Sveriges advokatsamfund* anser att regleringen om åtalsanmälan bör övervägas ytterligare.

Flera remissinstanser, bl.a. *Akavia* och *Saco-Domstol, Arbetsgivarverket, Domstolsverket* och *Svea hovrätt* avstyrker förslaget i fråga om bisysslor. *Domarnämnden* är positiv till förslaget att *Domaransvarsnämnden* ska pröva bisysslor för domstolschefer men anser att det bör vara samma myndighet som hanterar frågorna för såväl domstolschefer som för chefer i hyresnämnderna. *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Kammarrätten i Jönköping* efterfrågar ytterligare överväganden när det gäller utredningens förslag om förflyttning av ordinarie domare.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Nämnden bör pröva frågor om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning

Det i 11 kap. 9 § regeringsformen föreslagna konstitutionella skyddet för det beslutande organet omfattar prövningen av frågor om skiljande eller avstängning från anställning, läkarundersökning och disciplinpåföljd (prop. 2024/25:165 s. 104–111). Vid prövningen av dessa frågor ska det beslutande organet således bestå av en majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare. För justitieråden gäller dock att prövningen sker i någon av de högsta domstolarna (11 kap. 8 § regeringsformen).

I likhet med flertalet remissinstanser ställer sig regeringen bakom utredningens förslag att *Domaransvarsnämnden* ska pröva frågor om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd. Dessa uppgifter får anses vara själva kärnan i de frågor som motiverar inrättandet av nämnden. Frågor om innehållande av lön eller andra anställningsvillkor under en avstängning (se avsnitt 7.5.2) hör så nära samman med dessa frågor att det

är lämpligt att även de omfattas av Domaransvarsnämndens prövning när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd.

Med skiljande från anställningen avses alla former av skiljande, dvs. oavsett om skiljandet sker på grund av olämplighet, sjukdom eller ålder. Frågorna om skiljande från anställning på grund av ålder behandlas närmare i avsnitt 8.

Utredningen överväger särskilt om Domaransvarsnämnden bör pröva frågor om entledigande på grund av varaktig förlust eller nedsättning av arbetsförmågan (sjukdom). De frågorna ses inte som ansvarsutkrävande och prövas därför inte av Statens ansvarsnämnd. Enligt nuvarande ordning prövas de av Domstolsverket när det gäller ordinarie domare i de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna (se t.ex. 55 § förordningen [1996:381] med tingsrättsinstruktion). När det gäller hovrätts- och kammarrättspresidenter prövas frågorna dock av regeringen (se t.ex. 52 § förordningen [1996:379] med hovrättsinstruktion). Domstolsverkets prövning görs av myndighetens personalansvarsnämnd.

Utredningen överväger alternativen med en prövning av frågorna om entledigande på grund av sjukdom antingen i Domstolsstyrelsen eller i Domaransvarsnämnden. Båda organen föreslås vara sammansatta på ett sådant sätt att kravet på domarmajoritet uppfylls. Som utredningen redogör för kan de arbetsrättsliga momenten i prövningen av om en ordinarie domare ska entledigas på grund av sjukdom tyckas vara mer framträdande än i prövningen av frågor om skiljande från anställning på grund av olämplighet. Prövningen aktualiserar både frågor om domarens hälsotillstånd, men kan även röra arbetsgivarens ansvar för rehabilitering och arbetsmiljö. Frågornas arbetsrättsliga karaktär kan tyckas tala för att de bör prövas av Domstolsstyrelsen. Å andra sidan är alla former av skiljande från anställningen nära förbundna med domarens konstitutionella roll, vilket också framgår av regleringen om ordinarie domares rättsställning i 11 kap. 7 § regeringsformen som omfattar alla former av skiljande från anställning. Det är uppenbart att möjligheten att entlediga en ordinarie domare under påstående om sjukdom, i ett förändrat politiskt läge, kan missbrukas på samma sätt som skiljande från anställningen på andra grunder. Som utredningen anför kan det också uppstå gränsfall där en domares olämplighet delvis har sin grund i en nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom. Det är därför lämpligt att frågorna prövas av samma organ. En sammanhållen prövningsordning möjliggör även ett nyanserat system för olika ingripanden mot ordinarie domare. I likhet med flertalet remissinstanser instämmer regeringen i utredningens bedömning att frågor om entledigande av andra ordinarie domare än justitieråd bör prövas av Domaransvarsnämnden.

Nämnden bör även pröva frågor om disciplinansvar

Bestämmelser om disciplinansvar finns i lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA). Disciplinpåföljder är varning och löneavdrag (15 § LOA). Disciplinansvaret har sin grund i ämbetsansvarsreformen som genomfördes i mitten av 1970-talet. Reformen innebar en betydande avkriminalisering av fel eller försummelser i den offentliga verksamheten. Mycket av det som före reformen var straffbelagt kom att omfattas av disciplinpåföljderna i LOA. I förarbetena uttalades att syftet med en

särskild reglering för statsanställda inte primärt är att reglera förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare, utan i stället att tillgodose de allmänintressen som gör sig gällande vid utövandet av statlig verksamhet (propositionen En ändrad lagstiftning för statsanställda m.fl., prop. 1993/94:65 s. 32).

En disciplinpåföljd får meddelas om arbetstagaren gör sig skyldig till tjänsteförseelse genom att uppsåtligt eller av oaktsamhet åsidosätta sina skyldigheter i anställningen. Är felet med hänsyn till samtliga omständigheter ringa får någon påföljd inte meddelas. Disciplinpåföljd får inte heller meddelas en arbetstagare för att han eller hon har deltagit i en strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd (14 § LOA). Bestämmelserna om disciplinansvar gäller endast för andra ordinarie domare än justitieråd (3 § LOA).

Bestämmelserna om disciplinansvar tillämpas såvitt avser ordinarie domare så att rättskipningens grundlagsfästa självständighet enligt 11 kap. 3 § regeringsformen beaktas. Disciplinpåföljder kan därför i första hand komma i fråga när en domare har underlåtit att rätta sig efter de regler som gäller på arbetsplatsen, t.ex. genom att olovligt utebli från arbetet. När det gäller fel vid arbetsuppgifternas utförande kan disciplinansvar främst komma i fråga när en domare har begått formella fel vid handläggningen. Om saken däremot handlar om bevisvärdering eller ställningstaganden i rättsliga frågor, dvs. rättstillämpningen, måste en betydande försiktighet iakttas. Detta eftersom den typen av frågor i första hand ska prövas av överrätt efter överklagande eller genom extraordinära rättsmedel. (Se t.ex. AD 2014 nr 5.).

Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om disciplinansvar för ordinarie domare (34 § LOA). En anmälan till nämnden görs av den domstol där domaren är anställd. Även JO och JK får göra en anmälan om disciplinansvar. Statens ansvarsnämnds beslut kan inte överklagas, men det kan bli föremål för tvist i arbetsrättslig ordning.

Det är sällsynt att ordinarie domare meddelas disciplinpåföljd. Av utredningens redogörelse framgår att Statens ansvarsnämnd under åren 2012-2024 beslutade om varning i fem fall och om löneavdrag i två fall såvitt avser ordinarie domare.

Utredningen anser att ordinarie domare inte längre bör kunna meddelas disciplinpåföljd. Utredningen motiverar sitt ställningstagande med att påföljderna inte passar för ett oberoende prövningsorgan att besluta om. Enligt utredningen är uppgiften att besluta om disciplinära reaktioner en renodlad arbetsgivaruppgift som svårligen kan förenas med Domaransvarsnämndens oberoende roll. Utredningen föreslår därför att ordinarie domare undantas från den nuvarande regleringen om disciplinansvar i LOA. Om disciplinansvaret däremot ska vara kvar bedömer utredningen att frågorna bör kunna komma under Domaransvarsnämndens prövning. Med hänsyn till disciplinpåföljdernas karaktär som arbetsgivarverktyg anser utredningen att frågorna i så fall bör prövas av Domstolsstyrelsen som första instans med en rätt att överklaga ett beslut till Domaransvarsnämnden.

Flera remissinstanser, däribland *Arbetsgivarverket*, *Domstolsverket*, *Förvaltningsrätten i Linköping*, *Gotlands tingsrätt*, *Gällivare tingsrätt*, *Göta hovrätt*, *Hyres- och arrendenämnden i Stockholm*, *Högsta förvaltningsdomstolen*, *JO*, *Kammarrätten i Jönköping*, *Svea hovrätt* och *Södertörns tingsrätt*, invänder mot utredningens förslag att ta bort

disciplinansvaret. De framhåller att disciplinpåföljderna är ett viktigt arbetsgivarverktyg, inte minst för att arbetsgivaren ska kunna se till att verksamheten på domstolen bedrivs på ett effektivt sätt och att arbetsmiljön är god. De anser därför att möjligheten att meddela disciplinpåföljder bör vara kvar. Södertörns tingsrätt ifrågasätter, i likhet med *Statens ansvarsnämnd*, utredningens bedömning att den kritik som kan riktas mot domare genom JO:s tillsyn är tillräcklig. Statens ansvarsnämnd påpekar att även om antalet meddelade beslut om disciplinpåföljder mot domare har varit få så har antalet prövningar som lett till avskrivning varit desto fler. Även i sådana beslut kan nämnden uppmärksamma domstolarna på formella fel i handläggningen och på förfaranden som bättre förebygger fel. Enligt Statens ansvarsnämnd bör den pedagogiska effekten som systemet med disciplinansvaret har i fråga om kvalitetssäkring av rutinerna vid domstolarna inte underskattas.

JO efterfrågar en djupare analys av förslagens konsekvenser och en redogörelse för eventuella alternativ till att ta bort disciplinansvaret. JO hänvisar även till tidigare förarbetsuttalanden där bedömningen gjorts att ett avskaffande av systemet i vissa fall skulle ställa den offentliga arbetsgivaren utan sanktionsmöjligheter. Enligt JO kan det inte uteslutas att det kan uppkomma situationer då det inte kan bli aktuellt med ett skiljande från anställning och där kritik från JO inte framstår som tillräckligt ingripande. Några remissinstanser, såsom *Högsta förvaltningsdomstolen*, ifrågasätter även om det är möjligt att ta bort disciplinansvaret med hänsyn till utformningen av 11 kap. 9 § regeringsformen.

I likhet med flera av remissinstanserna instämmer regeringen i att starka skäl talar mot att ta bort disciplinansvaret. Som framgår av tidigare förarbetsuttalanden är syftet med disciplinansvaret inte i första hand att reglera förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare utan att tillgodose de allmänintressen som görs sig gällande vid statlig verksamhet. Som Högsta förvaltningsdomstolen påpekar bygger också både den nuvarande och den föreslagna nya lydelsen av 11 kap. 9 § regeringsformen på att andra ordinarie domare än justitieråd kan åläggas disciplinpåföljder. Regeringens förslag till grundlagsändringar innebär inte några ändringar i det avseendet.

Kommittén har i sin skiss utgått från att Domaransvarsnämnden ska pröva också frågor om disciplinansvar. Disciplinpåföljdernas karaktär av arbetsgivarverktyg kan, som utredningen framhåller, visserligen tyckas tala mot att frågorna prövas av ett opartiskt och oberoende prövningsorgan som Domaransvarsnämnden. Påföljderna fyller dock, som bl.a. *Södertörns tingsrätt* och *Göta hovrätt* anger, en viktig funktion för att tillförsäkra goda förhållanden på domstolarna som arbetsplatser, t.ex. för att få rätsida på ett olämpligt beteende hos en domare som är allvarligt men inte så pass allvarligt att det finns grund för att skilja honom eller henne från anställningen. En ordning som innebär att ordinarie domare inte kan åläggas disciplinpåföljder skulle, som *Svea hovrätt* framhåller, också minska utrymmet att göra en nyanserad bedömning av vad som är en proportionerlig åtgärd i ett enskilt fall.

Även om det ur ett oberoendeperspektiv är angeläget att skydda ordinarie domare från otillbörliga påtryckningar måste behovet av skydd vägas mot behovet av att kunna upprätthålla en god arbetsmiljö och en effektiv och rättssäker verksamhet i domstolarna. Vid denna avvägning

delar regeringen den uppfattning som flera remissinstanser framför, att det alljämt måste finnas möjligheter att komma till rätta med sådana förseelser som inte utgör grund för skiljande från anställning och där kritik från JO inte framstår som tillräckligt. Det kan exempelvis handla om olovlig frånvaro från arbetet, slarv eller brister vid handläggningsrutiner eller olämpligt beteende mot kollegor. Systemet för ansvarsutkrävande behöver vara både effektivt och ändamålsenligt, samtidigt som det bör vara utformat med respekt för domarnas oberoende. Som bl.a. *Gotlands tingsrätt* och *Göta hovrätt* framhåller går det inte att bortse från risken att en särreglering för ordinarie domare när det gäller disciplinansvaret kan framstå som svärbegripligt för allmänheten och på så sätt påverka allmänhetens förtroende för domstolarna negativt.

Sammantaget anser regeringen, till skillnad från utredningen, att övervägande skäl talar för att ha kvar disciplinansvaret för andra ordinarie domare än justitieråd.

När det gäller frågan vilket organ som bör besluta i frågor om disciplinansvar finns det, mot bakgrund av det föreslagna sammansättningskravet i 11 kap. 9 § regeringsformen, huvudsakligen två alternativ. Det ena alternativet är att, som utredningen förespråkar för det fall disciplinansvaret ska behållas, Domstolsstyrelsen fattar det initiala beslutet med en överklagandemöjlighet till Domaransvarsnämnden. Det andra alternativet, som *Domstolsverket* föreslår, är att frågorna prövas direkt i Domaransvarsnämnden.

Det finns argument som talar för och mot båda alternativen. Som utredningen framhåller kan systematiska skäl anses tala för att ett arbetsgivarorgan bör pröva frågor om disciplinansvar. Disciplinpåföljderna kan ses ett slags verktyg för arbetsgivaren att se till att arbetstagaren efterlever de skyldigheter som följer av anställningen. Det kan tyckas att den typen av påverkansåtgärder lämpar sig mindre väl för ett oberoende organ att besluta om. Å andra sidan är det just påtryckningsmomentet som kan vara känsligt när det gäller ordinarie domare, vilket talar för att det snarare är lämpligt med en prövning i ett oberoende organ. Det kan i sammanhanget även konstateras att kommittén i sina överväganden, bl.a. när det gäller sammansättningen av ledamöter i Domstolsstyrelsen, utgått från att Domstolsstyrelsen inte ska pröva frågor om disciplinansvar.

Enligt regeringen finns det, så som kommittén framhåller, ett värde i att ansvarsprövningen för ordinarie domare fortsatt hålls samman och att det inte införs olika ordningar beroende på vilken åtgärd som det är fråga om. På så sätt bibehålls en funktionell och effektiv prövning som säkerställer att frågorna inte hanteras i parallella processer, exempelvis en process om skiljande från anställning och en annan om disciplinansvar. Det möjliggör också att det även fortsättningsvis kan göras en nyanserad bedömning av vad som är en proportionerlig åtgärd i ett enskilt fall, vilket *Svea hovrätt* framhåller betydelsen av. Att olika myndigheter ansvarar för skilda frågor om domstolar och domare förhindrar också, som tidigare framhållits, att ansvaret för frågor som är centrala för oberoendet koncentreras till ett fåtal personer. Sammantaget talar detta för att prövningen av disciplinansvarsfrågorna bör ske i Domaransvarsnämnden.

Sammanfattningsvis anser regeringen att disciplinansvaret för andra ordinarie domare än justitieråd bör finnas kvar och att den ordning som

bäst balanserar behovet av att ha kvar disciplinansvaret och behovet av en oberoende prövning är att frågorna prövas direkt i Domaransvarsnämnden.

Åtalsanmälan

Reglerna om åtalsanmälan är desamma för alla statligt anställda. De innebär att den som är skäligen misstänkt för att i sin anställning ha begått vissa uppräknade brott ska anmälas till åtal (22 § LOA). För andra ordinarie domare än lagmän görs en anmälan till Statens ansvarsnämnd av den domstol där domaren är anställd. Statens ansvarsnämnd tar i sin tur ställning till om en anmälan ska göras och, om så är fallet, är det Statens ansvarsnämnd som gör anmälan till åklagare.

I den skiss över prövningen i en ny domaransvarsnämnd som kommittén lämnar finns åtalsanmälan med som en uppgift för den nya nämnden. Utredningen föreslår mot den bakgrunden att åtalsanmälan ska beslutas av Domaransvarsnämnden. Enligt förslaget ska anställningsmyndigheten anmäla en fråga om åtalsanmälan till Domstolsstyrelsen som i sin tur ska göra en anmälan till Domaransvarsnämnden. Utredningen konstaterar dock att samma oberoendehänsyn inte gör sig gällande beträffande denna typ av åtgärder och lyfter en rad skäl mot att åtalsanmälan ska omfattas av den nya prövningsordningen. Det framhålls att åtalsanmälan är en renodlad arbetsgivaruppgift snarare än ett rättsligt avgörande och att prövningen är av en annan karaktär än den som sker i de övriga frågor som föreslås ligga på Domaransvarsnämnden.

Några av de remissinstanser som uttalar sig särskilt i denna del, däribland *Gotlands tingsrätt*, *JO* och *Åklagarmyndigheten*, är tveksamma till förslaget. Gotlands tingsrätt anser att den föreslagna ordningen med en anmälningsskyldighet till Domstolsstyrelsen, som i sin tur ska väcka frågan i Domaransvarsnämnden, innebär en opåkallad särreglering för ordinarie domare jämfört med andra statliga tjänstemän i en fråga som åklagare har ensam beslutanderätt i.

Som utredningen redogör för finns inte samma oberoendeproblematik när det gäller åtalsanmälan. Det finns inte heller skäl att behandla ordinarie domare annorlunda än andra anställda när det kommer till åtalsanmälan. De skäl som finns för att flytta prövningen av åtalsanmälan från Statens ansvarsnämnd handlar i stället om vikten av att hålla samman ansvarsprövningen när det gäller ordinarie domare. Inte minst från ett praktiskt perspektiv finns det starka skäl för att ett och samma organ beslutar i alla ansvarsfrågor för ordinarie domare. Till skillnad från utredningen ser regeringen inte skäl för att anmälan ska gå via Domstolsstyrelsen. På motsvarande sätt som föreslås för prövningen av disciplinansvaret bör frågor om åtalsanmälan i stället prövas direkt i Domaransvarsnämnden.

Det bör inte nu göras några förändringar när det gäller prövningen av frågor om förflyttning eller bisysslor

Utredningen föreslår att Domaransvarsnämnden ska pröva vissa frågor som inte omfattas av kommitténs överväganden. Det gäller frågor om förflyttning och vissa frågor kring ordinarie domares bisysslor som utredningen menar är grundläggande för domares rättsställning och har en särskild konstitutionell förankring.

Enligt nuvarande ordning får en ordinarie domare förflyttas till en annan jämställd domaranställning endast om det krävs av organisatoriska skäl (11 kap. 7 § regeringsformen). Så kan exempelvis ske när domstolar läggs ner eller slås ihop. Förflyttningen sker då genom att regeringen utfärdar en ny fullmakt för de domare som berörs. Utredningen föreslår att regeringen inte längre ska kunna besluta om förflyttning av ordinarie domare. I stället föreslås frågorna fortsättningsvis prövas av Domstolsstyrelsen såvitt avser andra ordinarie domare än justitieråd. Om en domare motsätter sig förflyttning ska Domaransvarsnämnden pröva om förflyttningen är tillåten.

Enligt nuvarande ordning prövas frågor om ordinarie domares bisysslor enligt samma regelverk som andra offentligt anställda, dvs. enligt regleringen i LOA. I fråga om ordinarie domare som inte är domstolschefer handhas och prövas frågorna av den domstol där domaren är anställd medan Domarnämnden prövar och handhar frågor om bisysslor för vissa domstolschefer. Regleringen i LOA kompletteras av bestämmelser om andra typer av bisysslor i kollektivavtal. Utredningen föreslår att Domaransvarsnämnden ska pröva frågor om skyldighet för en ordinarie domare att upphöra med en förtroendeskadlig bisyssla. Utredningen föreslår även vissa materiella förändringar av regelverket.

Flera av de remissinstanser som uttalar sig särskilt i denna del, däribland *Akavia* och *Saco-Domstol*, *Arbetsgivarverket*, *Domstolsverket* och *Svea hovrätt*, avstyrker förslaget i fråga om bisysslor. De framhåller att det finns goda skäl för att behålla den nuvarande ordningen och att eventuella förändringar i regelverket skulle behöva utredas ytterligare. När det gäller utredningens förslag om förflyttning är det flera remissinstanser, såsom *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Kammarrätten i Jönköping*, som i och för sig instämmer i att det finns skäl att ändra dagens ordning men som efterfrågar ytterligare överväganden.

Utredningens förslag när det gäller förflyttning och bisysslor innebär relativt omfattande förändringar som delvis ifrågasätts av remissinstanserna. Regeringen ser vid en samlad bedömning att det inte finns förutsättningar att gå vidare med dessa frågor i detta lagstiftningsärende.

7.3.2 Nämndens storlek och sammansättning

Regeringens förslag

Domaransvarsnämnden ska bestå av fem ledamöter varav

1. ordföranden ska vara eller ha varit president i hovrätt eller kammarrätt,
2. vice ordföranden ska vara eller ha varit lagman i tingsrätt eller förvaltningsrätt,
3. en ledamot ska vara eller ha varit ordinarie domare utan att vara domstolschef,
4. en ledamot ska vara advokat, och
5. en ledamot ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

Den ledamot och ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet bör ha arbetsrättslig kompetens. För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

Regeringens bedömning

Bestämmelser om nämndens beslutsförhet bör inte införas i lag.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår inte att det ska regleras att den ledamot eller ersättare som ska vara verksam utanför domstolsväsendet bör ha arbetsrättslig kompetens. Utredningen föreslår att bestämmelser om nämndens beslutsförhet ska införas i lag.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen. *Sveriges advokatsamfund* anser att nämnden bör utökas med i vart fall ytterligare två ledamöter som representerar allmänheten. Enligt *Södertörns tingsrätt* kan det ifrågasättas om en advokat bör ingå i nämnden i och med att frågeställningarna i första hand ska betraktas som konstitutionella. *Akavia* och *Saco-S Domstol* anser att även arbetstagarorganisationerna bör kunna lämna förslag och ha en representant i Domaransvarsnämnden. *Akavia* och *Sacos-S Domstol* ställer sig också tveksamma till att ordföranden och vice ordföranden ska ha erfarenhet av att vara domstolschefer. De anser att det i stället bör eftersträvas att nämnden består av de för ändamålet mest lämpade ledamöterna och att även risken för intressekonflikter bör beaktas. *Kammarrätten i Stockholm* ifrågasätter vilken roll en vice ordförande i nämnden ska ha.

Stockholms tingsrätt, *Gotlands tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* delar inte utredningens bedömning att det saknas behov att reglera att den ledamot som ska vara jurist utanför domstolsväsendet ska ha arbetsrättslig kompetens. *Stockholms tingsrätt* ifrågasätter vilket behov det finns av en sådan ledamot om den saknar arbetsrättslig kompetens. *JO* anser å sin sida att förslaget i denna del framstår som rimligt utifrån utgångspunkten att nämnden främst ska anlägga ett konstitutionellt perspektiv på frågorna. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att det av regleringen uttryckligen bör framgå att den ledamot som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet inte ska vara advokat. *Lunds universitet* förordnar en annan lagteknisk utformning för att tydliggöra att en av ledamöterna inte ska ha domstolschefsansvar.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Som framgår av avsnitt 7.1 innebär regeringens tidigare ställningstagande att en majoritet av ledamöterna i Domaransvarsnämnden ska vara eller ha varit ordinarie domare. Utredningen föreslår att det i lag ska regleras att nämnden ska bestå av fem ledamöter, varav tre ska vara eller ha varit ordinarie domare, en ska vara advokat och en ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

Remissinstanserna ställer sig i stort bakom eller har inte några synpunkter på förslaget. Några remissinstanser anser att fler intressen bör vara representerade i nämnden. *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter att Domaransvarsnämnden ska bestå av endast fem ledamöter med hänsyn till nämndens långtgående befogenheter och den begränsade insynen i nämndens verksamhet. Enligt advokatsamfundet borde antalet utökas med i vart fall två ledamöter som, på samma sätt som i Domarnämnden, representerar allmänheten.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att fem ledamöter är en ändamålsenlig storlek på nämnden. Det överensstämmer med vad som i dag gäller för exempelvis Statens ansvarsnämnd och Riksdagens ansvarsnämnd. En utgångspunkt för nämndens sammansättning bör vara att ledamöterna i nämnden ska representera en bred erfarenhet och kompetens inom det juridiska område som nämnden har att pröva. När det gäller de ledamöter som föreslås vara eller ha varit ordinarie domare instämmer regeringen, till skillnad från *Akavia* och *Saco-S Domstol*, i utredningens bedömning att ordföranden och vice ordföranden i nämnden bör ha erfarenhet som domstolschefer för olika instanser och domstolsslag. Som chefer över ordinarie domare har de särskild inblick i de frågor som nämnden ska pröva. I enlighet med utredningens förslag bör ordföranden vara eller ha varit president i hovrätt eller kammarrätt och vice ordföranden bör vara eller ha varit lagman i tingsrätt eller förvaltningsrätt. En ledamot i nämnden bör vara eller ha varit ordinarie domare utan att vara domstolschef. I likhet med vad som föreslås gälla för såväl Domstolsstyrelsen som Domarnämnden är det lämpligt att en av ledamöterna i nämnden är advokat.

En fråga som utredningen överväger särskilt är om det ska ställas upp ett krav på att den ledamot som föreslås vara jurist verksam utanför domstolsväsendet ska ha arbetsrättslig kompetens, något som kommittén är inne på. Utredningen instämmer visserligen i att nämnden i några situationer skulle vara betjänt av arbetsrättslig kompetens, t.ex. vid prövningen av frågor om entledigande från anställningen på grund av sjukdom. I sådana ärenden kan olika arbetsrättsliga frågor aktualiseras, exempelvis frågor om arbetsgivarens skyldigheter vid rehabilitering och ansvar för arbetsmiljöns utformning. Enligt utredningen skulle dock ett krav på arbetsrättslig kompetens kunna ge det felaktiga intrycket av att nämndens prövning ska ske enligt det arbetsrättsliga regelverket. Utredningen anser därför att det inte bör finnas något sådant uttryckligt krav.

Även om Domaransvarsnämnden ska vara ett oberoende prövningsorgan som inte härleder sin beslutanderätt från rollen som arbetsgivare har de frågor som nämnden ska pröva likväl ofrånkomligen arbetsrättsliga inslag. Särskilt med tanke på att nämnden föreslås pröva frågor om entledigande av ordinarie domare på grund av sjukdom och disciplinansvar anser regeringen, i likhet med *Sveriges advokatsamfund*, *Stockholms tingsrätt* och *Gotlands tingsrätt*, att det är angeläget att det finns arbetsrättslig kompetens i nämnden. Som *Sveriges advokatsamfund* anför skulle behovet av arbetsrättslig kompetens i och för sig kunna säkerställas i praktiken utan några formella krav på nämndens sammansättning. Regeringen anser dock att en jämförelse kan göras med motsvarande reglering för Domarnämnden. Det uppställs inte något krav på att den ledamot och ersättare i Domarnämnden som ska vara jurist verksam

utanför domstolsväsendet ska ha viss kompetens. Däremot regleras att de personer som föreslås för dessa uppdrag bör ha kunskap om och erfarenhet av rekryteringsfrågor och andra arbetsgivarfrågor (se avsnitt 6.4). Regeringen bedömer att det är lämpligt att på motsvarande sätt reglera att den ledamot och ersättare i Domaransvarsnämnden som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet bör ha arbetsrättslig kompetens.

Som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller är det inte avsikten att den ledamot som ska vara verksam utanför domstolsväsendet ska vara advokat. Till skillnad från hovrätten anser regeringen inte att detta behöver anges i lag.

Kammarrätten i Stockholm ifrågasätter vilken roll den vice ordföranden ska ha med hänsyn till att nämnden föreslås vara beslutsför endast när samtliga ledamöter är närvarande. Även om rollen som vice ordförande i nämnden i praktiken kan bli begränsad anser regeringen att det inte finns skäl att frångå den gängse ordningen som innebär att nämndmyndigheter har både en ordförande och en vice ordförande (jfr 14 § myndighetsförordningen).

Med hänsyn till det föreslagna sammansättningskravet i regeringsformen – samt med hänsyn till de särskilda kompetens- och erfarenhetskrav som ställs på ledamöterna i nämnden – bör det för varje specifik ordinarie ledamot finnas en utsedd ersättare som kan träda in vid den ordinarie ledamotens frånvaro. Liknande reglering finns i dag för Statens ansvarsnämnd och Riksdagens ansvarsnämnd (3 § förordningen med instruktion för Statens ansvarsnämnd och 3 § föreskrift [2009:1] med instruktion för Riksdagens ansvarsnämnd). Så som utredningen föreslår bör det därför finnas en personlig ersättare för varje ledamot i nämnden.

Regler om beslutsförhet för nämndmyndigheter finns i 15 och 16 §§ myndighetsförordningen. Utredningen föreslår att det i lag ska införas särskilda regler om Domaransvarsnämndens beslutsförhet. Till skillnad från utredningen anser regeringen att sådana regler inte bör införas i lag.

7.3.3 Ledamöternas och ersättarnas förordnanden

Regeringens förslag

Ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden förordnas av regeringen för en tid om fyra år.

Innan regeringen förordnar en ledamot eller ersättare ska förslag på kandidater inhämtas från Domstolsstyrelsen. Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits för uppdraget.

En ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden får inte samtidigt

- vara ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsen eller Domar-nämnden,
- vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet eller anställd på central nivå i ett politiskt parti,
- vara president i Svea hovrätt, eller

- inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser, bl.a. *Göta hovrätt*, tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslagen. *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet* anser att det framstår som principiellt tveksamt att regeringen ska vara bunden av Domstolsstyrelsens förslag på kandidater. De anför också att det kan behöva preciseras vad som avses med anställd på central nivå i ett politiskt parti. *Förvaltningsrätten i Malmö* anser att en person med uppdrag i Statens ansvarsnämnd inte samtidigt bör kunna vara ledamot i Domaransvarsnämnden. *Kammarrätten i Göteborg* och *Södertörns tingsrätt* framför att det bör övervägas om myndighetschefen för Domstolsstyrelsen samtidigt ska kunna vara ledamot i Domaransvarsnämnden. Tingsrätten anser också att det bör övervägas om en domare i Svea hovrätt ska kunna vara ledamot i Domaransvarsnämnden med hänsyn till att nämndens beslut föreslås kunna överklagas till Svea hovrätt.

Skälen för regeringens förslag

Ledamöter och ersättare förordnas för en tid om fyra år efter ett särskilt nomineringsförfarande

I enlighet med vad utredningen föreslår bör ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden förordnas av regeringen för en bestämd tid om fyra år. För att säkerställa att politiska hänsyn inte tas vid tillsättningen bör regeringen endast kunna förordna en person som, efter ett särskilt nomineringsförfarande, förslagits för uppdraget. Som både kommittén och utredningen konstaterar bör dock ett mer förenklat förfarande kunna användas än det som föreslås för nominering av kandidater till Domstolsstyrelsen och Domarnämnden. Skälet för detta är, som kommittén utvecklar, att Domaransvarsnämnden ska pröva ansvarsfrågor och inte är tänkt att på samma sätt som Domstolsstyrelsen och Domarnämnden vara representativ i förhållande till de olika domstolarna och domstolsslagen. För att säkerställa att domstolarna ges ett inflytande över sammansättningen bör uppdraget att nominera ledamöter anförtros åt Domstolsstyrelsen. En reglering om detta bör införas i lag.

Utredningen anser, i likhet med kommittén, att regeringen även bör utse vem som ska vara ordförande och vice ordförande i nämnden. Att det särskilt regleras vilken erfarenhet ordföranden och vice ordföranden ska ha skiljer sig från vad som föreslås beträffande Domstolsstyrelsen och Domarnämnden, där styrelsen respektive nämnden inom sig utser en ordförande och en vice ordförande. Regeringen instämmer i att det är viktigt att säkerställa att ordföranden och vice ordföranden har den föreslagna kompetensen och att regeringen därmed ska utse dessa.

Vissa personer bör vara förhindrade att tjänstgöra i nämnden

På motsvarande sätt som föreslås beträffande Domstolsstyrelsen och Domarnämnden bör vissa personer vara förhindrade att tjänstgöra i Domaransvarsnämnden (se avsnitt 5.3.2 och 6.3). Det handlar om ledamöter eller ersättare i Domstolsstyrelsen eller Domarnämnden, riksdagsledamöter, statsråd, anställda i Riksdagsförvaltningen, anställda i Regeringskansliet, anställda på central nivå i ett politiskt parti eller innehavare av en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget. Som regeringen tidigare konstaterat finns det fördelar med att olika myndigheter ansvarar för skilda frågor om domstolar och domare, bland annat för att detta förhindrar att ansvaret för de frågor som är centrala för oberoendet koncentreras till ett fåtal personer (prop. 2024/25:165 s. 64). Regeringen anser, till skillnad från *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet*, inte att det finns behov av att närmare precisera innebörden av anställning på central nivå i ett politiskt parti.

Utredningen anser att presidenten i Svea hovrätt inte samtidigt bör kunna vara ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden, med hänsyn till att nämndens beslut föreslås kunna överklagas till Svea hovrätt. *Södertörns tingsrätt* anser att det även bör övervägas om samtliga domare i Svea hovrätt ska vara förhindrade att tjänstgöra i nämnden.

Det följer av tillämpliga jävsregler att den domare som deltagit i Domaransvarsnämndens prövning inte kan delta i överprövningen av samma beslut. Till skillnad från *Södertörns tingsrätt* bedömer regeringen därför att det inte finns skäl att reglera att samtliga domare i Svea hovrätt ska vara förhindrade att tjänstgöra i nämnden. Regeringen instämmer dock i utredningens bedömning att det av oberoendehänsyn finns särskilda skäl mot att presidenten i Svea hovrätt samtidigt ska kunna vara ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden och att detta bör framgå uttryckligen av regleringen.

Några remissinstanser anser att det även bör regleras att innehavare av vissa ytterligare anställningar och uppdrag inte samtidigt ska kunna ha ett uppdrag i Domaransvarsnämnden. Regeringen bedömer dock att det inte är möjligt att uttömmande reglera vilka andra anställningar och uppdrag som bör betraktas som olämpliga. Det som bör vara avgörande är om opartiskheten hos den aktuella personen kan ifrågasättas eller om allmänhetens förtroende för nämnden riskerar att påverkas på ett negativt sätt. Den föreslagna regleringen om att en ledamot i nämnden inte får ha en anställning eller ett uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget bedöms därför vara tillräcklig.

Vad gäller den risk för eventuella intressekonflikter som kan uppkomma i nämndens arbete i övrigt får de hanteras på sedvanligt sätt genom det regelverk om jäv och opartiskhet som kommer att gälla för nämndens verksamhet (jfr 1 kap. 9 § regeringsformen och 16–18 §§ förvaltningslagen).

7.3.4 Nämndens organisation

Regeringens förslag

Vid Domaransvarsnämnden ska det tjänstgöra en sekreterare som utses av nämnden.

Regeringens bedömning

Det bör inte införas någon lagreglering om värdmyndighetskap för Domaransvarsnämnden.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen föreslår även att det i lag ska införas en bestämmelse om att Domstolsstyrelsen ska vara värdmyndighet för Domaransvarsnämnden.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslagen. *Kammarrätten i Stockholm* anser att det mot bakgrund av sekreterarens betydelsefulla roll finns anledning att föreskriva att sekreteraren ska vara ordinarie domare.

När det gäller förslaget att Domstolsstyrelsen ska vara värdmyndighet för Domaransvarsnämnden framhåller *Förvaltningsrätten i Falun* och *Kammarrätten i Sundsvall* att det vore mer lämpligt med en domstol som värdmyndighet, bl.a. mot bakgrund av att Domstolsstyrelsen föreslås ha initiativrätt för vissa frågor i Domaransvarsnämnden. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* avstyrker förslaget och anför att det framstår som motsägelsefullt att Domstolsstyrelsen ska ha organisatoriskt ansvar för Domaransvarsnämnden. Hovrätten anser att Domaransvarsnämnden själv, utifrån nämndens behov och med beaktande av sitt självständiga uppdrag, på eget initiativ bör kunna ingå avtal med en annan myndighet som kan bistå nämnden med uppgifter. *Domstolsverket* ställer sig tveksam till utformningen av lagregleringen – att myndigheterna ska träffa en överenskommelse – med hänsyn till att det inte uppställs något krav på vilka frågor som överenskommelsen måste avse.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

En bärande tanke bakom förslaget att Domaransvarsnämnden ska vara en egen myndighet är att detta bidrar till att säkra dess oberoende och markera nämndens självständighet i beslutsfattandet. Detta hindrar dock inte att det kan finnas en administrativ koppling till andra myndigheter. I linje med kommitténs skiss föreslår utredningen att Domstolsstyrelsen ska vara värdmyndighet för Domaransvarsnämnden. Enligt förslaget ska det i lag regleras att Domstolsstyrelsen upplåter lokaler och sköter administrativa uppgifter åt nämnden enligt överenskommelse mellan myndigheterna.

Med hänsyn till Domaransvarsnämndens förhållandevis begränsade verksamhet instämmer regeringen i att det kan vara motiverat att nämnden får administrativt stöd från en annan myndighet. Till skillnad från

utredningen ser regeringen däremot inte något behov att införa regler om detta i lag.

Enligt utredningen talar intresset av Domaransvarsnämndens självständighet med styrka för att föredragning och beredning av nämndens ärenden ska skötas av någon som tjänstgör vid och har utsetts av nämnden. Utredningen föreslår därför att det vid nämnden ska tjänstgöra en sekreterare som nämnden utser. Utredningen anför att sekreteraren i allmänhet bör vara en ordinarie domare, men att någon särskild föreskrift om detta inte behövs då det får förutsättas att nämnden utser en för uppdraget lämplig person. Regeringen ställer sig bakom utredningens förslag.

7.4 Prövningen i Domaransvarsnämnden

7.4.1 Initiativrätt och anmälningsskyldighet

Regeringens förslag

Ett ärende om att skilja en ordinarie domare från anställningen på grund av olämplighet eller på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan, avstängning eller läkarundersökning inleds i Domaransvarsnämnden på begäran av riksdagens ombudsman.

Om det beträffande en ordinarie domare uppkommer en fråga om skiljande från anställning på grund av olämplighet eller varaktig förlust av arbetsförmågan, avstängning eller läkarundersökning ska den domstol där den berörda domaren är anställd genast anmäla detta till Riksdagens ombudsmän. Om det uppkommer en fråga om disciplinansvar eller åtalsanmälan ska den domstol där den berörda domaren är anställd genast anmäla det till Domaransvarsnämnden.

Anmälningsskyldigheten för anställningsmyndigheten gäller inte om frågan avser domstolens chef eller ett justitieråd.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag omfattar dock inte ärenden om disciplinansvar. Utredningen föreslår att anmälningsskyldigheten avseende åtalsanmälan ska vara till Domstolsstyrelsen som i sin tur ska göra en anmälan till Domaransvarsnämnden som ska verkställa beslutet. Utredningen föreslår även att det ska införas en skyldighet för Domstolsstyrelsen att göra en anmälan till Domaransvarsnämnden om det finns anledning att anta att det finns grund för att anmäla en domstolschef till åtal. Utredningen föreslår en delvis annan lagteknisk utformning av anmälningsskyldigheten.

Remissinstanserna

Merparten av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen. JO anser att utredningens bedömning att endast JO – och inte anställningsmyndigheten – ska ha rätt att föra talan i Domaransvarsnämnden angående skiljande från anställning, avstängning och läkar-

undersökning står i god överensstämmelse med att frågorna ska ses som i första hand konstitutionella. JO anser också att uppgifterna framstår som naturliga för JO utifrån myndighetens uppdrag som exklusivt rättsligt tillsynsorgan för domstolarna och att förslagen stämmer väl överens med JO:s befintliga befogenhet att väcka talan i fråga om justitieråd. JO välkomnar därför förslaget men framhåller att samtliga JO:s befogenheter bör regleras i instruktionen för JO.

Domstolsverket, Statens ansvarsnämnd och Sveriges advokatsamfund ifrågasätter varför inte anställningsmyndigheten ska ha rätt att initiera ärenden i Domaransvarsnämnden. *Södertörns tingsrätt* framför att det vore mer naturligt om prövning av frågor om exempelvis entledigande på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan och skyldighet att genomgå läkarundersökning initierades i Domaransvarsnämnden av någon på arbetsgivarsidan än av JO.

Några remissinstanser, såsom *Stockholms tingsrätt, Förvaltningsrätten i Falun* och *Hovrätten för Nedre Norrland*, efterfrågar utvecklade resonemang när det gäller innebörden av den föreslagna anmälningsskyldigheten. *Södertörns tingsrätt* anser att det bör övervägas vad som ska gälla för anmälningsskyldigheten beträffande en ordinarie domare som lånas ut till en annan domstol (s.k. förstärkningsdomare) samt att det av regleringen bör framgå att en anmälan ska göras så snart som möjligt. JO anser att det finns skäl att överväga om anmälningsskyldigheten även bör gälla i förhållande till justitieråd och domstolschefer.

Akavia och *Saco S-Domstol* anser att det bör finnas en underrättelseskyldighet till den lokala arbetstagarorganisationen om en anmälan till JO görs.

Skälen för regeringens förslag

Inledande av ärenden i Domaransvarsnämnden

Enligt nuvarande ordning initieras ett ärende i Statens ansvarsnämnd av den domstol där domaren i fråga är anställd, förutom i fråga om domstolschefen. Domstolen har en anmälningsskyldighet i de frågor som nämnden har att pröva. Även JO och JK kan göra en anmälan om avskedande eller avstängning på grund av brottslig gärning eller grov eller upprepad tjänsteförseelse, samt i fråga om disciplinpåföljd. Behörigheten för JK och JO omfattar även behörighet att initiera ett ärende som rör en domstolschef. Statens ansvarsnämnd tar inte självmant upp frågor och prövar inte heller frågor från allmänheten. Enskilda som menar att en ordinarie domare agerat felaktigt får i stället vända sig till JO eller JK.

Som utredningen föreslår bör Domaransvarsnämnden, på samma sätt som i dag gäller för Statens ansvarsnämnd, inte ta upp frågor på eget initiativ.

I fråga om vem som ska ha behörighet att initiera ärenden i nämnden gör utredningen en delvis annan bedömning än kommittén. Kommittén utgår från att både den domstol där domaren i fråga är anställd och JO ska vara behöriga att initiera ett ärende. Utredningen menar däremot att en sådan behörighet endast bör tillfalla JO, och i vissa frågor Domstolsstyrelsen. Enligt utredningen följer det av att frågorna om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning inte längre ska prövas arbetsrättsligt, att anställningsmyndigheten inte bör vara behörig att initiera en prövning

i nämnden. Talerätten bör enligt utredningen förbehållas JO, som också är den som ensam kommer att utöva tillsyn över domstolar och domare. Att endast JO har talerätt menar utredningen även skulle bidra till en enhetlig praxis och underlätta för de enskilda domstolarna som kan hänvisa eventuella klagomål till JO.

När det gäller entledigande på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan (sjukdom) konstaterar utredningen att uppgiften att initiera prövningen av sådana frågor visserligen framstår som något mera apart i förhållande till JO:s nuvarande uppdrag. En ordning där olika organ ska vara behöriga att begära Domaransvarsnämndens prövning anser dock utredningen inte vara lämplig, särskilt med hänsyn till att ärendena kan ha beröringspunkter i sak, exempelvis om en domare på grund av sjukdom också uppträder olämpligt. Enligt utredningen finns det en sådan tydlig koppling till JO:s verksamhet i övrigt att JO bör vara ensam behörig att initiera även ärenden om entledigande på grund av sjukdom.

Vissa remissinstanser, bl.a. *Domstolsverket* och *Statens ansvarsnämnd*, ifrågasätter att endast JO ska ha initiativrätt i Domaransvarsnämnden. De gör gällande att det riskerar att bli en ineffektiv och tidskrävande ordning som i alltför hög grad utestänger arbetsgivaren från processen.

Regeringen instämmer i att det kan finnas vissa praktiska fördelar med att anställningsmyndigheten kan initiera ett ärende i nämnden. Det är naturligen så att anställningsmyndigheten i de flesta fall kommer vara den som har vetskap om de förhållanden som en anmälan till Domaransvarsnämnden avser, och det kan då tyckas som en ineffektiv ordning att endast JO ska kunna initiera ett ärende i nämnden. Som utvecklas av utredningen finns det dock, med hänsyn till frågornas konstitutionella karaktär, skäl för att enbart JO bör få initiera ärenden och föra talan i nämnden. Om endast JO har talerätt kan det vidare bidra till en enhetlig praxis i fråga om när en framställning till Domaransvarsnämnden bör göras. Det får också förutsättas att JO handlägger ärendena med den skyndsamhet som krävs.

Mot denna bakgrund anser regeringen att utgångspunkten bör vara att endast JO ska vara behörig att initiera ärenden i Domaransvarsnämnden. Det skulle visserligen kunna införas en ordning där anställningsmyndigheten kan göra en anmälan direkt till Domaransvarsnämnden men där partsställningen i prövningen ändå är förbehållen JO. Det kan dock ifrågasättas vilka effektivitetsvinster en sådan ordning skulle ha. Genom den anmälningsskyldighet som föreslås åligga anställningsmyndigheten (se nedan) säkerställs att frågorna kommer under Domaransvarsnämndens prövning.

När det gäller ordningen för att pröva frågor om disciplinansvar instämmer regeringen däremot i de invändningar som remissinstanserna för fram. Den ordning som bäst svarar mot disciplinpåföljdernas syfte är att även den domstol där domaren är anställd, liksom i dag, kan initiera en prövning av om en ordinarie domare ska åläggas en disciplinpåföljd. Enligt regeringen framstår det som både naturligt och ändamålsenligt att arbetsgivaren har en sådan möjlighet. Även när det gäller åtalsanmälan anser regeringen att den domstol där domaren är anställd bör kunna initiera en prövning i Domaransvarsnämnden (se avsnitt 7.3.1). Det är en fördel att samma ordning gäller för disciplinansvar och åtalsanmälan.

Därutöver bör JO, såsom tillsynsorgan, på samma sätt som enligt nuvarande ordning ha möjlighet att initiera en prövning av ordinarie domares

disciplinansvar (22 § lagen [2023:499] med instruktion för Riksdagens ombudsmän). Liksom i dag bör initiativrätten beträffande domstolschefer förbehållas JO.

Av 13 kap. 6 § RF framgår att en ombudsman får föra talan i de fall som anges i myndighetens instruktion (lagen [2023:499] med instruktion för Riksdagens ombudsmän). Mot den bakgrunden delar regeringen JO:s uppfattning att befogenheten för en ombudsman att begära Domaransvarsnämndens prövning bör framgå direkt av instruktionen. Av lagen med instruktion för Riksdagens ombudsmän bör det även framgå att JO bör ha möjlighet att delegera vissa uppgifter till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen. Denna rätt bör korrespondera med vad som gäller enligt nuvarande ordning. Det innebär att beslut om att inleda ett ärende i Domaransvarsnämnden inte bör kunna delegeras, medan rätten att föra talan i ett redan inlett ärende bör kunna bli föremål för delegation. I övrigt bör den närmare regleringen av förfarandet i Domaransvarsnämnden finnas i lagen om domstolar och domare.

I och med förslaget att JK inte längre ska bedriva tillsyn över domstolar och domare (se avsnitt 9) kommer JK inte längre kunna initiera frågor om ansvarsutkrävande av ordinarie domare.

Anställningsmyndighetens anmälningsskyldighet

Enligt nuvarande ordning ska en anmälan till Statens ansvarsnämnd genast göras om det uppkommer en fråga som ska beslutas av nämnden (15 § första stycket anställningsförordningen). Utredningen föreslår att domstolarna likt i dag ska ha en anmälningsskyldighet, men att skyldigheten ska framgå i lag och gälla i förhållande till JO som sedan är den som är behörig att inleda ett förfarande i Domaransvarsnämnden.

Utredningens förslag innebär även en skillnad jämfört med nuvarande ordning på så sätt att anmäla ska göras när det finns anledning att anta att det finns grund för skiljande från anställning, avstängning eller läkarundersökning. Enligt utredningen är dock syftet inte att ändra dagens ordning i sak; en anmälan ska göras så snart det finns en välgrundad anledning att tro att det finns förutsättningar för någon av de åtgärder som Domaransvarsnämnden har att vidta.

Stockholms tingsrätt och *Hovrätten för Nedre Norrland* anser att innebörden av anmälningsskyldigheten bör utvecklas och att det även bör klargöras hur gränssnittet ska se ut i förhållande till arbetsgivarens skyldigheter i övrigt. Enligt *Stockholms tingsrätt* kan det föreslagna beviskravet medföra att anmälningsskyldigheten framstår som mer ingripande än enligt nuvarande reglering och tingsrätten ifrågasätter om beviskravet är rimligt i förhållande till de ingripanden som kan följa av en anmälan. *Förvaltningsrätten i Falun* anser att anmälningsskyldigheten bör sanktioneras.

Till skillnad från utredningen ser regeringen inget skäl att avvika från den formulering som används i den bestämmelse om anmälningsskyldighet som gäller i dag. Av regleringen bör det därför framgå att den domstol där den berörda domaren är anställd ska anmäla till JO om det uppkommer en fråga om skiljande från anställning, avstängning eller läkarundersökning. Som *Södertörns tingsrätt* är inne på bör det av regleringen även framgå att en sådan anmälan ska göras genast. I likhet med utredningen

anser regeringen att anmälningsskyldigheten inte ska gälla om frågan avser domstolens chef eller ett justitieråd. Det överensstämmer med den ordning som gäller i dag.

Förslaget innebär huvudsakligen en förändring i frågan till vem en anmälan ska göras. En nyhet är dock att anmälningsskyldigheten ska omfatta inte bara skiljande från anställning på grund av olämplighet (vilket i sak avses motsvara dagens reglering om anmälningsskyldighet vid avskedande) utan även skiljande från anställning på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan (sjukdom). En förutsättning för anmälningsskyldighetens uppkomst i det senare fallet är att arbetsgivaren bedömer sig ha gjort vad som ankommer på arbetsgivaren för att domaren ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. Även i övrigt kvarstår domstolschefens ansvar vad gäller att utreda eller förebygga de problem som kan uppstå på domstolen.

I likhet med utredningen anser regeringen att det inte behövs någon reglering om hur anmälan till JO ska utformas. Som JO framhåller är det dock viktigt att domstolarna redan i anmälan utvecklar omständigheterna som ligger till grund för anmälan och bifogar nödvändig utredning.

När det gäller disciplinansvar och åtalsanmälan bedömer regeringen, till skillnad från utredningen, att anmälan bör göras av arbetsgivaren direkt till det organ som ska besluta om åtgärden. I fråga om disciplinansvar och åtalsanmälan innebär det att den anmälan som domstolen har att göra också kommer vara den åtgärd som inleder handläggningen av ärendet i Domaransvarsnämnden. Till skillnad från utredningen anser regeringen inte att den föreslagna lagregleringen om anmälningsskyldighet för Domstolsstyrelsen när det gäller domstolschefer bör införas.

Utredningen överväger om det bör införas en skyldighet för anställningsmyndigheten att meddela domaren eller den lokala arbetstagarorganisationen om han eller hon gör en anmälan till JO. Utredningen gör dock bedömningen att en sådan bestämmelse framstår som överflödig. Enligt utredningen kan det förväntas att en domstolschef i många fall självmant informerar den berörda domaren i samband med att en anmälan görs, och att en sådan anmälan ofta föregås av en dialog mellan domstolschefen och den aktuella domaren i syfte att utreda sakförhållandena. Domaren kan i sin tur förväntas underrätta den lokala arbetstagarorganisationen som han eller hon tillhör. Regeringen gör ingen annan bedömning än utredningen.

7.4.2 Huvuddragen i förfarandet

Regeringens förslag

Ett ärende i Domaransvarsnämnden ska inledas skriftligen. Parter i ärendet är den som har inlett det och den domare som ärendet gäller.

Om domaren begär det ska han eller hon ges tillfälle att närvara vid ett sammanträde. Motparten ska då också ges tillfälle att närvara.

Nämnden får även i övrigt ge den som kan lämna upplysningar i ärendet tillfälle att närvara vid ett sammanträde. Han eller hon har rätt att få skäligen ersättning av allmänna medel för sina inställelsekostnader.

När beslut fattas i ärenden om skiljande från anställning, avstängning, läkarundersökning, åtalsanmälan eller disciplinansvar ska omröstningsreglerna för brottmål tillämpas, utom i fråga om ersättning av allmänna medel för inställelse inför nämnden.

Bestämmelserna om förhandlingsskyldighet enligt 11–14 §§ MBL ska inte tillämpas i de frågor som omfattas av Domaransvarsnämndens prövning.

Regeringens bedömning

Det bör inte införas några särskilda krav på motivering av Domaransvarsnämndens beslut.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag omfattar dock inte prövningen av disciplinpåföljder. Utredningen föreslår också att det ska regleras att Domaransvarsnämndens beslut ska vara skriftligt och motiverat.

Remissinstanserna

Merparten av remissinstanserna tillstyrker eller yttrar sig inte särskilt. *Kammarrätten i Sundsvall* påpekar att förvaltningslagen är tillämplig på handläggningen i Domaransvarsnämnden och anser därför att någon särreglering i fråga om handläggningen inte behövs.

Några remissinstanser, såsom *Svea hovrätt*, *Fackförbundet ST* och *TCO*, anser att det är negativt att det fackliga stödet och inflytandet i processen minskar.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ett ärende ska inledas skriftligen

Ärenden i Domaransvarsnämnden kommer som utgångspunkt att handläggas enligt förvaltningslagens regler. I några avseenden föreslår utredningen att det införs särskilda regler. En sådan regel gäller hur ärenden i nämnden inleds. Som utredningen föreslår bör det regleras att ett ärende i Domaransvarsnämnden inleds skriftligt med uppgifter om vem som ärendet avser, vilka omständigheter som åberopas och vilken åtgärd som avses.

Med hänsyn till bl.a. Domaransvarsnämndens roll som oberoende prövningsorgan anser utredningen att det finns skäl att avvika från den terminologi som används i dag då ett ärende inleds i Statens ansvarsnämnd. I stället för att ett ärende inleds genom en anmälan anser utredningen att detta bör ske genom en begäran (dvs. ett yrkande). *Kammarrätten i Sundsvall* anser att det inte finns skäl för någon annan begreppsbildning än den som används i förvaltningslagen, där det anges att en enskild kan inleda ett ärende hos en förvaltningsmyndighet genom en ansökan, anmälan eller annan framställning (19 § förvaltningslagen).

Regeringen instämmer i utredningens resonemang att det är lämpligt att tala om en begäran med hänsyn till Domaransvarsnämndens domstols-

liknande roll och då nämnden till skillnad från Statens ansvarsnämnd inte övertar arbetsgivarens befogenheter. Avsikten är att den som är behörig att inleda ett ärende i nämnden, dvs. antingen JO eller Domstolsstyrelsen, ska ge in en framställning om en viss åtgärd grundat på återopande av utredning som nämnden ska pröva.

Som framgår i avsnitt 7.4.1. kommer ärenden om disciplinansvar och åtalsanmälan att inledas i Domaransvarsnämnden genom en anmälan från anställningsmyndigheten. Även dessa ärenden bör omfattas av kraven på den inledande framställningen.

En ovillkorlig rätt att höras muntligen

Vid handläggningen av ett ärende hos en förvaltningsmyndighet ska en enskild part ges möjlighet att lämna uppgifter muntligt i ärendet, om det inte framstår som obehövt (24 § förvaltningslagen). Utredningen föreslår att en ordinarie domare ska ges en ovillkorlig rätt att muntligen redogöra för sin uppfattning i ett ärende inför Domaransvarsnämnden. Till skillnad från *Kammarrätten i Sundsvall*, som ifrågasätter behovet av en särreglering i förhållande till förvaltningslagens regler, instämmer regeringen i utredningens förslag. Även den som är domarens motpart ska ges möjlighet att närvara vid det sammanträde där domaren närvarar. Så som utredningen framhåller bör sammanträdet i Domaransvarsnämnden präglas av att det rör sig om en tvåpartsprocess, även om nämnden har ett ansvar enligt förvaltningslagen att se till att ärendet blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver.

Så som utredningen föreslår, och som ingen remissinstans invänder mot, bör Domaransvarsnämnden ha möjlighet att höra andra personer än parterna upplysningsvis vid ett sammanträde där också parterna har rätt att närvara. Den som hörs bör ha rätt att få skäligen ersättning av allmänna medel för sina inställelsekostnader (jfr 10 § förordningen med instruktion för Statens ansvarsnämnd). Regeringen bör med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen kunna meddela närmare föreskrifter om sådan ersättning. Ersättningen beräknas därmed enligt förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen m.m.

Omröstning och beslutsmotivering

I anställningsförordningen finns bl.a. regler om omröstning när flera deltar i ett avgörande om bl.a. anställningens upphörande, avstängning, åtalsanmälan, disciplinansvar eller läkarundersökning. Av bestämmelsen framgår att reglerna i 29 kap. rättegångsbalken tillämpas. Som utredningen föreslår bör motsvarande gälla i Domaransvarsnämnden. En reglering om detta bör tas in i lag.

I förvaltningslagen finns bestämmelser om dokumentation och motivering av beslut (32 §). Där framgår att huvudregeln för beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt är att beslutet ska innehålla en klagörande motivering. En motivering får helt eller delvis utlämnas bl.a. om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver att beslutet meddelas omedelbart eller detta är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden eller något annat jämförbart förhållande.

Utredningen föreslår att det, mot bakgrund av beslutens vikt, ska regleras att Domaransvarsnämndens beslut alltid ska vara skriftliga och motiverade. Det föreslås att det ska införas en upplysningsbestämmelse om förvaltningslagens bestämmelser för övriga beslut som fattas av Domaransvarsnämnden.

I likhet med *Kammarrätten i Sundsvall* anser regeringen att det inte är motiverat med någon särreglering för Domaransvarsnämnden i detta avseende utan att de bestämmelser som följer av förvaltningslagen är väl anpassade även för Domaransvarsnämndens handläggning.

Ingen förhandlingsskyldighet enligt MBL

I lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL) finns bestämmelser om förhandlingsrätt i 10–17 §§. Den allmänna förhandlingsrätten regleras i 10 § och innebär att en arbetstagarorganisation har rätt till förhandling med arbetsgivaren i frågor rörande förhållandet mellan arbetsgivaren och en medlem i arbetstagarorganisationen. Förhandlingsrätten är ömsesidig och kan påkallas även av arbetsgivaren. I 11–14 §§ finns bestämmelser om vissa särskilda typer av medbestämmandeförhandlingar där det följer en skyldighet för arbetsgivaren att förhandla med arbetstagarorganisationen innan vissa beslut får fattas. Av LFA och LOA framgår att bestämmelserna i 11–14 §§ MBL inte gäller i frågor om avstängning, läkarundersökning och disciplinansvar när det gäller ordinarie domare. Det finns alltså i dag ingen skyldighet för arbetsgivaren att förhandla med arbetstagarorganisation inför beslut i dessa frågor. I fråga om avskedande följer skyldigheten att underrätta och överlägga med arbetstagaren, och i förekommande fall arbetstagarorganisationen, av bestämmelserna i LAS. Därutöver gäller förhandlingsrätt enligt 10 § MBL även i fråga om avskedande. Vid entledigande på grund av sjukdom föreskrivs inget undantag från förhandlingsskyldigheten enligt 11–14 §§ MBL (jfr 12 § LFA).

Enligt utredningen finns det skäl som talar för att det inte bör gälla någon förhandlingsrätt alls enligt MBL i de frågor som omfattas av Domaransvarsnämndens prövning. Eftersom det inte längre är arbetsgivaren som beslutar i frågorna kan rätten till förhandling med arbetsgivaren synas sakna betydelse. Även om utrymmet för arbetsgivaren och arbetstagaren att komma överens redan i den nuvarande ordningen, där besluten fattas av Statens ansvarsnämnd, är mycket begränsat bedöms den allmänna förhandlingsrätten som följer av 10 § MBL fylla en viktig funktion då förhandlingar bidrar till att frågor reds ut på ett tidigt stadium. Av det skälet föreslår utredningen att förhandlingsrätt enligt 10 § MBL även fortsatt ska gälla.

Eftersom det enligt gällande rätt finns en förhandlingsskyldighet utöver den rätt som följer av 10 § MBL i ärenden om skiljande från anställning innebär utredningens förslag en skillnad i förhållande till dagens ordning. Denna förändring menar vissa remissinstanser leder till en sämre arbetsrättslig ställning för domaren då denne får ett minskat inflytande i processen och begränsade möjligheter till biträde av arbetstagarorganisationer.

I likhet med utredningen anser regeringen dock att det finns goda skäl för en annan ordning vid Domaransvarsnämndens prövning. Nämnden ska vara ett oberoende prövningsorgan vars beslut utgör myndighetsutövning. Det är alltså inte längre fråga om ett dispositivt förfarande där parterna

förhandlar. Varken arbetsgivaren eller arbetstagarorganisationen kommer att ha en partsställning i ärenden om skiljande från anställning. Redan av detta följer att den förhandlingsskyldighet som i dag gäller enligt det arbetsrättsliga regelverket inte passar. Det kan också ifrågasättas vilken funktion en förhandlingsskyldighet för arbetsgivaren skulle fylla när det inte är arbetsgivaren som har beslutanderätten.

Sammantaget instämmer regeringen i utredningens bedömning att endast den förhandlingsrätt som följer av 10 § MBL ska gälla mellan arbetsgivaren och arbetstagaren i de frågor som omfattas av Dommaransvarsnämndens prövning. Det ska dock tilläggas att det får förutsättas att parterna, alldeles oavsett om det föreligger en skyldighet till förhandling eller inte, liksom i dag kommer ha kontakt med varandra och försöka lösa de problem som uppstår innan ett ärende initieras i Dommaransvarsnämnden.

7.4.3 Sekretess hos Dommaransvarsnämnden

Regeringens förslag

Det införs en sekretessbestämmelse för uppgift om enskilds hälsotillstånd hos Dommaransvarsnämnden. Sekretessen ska gälla om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. Sekretessen ska inte gälla i beslut i ärenden och inte heller i ärenden om disciplinansvar. För uppgift i en allmän handling ska sekretessen gälla i högst femtio år.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag omfattar dock inte prövningen av disciplinansvar.

Remissinstanserna

Merparten av remissinstanserna tillstyrker eller yttrar sig inte särskilt. *JO* och *Stockholms tingsrätt* framhåller att det är viktigt att det finns en fullgod sekretessreglering hos *JO* och att frågan om sekretess bör analyseras särskilt i det fortsatta lagstiftningsarbetet. *Stockholms tingsrätt* anser att en förstärkning av sekretesskyddet är motiverat med hänsyn till den exponering och personliga integritetsrisk som kan uppstå i ärenden om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning.

Skälen för regeringens förslag

Secretess för personaladministrativ verksamhet och för uppgifter om en enskilds hälsa och sexualliv

I 39 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, OSL) finns bestämmelser om sekretess i personaladministrativ verksamhet. Enligt 39 kap. 2 § första stycket OSL gäller sekretess i personaladministrativ verksamhet för dels uppgift om en enskilds hälsotillstånd, dels sådan uppgift om en enskilds personliga förhållanden som hänför sig till ärende

om omplacering eller pensionering av en anställd, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. Av andra stycket framgår att sekretessen inte gäller i ärenden om anställning, med undantag för uppgifter hänförliga till urvalstester och ärenden om anställning av vissa myndighetschefer. Sekretessen gäller vidare inte i ärende om disciplinansvar och inte heller beslut i annat ärende som avses i första stycket.

Därutöver finns bestämmelser om sekretess inom personaladministrativ verksamhet för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden i 39 kap. 3 § OSL. Som utgångspunkt föreligger sekretess endast i undantags-situationer. Regeringen har dock möjlighet att, i fråga om myndigheter där personalen särskilt kan riskera att utsättas för våld eller lida annat allvarligt men, föreskriva att en strängare sekretess ska gälla för uppgifter om enskilds personliga förhållanden. För vissa uppgifter om en enskilds personliga förhållanden, t.ex. en enskilds bostadsadress, gäller en strängare sekretess inom hela den offentliga förvaltningen.

Av 39 kap. 5 § OSL framgår att den personaladministrativa sekretessen gäller även hos en myndighet som till viss del utför en annan myndighets personaladministrativa verksamhet. Bestämmelsen kan bli tillämplig t.ex. hos Kammarkollegiet, när kollegiet administrerar sjukärenden för Utrikesdepartementets utsända och lokalanställda personal (propositionen Några frågor om sekretess, m.m., prop. 2003/04:93 s. 50–51).

Därutöver kan sekretess enligt 21 kap. 1 § OSL gälla för uppgifter som rör en enskilds hälsa eller sexualliv, såsom uppgifter om sjukdomar, missbruk, sexuell läggning, könsbyte, sexualbrott eller annan liknande uppgift i all offentlig verksamhet. För att bestämmelsen ska vara tillämplig krävs att det måste kunna antas att den enskilde eller någon närstående till denne kommer att lida betydande men om uppgiften röjs.

Det bör införas en särskild sekretessbestämmelse för prövningen i Domaransvarsnämnden

Utredningen bedömer att det befintliga regelverket om sekretess i personaladministrativ verksamhet inte kommer att vara tillämpligt vid prövningen i Domaransvarsnämnden och föreslår därför att det införs en sekretessbestämmelse som tar sikte på uppgifter om en enskilds hälso-tillstånd.

De uppgifter som föreslås utföras av Domaransvarsnämnden utförs i dag av Domstolsverkets personalansvarsnämnd och av Statens ansvarsnämnd. Hos båda myndigheterna kan uppgifterna i dag omfattas av sekretess enligt 39 kap. 2 och 5 §§ OSL. Tillämpningen av bestämmelsen i 39 kap. 5 § OSL förutsätter att en myndighet utför en annan myndighets personaladministrativa verksamhet. Det kan på goda grunder ifrågasättas om verksamheten i Domaransvarsnämnden är att betrakta som personaladministrativ verksamhet som utförs åt den domstol där domaren är anställd. Domaransvarsnämnden är ett självständigt prövningsorgan och företräder därmed, till skillnad från Statens ansvarsnämnd, inte staten i dess egenskap som arbetsgivare. Det innebär att uppgifter om enskildas personliga förhållanden därmed inte kommer att skyddas när de finns i ett ärende hos Domaransvarsnämnden. Mot den bakgrunden instämmer regeringen i utredningens bedömning att den befintliga sekretess-

regleringen inte innebär att uppgifter som kommer att finnas i ett ärende i Domaransvarsnämnden får ett tillräckligt starkt skydd.

För att en ny sekretessbestämmelse ska införas krävs dock att intresset av sekretess väger tyngre än intresset av insyn. En grundläggande utgångspunkt är att den offentliga verksamheten angår alla medborgare och att den därför ska ske under allmän insyn. Myndigheternas verksamhet ska så långt som möjligt bedrivas i öppna former då detta bl.a. bidrar till att främja allmänhetens förtroende för myndigheterna. Behovet av insyn är särskilt stort i sådan offentlig verksamhet som innehåller inslag av myndighetsutövning. Med tanke på den verksamhet som kommer att utövas i Domaransvarsnämnden är det särskilt viktigt att allmänheten har insyn i verksamheten. Samtidigt kommer det att förekomma ett stort antal uppgifter om enskildas personliga förhållanden i ärenden i Domaransvarsnämnden. Vissa ärenden kommer att röra frågor av känslig privat natur, t.ex. ärenden om entledigande på grund av sjukdom eller om läkarundersökning. I dessa ärenden kan uppgifter om den ordinarie domarens hälsotillstånd lämnas från arbetsgivare och förekomma i läkarintyg. För dessa uppgifter finns det ett starkt enskilt skyddsintresse.

Vid en avvägning mellan sekretessintresset och intresset av insyn i Domaransvarsnämndens verksamhet bedömer regeringen att det är motiverat att införa regler om sekretess till skydd för uppgifter enskildas hälsotillstånd med ett starkare sekretesskydd än vad som gäller enligt 21 kap. 1 § OSL.

Bestämmelsens utformning, placering och sekretesstid

Utredningen föreslår att sekretess ska gälla för uppgifter om en enskilds hälsotillstånd, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. Ingen remissinstans invänder mot utredningens förslag. Regeringen instämmer i utredningens bedömning att den föreslagna sekretessbestämmelsen bör avse uppgifter om en enskilds hälsotillstånd. På samma sätt som gäller för motsvarande uppgifter hos Statens ansvarsnämnd och i den personaladministrativa verksamheten hos domarens anställningsmyndighet bör sekretessen gälla om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men om uppgiften röjs. Det föreslagna skaderekvisitet innebär att utgångspunkten är att uppgifterna är offentliga, vilket innebär att skadebedömningen i huvudsak ska göras med utgångspunkt i själva uppgiften. Om uppgiften är sådan att den genomsnittligt sett måste betraktas som harmlös ska den normalt anses falla utanför sekretessen. Om uppgiften i stället typiskt sett måste betraktas som känslig omfattas den normalt av sekretess.

Utredningen föreslår att sekretessen inte ska gälla beslut i ärenden. Regeringen delar utredningens uppfattning att en betydande öppenhet bör råda i ärenden hos Domaransvarsnämnden. Även ärenden om disciplinansvar är undantagna från sekretessen i 39 kap. 2 § OSL. Samma sak bör gälla hos Domaransvarsnämnden. I likhet med vad som gäller för personaladministrativ verksamhet enligt 39 kap. 2 § OSL, bör sekretess därför inte gälla i ärenden om disciplinansvar eller för beslut i andra ärenden. Sekretessen bör vidare gälla i högst femtio år. Den tystnadsplikt som följer av 39 kap. 2 § OSL inskränker inte meddelarfriheten och

regeringen bedömer att detsamma bör gälla för den nu föreslagna sekretessen hos Domaransvarsnämnden.

I likhet med utredningen anser regeringen att sekretessbestämmelsen bör införas i 40 kap. OSL som reglerar sekretess till skydd för enskild hos övriga myndigheter och övriga verksamheter.

Det behövs inte några nya sekretessbestämmelser i övrigt

I JO:s tillsyn över offentlig verksamhet gäller sekretess i den utsträckning som följer av 42 kap. 2–4 a §§ OSL. Sekretessen gäller inte i något fall sådana beslut av en justitieombudsman som innebär att ett ärende avgörs (42 kap. 1 § OSL). När det gäller uppgifter från enskilda gäller sekretess till skydd för en enskilds personliga förhållanden endast om en sekretessbestämmelse skulle ha varit tillämplig hos den myndighet som ärendet får anses avse och det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider betydande men om uppgiften röjs (42 kap. 2 § OSL). Om en justitieombudsman får en sekretessreglerad uppgift från en myndighet, blir sekretessbestämmelsen tillämplig på uppgiften även hos ombudsmannen. Om uppgiften förekommer i en sådan handling som har upprättats hos JO begränsas dock sekretessen till sådana situationer där det kan antas att något allmänt eller enskilt intresse lider avsevärd skada eller betydande men om uppgiften röjs (42 kap. 4 § OSL).

Som utredningen konstaterar är en följd av JO:s förändrade roll i den nya prövningsordningen i Domaransvarsnämnden att myndigheten i större utsträckning än i dag kommer att hantera uppgifter om ordinarie domare, även integritetskänsliga sådana. För sådana uppgifter som anställningsmyndigheten lämnar till JO gäller motsvarande sekretess som hos anställningsmyndigheten, så länge uppgifterna inte tas upp i en handling som upprättas hos JO. I fråga om uppgifter om personliga förhållanden som en ordinarie domare lämnar till JO kommer dock sekretess, till skillnad från hos anställningsmyndigheten, endast att gälla om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider betydande men om uppgiften röjs. Sekretessskyddet omfattar uppgifter om personliga förhållanden som är utpräglat integritetskänsliga (propositionen om riksdagens ombudsmäns och justitiekanslerns ställning som åklagare, m.m., prop. 1986/87:160 s. 22). Det innebär att en starkare presumtion för offentlighet gäller jämfört med om domaren skulle ha lämnat uppgifterna till anställningsmyndigheten i stället. Uppgifter som en enskild domare lämnar i ett ärende hos JO skyddas därmed av svagare sekretess än vad som gäller enligt den befintliga ordningen. Utredningen bedömer dock att den befintliga sekretessregleringen hos JO är tillräcklig.

Stockholms tingsrätt och *JO* efterfrågar ytterligare överväganden när det gäller behovet av förstärkt sekretesskydd i den nya prövningsordningen. *Stockholms tingsrätt* anser, till skillnad från utredningen, att det är motiverat med ett förstärkt sekretesskydd hos JO med hänsyn till den exponering och personliga integritetsrisk som kan uppstå i ärenden om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning.

Regeringen instämmer i att det är viktigt att det finns en fullgod sekretessreglering för uppgifter om ordinarie domare även i den nya prövningsordningen. Samtidigt finns det goda grunder för att endast begränsad sekretess gäller hos JO. Lagstiftaren har ansett att JO bör arbeta

under stor öppenhet (propositionen med förslag till sekretesslag m.m., prop. 1979/80:2 Del A s. 297–299). Det har bedömts vara av stor betydelse att JO är underkastad insyn från allmänheten och massmedia. Inskränkningar i offentligheten hos JO bör enligt förarbetena inte göras annat än om det finns mycket starka skäl för det (prop. 1986/87:160 s. 21 och 22).

Som utredningen konstaterar utövar JO tillsyn över ordinarie domare redan i dag. I dessa ärenden förekommer uppgifter som skulle ha omfattats av sekretess om de hade lämnats inom ramen för anställningsmyndighetens personaladministrativa verksamhet och från domstolen till JO. Att införa en särskild reglering för ordinarie domare för uppgifter hos JO skulle, som utredningen framhåller, kunna komma att omfatta sådana uppgifter som i dag är offentliga i JO:s tillsynsverksamhet. Det skulle innebära att den offentlighetspresumtion som gäller hos JO försvagas på ett sätt som inte är önskvärt. Utredningen hänvisar också till att ordinarie domare, jämfört med andra statsanställda, har en särskild konstitutionell roll. Särskild försiktighet är därmed påkallad vid inskränkningar av allmänhetens rätt till insyn när JO hanterar sådana ärenden. Ett av syftena med den nya prövningsordningen är att vissa frågor om ordinarie domare ska betraktas som konstitutionella snarare än arbetsrättsliga. Att öka sekretessregleringen för JO:s verksamhet bedöms i detta sammanhang inte gynna de syften som ligger bakom reformen. Regeringen instämmer därmed i utredningens bedömning att det sekretesskydd som den nya ordningen erbjuder är tillräckligt.

7.5 Ändringar i den materiella regleringen om ordinarie domares rättsställning

7.5.1 Den arbetsrättsliga regleringen om avskedande ska inte längre gälla

Regeringens förslag

Det arbetsrättsliga regelverket för avskedande ska inte längre tillämpas vid skiljande av en ordinarie domare från anställning på grund av olämplighet. Bestämmelser om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning tas in i den nya lagen om domstolar och domare.

Regeringens bedömning

Det bör inte införas bestämmelser om omprövning av ett avstängningsbeslut. Domaransvarsnämnden bör inte kunna besluta om avstängning utan att någon av parterna begär det.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår en delvis annan lagteknisk utformning där skiljande på grund av olämplighet benämns avsättning. Utredningen föreslår att

förbudet mot entledigande vid möjlig förflyttning ska tas bort. Utredningen föreslår också att Domaransvarsnämnden ska kunna pröva frågor om avstängning även utan begäran från parterna.

Remissinstanserna

Merparten av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen. Många remissinstanser, däribland *Kammarrätten i Sundsvall*, *Stockholms tingsrätt* och *JO*, framhåller att förslagen och bedömningarna i allt väsentligt är konsekvenser av grundlagskommitténs förslag och bedömningar, vilka man ställer sig bakom.

Några remissinstanser, såsom *Arbetsgivarverket*, *Arbetsdomstolen*, *Fackförbundet ST* och *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* avstyrker förslaget att det arbetsrättsliga regelverket för avskedande inte längre ska tillämpas. De gör gällande att den nuvarande ordningen fungerar väl och att en förändring inte är motiverad. De anser att förslaget får flera negativa konsekvenser, bl.a. genom att arbetsgivarens inflytande försvagas liksom domarens arbetsrättsliga skydd. Liknande invändningar framförs av bl.a. *Landsorganisationen i Sverige (LO)*, *Högsta förvaltningsdomstolen*, *Förvaltningsrätten i Linköping* och *Svea hovrätt*. *Stockholms tingsrätt* pekar på behovet av en balans mellan det konstitutionella och det arbetsrättsliga perspektivet för att säkerställa att domares ställning inte försvagas. Ytterligare några remissinstanser, bl.a. *Statens ansvarsnämnd* och *Svenska Juristkommissionen*, vänder sig mot förslaget att rätten till skadestånd enligt LAS ska utgå.

Flera remissinstanser, däribland *Akavia* och *Saco-S Domstol*, framhåller vikten av det även fortsättningsvis finns ett adekvat arbetsrättsligt skydd för ordinarie domare och att arbetstagarinflytandet inte urholkas. De gör gällande att förslagen innebär en försämring av ordinarie domares arbetsrättsliga ställning i fråga om fackligt stöd och överläggningar, preskriptionsregler och skadestånd. De ifrågasätter även hur förslagen förhåller sig till gällande ILO-konventioner. *Svenska ILO-kommittén* ifrågasätter om förslagen om en särskild prövningsordning är i strid med ILO:s konvention (nr 154) om främjande av kollektiva förhandlingar, konvention (nr 87) om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten, konvention (nr 151) om skydd för organisationsrätten och om förfarandet för fastställande av anställningsvillkor i offentlig tjänst samt konvention (nr 158) om uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ.

Hovrätten över Skåne och Blekinge föreslår att den praxis som *JO* tillämpar – att inte ta upp äldre förhållanden än två år, om det inte finns särskilda skäl – ska lagfästas. Även *Sveriges advokatsamfund* anser att det av rättssäkerhetsskäl bör finnas en yttre tidsgräns som leder till preskription. *Statens ansvarsnämnd* anför att avsaknaden av en preskriptionsregel kan leda till att den skyndsamhet i förfarandet som nu föreligger avtar. Även *Akavia* och *Saco-S Domstol* anför att det finns en risk för att äldre uppgifter om misskötsamhet kan användas som påtryckningsmedel mot ordinarie domare.

Akavia och *Saco-S Domstol* samt *JO* menar att bestämmelsen om förbud mot entledigande när det är möjligt med förflyttning bör vara kvar. *Förvaltningsrätten i Malmö* anser att det finns skäl att närmare överväga

förutsättningar för entledigande av en ordinarie domare på grund av sjukdom.

När det gäller utredningens förslag om omprövning av beslut i fråga om avstängning framhåller *Förvaltningsrätten i Malmö* att det är terminologiskt tveksamt att tala om omprövning av lagakraftvunna beslut. *Högsta förvaltningsdomstolen* invänder mot att förslaget att de högsta domstolarna på eget initiativ ska pröva frågan om avstängning av ett justitieråd i ett mål om skiljande från anställning.

Flera remissinstanser, bl.a. *Arbetsdomstolen*, *Akavia* och *Saco-S Domstol*, *Domstolsverket*, *Fackförbundet ST*, *Diskrimineringsombudsmannen (DO)*, *Förvaltningsrätten i Jönköping*, *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Kammarrätten i Göteborg* och *Svenska ILO-kommittén*, ifrågasätter utredningens bedömning när det gäller tillämpligheten av diskrimineringslagstiftningen och efterfrågar en närmare analys av förslagets konsekvenser i detta avseende. Några remissinstanser, däribland *Svenska ILO-kommittén*, efterfrågar också en närmare analys av hur förslagen förhåller sig till åtagandena enligt ILO-konventionen om diskriminering i arbetslivet (nr 111).

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Skiljande från anställning på grund av olämplighet

Förslaget om att inrätta ett oberoende organ för prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning innebär enligt utredningen att ordinarie domare inte längre bör omfattas av det arbetsrättsliga regelverket om avskedande i LAS. Utredningen framhåller att avskedande är en ensidig rättshandling från arbetsgivarens sida och att regelverket i LAS är utformat utifrån detta. Av det skälet anser utredningen att de materiella och formella förutsättningarna för avskedande enligt LAS inte längre lämpar sig för prövningen av frågor om skiljande av ordinarie domare från anställning på grund av olämplighet. Utredningen föreslår att det i stället ska införas en ny bestämmelse i lag, som svarar mot regeringsformens grunder för skiljande från anställning. En ordinarie domare ska enligt förslaget kunna avsättas om han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen.

Några av remissinstanserna, bl.a. *Gotlands tingsrätt* och *Saco*, anser att det är svårt att överblicka de närmare konsekvenserna av utredningens förslag. *Högsta förvaltningsdomstolen* anser att det saknas skäl att ändra bestämmelserna om ansvarsutkrävande i materiellt hänseende och anser att förslaget riskerar att medföra negativa konsekvenser för domstolarna i deras roll som arbetsgivare men även för den enskilde domaren. Bland andra *Akavia* och *Saco-S Domstol* och *Svea hovrätt* anser att det är problematiskt att vissa av de arbetsrättsliga moment som i dag finns i samband med prövningen av ett avskedande inte föreslås ha någon motsvarighet i den nya prövningsordningen. Det handlar om reglerna kring preskription, rätt till överläggning, skadestånd och diskrimineringslagens tillämplighet.

Som framgår av avsnitt 7.2.1 får en ordinarie domare endast skiljas från anställningen med stöd av föreskrifterna i LFA. I fråga om avskedande knyter dock lagens bestämmelser an till regleringen i LAS. De reglerna

innebär att en arbetstagarare får avskedas om han eller hon grovt har åsidosatt sina åligganden mot arbetsgivaren (18 § första stycket LAS). För ordinarie domare tillämpas däremot regeringsformens föreskrifter i fråga om vilka omständigheter som får läggas till grund för åtgärden (7 § LFA). I LAS finns även regler om inom vilka tidsfrister en arbetsgivare måste agera när arbetsgivaren får kännedom om förhållanden som läggs till grund för ett avsked (preskriptionsregler). Det finns också bestämmelser om underrättelse till arbetstagararen och i förekommande fall den lokala arbetstagarorganisationen, rätt till överläggning och skadestånd. Regelverket i LAS är utformat utifrån att avskedande är en ensidig rättshandling från arbetsgivarens sida och från att beslutet kan bli föremål för prövning i arbetsrättslig ordning.

Med en prövning i ett oberoende organ vars beslut kan överklagas till allmän domstol passar det arbetsrättsliga regelverket mindre väl. Som utredningen anger skulle det i och för sig vara möjligt att införa en bestämmelse med innebörden att vad som är föreskrivet om arbetsgivare i LAS i vissa fall ska tillämpas också på Domaransvarsnämnden. Utifrån kommitténs ställningstagande att ansvarsfrågorna inte längre bör ses som en angelägenhet mellan arbetsgivaren och arbetstagararen framstår dock inte en sådan ordning som något lämpligt alternativ.

Som utredningen anför är diskrepansen mellan grunderna för skiljande i regeringsformen och det ytterligare krav som uppställs i LAS – att det dessutom krävs att domaren grovt har åsidosatt sina åligganden mot arbetsgivaren – närmast teoretisk. Det är svårt att föreställa sig en situation där förutsättningarna för avsked skulle anses föreligga enligt grunderna i regeringsformen men inte enligt regelverket i LAS. En övergång från bestämmelserna i LAS av det skälet bedöms därför i praktiken inte innebära ett försvagat anställningsskydd för ordinarie domare. Konsekvenserna av en övergång från en prövning enligt regelverket om avskedande i LAS ska därför inte överdrivas.

I likhet med utredningen instämmer regeringen i att det finns skäl att frångå regleringen om avskedande i LAS. De invändningar som förs fram av bl.a. *Statens ansvarsnämnd*, *Sveriges advokatsamfund* och *Diskrimineringsombudsmannen*, om behovet av regler när det gäller preskription, skadestånd och förslagens förhållande till diskrimineringslagstiftningen kräver dock särskilda överväganden och behandlas därför särskilt nedan.

Regeringens ställningstagande innebär att endast grunderna i 11 kap. 7 § första stycket regeringsformen ska tillämpas vid prövningen av om en ordinarie domare bör skiljas från anställning på grund av olämplighet. Kravet enligt 18 § första stycket LAS på att domaren ska ha grovt åsidosatt sina åligganden mot arbetsgivaren ska således inte längre tillämpas. Till skillnad från utredningen anser regeringen att det i lagen om domstolar och domare inte finns skäl att införa en materiell bestämmelse om avsättning i fråga om skiljande från anställning på grund av olämplighet. Det är tillräckligt att i den lagen ta in en upplysning om den aktuella bestämmelsen i regeringsformen. Med hänsyn till att regeringsformens föreskrifter tillämpas även enligt dagens ordning i fråga om vilka omständigheter som får läggas till grund för ett avskedande, kan ledning även fortsatt hämtas från tidigare rättspraxis.

Avstängning

Regleringen om avstängning, som i dag finns i LFA, behöver anpassas till den nya terminologin om skiljande från anställning på grund av olämplighet.

Enligt 10 § LFA får en arbetstagare stängas av från arbetet om ett förfarande som syftar till att han eller hon ska avskedas inleds, om en åtgärd vidtas för att åtal ska väckas mot honom eller henne för en gärning som kan antas medföra avskedande, om han eller hon inte fullgör sina arbetsuppgifter tillfredsställande och detta beror på sjukdom eller något jämförligt förhållande eller om arbetstagaren inte följer ett beslut om läkarundersökning.

Enligt utredningens förslag ska regleringen om avstängning föras över till den nya lagen. Utredningen föreslår även att det ska införas en uttrycklig reglering om officialprövning av frågor om avstängning, innebärande att Domaransvarsnämnden i ärenden om skiljande från anställning, på eget initiativ, ska pröva frågor om avstängning och upphäva ett sådant beslut när grund för avstängning inte längre föreligger. I de fall ett beslut i fråga om avstängning har fått laga kraft föreslås också en reglering om att Domaransvarsnämnden ska kunna ompröva beslutet på begäran av domaren eller JO. Motsvarande reglering om officialprövning och omprövning av avstängningsbeslut föreslås även gälla för prövningen i de högsta domstolarna när det gäller justitieråd.

Högsta förvaltningsdomstolen invänder mot förslaget att de högsta domstolarna på eget initiativ ska pröva frågan om avstängning av ett justitieråd och anför att en sådan reglering inte synes förenlig med 11 kap. 8 § regeringsformen där det stadgas att talan om avstängning beträffande justitieråden väcks av JO och JK.

Som utredningen redogör för är ett beslut om avstängning en tillfällig åtgärd. Ett beslut om avstängning har därmed ingen negativ rättskraft utan frågan kan bli föremål för förnyad prövning. När de förhållanden som föranlett åtgärden inte längre är aktuella ska beslutet upphävas. Någon särskild reglering för detta finns inte i lagen om fullmaktsanställning. Mot denna bakgrund, samt med hänsyn till de invändningar som *Högsta förvaltningsdomstolen* för fram, anser regeringen att det inte finns skäl för att genomföra utredningens förslag i denna del.

Regeringen anser inte heller att det finns skäl för en reglering om att ett beslut om avstängning ska kunna omprövas även om beslutet har fått laga kraft. Utredningen anför att detta skulle klargöra att ett beslut om avstängning inte har negativ rättskraft. I likhet med *Förvaltningsrätten i Malmö* ställer sig regeringen tveksam till utredningens förslag i denna del och anser att det inte finns något behov av en sådan reglering eftersom ett tidigare beslut i en fråga om avstängning inte hindrar att frågan om avstängning väcks på nytt.

Det bör inte införas särskilda preskriptionsregler för skiljande från anställning på grund av olämplighet

Enligt reglerna om avskedande i LAS får en arbetsgivare inte grunda ett avskedande enbart på omständigheter som arbetsgivaren har känt till mer än två månader innan arbetsgivaren agerat för att få anställningen att upphöra (18 § LAS). Någon motsvarande regel i fråga om skiljande från

anställning på grund av olämplighet föreslås inte av utredningen. Utredningen anför att det med ett konstitutionellt synsätt på frågan framstår som otillfredsställande att omständigheter som kan vara av betydelse för om domaren bör skiljas från anställningen kan bli föremål för preskription. Om domaren genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen, så bör han eller hon skiljas från anställningen oavsett hur snabbt arbetsgivaren har agerat. En annan sak är att det kan ha betydelse för bedömningen av omständigheten i fråga hur lång tid tillbaka i tiden den ligger.

Några remissinstanser, såsom *Fackförbundet ST*, *Statens ansvarsnämnd* och *Akavia* och *Saco-S Domstol*, ifrågasätter utredningens bedömning med hänsyn till risken för att äldre omständigheter används som påtryckning mot domare och även med hänsyn till att avsaknaden av en reglering kan medföra att den skyndsamhet som är påkallad i förfarandet avtar.

Med hänsyn till förslaget att domstolen har en skyldighet att genast anmäla till JO om det uppkommer en fråga om skiljande från anställning på grund av olämplighet anser regeringen att dessa risker inte bör överdrivas. Som påpekas av JO föreskrivs också i 32 § JO-instruktionen att en ombudsman inte bör ta upp förhållanden som ligger mer än två år tillbaka i tiden, om det inte finns särskilda skäl. Detta medför att även om någon preskription i formell mening inte infaller torde det alltså krävas särskilda skäl för att det ska bli aktuellt för JO att begära att en domare skiljs från anställningen med stöd av omständigheter som ligger mer än två år tillbaka. Det får också förutsättas att så allvarliga förhållanden som nu är i fråga kommer att anmälas genast.

Sammanfattningsvis delar regeringen utredningens bedömning att det inte bör införas några regler om preskription i samband med skiljande av ordinarie domare från anställningen på grund av olämplighet.

Det bör inte införas regler om underrättelse och överläggning inför ett beslut om skiljande från anställning

Enligt reglerna i LAS gäller att en arbetsgivare ska underrätta en arbetstagarare inför ett avskedande och, om arbetstagararen är fackligt organiserad, samtidigt varsla den lokala arbetstagarorganisation som han eller hon tillhör (30 § LAS). Arbetstagararen och arbetstagarorganisationen har rätt till överläggning med arbetsgivaren om den åtgärd som underrättelsen och varslet avser. Om överläggning begärs får arbetsgivaren inte verkställa avskedandet förrän överläggningen har avslutats. Utredningen anser inte att någon motsvarighet till dessa bestämmelser bör tillämpas inför ett förfarande om skiljande från anställning i Domaransvarsnämnden. Detta hänger samman med Domaransvarsnämndens föreslagna roll. Om beslutet ska fattas av ett oberoende prövningsorgan i ett indispositivt förfarande där beslutanderätten inte längre ligger hos arbetsgivaren, fyller en överläggning med arbetstagarorganisationen inget syfte.

Några remissinstanser, såsom *Svea hovrätt*, *LO*, *Fackförbundet ST*, *Akavia* och *Saco S-Domstol* och *TCO*, anser att detta innebär en försämring av domarnas arbetsrättsliga skydd. De framhåller att även ordinarie domare kan behöva fackligt stöd och insyn i prövningen om skiljande från anställning.

Som redogörs för i avsnitt 7.2.1 måste man dock se till de förändrade förutsättningarna för regelverket i stort när man bedömer om domarens arbetsrättsliga ställning försvagas eller inte. Den nya ordningen innebär att domarens rättsliga ställning tryggas på andra sätt. Domarens rättigheter kommer att tillvaratas genom att beslutet om skiljande från anställning fattas av ett oberoende, domstolsliknande prövningsorgan vars beslut kan överklagas till domstol. Domaren kommer också ha möjlighet att komma till tals under processen och har rätt att ställa ombud. Liksom gäller i dag kommer ett förfarande i Domaransvarsnämnden många gånger, beroende på vad som är skälet för begäran om skiljande från anställning, föregås av kontakter mellan domstolschefen och domaren i fråga. I dessa kontakter kommer det även i fortsättningen stå domaren fritt att begära biträde av sin arbetstagarorganisation.

Sammantaget instämmer regeringen i utredningens bedömning att det inte bör införas regler om underrättelser och överläggning med domaren eller dennes arbetstagarorganisation inför ett beslut om skiljande från anställning. Som framgår i avsnitt 7.4.2 kommer dock reglerna om förhandlingsrätt i 10 § MBL fortsatt att gälla.

Det bör inte införas särskilda regler om skadestånd vid skiljande från anställning

Avskedande anses i dag inte utgöra myndighetsutövning. Vid ett felaktigt avskedande har en ordinarie domare alltså inte rätt till skadestånd enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207). I fråga om avskedande finns dock regler om skadestånd i LAS som innebär att en arbetsgivare som bryter mot någon bestämmelse i lagen ska betala skadestånd för den skada som uppkommer (38 och 38 a §§ LAS). Utredningen anser inte att det finns skäl att införa en motsvarande reglering till den i LAS när det gäller skiljande från anställning av ordinarie domare.

Vissa remissinstanser, såsom *Svea hovrätt*, *LO*, *Fackförbundet ST*, *Akavia* och *Saco S-Domstol* och *TCO*, invänder mot utredningens bedömning och anför att även detta medför ett försämrat arbetsrättsligt skydd för domaren.

Som utredningen anför kommer ordinarie domare ges ett skydd mot felaktiga beslut om skiljande från anställning i det att domaren genom att överklaga kan få tillgång till domstolsprövning i två instanser. Förslagen i avsnitt 7.6.2 innebär också att ett beslut om skiljande från anställningen inte ska gälla förrän beslutet har fått laga kraft. Det föreslås också att en ordinarie domare som utgångspunkt ska ha rätt till full lön under en eventuell avstängning (se avsnitt 7.5.2). Till detta kommer att Domaransvarsnämndens beslut kommer att utgöra myndighetsutövning, varför domaren kommer att ha rätt till skadestånd enligt skadeståndslagens bestämmelser om fel eller försummelse vid myndighetsutövning.

Mot denna bakgrund instämmer regeringen i utredningens bedömning att det inte bör införas någon rätt till skadestånd motsvarande den rätt som föreskrivs i LAS.

Reglerna om entledigande bör inte ändras

I avsnitt 7.3.1 föreslås att Domaransvarsnämnden ska pröva frågor om entledigande av ordinarie domare på grund av varaktig förlust av eller

nedsättning av arbetsförmågan. Bestämmelser om entledigande på denna grund finns för fullmaktsanställda i 6 § LFA. De innebär att en ordinarie domare får entledigas om han eller hon på grund av förlust av eller nedsättning i arbetsförmågan är för framtiden oförmögen att fullgöra sina arbetsuppgifter tillfredsställande. En ordinarie domare får också entledigas om han eller hon på grund av nedsatt arbetsförmåga under två år i följd inte har tjänstgjort annat än försöksvis under kortare tid. Det krävs i dessa fall dock även dels att det är sannolikt att domaren inte kan återinträda i arbete inom ytterligare ett år, dels att det är ovisst hur arbetsförmågan därefter kommer att utveckla sig. Enligt regleringen får entledigande däremot inte ske om arbetstagaren i stället kan förflyttas till en annan anställning. En ordinarie domare får förflyttas till en annan jämställd domaranställning om det krävs av organisatoriska skäl (11 kap. 7 § regeringsformen och 8 § LFA).

I likhet med utredningen anser regeringen att regleringen om förutsättningarna för att entlediga ordinarie domare bör finnas i den nya lagen om domstolar och domare. Enligt utredningens förslag ska förutsättningarna för entledigande motsvara de som gäller enligt lagen om fullmaktsanställning. Däremot föreslås att förbudet mot entledigande vid möjlig förflyttning tas bort med hänsyn till att det inte fyller någon funktion när det gäller ordinarie domare. I likhet med bl.a. *JO* anser regeringen att det inte kan uteslutas att bestämmelsen har en praktisk betydelse. Förbudet mot entledigande vid möjlig förflyttning bör därför finnas kvar.

Skyddet mot diskriminering

Med anledning av förslaget att beslut i den nya prövningsordningen ska fattas av ett oberoende prövningsorgan, som inte företräder arbetsgivaren, överväger utredningen hur detta förhåller sig till diskrimineringslagstiftningen. Utredningen gör bedömningen att diskrimineringslagen inte kommer att vara direkt tillämplig på Domaransvarsnämndens prövning. Det innebär enligt utredningen att beslut som fattas av Domaransvarsnämnden inte kommer att kunna vara föremål för en talan om diskrimineringsersättning eller ogiltigförklaring enligt diskrimineringslagen.

Några remissinstanser, såsom *Arbetsdomstolen*, *Domstolsverket*, *Kammarrätten i Göteborg* och *ILO-kommittén*, anser att det är en olycklig konsekvens av förslaget om diskrimineringslagen inte omfattar Domaransvarsnämnden och att det kan komma att påverka domares arbetsrättsliga ställning negativt. Flera remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Jönköping* och *Förvaltningsrätten i Malmö*, efterfrågar en djupare analys av förslagets konsekvenser. *Diskrimineringsombudsmannen (DO)* framhåller att om ett beslut i den nya prövningsordningen får diskriminerande effekter måste det enligt EU-rätten finnas en möjlighet till en rättslig prövning för att få diskrimineringen fastställd. En överträdelse måste också kunna beivras med verkningfulla, proportionerliga och avskräckande sanktioner. DO, som efterfrågar en fördjupad analys av hur diskrimineringslagens arbetsgivarbegrepp förhåller sig till beslutsorganen i den föreslagna prövningsordningen, framhåller även att de EU-direktiv som ligger till grund för diskrimineringslagens förbud mot diskriminering

i arbetslivet, och som lagen ska tolkas mot, inte är begränsad till beslut som tas av den som i formell mening är att anse som arbetsgivare. Om beslutsorganet i den nya prövningsordningen inte omfattas av diskrimineringslagens arbetsgivarbegrepp anser DO att det i lagen bör införas en bestämmelse som tydliggör att lagen även är tillämplig på beslut som tas av detta organ.

Det finns flera EU-direktiv på området, bl.a. rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung och rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet. Av EU-rätten följer bl.a. en rätt till rättslig prövning av en påstådd diskriminering och ett krav på att överträdelse ska kunna beivras med verkningfulla, proportionerliga och avskräckande sanktioner. Rätten till prövning föreligger även efter det att den situation i vilken diskrimineringen uppges ha förekommit har upphört. Rättigheterna omfattar alla åtgärder och beslut som rör en arbetstagares anställnings- och arbetsvillkor, inbegripet villkoren för att ett anställningsförhållande ska upphöra. Det ska också säkerställas att den enskilde i processen har rätt till bistånd av föreningar, organisationer eller andra rättsliga enheter som i enlighet med de kriterier som fastställs i nationell lagstiftning har ett berättigat intresse av att säkerställa att bestämmelserna i direktiven efterlevs.

Diskrimineringslagen (2008:567), som genomför ett flertal EU-direktiv, har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder (1 kap. 1 §). Lagen innehåller ett förbud för arbetsgivare att diskriminera bl.a. en arbetstagare (2 kap. 1 § diskrimineringslagen). Den som i arbetsgivarens ställe har rätt att besluta i frågor som rör sådana arbetstagare som omfattas av lagen ska likställas med arbetsgivaren vid tillämpningen av lagen (2 kap. 1 § tredje stycket). Bestämmelsen tar bl.a. sikte på situationer där arbetsgivaren på något sätt delegerat sin beslutanderätt eller arbetsgivarfunktion till någon på så sätt att hans eller hennes ageranden är att likställa med arbetsgivarens handlande. Denna bestämmelse kan omfatta både arbetstagare hos arbetsgivaren, men även t.ex. särskilda rekryteringsföretag som anlits av arbetsgivaren (propositionen Ett starkare skydd mot diskriminering, prop. 2007/08:95 s. 501). Enligt diskrimineringslagen har arbetsgivaren en skyldighet att vidta aktiva åtgärder för att förebygga och motverka diskriminering och det finns krav på samverkan och information till anställda och arbetstagarorganisationer.

Mål om tillämpningen av förbudet mot diskriminering i arbetslivet handläggs enligt lagen om rättegång i arbetstvister. Förutom arbetstagaren har även DO, vissa ideella föreningar och arbetstagarorganisationer rätt att föra talan. Den som bryter mot förbuden mot diskriminering eller represalier eller som inte uppfyller sina skyldigheter att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier eller sexuella trakasserier enligt lagen ska betala diskrimineringsersättning för den kränkning som överträdelsen innebär (5 kap. 1 §). Efter begäran av en anställd som har diskriminerats kan en bestämmelse i ett individuellt avtal eller i ett kollektivavtal jämkas eller

förklaras ogiltig och en uppsägning av ett avtal eller en annan sådan rättshandling kan förklaras ogiltig (5 kap. 3 §).

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att diskrimineringslagen inte är tillämplig i förhållande till Domaransvarsnämndens handläggning och beslut eftersom nämnden inte är ett arbetsgivarorgan och dess beslut inte är ett arbetsgivarbeslut. Domaransvarsnämnden bör inte heller kunna anses besluta i arbetsgivarens ställe (jfr 2 kap. 1 § tredje stycket diskrimineringslagen). Som utredningen påpekar prövas frågor om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning av justitieråd i särskild ordning redan i dag. Enligt 11 kap. 8 § andra stycket regeringsformen prövas de frågorna korsvis i de högsta domstolarna.

Att diskrimineringslagen inte är direkt tillämplig på Domaransvarsnämndens handläggning eller beslut innebär dock inte att ordinarie domare står utan skydd mot diskriminering. Redan det förhållandet att de åtgärder som kan prövas av Domaransvarsnämnden är sådana att det föreligger snäva förutsättningar för åtgärdernas tillåtlighet kan sägas utgöra ett skydd mot diskriminering. En ordinarie domare får skiljas från anställningen endast enligt uttryckligen angivna förutsättningar i 11 kap. 7 § regeringsformen och inte, såsom andra arbetstagare, genom uppsägning på grund av personliga skäl eller arbetsbrist (jfr 7 § LAS). Den domare som anser att de åtgärder som är föremål för prövning i Domaransvarsnämnden är diskriminerande kan göra en sådan invändning inför Domaransvarsnämnden. Därtill kommer att beslut i avgörande frågor om domares rättsställning kommer fattas av ett oberoende organ och inte av arbetsgivaren. Domaransvarsnämnden kommer att vara ett domstolsliknande organ bestående av en majoritet ordinarie domare och besluten kommer kunna överklagas till domstol. I processen i Domaransvarsnämnden har domaren också en rätt att låta sig företrädas av ombud.

En ordinarie domare kommer även fortsatt att kunna väcka talan i arbetsrättslig ordning mot arbetsgivaren med anledning av de åtgärder, eller brist på åtgärder, som arbetsgivaren har vidtagit och som domaren menar varit diskriminerande eller fått diskriminerande effekter. Det gäller även om samma omständigheter skulle vara föremål för prövning i Domaransvarsnämnden. Rätten till prövning enligt diskrimineringslagen i frågan om skyldighet för arbetsgivaren att betala diskrimineringsersättning påverkas inte av förslagen, med undantag för att en diskrimineringsstalan inte längre kommer kunna handläggas tillsammans med t.ex. en talan om skiljande från anställning i Domaransvarsnämnden.

Sammantaget instämmer regeringen i utredningens bedömning att ordinarie domare även i den nya ordningen kommer ha ett skydd mot diskriminering. Att som DO föreslår införa en bestämmelse om att diskrimineringslagen är tillämplig även på de beslut som fattas av Domaransvarsnämnden framstår inte som en lämplig ordning. Att de frågor som prövas av Domaransvarsnämnden inte kan komma att överprövas i en annan ordning, och av organ som inte har den särskilda oberoende ställning som Domaransvarsnämnden har, är en viktig förutsättning för stärkandet av domstolarnas och domarnas oberoende.

Förslagen är förenliga med Sveriges internationella åtaganden

Föreningsfriheten för arbetsmarknadens parter och den kollektiva förhandlingsrätten skyddas bl.a. av ILO-konventioner, liksom av EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna (artikel 28) och Europarådets sociala stadga (artiklarna 5 och 6).

Utredningen bedömer att den föreslagna ordningen är förenlig med Sveriges internationella åtaganden på det arbetsrättsliga området. Såväl utredningen som några av remissinstanserna resonerar särskilt kring förslagets förenlighet med bl.a. ILO-konvention (nr 87) om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten och konvention (nr 154) om främjande av kollektiva förhandlingar.

Det ska till en början framhållas att de förslag som nu lämnas inte avser att ingripa i det kollektivavtalsreglerade området (se dock i fråga om lön och andra anställningsförmåner under en avstängning, avsnitt 7.5.2). Förslagen omfattar sådana grundläggande bestämmelser om ordinarie domare som enligt regeringsformen ska meddelas i lag (11 kap. 10 § regeringsformen). Ordinarie domare kommer fortsatt kunna organisera sig fackligt och låta sig företrädas av ombud.

Den föreslagna prövningsordningen innebär att det inte längre är arbetsgivaren som är beslutsfattare. Eftersom frågorna enligt nuvarande ordning prövas i arbetsrättslig ordning får denna övergång en viss betydelse för arbetsmarknadens parter medverkan i processen. Skiftet i detta avseende ska dock inte överdrivas. Som anförs i avsnitt 7.2.1 skiljer sig redan det befintliga regelverket för ordinarie domare från vad som gäller för övriga arbetsmarknaden. Parternas möjligheter att komma överens eller att i kollektivavtal avtala om avvikelser är i praktiken begränsad. Dessutom tar den nya ordningen endast sikte på prövningen av de mest grundläggande delarna av ordinarie domares anställning som hänger samman med domarens särskilda konstitutionella roll. För övriga aspekter av en domares anställning kommer befintligt arbetsrättsligt regelverk att gälla. Sammantaget instämmer regeringen i utredningens bedömning att förslagen är förenliga med Sveriges internationella åtaganden på det arbetsrättsliga området och att reformen i stort kommer bidra till att säkerställa att Sverige lever upp till sina rättsstatliga internationella åtaganden i fråga om säkerställandet av domstolarnas och domarnas oberoende. Förslagen bedöms även förenliga med de övriga ILO-konventioner som särskilt lyfts, såsom (nr 151) om skydd för organisationsrätten och om förfarandet för fastställande av anställningsvillkor i offentlig tjänst samt konvention (nr 158) om uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ. Även i förhållande till dessa konventioner ska framhållas att förslagen inte inskränker ordinarie domares föreningsfrihet eller organisationsrätt. Förslagen innebär inte heller någon ändring i fråga om förut-sättningarna för att skilja en ordinarie domare från anställning.

7.5.2 Lön och andra anställningsförmåner under en avstängning

Regeringens förslag

Lön eller andra anställningsförmåner får hållas inne under en avstängning av en ordinarie domare endast om det finns särskilda skäl. För andra ordinarie domare än justitieråd förs talan om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner av Domstolsstyrelsen. För justitieråden gäller det förfarandet som föreskrivs i 11 kap. 8 § regeringsformen och som innebär en korsvis prövning i de högsta domstolarna på talan av riksdagens ombudsman.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår även en reglering om omprövning av beslut om innehållande av anställningsförmåner.

Remissinstanserna

Merparten av remissinstanserna ställer sig bakom, eller har inga invändningar mot att lön och andra anställningsförmåner ska betalas ut under en avstängning. *Högsta domstolen* tillstyrker att den prövningsordning som föreskrivs i 11 kap. 8 § regeringsformen ska tillämpas vid handläggningen av frågor om innehållande av anställningsförmåner under avstängningstid för justitieråden. *Domstolsverket* tillstyrker förslaget att Domaransvarsnämnden ska fatta beslut om innehållande av lön vid avstängning efter begäran av Domstolsstyrelsen. Även *JO* anser att förslaget att Domstolsstyrelsen ska föra statens talan i frågor om domaren ska ha rätt till lön och andra anställningsförmåner under en avstängning – och att *JO* ska göra detsamma i fråga om justitieråden – är det lämpligaste alternativet med hänsyn till vikten av att skydda prövningen från politisk påverkan. *Högsta förvaltningsdomstolen* anser att det varken är möjligt eller lämpligt att införa konstitutionellt viktiga regler om justitieråd i vanlig lag och påpekar att frågor om lön och andra anställningsförmåner under en avstängning inte är av sådan grundläggande betydelse att de bör omfattas av samma förfarande som i regeringsformen. *Högsta förvaltningsdomstolen* anför också, i likhet med *Svenska ILO-kommittén*, att förslagets förenlighet med Sveriges internationella arbetsrättsliga åtaganden bör bli föremål för ytterligare överväganden. *Kammarrätten i Sundsvall* anser att lön och andra anställningsförmåner alltid ska utgå under en avstängning för att förhindra risken för påtryckningar mot den enskilde domaren.

Skälen för regeringens förslag

En ordinarie domare ska ha rätt till full lön och andra anställningsförmåner under en avstängning

För statliga anställningar gäller som utgångspunkt att arbetstagaren har rätt till lön och andra anställningsförmåner så länge den statliga anställningen

består, om inte annat följer av författning eller kollektivavtal. Rätten till lön anses av tradition alltså följa av anställningen och inte av att arbetstagaren utför arbete, eller står till förfogande för att utföra arbete vilket däremot är fallet inom privat sektor. I samband med införandet av en reglering om avstängning av statligt anställda i LOA infördes en lagreglering om att en arbetstagare ska behålla sin lön och andra anställningsförmåner under en avstängning, om annat inte följer av kollektivavtal (22 c § LOA, propositionen Regler om avstängning av statligt anställda, prop. 2024/25:204). Regleringen omfattar inte de arbetstagare som i dag omfattas av LFA.

Lagen om fullmaktsanställning innehåller inte några bestämmelser om arbetstagares rätt till lön och andra anställningsförmåner under avstängning. Frågan regleras i den mån det finns en reglering av kollektivavtal. Något hinder mot att frågan regleras i kollektivavtal anses inte finnas (prop. 1993/94:65 En ändrad lagstiftning för statsanställda m.fl. s. 78).

Mellan Arbetsgivarverket och Saco-S gäller det centrala kollektivavtalet Villkorsavtal-T (villkorsavtalet) i fråga om allmänna anställningsvillkor för ordinarie domare. I avtalet finns bl.a. regler om löneavdrag vid avstängning. För vissa högre domarbefattningar gäller ett särskilt chefsavtal. Det avtalet innehåller dock inga avvikande bestämmelser såvitt gäller anställningsförmåner under avstängning. Domstolsverket eller, efter beslut av verket, domstolen och den lokala arbetstagarorganisationen får ingå lokala kollektivavtal.

I syfte att stärka domarnas oberoende föreslår utredningen att det ska införas en bestämmelse i den nya lagen om att domare ska ha rätt till full lön och andra anställningsförmåner under en avstängning. Det påpekas att förslagen ligger i linje med internationella rekommendationer (en domare bör ha full lön under avstängning, Distillation of ENCJ Principles, Recommendations and Guidelines 2004–2017, punkt 59).

Om en ordinarie domare inte har rätt till full lön och andra anställningsförmåner under en avstängning kan det förstärkta anställningsskyddet i 11 kap. 7 § regeringsformen i praktiken urholkas. Regeringen instämmer mot denna bakgrund i att det är motiverat att säkerställa domarens rättsställning även i detta avseende i lag. Som utredningen också redogör ligger den föreslagna ordningen i linje med internationella rekommendationer om att domare ska ha rätt till full lön även under en avstängning, och det avsteg från partsautonomin som en lagreglering medför får anses försvarlig (se nedan om förslagets förenlighet med Sveriges internationella åtaganden).

Utredningen föreslår att rätten till lön och andra anställningsförmåner under en avstängning inte ska vara ovillkorlig, utan att det ska finnas en möjlighet till avsteg i undantagsfall. Frågan ska i sådant fall underställas Domarasvarsnämndens prövning på talan av Domstolsstyrelsen. I likhet med *JO* och *Domstolsverket* instämmer regeringen i utredningens förslag. Beroende på anledningen till avstängningen kan det i det enskilda fallet finnas skäl för att hålla inne lön eller andra anställningsförmåner. Exempelvis skulle det kunna framstå som stötande om en domare som är avstängd en längre tid på grund av misstanke om allvarlig brottslighet får full lön och andra anställningsförmåner under avstängningen. Den risk för eventuella påtryckningar som undantagsregeln medför och som lyfts av

Kammarrätten i Sundsvall får anses begränsad, och omhändertas i stor utsträckning av domarens rätt att överklaga beslutet.

Utredningen föreslår även en bestämmelse om att ett beslut om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner på begäran av domaren eller Domstolsstyrelsen ska få omprövas även om beslutet har fått laga kraft. Beslutet ska få ändras bara om det föranleds av ny utredning. Regeringen ställer sig tveksam till att reglera omprövning av ett lagakraftvunnet beslut. Frågan har också ett nära samband med skälet för avstängningen och domaren har en rätt att överklaga både beslutet om avstängning och innehållande av lön eller andra anställningsförmåner. Sammantaget bedöms det inte finnas skäl för den föreslagna ordningen. Däremot bör det, som utredningen föreslår, regleras att sådana anställningsförmåner som har hållits inne under en avstängning ska ersättas i efterhand i de fall domaren har stängts av från arbetet i anledning av att han eller hon kan komma att skiljas från anställningen och domaren sedan inte skiljs från anställningen.

En särskild fråga är om regleringen om lön och andra anställningsförmåner under en avstängning även ska omfatta justitieråden. Utredningen föreslår att reglerna ska gällas även för justitieråden, men att frågan om innehållande av lön ska prövas i motsvarande ordning som gäller enligt 11 kap. 8 § regeringsformen, dvs. korsvis i de högsta domstolarna på talan av JO. *Högsta förvaltningsdomstolen* invänder mot förslaget och hänvisar till att grundläggande bestämmelser om ordinarie domares rättsställning som är av konstitutionell vikt bör finnas i regeringsformen.

Som redogörs för ovan instämmer regeringen i utredningens bedömning att säkerställandet av att en ordinarie domare har rätt till full lön under en avstängning är viktigt för att inte det förstärkta anställningsskyddet ska försvagas. Detta gäller även för justitieråden. Enligt förslaget ska frågorna beträffande justitieråden prövas på motsvarande sätt som frågan om bl.a. avstängning. Det innebär en korsvis prövning i de högsta domstolarna på talan av JO. Med hänsyn till frågornas nära samband med beslutet om avstängning anser regeringen, i likhet med *Högsta domstolen* och JO, att den föreslagna ordningen är lämplig.

Förslagen är förenliga med Sveriges internationella åtaganden

Eftersom lön och andra anställningsförmåner under en avstängning i dag regleras i kollektivavtal uppkommer frågan hur förslaget att reglera detta i lag förhåller sig till Sveriges åtaganden enligt tillämpliga ILO-konventioner. Som vissa remissinstanser påpekar och som också redogörs för av utredningen kan det strida mot dessa åtaganden att införa lagstiftning som medför att tidigare träffade kollektivavtal inte längre ska gälla. Det har att göra med att ett kollektivavtal är resultatet av förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Balansen i avtalet mellan parterna riskerar att rubbas om lagstiftaren ingriper och gör vissa av de frågor som regleras i avtalet till föremål för lagstiftning.

En rätt för ordinarie domare att behålla lön och andra anställningsförmåner under avstängning skulle emellertid inte syfta till att tillgodose domarens intresse som arbetstagare. Syftet skulle i stället vara att främja det rättsstatliga intresset av oberoende domare. Om en ordinarie domare inte har rätt till lön och andra anställningsförmåner under en avstängning

kan det förstärkta anställningsskyddet i 11 kap. 7 § regeringsformen i praktiken komma att åsidosättas. Med hänsyn till hur sällsynt förekommande det är med avstängning av ordinarie domare menar utredningen att det vore orimligt att inte låta det rättsstatliga intresset att säkra domarnas oberoende få genomslag. Enligt utredningen får den obalans som kan bli följderna av att ordinarie domare inte längre skulle omfattas av kollektivavtalsregleringen accepteras. Detta gäller särskilt som obalansen är till arbetstagarens fördel.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att frågan inte är självklar och att det generellt sett finns klara betänkligheter med att införa lagstiftning som sätter redan ingångna kollektivavtal ur spel. Just när det gäller ordinarie domare gör sig dock de konstitutionella skälen för en särskild reglering i fråga om avstängning också sig gällande i fråga om villkoren under en avstängning. Med hänsyn till frågornas nära samband anser regeringen att det av rättsstatliga skäl kan finnas anledning att göra avsteg från vad som annars skulle gälla. Syftet med den reform som nu genomförs är att stärka skyddet för domarnas oberoende och i det ligger att vissa frågor om domarnas rättsställning inte i första hand ska ses som en angelägenhet mellan arbetsmarknadens parter. Även om det inte finns något hinder mot att frågor om lön och andra anställningsvillkor under en avstängning regleras i kollektivavtal, instämmer regeringen i utredningens bedömning att frågan just när det gäller ordinarie domare har ett påtagligt nära samband med regleringen om avstängning. Intresset av att säkra ordinarie domares oberoende får i detta sammanhang ha företräde. Sammantaget instämmer regeringen i utredningens bedömning att den föreslagna ordningen inte strider mot gällande ILO-konventioner.

7.6 En rätt till domstolsprövning av Domaransvarsnämndens beslut

Regeringens förslag

Domaransvarsnämndens beslut ska få överklagas till Svea hovrätt. Beslut om avvisning på grund av bristande talerätt ska dock inte kunna överklagas.

Beslut i ärenden om skiljande från anställning, avstängning, läkarundersökning och disciplinansvar ska endast få överklagas av den berörda domaren och riksdagens ombudsman. Beslut i ärenden om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner ska endast få överklagas av den berörda domaren och Domstolsstyrelsen.

I Högsta domstolen ska det krävas prövningstillstånd.

Lagen om rättegång i arbetstvister ska inte vara tillämplig när det gäller de frågor som prövas enligt lagen om domstolar och domare.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår dock att det inte ska krävas prövningstillstånd i Högsta domstolen vid överklagande av beslut om skiljande från anställ-

ning och avstängning. Med anledning av utredningens förslag att ordinarie domare inte längre ska få meddelas disciplinpåföljd lämnar utredningen inte några förslag om överklagande av sådana beslut. Utredningen föreslår även att domstolen utan begäran ska kunna pröva om det finns grund för avstängning eller om ett avstängningsbeslut ska upphävas. Det föreslås också att domstolen ska kunna lämna över prövningen av avstängning till lägre instans. Utredningen föreslår en delvis annan utformning av bestämmelsen om begränsningar i domarens rätt att väcka talan mot staten i frågor som omfattas av den nya lagen.

Remissinstanserna

Majoriteten av remissinstanserna, däribland *Centrum för rättvisa, Domstolsverket, Hovrätten för Västra Sverige, Högsta domstolen, Sveriges advokatsamfund, Stockholms universitet, Kammarrätten i Sundsvall och Värmlands tingsrätt*, tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen. *Centrum för rättvisa* framhåller att den föreslagna prövningsordningen i allmän domstol förstärker skyddet mot politisk påverkan. Några remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Falun, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Linköping* och *Kammarrätten i Jönköping*, anser att prövningen bör ske i allmän förvaltningsdomstol.

Högsta domstolen anser att krav på prövningstillstånd bör gälla i Högsta domstolen vid överklagande av samtliga beslut.

Skälen för regeringens förslag

Överklagande av Domaransvarsnämndens beslut

Om en ordinarie domare har skilts från sin anställning genom beslut av en annan myndighet än en domstol ska han eller hon kunna begära att beslutet prövas av domstol (11 kap. 9 § regeringsformen). Vid en sådan prövning ska ordinarie domare ingå i rätten. Detta gäller också beslut varigenom en ordinarie domare har stängts av från utövning av sin anställning, ålagts att genomgå en läkarundersökning eller meddelats en disciplinpåföljd. Regleringen i grundlag innebär inte att en sådan prövning måste kunna komma till stånd genom att domaren överklagar en myndighets beslut. Enligt nuvarande ordning regleras detta i stället i lag på samma sätt som för arbetstagare i allmänhet. Den nuvarande ordningen utgår från synsättet att i princip samtliga frågor som rör det offentliga anställningsförhållandet ska lösas på privaträttslig väg som en tvist mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Den rätt att begära en prövning som regeringsformen stadgar förutsätter att domaren väcker talan mot staten i den ordning som gäller enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister (arbetstvistlagen). Det framgår av 17 § LFA, 37 § LOA och 1 § lagen (1987:439) om inskränkning i rätten att överklaga.

Enligt dagens ordning har den berörda domaren och den arbetstagarorganisation som domaren tillhör talerätt. I allmänhet företräder Arbetsgivarverket staten som motpart. Om det ursprungliga ärendet hos Statens ansvarsnämnd har initierats av JO eller JK är det dock JO eller JK som är motpart i domstolsförfarandet.

Också JO och JK kan i viss omfattning väcka talan för att få ändring av ett beslut av Statens ansvarsnämnd om avskedande, avstängning och disciplinansvar (25 § JO-instruktionen och 7 § lagen om Justitiekanslerns tillsyn). Om talan väcks mot domaren ska även den arbetstagarorganisation som domaren tillhör stämmas in. Arbetstagarorganisationen får då svara på domarens vägnar om domaren själv inte utför sin talan. Den domstol där domaren är anställd saknar rätt att överklaga Statens ansvarsnämnds beslut, vilket hänger samman med att Statens ansvarsnämnd beslutar i arbetsgivarens ställe.

Enligt arbetstvistlagen kan även andra tvister mellan samma eller olika parter handläggas gemensamt i domstolen, om rätten finner det lämpligt. Det kan t.ex. vara mål om diskriminering enligt diskrimineringslagen. Enligt den lagen kan Diskrimineringsombudsmannen föra talan om diskrimineringsersättning och ogiltighet av beslut.

Om domaren företräds av en arbetstagarorganisation väcks talan i Arbetsdomstolen. I annat fall väcks talan normalt vid den tingsrätt där domaren har sin hemvist. Tingsrättens dom kan sedan överklagas till Arbetsdomstolen. En förutsättning för en sådan prövning är då att prövningstillstånd meddelas. Arbetsdomstolens avgörande kan, oavsett om domstolen tar ställning till saken som första eller andra instans, inte överklagas. När en arbetstvist prövas i tingsrätt som första instans är rätten som huvudregel domförl med tre lagfarna domare, varav en måste vara ordinarie domare (1 kap. 3 a § rättegångsbalken och 22 § förordningen med tingsrättsinstruktion). Huvudregeln är att Arbetsdomstolen är domförl med en ordförande och högst sex och lägst fyra andra ledamöter.

För justitieråd gäller i stället den ordning som läggs fast i 11 kap. 8 § regeringsformen och som bl.a. innebär att ett åtal om brott i anställningen eller en talan om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning väcks i någon av de högsta domstolarna som första och enda instans.

Regeringens tidigare ställningstagande i fråga om ändringar i 11 kap. 9 § regeringsformen innebär att enbart ordinarie domare ska ingå i domstolen vid prövningen av frågor om en ordinarie domares skiljande eller avstängning från anställningen, skyldighet att genomgå läkarundersökning eller meddelande av disciplinpåföljd.

I likhet med kommittén anser utredningen att domstolsprövningen inte längre bör ske enligt arbetstvistlagen utan att Domaransvarsnämndens beslut ska kunna överklagas till allmän domstol.

Som bl.a. *Arbetsdomstolen* och *Förvaltningsrätten i Linköping* framhåller skulle det visserligen vara möjligt att leva upp till grundlagsregleringens krav på att enbart ordinarie domare får delta i domstolsprövningen genom att införa särskilda domförhållningsregler inom ramen för den befintliga prövningsordningen. Exempelvis skulle det kunna införas en regel som anger att Arbetsdomstolen, i ärenden som avser ordinarie domare, är domförl med tre av Arbetsdomstolens ordinarie ordföranden. Arbetsdomstolen menar att en sådan ordning vore att föredra. Enligt Arbetsdomstolen synes utredningens förslag innebära en rad påtagliga försämringar av ordinarie domares rättsställning, bl.a. genom att domarens fackliga organisation inte längre kommer kunna vara part i målet annat än som ombud vilket också påverkar domarens risk att drabbas av rättegångskostnadsansvar. Arbetsdomstolen anser att det föreslagna systemet dess-

utom riskerar att bli komplext och svåröverskådligt eftersom vissa frågor beträffande ordinarie domare även fortsatt kommer prövas arbetsrättsligt.

En skillnad mellan dagens ordning, där Statens ansvarsnämnd prövar frågorna som första instans, är att Domaransvarsnämnden föreslås vara ett oberoende prövningsorgan. Nämnden härleder alltså inte sin beslutanderätt utifrån rollen som arbetsgivare. Förslagen medför att förfarandet i större utsträckning än i dag blir indispositivt eftersom arbetstvistlagens processreglering, som bygger på tvistelösning, inte blir tillämpligt för förfarandet. Mot denna bakgrund instämmer regeringen i kommitténs och utredningens bedömning att domstolsprövningen inte längre bör ske i arbetsrättslig ordning. Regeringen anser inte att de risker som Arbetsdomstolen lyfter i fråga om talerätt för arbetstagarorganisationen och gränsdragningar mot frågor som fortsatt ska prövas arbetsrättsligt, överväger de fördelar som inrättandet av den nya ordningen medför. Även i den nya ordningen omhändertas ordinarie domares rättigheter väl och de gränsdragningsproblem som Arbetsdomstolen hänvisar till bör kunna omhändertas.

Utredningen föreslår att det i den nya lagen ska framgå att en ordinarie domare inte får väcka talan mot staten för att få ett beslut som kan prövas i den nya ordningen prövat i annan ordning. Vad denna reglering tar sikte på är att Domaransvarsnämnden ska vara ensam behörig att besluta i de frågor som omfattas av nämndens behörighet. Regeringen bedömer att detta bäst regleras genom att det införs ett undantag i arbetstvistlagen som tydliggör att den lagen inte ska tillämpas på frågor som ska prövas enligt lagen om domstolar och domare.

Prövningen bör ske i Svea hovrätt

I likhet med kommittén anser utredningen att domstolsprövningen bör ske i allmän domstol och föreslår därför att Domaransvarsnämndens beslut ska kunna överklagas till Svea hovrätt som första instans. Utredningen menar att frågornas konstitutionella karaktär talar för att de bör kunna komma under Högsta domstolens prövning. I likhet med kommittén anser utredningen även att det finns anledning att dra paralleller till den ordning som gäller för advokater, som har rätt att överklaga Sveriges advokatsamfundets beslut till Högsta domstolen bl.a. vid uteslutning ur samfundet. Utredningen instämmer även i kommitténs bedömning att det, bl.a. mot bakgrund av Domaransvarsnämndens självständiga ställning och kvalificerade sammansättning är rimligt att prövningen inleds i hovrätt. Med hänsyn till det fåtal ärenden som kan förväntas bli aktuella instämmer regeringen i att det är lämpligt att samla prövningen till en domstol.

Som *Förvaltningsrätten i Jönköping*, *Förvaltningsrätten i Falun*, *Förvaltningsrätten i Linköping* och *Kammarrätten i Jönköping* framhåller sker prövningen av offentligt rättsliga myndighetsbeslut i allmänhet i allmän förvaltningsdomstol. Det hade därmed kunnat vara ett alternativ att låta överprövningen av Domaransvarsnämndens beslut ske i allmän förvaltningsdomstol. I likhet med såväl kommittén som utredningen bedömer regeringen dock att frågornas karaktär med såväl konstitutionella som arbetsrättsliga inslag bäst lämpar sig för en prövning i allmän domstol. I enlighet med utredningens förslag bör Domaransvarsnämndens beslut kunna överklagas till Svea hovrätt.

Vilka beslut som ska kunna överklagas och av vem

Utgångspunkten bör vara att samtliga Domaransvarsnämndens beslut ska kunna överklagas. Som utredningen föreslår bör dock undantag gälla för beslut om avvísning på grund av att ärendet inletts av någon som saknar sådan behörighet och beslut i fråga om åtalsanmälan.

Utredningen lämnar även vissa förslag när det gäller beslut som inte innebär att Domaransvarsnämnden avgör ett ärende slutligt. Förvaltningslagen saknar särskilda bestämmelser om överklagbarheten av s.k. förfarandebeslut (propositionen En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag, prop. 2016/17:180 s. 255–256). Av 41 § förvaltningslagen följer att ett beslut får överklagas om beslutet kan antas påverka någon situation på ett inte obetydligt sätt. Denna reglering bedöms lämplig även i fråga om Domaransvarsnämndens beslut varför någon särreglering av frågan inte behövs.

Av förvaltningslagen följer vidare att ett beslut får överklagas av den som det angår, om beslutet har gått honom eller henne emot (42 § förvaltningslagen). Detsamma gäller i domstolsprocessen (jfr 33 § andra stycket förvaltningsprocesslagen och 36 § ärendelagen). Utredningen anser att endast den berörda domaren och JO bör ha rätt att överklaga Domaransvarsnämndens beslut om skiljande från anställning, avstängning eller läkarundersökning. Enligt utredningen följer detta av partsställningen i Domaransvarsnämnden och utredningen anser därför att det inte behövs några särskilda bestämmelser om vem som ska få överklaga nämndens beslut.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att utgångspunkten bör vara att endast parterna i Domaransvarsnämnden ska ha rätt att överklaga nämndens beslut. Till skillnad från utredningen men i likhet med *Kammarrätten i Sundsvall* anser regeringen att det bör införas en reglering om vilka som har rätt att överklaga. Av regleringen bör det framgå att beslut i fråga om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning ska få överklagas endast av den domare som ärendet gäller samt av JO. När det gäller beslut i ärenden om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner bör det anges att nämndens beslut endast ska få överklagas av den domare som ärendet gäller och av Domstolsstyrelsen (se avsnitt 8 i fråga om avgångsskyldighet på grund av ålder).

I ärenden om disciplinansvar är det givet att den domare som berörs ska ha rätt att överklaga Domaransvarsnämndens beslut, liksom att JO ska ha den rätten i ärenden som JO har initierat i nämnden. Frågan är dock vad som ska gälla i de fall ärendet har initierats genom anmälan av anställningsmyndigheten. Den statliga arbetsgivaren företräds i allmänhet av Arbetsgivarverket, som också företräder sina medlemmar i arbetstvister (1 § förordningen [2007:829] med instruktion för Arbetsgivarverket och 9 § förordningen [1976:1021] om statliga kollektivavtal, m.m.). Arbetsgivarverket har i dag ingen behörighet att företräda staten i domstolsförfaranden utanför arbetsrättsliga tvister. Sådan rätt tillkommer i vissa frågor Kammarkollegiet. Även JO och JK kan i viss utsträckning väcka talan för att få ändring av ett beslut av Statens ansvarsnämnd i fråga om disciplinansvar (se 25 § JO-instruktionen och 7 § lagen om Justitiekanslerns tillsyn). Den domstol där den berörda domaren är anställd saknar däremot talerätt. Detta hänger samman med att Statens ansvarsnämnd är

ett arbetsgivarorgan och att arbetsgivare inte har något rättsligt intresse av att väcka talan mot ett beslut som arbetsgivaren själv har fattat.

Vad gäller rätten att överklaga Domaransvarsnämndens beslut i fråga om disciplinansvar menar regeringen att starka skäl talar för att sådan rätt endast ska tillfalla den berörda domaren och JO. Som framgår av avsnitt 7.4.1 ska visserligen även anställningsmyndigheten ha en rätt att initiera en prövning av disciplinansvar i Domaransvarsnämnden. Bakgrunden till den ordningen är bl.a. behovet för arbetsgivaren att ha verktyg för att kunna komma till rätta med problem på arbetsplatsen, såsom lyfts fram av flera remissinstanser. Detta behov får dock anses tillgodosett genom möjligheten att initiera en prövning i nämnden. Mot denna bakgrund anser regeringen att endast den berörda domaren och JO bör kunna överklaga ett beslut om disciplinpåföljder.

Överklagande av hovrättens beslut

Utredningen anser, till skillnad från kommittén, att det vid överklagande av Svea hovrätts beslut i ärenden om skiljande från anställning och avstängning inte bör gälla något krav på prövningstillstånd i Högsta domstolen. Som skäl för detta hänvisar utredningen bl.a. till frågornas vikt. Utredningen jämför även med den ordning som gäller i vissa ärenden som rör advokater och som innebär att en advokat har möjlighet att överklaga exempelvis ett beslut från Sveriges advokatsamfund om uteslutning ur samfundet direkt till Högsta domstolen utan krav på prövningstillstånd. Enligt utredningen skulle det framstå som inkonsekvent om advokater har större möjlighet till prövning i Högsta domstolen än ordinarie domare.

Högsta domstolen anser att det bör krävas prövningstillstånd vid överklagande av samtliga beslut. Domstolen framhåller att ärendena då redan har prövats av två instanser med en högt kvalificerad sammansättning och att en ordning utan krav på prövningstillstånd riskerar att leda till utdragna processer även i fall som saknar principiellt intresse.

I likhet med Högsta domstolen anser regeringen att det bör krävas prövningstillstånd vid överklagande av samtliga beslut. Som Högsta domstolen framhåller kommer ärendena att ha prövats i två instanser, vilket är en skillnad i förhållande till vad som gäller för advokater i exempelvis ärenden om uteslutning där Högsta domstolen är första och enda domstolsinstans.

7.6.1 Handläggningen i domstol

Regeringens förslag

Vid handläggningen i domstol ska lagen om domstolsärenden tillämpas, om inte något annat föreskrivs i lagen om domstolar och domare. Det som anges i lagen om domstolsärenden om hur ärenden inleds i tingsrätt ska tillämpas i hovrätten.

I ärenden om skiljande från anställning, avstängning, läkarundersökning och disciplinansvar ska riksdagens ombudsman vara domarens motpart. I ärenden om avgångsskyldighet på grund av ålder och inne-

hållande av lön och andra anställningsförmåner ska Domstolsstyrelsen vara domarens motpart.

Vid omröstning ska rättegångsbalkens föreskrifter om omröstning i brottmål tillämpas. Detta ska dock inte gälla vid prövning av beslut om ersättning av allmänna medel för inställelse inför Domaransvarsnämnden.

I fråga om rättegångskostnader ska rättegångsbalkens föreskrifter om rättegångskostnader i tvistemål tillämpas. Domstolen ska dock, under vissa förutsättningar, kunna besluta att en ordinarie domare inte ska vara skyldig att ersätta motpartens kostnader.

Det ska införas en bestämmelse om sekretess vid domstolsprövningen som motsvarar den sekretess som gäller för frågorna i dag.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår även en reglering om rättens sammansättning. Utredningen anser att den föreslagna regleringen om rättegångskostnader inte ska gälla i ärenden om läkarundersökning.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanserna uttalar sig inte särskilt om förslagen.

Några remissinstanser motsätter sig förslaget om rättegångskostnader. *Arbetsdomstolen* och *Saco* menar att förslaget skulle leda till en sämre rättslig ställning för domare eftersom domaren kommer vara hänvisad att föra sin egen talan och därmed processa på egen bekostnad. *Förvaltningsrätten i Falun* och *Förvaltningsrätten i Malmö* anser att den enskilde domaren inte ska behöva bära vare sig sina egna eller motpartens rättegångskostnader. *Förvaltningsrätten i Falun* menar att det i stället skulle kunna införas en möjlighet för Domaransvarsnämnden att, om det finns synnerliga skäl, besluta att domaren ska bära hela eller delar av rättegångskostnaderna. Liknande synpunkter framförs av *Kammarrätten i Stockholm* som också framhåller att det utifrån ett konstitutionellt perspektiv får anses motiverat med en särreglering för ordinarie domare. *Kammarrätten i Sundsvall* anser tvärtom att det saknas skäl för avsteg från vad som normalt gäller i ärenden med offentliga motparter och menar att det annars kan framstå som att ordinarie domare är mer ekonomiskt skyddsvärda än vad enskilda i allmänhet är i en domstolsprocess mot en förvaltningsmyndighet. Med hänsyn till frågornas principiella karaktär och att rätten till ersättning inte bör bero på antaganden av om JO kommer ställa ombud för sig eller inte anser JO, i likhet med *Östersunds tingsrätt*, att det bör finnas en möjlighet att få ersättning för rättegångskostnader även i ärenden om läkarundersökning.

Högsta förvaltningsdomstolen påpekar att den föreslagna regleringen om rättegångskostnader inte synes omfatta justitieråden och efterfrågar en analys av den frågan.

Kammarrätten i Sundsvall och *Lunds universitet* påtalar att det enligt 11 § lagen (1996:242) om domstolsärenden följer att det är den beslutande förvaltningsmyndigheten som intar partsställning i domstolsförfarandet

och de ifrågasätter därför utredningens bedömning att det inte behövs någon särskild reglering om detta.

Skälen för regeringens förslag

Lagen om domstolsärenden ska som utgångspunkt tillämpas vid domstolsprövningen

Med hänsyn till Domaransvarsnämndens roll och att förfarandet ska vara indispositivt instämmer regeringen i både kommitténs och utredningens bedömning att det processuella regelverk som lämpar sig bäst för prövningen i domstol är lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen). I vissa avseenden behöver dock regelverket anpassas.

Med hänsyn till att domstolsprocessen ska inledas i hovrätten, bör det även införas en bestämmelse om att vad som sägs i ärendelagen om hur ärenden inleds i tingsrätt ska tillämpas i hovrätten. Av ärendelagen följer att hovrättens beslut kan överklagas till Högsta domstolen och att det där finns ett krav på prövningstillstånd.

Som utredningen konstaterar bör motpart till klaganden vara den som varit motpart i lägre instans (se ovan angående vem som får överklaga Domaransvarsnämndens beslut). I ärenden om disciplinansvar bör dock JO vara domarens motpart, även om anställningsmyndigheten fört talan i Domaransvarsnämnden och beslutet överklagats av domaren. Enligt ärendelagen är utgångspunkten att den beslutande förvaltningsmyndigheten är den enskildes motpart vid överklagande (11 §). Utredningen anser att det med hänsyn till Domaransvarsnämndens oberoende ställning och partsställningen vid nämnden får anses överflödigt att reglera att Domaransvarsnämnden inte är domarens motpart i domstolen. I likhet med *Kammarrätten i Sundsvall* anser regeringen att det finns skäl att förtydliga att Domaransvarsnämnden inte är domarens motpart i domstolen. Av lagen bör därför framgå att 11 § ärendelagen inte är tillämplig och att JO är domarens motpart i ärenden om skiljande från anställning, avstängning, läkarundersökning och disciplinansvar samt att Domstolsstyrelsen är domarens motpart i ärenden om avgångsskyldighet på grund av ålder och innehållande av lön eller andra anställningsförmåner.

Utredningen föreslår även att det i lagen om domstolar och domare ska införas en reglering om att endast ordinarie domare får delta i prövningen i de frågor som omfattas av 11 kap. 9 § regeringsformen. Det följer dock redan av regeringens tidigare ställningstaganden och förslag till ändring i regeringsformen att endast ordinarie domare ska ingå i rätten vid en prövning av frågor om skiljande från anställningen, avstängning, skyldighet att genomgå läkarundersökning och meddelande av disciplinpåföljd. Det behövs därför inte någon ytterligare reglering om detta i lag.

Vidare föreslår utredningen, liksom kommittén, att det särskilt ska regleras att rättegångsbalkens regler om omröstning i brottmål ska gälla förutom i fråga om ersättning för inställesekostnader. Regeringen gör ingen annan bedömning.

Fördelningen av rättegångskostnader

Utredningen anser att en ordinarie domare bör kunna få sina rättegångskostnader ersatta av staten om han eller hon vinner ärendet. För att uppnå

detta föreslår utredningen att bestämmelserna om rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken som utgångspunkt ska tillämpas i ärenden om skiljande från anställning och avstängning. För att en domare av ekonomiska skäl inte ska avstå från att överklaga ett beslut föreslår utredningen att det, i likhet med vad som gäller i dag enligt arbetstvistlagen, ska finnas en möjlighet för domstolen att besluta att domaren inte behöver ersätta motpartens rättegångskostnader, även om han eller hon förlorar målet. Förutsättningarna för det föreslås vara att domaren hade fog för att överklaga eller motsätta sig ändring av det överklagade beslutet, eller att det annars finns särskilda skäl. När det gäller ärenden om läkarundersökning anser dock utredningen att det är rimligt att ersättning för rättegångskostnader inte kan utgå, dels med hänsyn till ärendenas enklare karaktär, dels eftersom det är tveksamt om JO någonsin kommer ställa ombud för sig i sådana tvister.

I likhet med utredningen och flertalet remissinstanser som uttalar sig om förslagen instämmer regeringen i att det är angeläget att säkerställa att den nya prövningsordningen inte försvagar domarens möjligheter att ta tillvara sin rätt. Som utredningen anför bör regelverket utformas så att ekonomiska hänsyn inte riskerar att avhålla domare från att överklaga ett beslut. En annan ordning skulle – så som *Kammarrätten i Stockholm* framhåller – motverka det grundläggande syftet att stärka domarnas oberoende.

Några remissinstanser anser att det finns anledning att gå längre än vad utredningen föreslår så att en ordinarie domare aldrig ska behöva riskera att stå motpartens rättegångskostnader. Regeringen anser dock att utredningens förslag innebär en rimlig avvägning. När det däremot gäller ärenden om läkarundersökning gör regeringen en annan bedömning. Som *JO* påpekar är det enligt nuvarande ordning enligt arbetstvistlagen möjligt för en ordinarie domare att få sina rättegångskostnader ersätta även i den typen av ärenden. I likhet med *JO* och *Östersunds tingsrätt* anser regeringen att en sådan möjlighet bör finnas även fortsättningsvis. Till skillnad från vad utredningen föreslår bör därför regleringen om rättegångskostnader gälla för samtliga ärendetyper. I likhet med *Högsta förvaltningsdomstolen* anser regeringen att bestämmelsen även bör omfatta justitieråden.

En följd av att arbetstagarorganisationen inte föreslås ha en egen talerätt i domstolsprövningen är att domaren i flera fall än i dag får driva sin talan själv, med eller utan ombud. Några remissinstanser, såsom *Arbetsdomstolen*, påpekar att detta kan få konsekvenser i fråga om domarens risk att få svara för rättegångskostnader. Enligt nuvarande ordning drabbas domaren inte av något kostnadsansvar i de processer som drivs av arbetstagarorganisationen. Regeringen instämmer i att det kan bli en skillnad i detta avseende. Möjligheten för domstolen att befria domaren från skyldigheten att betala motpartens kostnader dämpar dock den eventuella försämringen av domarens rättsställning som kan följa av att arbetstagarorganisationen inte har talerätt i processen. Sammantaget instämmer regeringen i utredningens förslag.

Sekretess i domstol

Enligt 36 kap. 4 § OSL gäller sekretess hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att

den enskilde eller någon närstående till denne lider avsevärd skada eller betydande men om uppgiften röjs. Sekretessen kan gälla i vissa angivna måltyper, bl.a. mål om kollektivavtal, mål om tillämpningen av LAS och om tillämpningen av 4–11 §§ LFA. Det innebär att mål som behandlar frågor om avskedande enligt LAS och om anställningens upphörande, avstängning och läkarundersökning enligt LFA omfattas av bestämmelsens tillämpningsområde. Detsamma gäller frågor om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under avstängning eftersom arbetsgivarens möjlighet till att hålla inne sådana anställningsförmåner regleras i kollektivavtal (22 c § LOA). Mot bakgrund av att dessa frågor föreslås regleras i lagen om domstolar och domare bör bestämmelsen i 36 kap. 4 § OSL kompletteras med en hänvisning till den lagen.

7.6.2 Verkställighet av och underrättelse om beslut

Regeringens förslag

Ett beslut om skiljande från anställning och disciplinpåföljd gäller inte förrän beslutet har fått laga kraft. Ett beslut om avstängning gäller omedelbart. Ett beslut om läkarundersökning får inte läggas till grund för en avstängning förrän beslutet har fått laga kraft. Ett beslut om att arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en ordinarie domares avstängning gäller när beslutet har fått laga kraft, om inte något annat beslutas.

Domstolsstyrelsen ska underrättas om ett beslut om skiljande från anställning, avstängning eller läkarundersökning. Om ärendet gäller ordinarie domare i Arbetsdomstolen eller Försvarsunderrättelsesdomstolen ska motsvarande underrättelse ske till respektive domstol.

Den lokala arbetstagarorganisationen ska underrättas när en fackligt organiserad domare stängs av från arbetet.

Riksdagens ombudsmän ska underrättas om beslut i ärenden om åtalsanmälan och disciplinansvar som anmälts till Domaransvarsnämnden av anställningsmyndigheten.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår även att beslut om skiljande från anställning ska kunna förordnas att gälla vid en senare tidpunkt. Utredningens förslag innehåller ingen särskild reglering för underrättelse till Arbetsdomstolen eller Försvarsunderrättelsesdomstolen.

Remissinstanserna

Merparten av remissinstanserna som uttalar sig särskilt tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Statens ansvarsnämnd* ifrågasätter förslaget att ett beslut om skiljande från anställning på grund av olämplighet eller avstängning ska kunna förordnas att gälla först vid en senare tidpunkt än när det fått laga kraft.

Skälen för regeringens förslag

Verkställighet av beslut

Enligt nuvarande ordning kan ett beslut om avskedande avbryta anställningen med omedelbar verkan (4 § LAS). Som huvudregel gäller också ett beslut om avstängning omedelbart (16 § andra stycket LFA). Beslutet kan inhiberas (18 § andra stycket LFA). Ett beslut om skiljande från anställning på grund av ålder eller sjukdom samt ett beslut om läkarundersökning får däremot verkställas först sedan beslutet prövats slutligt eller rätten till talan har förlorats (16 § LFA).

Utredningen föreslår i huvudsak samma regler som enligt nuvarande ordning förutom i ett avseende. Det föreslås att ett beslut om skiljande från anställning på grund av olämplighet ska kunna verkställas först när det fått laga kraft. Skälet för detta är att säkerställa ordinarie domares oberoende; de ska inte kunna skiljas från anställningen förrän frågan prövats slutligt. Regeringen gör inte någon annan bedömning.

Utredningen anser att det i undantagsfall kan finnas behov av att förordna att ett beslut om skiljande från anställning ska gälla först vid en senare tidpunkt än den dag som beslutet får laga kraft. Som skäl för en sådan ordning anför utredningen att det kan förekomma att en ordinarie domare, som inte är avstängd, sitter i en utdragen huvudförhandling som närmar sig slutet. I sådana situationer anser utredningen att det bör finnas ett visst begränsat utrymme att, i främst parternas intresse men också av allmänna effektivitets- och kostnadshänsyn, ge domaren möjlighet att fullgöra sina pågående arbetsuppgifter. Några remissinstanser, såsom *Kammarrätten i Sundsvall* och *Statens ansvarsnämnd*, ifrågasätter förslaget med hänvisning till att det får anses tveksamt att en olämplig domare ska kunna arbeta vidare av verksamhetsskäl och att detta skulle kunna urholka det allmänna förtroendet för domstolarna. Regeringen instämmer i remissinstansernas invändningar i denna del. Någon rätt att senarelägga verkställigheten av ett beslut om skiljande från anställning bör därmed inte införas.

I fråga om verkställighet av beslut om disciplinpåföljder gäller i dag att ett beslut om löneavdrag inte får verkställas förrän beslutet har prövats slutligt eller rätten till talan har förlorats (35 § LOA). Regeringen ser inte skäl för någon annan ordning.

Underrättelseskyldighet

Utredningen föreslår att Domstolsstyrelsen ska underrättas om Domaransvarsnämndens beslut i sak. Skälet för denna ordning är att arbetsgivaren behöver underrättas om beslut som fattas av Domaransvarsnämnden och som rör domarens anställningsförhållande. Av främst praktiska skäl föreslår utredningen att underrättelseskyldigheten ska ske till Domstolsstyrelsen, som i sin tur får underrätta den aktuella domarens anställningsmyndighet. Regeringen ser inget skäl för en annan ordning. När det gäller beslut som avser en ordinarie domare vid Arbetsdomstolen eller Försvarsunderrättelsedomstolen bör däremot den domstol där domaren är anställd underrättas om beslutet.

Av 12 § andra stycket LFA följer att den lokala arbetstagarorganisationen ska underrättas när en fackligt organiserad domare stängs av från arbetet. Utredningen bedömer att även om frågorna inte prövas i arbets-

rättslig ordning bör denna underrättelseskyldighet gälla även för Domarsvars-nämndens beslut eftersom såväl den berörda domaren som en berörd arbetstagarorganisation kan ha intresse av informationen. Regeringen gör ingen annan bedömning. En reglering motsvarande den i LFA bör därför införas i lagen om domstolar och domare.

Med anledning av att JO föreslås vara part i ärenden om skiljande från anställning på grund av olämplighet, entledigande på grund av sjukdom, avstängning och läkarundersökning behövs inte någon särskild underrättelseskyldighet till JO om sådana beslut, vilket kommittén varit inne på. JO ska dock underrättas om beslut i fråga om åtalsanmälan och disciplinansvar.

8 Avgångsskyldighet på grund av ålder

8.1 Tidigare ställningstaganden

I propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende görs vissa ställningstaganden i fråga om ordinarie domares avgångsskyldighet på grund av ålder och prövningen av om ordinarie domare ska skiljas från sin anställning som är av betydelse för förslagen i denna lagrådsremiss (prop. 2024/25:165 s. 84–90 och 104–109). Ställningstagandena sammanfattas på följande sätt i propositionen.

- Det införs en ny bestämmelsen i regeringsformens som anger att ordinarie domare får skiljas från anställningen om han eller hon har uppnått en i lag föreskriven ålder för avgångsskyldighet.
- Det införs en ny bestämmelse om att en föreskrift som innebär att åldern för avgångsskyldighet sänks inte får avse pågående anställningar.
- Det görs en utvidgning av tillämpningsområdet för den bestämmelse i regeringsformen som ger ordinarie domare en rätt till domstolsprövning om domaren har skilts från anställningen genom beslut av en annan myndighet än en domstol. Bestämmelsen ska nu gälla i alla de fall skiljandet har skett på annat sätt än genom ett avgörande av en domstol, dvs. även om skiljandet har skett på annat sätt än genom beslut.
- Bestämmelsen i regeringsformen om domstolens sammansättning vid en prövning av en fråga om en ordinarie domares skiljande eller avstängning från anställningen, skyldighet att genomgå läkarundersökning eller meddelande av disciplinpåföljd ändras så att det framgår att när en domstol prövar sådana frågor ska endast ordinarie domare ingå i domstolen.
- Vidare införs en ny bestämmelse i regeringsformen som stadgar att om en prövning sker på annat sätt än av domstol, ska det beslutande organet bestå av en majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare.

8.2 Ordinarie domares avgångsskyldighet

Regeringens förslag

En ordinarie domare ska vara skyldig att avgå från anställningen vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år.

Om en ordinarie domare motsätter sig anställningens upphörande på grund av ålder ska Domaransvarsnämnden, på Domstolsstyrelsens begäran, pröva om förutsättningarna för anställningens upphörande är uppfyllda. Domaransvarsnämndens beslut ska kunna överklagas till Svea hovrätt.

Om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl får Domstolsstyrelsen på ansökan av en ordinarie domare besluta att avgångsskyldigheten ska infalla vid en senare tidpunkt, dock senast vid utgången av den månad då han eller hon fyller 70 år. Domstolsstyrelsens beslut ska inte få överklagas.

En ansökan om högre avgångsålder ska lämnas in till Domstolsstyrelsen senast fyra månader innan avgångsskyldigheten infaller.

Regleringen ska tas in i den nya lagen om domstolar och domare.

Kommitténs förslag

Kommitténs förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens. Enligt kommitténs förslag ska regleringen tas in i lagen om fullmaktsanställning.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer delvis överens med regeringens. När det gäller andra ordinarie domare än justitieråd föreslår utredningen att det ska regleras att anställningen upphör vid 69 års ålder. Utredningen föreslår inte att det ska finnas någon rätt till domstolsprövning då anställningen upphör på grund av ålder. Utredningen föreslår även att anställningsmyndigheten ska få ansöka om en högre avgångsålder för en ordinarie domare.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser tillstyrker förslagen eller uttalar sig inte särskilt. *Stockholms tingsrätt*, *Stockholms universitet* och *Förvaltningsrätten i Luleå* anser att det bör övervägas att i stället för att i lag fastslå en viss avgångsålder, knyta regleringen till riktåldern för pension enligt socialförsäkringsbalken.

Några remissinstanser, bl.a. *Högsta förvaltningsdomstolen* och *Kammarrätten i Göteborg*, är tveksamma till om utredningens bedömning att det inte krävs någon rätt till domstolsprövning av frågor om anställningens upphörande på grund av ålder är förenlig med kraven i regeringsformen. De är därför tveksamma till utredningens förslag att anställningen för andra domare än justitieråd ska upphöra vid en viss tidpunkt. Kammarrätten efterfrågar, i likhet med *Riksdagens ombudsman (JO)*, en mer ingående analys. *Akavia* och *Saco-S Domstol* och *Centrum för rättvisa* framhåller vikten av att ordinarie domare har en rätt till domstolsprövning även vid skiljande från anställningen på grund av ålder.

När det gäller möjligheten att besluta att avgångsskyldigheten ska infalla vid en senare tidpunkt än 69 år anser *Akavia* och *Saco-S Domstol och Kamrarrätten i Stockholm* att begränsningen till ett år framstår som alltför snäv.

Försvarsunderrättsedomstolen motsätter sig inte att Domstolsstyrelsen får i uppgift att besluta om högre avgångsålder även när det gäller ordföranden i Försvarsunderrättsedomstolen. Domstolen konstaterar att det, ur ett oberoendeperspektiv, synes vara det mest ändamålsenliga och att det är svårt att se några andra rimliga alternativ.

Skälen för regeringens förslag

En lagreglering om avgångsålder för ordinarie domare

Som framgår av avsnitt 7.2.1 innebär principen om domares oavsättlighet, vilken kommer till uttryck i 11 kap. 7 § regeringsformen, att en ordinarie domare kan skiljas från sin anställning endast under vissa omständigheter. En av de angivna grunderna för detta är att domaren har uppnått en viss ålder, det som i nuvarande lydelse av bestämmelsen beskrivs som att han eller hon uppnått gällande pensionsålder. I propositionen *Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* föreslås att 11 kap. 7 § regeringsformen ska ändras så att det i stället ska gälla en skyldighet för en ordinarie domare att lämna sin anställning när han eller hon har uppnått en viss ålder, dvs. en avgångsskyldighet (prop. 2024/25:165 s. 84–90). För andra ordinarie domare än justitieråd innebär regleringen att anställningen avslutas formlöst när den aktuella åldern uppnås. För justitierådets del innebär dock regleringen i 11 kap. 8 § regeringsformen att om ett justitieråd inte samtycker till ett skiljande från anställningen ska frågan prövas i den av de högsta domstolarna där justitierådet inte har sin anställning. Enligt förslaget ska avgångsåldern framgå direkt av lag. Frågan nu är att ta ställning till hur den närmare lagregleringen bör utformas.

Den nuvarande regleringen om avgångsskyldighet på grund av ålder finns i LFA. Regleringen, som gäller såväl ordinarie domare som andra arbetstagare anställda med fullmakt, innebär en skyldighet att avgå vid den ålder som anges i författningar eller kollektivavtal (5 §). Den närmare regleringen om fullmaktsanställdas avgångsskyldighet har funnits i förordningar och kollektivavtal. När det gäller domstolsprövningen sker den i dag i arbetsrättslig ordning enligt arbetstvistslagen, vilket innebär att en domare som vill få en fråga om skiljande på grund av ålder prövad i domstol måste väcka talan mot staten som arbetsgivare (17 §).

Kommittén föreslår att det ska införas en särskild reglering för ordinarie domare som anger att en domare är skyldig att avgå från anställningen vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år. Det är den ålder som i dag gäller generellt på arbetsmarknaden. Utredningen, som har haft i uppdrag att överväga hur lagregleringen bör utformas när det gäller domstolsprövning av frågor om anställningens upphörande på grund av ålder, menar att en sådan domstolsprövning skulle sakna praktisk betydelse. Utredningen lämnar därför ett alternativt förslag som innebär att det, i stället för en avgångsskyldighet, ska regleras att anställningen för andra ordinarie domare än justitieråd upphör vid 69 års ålder. Därmed skulle det, enligt utredningen, inte vara fråga om ett skiljande från

anställningen och det skulle då inte föreligga någon rätt till domstolsprövning enligt 11 kap. 9 § regeringsformen. För det fall det bör finnas en rätt till domstolsprövning anser utredningen att Domaransvarsnämnden, på begäran av Domstolsstyrelsen, bör pröva om förutsättningarna för anställningens upphörande är uppfyllda.

Flera remissinstanser är tveksamma till utredningens resonemang i den här delen. Som bl.a. *Kammarrätten i Göteborg*, *Högsta förvaltningsdomstolen* och *JO* påpekar innebär regeringens tidigare ställningstagande att det för samtliga ordinarie domare ska gälla en avgångsskyldighet och att rätten till domstolsprövning vid skiljande från anställning ska gälla oavsett om skiljandet skett genom beslut av en annan myndighet än domstol eller på annat sätt, t.ex. formlöst, som en direkt följd av bestämmelser i lag (prop. 2024/25:165 s. 104–109). Det är således inte aktuellt att införa den alternativa reglering som utredningen föreslår. Som kommittén föreslår bör lagregleringen utformas så att det framgår att ordinarie domare är skyldiga att avgå vid en viss ålder. Det behöver även finnas en rätt till domstolsprövning. De flesta remissinstanserna uttalar sig inte särskilt angående förslaget att avgångsåldern ska vara 69 år. Några remissinstanser, bl.a. *Stockholms tingsrätt* och *Förvaltningsrätten i Luleå*, anser att det bör övervägas att i stället för att fastslå en viss avgångsålder, knyta regleringen till riktåldern för pension enligt socialförsäkringsbalken. På så sätt skulle avgångsåldern för ordinarie domare inte behöva ändras särskilt framöver, utan följa vad som gäller i övrigt.

Riktåldern enligt socialförsäkringsbalken justeras över tid och är ett riktmärke för när bl.a. allmän pension kan börja tas ut. Den riktålder som gäller från 2026 till och med 2031 är 67 år (se exempelvis förordningen [2019:780] om riktåldern för pension för år 2026). I betänkandet *Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen* (SOU 2025:70) föreslås att regleringen i LAS om rätten att kvarstå i anställningen ska kopplas till riktåldern för pension (s.k. las-ålder), i stället för att som i dag anges som en viss ålder. Enligt förslaget ska las-åldern definieras som riktåldern för pension med ett tillägg av två år. Betänkandet har remitterats.

Som såväl utredningen som vissa remissinstanser framhåller kan det framöver finnas skäl att överväga om avgångsåldern för domare bör anpassas till riktåldern för pension på motsvarande sätt som den s.k. las-åldern, för att tillförsäkra att ordinarie domare inte hamnar i ett sämre läge i fråga om pensions- och andra trygghetssystem. Beredningen av de nämnda förslagen bör dock inte föregripas och det finns därför inte förutsättningar att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga en annan utformning av regleringen än vad kommittén föreslår. Det kan också framhållas att denna utformning, som stadgar en avgångsskyldighet vid 69 år, överensstämmer med den ålder som förslagen i betänkandet nu svarar mot.

När det gäller prövningen av frågor om anställningens upphörande på grund av ålder innebär de föreslagna ändringarna i 11 kap. 9 § regeringsformen att endast ordinarie domare ska ingå i rätten när en domstol prövar sådana frågor. För det fall frågorna inte prövas av domstol som första instans ska det beslutande organet bestå av en majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare. I enlighet med ställningstagandet i avsnitt 7 när det gäller frågor om skiljande på grund av olämplighet eller

varaktigt förlust av arbetsförmågan anser regeringen att prövningen inte längre bör ske i arbetsrättslig ordning utan i Domaransvarsnämnden, som föreslås vara sammansatt av en majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare. Att en ordinarie domare skulle motsätta sig avgångsskyldighet med hänsyn till att han eller hon inte har uppnått den i lag angivna avgångsåldern kan visserligen förmodas bli ytterst ovanligt, men om så sker bör förutsättningarna för om avgångsskyldigheten är uppfyllda kunna prövas i Domaransvarsnämnden på begäran av Domstolsstyrelsen. På samma sätt som vid övriga beslut om att skilja en ordinarie domare från anställning bör nämndens beslut kunna överklagas till Svea hovrätt. Det bör endast vara domaren i fråga och Domstolsstyrelsen som har rätt att överklaga ett sådant beslut.

När det gäller handläggningen i Domaransvarsnämnden bör de regler som föreslås i avsnitt 7.4 tillämpas även vid prövningen av frågor om ordinarie domares avgångsskyldighet. Till skillnad från utredningen anser regeringen att alla beslut som rör skiljande av ordinarie domare från anställning bör gälla först när de fått laga kraft. Detta innebär att om en domare motsätter sig avgångsskyldighet på grund av ålder ska avgångsskyldigheten inte inträda förrän Domaransvarsnämndens beslut, om att förutsättningarna för detta är uppfyllda, har fått laga kraft. Som utredningen föreslår bör regleringen tas in i den nya lagen om domstolar och domare.

Det bör finnas en möjlighet att ansöka om en högre avgångsålder

Enligt nuvarande reglering i de allmänna domstolarnas och allmänna förvaltningsdomstolarnas instruktioner finns det en möjlighet för en ordinarie domare som vill vara kvar i anställningen efter att han eller hon uppnått åldern för avgångsskyldighet att ansöka om det hos Domstolsverket (se exempelvis 57 a § förordningen med tingsrättsinstruktion). Om Domstolsverket anser att en begäran inte bör beviljas ska ärendet överlämnas till regeringen.

Den föreslagna regleringen om avgångsskyldighet utgör inte något hinder mot att det på lagnivå görs möjligt för domare att under en viss tid vara kvar i anställningen till en högre ålder. EU-domstolen har i sin praxis uttalat att en förutsättning för en sådan ordning är att villkoren och formerna för prövningen av rätten att kvarstå i anställningen utformas så att principen om domares oavhängighet inte åsidosätts. (Se Kommissionen mot Polen, C-619/18, EU:C:2019:531 och Kommissionen mot Polen, C 192/18, EU:C:2019:924, för en redovisning av rättsfallen hänvisas till SOU 2023:12 s. 460–462).

I likhet med kommittén anser regeringen att det även fortsatt bör finnas en möjlighet för ordinarie domare att vara kvar i anställningen under en begränsad tid även efter 69 år. Under den perioden bör anställningsskyddet gälla fullt ut.

Mot bakgrund av EU-domstolens praxis bör formerna och förutsättningarna för att besluta om en högre avgångsålder regleras i lag och det bör säkerställas att det organ som prövar frågorna är oberoende i förhållande till regeringen. I enlighet med kommitténs förslag bör det vara Domstolsstyrelsen som prövar frågor om en högre avgångsålder. På så sätt säkerställs det att prövningen sker av ett oberoende organ i vars uppdrag

det ingår att värna domstolarnas och domarnas oberoende. Frågorna bör således inte längre kunna bli föremål för prövning av regeringen.

En förutsättning för ett beslut om en högre avgångsålder bör vara att det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl för det. En sådan avgränsning innebär att det i det enskilda fallet inte ska göras någon värdering av domarens personliga egenskaper eller hur han eller hon utfört sitt rättskipande uppdrag. Som exempel på situationer då det kan finnas skäl att besluta om en högre avgångsålder kan nämnas att en domare sitter i huvudförhandling som drar ut på tiden och behöver vara kvar en viss tid för att slutföra handläggningen. Ett annat exempel är att en domstolschef kan behöva vara kvar i sin anställning under en kortare tid i avvaktan på att en efterträdare ska tillträda.

Några remissinstanser ifrågasätter förslaget att den högsta möjliga avgångsåldern ska vara 70 år. *Akavia* och *Saco-S Domstol* anser att det inte bör införas någon övre åldersgräns utan att frågan bör kunna omprövas löpande ett år i taget. Även *Kammarrätten i Stockholm* anser att den föreslagna tidsgränsen är alltför kort, särskilt med hänsyn till den rådande domarbristen i vissa delar av landet.

Mot bakgrund av att ett beslut om en högre avgångsålder föreslås förutsätta att det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl instämmer regeringen i kommitténs bedömning att det inte finns anledning att bestämma tidsgränsen till längre tid än ett år. I likhet med vad som gäller enligt nuvarande ordning för kvarstående i anställning (se exempelvis 57 a § förordningen med tingsrättsinstruktion) bör endast den enskilde domaren kunna ansöka om en högre avgångsålder. En sådan ansökan bör ges in till Domstolsstyrelsen senast fyra månader innan avgångsskyldigheten infaller.

När det gäller möjligheten att överklaga Domstolsstyrelsens beslut i en fråga om högre avgångsålder framhåller utredningen att rätten att vara kvar i anställningen syftar till att tillgodose verksamhetsmässiga behov och inte domarens intresse av att ha kvar sin anställning. Även om domaren i och för sig kan ha ett eget intresse av en högre avgångsålder anser utredningen därför att han eller hon inte bör få överklaga Domstolsstyrelsens beslut i frågan. Ingen remissinstans invänder mot utredningens bedömning. Regeringen gör ingen annan bedömning.

En fråga som bl.a. *Försvarsunderrättsedomstolen* uppmärksammar är vad som bör gälla i fråga om möjligheterna att besluta om en högre avgångsålder för ordinarie domare i specialdomstolarna, dvs. Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättsedomstolen. Enligt nuvarande ordning omfattas de av regleringen om avgångsskyldighet på grund av ålder i LFA. Däremot finns det för ordinarie domare i dessa domstolar inte någon möjlighet – motsvarande den i instruktionerna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna – att ansöka om kvarstående i anställning.

I enlighet med kommitténs förslag bedömer regeringen att regleringen om avgångsskyldighet och möjligheten till högre avgångsålder bör omfatta samtliga ordinarie domare. Trots att specialdomstolarna inte föreslås ingå i Domstolsstyrelsens uppdrag (se avsnitt 5.2) anser regeringen, i likhet med Försvarsunderrättsedomstolen, att det ur ett oberoendeperspektiv framstår som det mest ändamålsenliga att Domstolsstyrelsen

prövar frågor om en högre avgångsålder också när det gäller ordinarie domare i Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen.

9 Justitiekanslerns tillsyn över domstolsväsendet

9.1 Bakgrund och tidigare ställningstaganden

Justitiekanslern (JK) är regeringens högste ombudsman och har bl.a. till uppgift att bevaka statens rätt och utöva tillsyn över den offentliga verksamheten. Bestämmelser om JK:s tillsynsuppgifter finns i lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn (tillsynslagen) och förordningen (1975:1345) med instruktion för Justitiekanslern (JK-instruktionen). Av tillsynslagen framgår bl.a. att JK:s tillsyn har till syfte att kontrollera att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. Tillsynen omfattar myndigheter och deras tjänstemän med vissa i tillsynslagen angivna undantag. Något undantag för domstolar och domare finns inte i dag och de omfattas således av JK:s tillsyn.

JK:s tillsyn bedrivs genom prövning av klagomål och anmälningar från enskilda och myndigheter, genom inspektioner eller genom att JK på eget initiativ tar upp frågor. JK bestämmer själv om en anmälan från en enskild ska föranleda några åtgärder och kan överlämna ett klagomål till en ordinarie tillsynsmyndighet eller – efter överenskommelse – till JO (15 § JK-instruktionen). Till sin hjälp har JK särskilda utredningsbefogenheter (9 och 10 §§ tillsynslagen). JK har även en särskild roll vad gäller tillsyn och åtal enligt tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

I propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende görs vissa ställningstaganden i frågor som rör tillsynen över domstolar och domare som är av betydelse för förslagen i denna lagrådsremiss (prop. 2024/25:165 s. 90–104). Ställningstagandena sammanfattas på följande sätt i propositionen.

- Det införs en ny bestämmelse i regeringsformen som anger att det endast är Riksdagens ombudsmän och Riksrevisionen som får utöva tillsyn över och granska domstolarnas rättskipande verksamhet.
- Förslaget innebär bl.a. att Justitiekanslern inte kommer att kunna utöva tillsyn över eller granska domstolarnas rättskipande verksamhet. Det som framkommer vid handläggningen av andra uppgifter som ligger på myndigheten, däribland den frivilliga skaderegleringen, kommer inte att kunna användas i tillsynsverksamheten och mynna ut i kritik mot en domstol vad gäller dess rättskipande verksamhet.
- Förslaget har ingen påverkan på Justitiekanslerns uppgift att vaka över att gränserna för tryck- och yttrandefriheten inte överskrids. Det bör inte heller göras några förändringar när det gäller Justitiekanslerns befogenheter att väcka åtal enligt TF och YGL.
- Bestämmelsen i regeringsformen som reglerar befogenheten att väcka talan för brott i utövningen av en anställning som ledamot av Högsta

domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen ändras så att Justitiekanslerns befogenhet begränsas till att enbart gälla brott mot bestämmelserna i TF och YGL. Vidare ändras bestämmelsen som reglerar befogenheten att väcka talan om att en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen ska skiljas eller stängas av från sin anställning eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning så att Justitiekanslern inte längre har den befogenheten.

9.2 Justitiekanslerns tillsynskrets enligt tillsynslagen ska begränsas

Regeringens förslag

Det införs en ny bestämmelse som undantar domstolar, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden från Justitiekanslerns tillsyn enligt tillsynslagen. Även ordinarie domare samt andra anställda och uppdragstagare vid domstolarna och dessa myndigheter undantas från Justitiekanslerns tillsyn.

Justitiekanslerns rätt att få tillgång till protokoll, handlingar och upplysningar enligt tillsynslagen ska inte gälla i förhållande till domstolar, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden eller i förhållande till anställda och uppdragstagare vid domstolarna och dessa myndigheter.

Kommitténs förslag

Kommitténs förslag stämmer överens med regeringens. Kommitténs förslag omfattar dock inte Domaransvarsnämnden.

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslagen, däribland *Civil Rights Defenders*, *Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter*, *JO* och *Sveriges Domareförbund*. *Göteborgs tingsrätt* delar kommitténs uppfattning att det finns starka skäl för att ta bort JK:s tillsynsuppgifter över domstolarna. *Förvaltningsrätten i Falun* anser att skyddet för bl.a. domstolarnas och domarnas oberoende stärks om de inte står under tillsyn av någon myndighet underställd regeringen. *Hovrätten för Västra Sverige* framhåller att förslaget att avskaffa JK:s tillsyn över domstolsväsendet är ett betydelsefullt uttryck för övergången till ett mer konstitutionellt förhållningssätt till domares ansvar. *JK*, som i grunden delar kommitténs uppfattning att det kan finnas skäl att överväga att avskaffa JK:s tillsyn över domstolarna och domarna, anför att tillsynsbefogenheterna har betydelse i myndighetens hela verksamhet och att de föreslagna begränsningarna kommer få negativa konsekvenser även för de uppgifter som JK ska ha kvar. JK anser också att det är oklart hur tillsynen av övriga myndigheter inom Sveriges Domstolar påverkas av förslagen. JK anser vidare att myndighetens särskilda uppgift att vaka över gränserna för tryck- och yttrandefriheten påverkas av förslaget och anser

att det under alla förhållanden inte bör komma i fråga att begränsa tillsynsbefogenheterna på det området. Liknande synpunkter framförs av *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*.

Med hänsyn till att Domstolsstyrelsen fortfarande ska vara en myndighet under regeringen, avstyrker *Samhällsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet* förslaget att ta bort JK:s tillsynsuppgifter och ingripandemöjligheter i fråga om Domstolsstyrelsen och dess anställda.

Södertörns tingsrätt anser att det bör tydliggöras om JK i framtiden kommer att ha möjlighet att utöva tillsyn över domstolarnas administrativa verksamhet. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* anser att det bör klargöras om JK ska ha möjlighet att utöva tillsyn över domarna och de andra domstolsanställda när de utövar sidouppdrag i andra myndigheter. *Hyres- och arrendenämnden i Stockholm* väcker frågan vad som ska gälla i fråga om tillsyn när ett hyresråd dömer i tingsrätt eller en domare i allmän domstol tjänstgör i en hyresnämnd.

Juridiska fakulteten vid Lunds universitet anser att den föreslagna begränsningen av JK:s tillgång till handlingar och protokoll kan riskera att tolkas som en begränsning i offentlighetsprincipen.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Samtliga remissinstanser som uttalar sig särskilt i fråga om JK:s tillsyn över Domaransvarsnämnden tillstyrker förslaget, däribland *Sveriges advokatsamfund* och *Akavia* och *Saco-S Domstol*. JK, som instämmer i utredningens bedömning att det kan finnas skäl för att JK inte ska ha tillsyn över Domaransvarsnämnden, framför att förslaget kan innebära begränsningar av myndighetens tillsynsbefogenheter i övrigt och gränsdragningsproblem i förhållande till myndighetens övriga uppgifter. JK framhåller att det inte heller i förhållande till Domaransvarsnämnden bör komma i fråga att begränsa JK:s tillsynsbefogenheter på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området.

Skälen för regeringens förslag

Tillsynen över domstolar och domare

Både JO och JK utövar en rättsligt inriktad extraordinär tillsyn över domstolarna som till stor del är överlappande. Genom Riksrevisionen bedrivs en effektivitetsrevision och en årlig revision. Därutöver är domstolarna föremål för andra former av extern tillsyn, t.ex. av Arbetsmiljöverket, Diskrimineringsombudsmannen, Riksarkivet och Integritets- skyddsmyndigheten.

Det har sedan en lång tid tillbaka förts en diskussion om hur tillsynen över domstolarna bör vara utformad. Det är framför allt JK:s roll som har ifrågasatts med hänsyn till att det är en statlig förvaltningsmyndighet som lyder under regeringen (12 kap. 1 § regeringsformen). Som kommittén anger finns det starka principiella skäl mot att myndigheter underställda regeringen utövar tillsyn och granskning av domstolarnas rättskipande

verksamhet. JK:s tillsyn och ingripandemöjligheter kan lätt uppfattas som en kontroll från regeringens sida av domstolarnas och enskilda domares rättskipning. Regeringen har därför ställt sig bakom kommitténs förslag att i regeringsformen ange att endast JO och Riksrevisionen ska få utöva tillsyn över och granska domstolarnas rättskipande verksamhet. Den föreslagna bestämmelsen syftar till att vara en långsiktig förstärkning av domstolarnas oberoende. Avgränsningen till rättskipande verksamhet innebär att den fysiska och sociala arbetsmiljön i samband med mål- och ärendehantering vid domstol som utgångspunkt inte omfattas. Utanför begreppet faller vidare hanteringen av administrativa ärenden i domstolarna, den personaladministrativa verksamheten och annan verksamhet av administrativ karaktär som inte innefattar mål- och ärendehandläggning. Detta medför att tillsyn som inte rör rättskipning och som bedrivs av exempelvis Diskrimineringsombudsmannen, Arbetsmiljöverket eller annan myndighet under regeringen, inte hindras av bestämmelsen (prop. 2024/25:165 s. 102).

Den föreslagna ändringen i regeringsformen innebär att JK, utöver vad som följer av uppgiften att vaka över att gränserna för tryck- och yttrandefriheten inte överskrids, fortsättningsvis inte kommer att kunna bedriva tillsyn över och granska domstolarnas rättskipande verksamhet.

Kommitténs överväganden tar dock inte enbart sikte på grundlagsregleringen om tillsyn och granskning av domstolarnas rättskipande verksamhet utan omfattar JK:s tillsynsuppgifter och möjligheter att ingripa i förhållande till domstolar och domare även i övrigt. Som kommittén konstaterar och som redogörs för i prop. 2024/25:165 visar erfarenheter från andra länder på de risker som finns med ett tillsyns- och ansvars-system som är kopplat till den verkställande makten. Disciplinära system för domare måste innehålla nödvändiga skyddsregler för att förhindra risken för att sådana system används för att utöva politisk kontroll över innehållet i domstolarnas avgöranden. Regler som är tillämpliga på domares ställning och tjänsteutövning ska göra det möjligt att utesluta inte bara all direkt påverkan i form av instruktioner utan även mer indirekt påverkan som kan inverka på domarnas beslutsfattande. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att dessa aspekter gör sig gällande i fråga om all tillsyn som bedrivs av JK i förhållande till domstolarna och domarna.

Utöver den föreslagna grundlagsbestämmelsen om tillsynen över domstolarnas rättskipande verksamhet föreslår kommittén att JK:s tillsynsuppgifter och ingripandemöjligheter i förhållande till domstolar och domare ska tas bort. Enligt kommitténs förslag ska det i tillsynslagen regleras att JK:s tillsyn inte ska kunna omfatta domstolar, ordinarie domare eller andra anställda eller uppdragstagare vid domstolarna.

Ingen remissinstans invänder mot förslaget i denna del. JK, som i och för sig instämmer i att det kan finnas skäl att överväga att avskaffa JK:s tillsyn över domstolar och domare, framhåller att de föreslagna förändringarna i JK:s tillsynsuppdrag ofrånkomligen innebär en rad konsekvenser för de uppgifter som myndigheten fortsatt kommer att ha. JK menar att förslaget kommer att begränsa myndighetens möjligheter att bedriva en tillsyn inriktad på systemfel även för andra aktörer inom rättsväsendet. Förslaget kan också försvåra utövandet av myndighetens övriga uppdrag som omfattar domstolarna, och som kommer lämnas oförändrade, såsom

den frivilliga skaderegleringen, tillsynen över rättshjälpsystemet, handläggningen av ersättningsanspråk enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder samt i ärenden på tryck- och yttrandefrihetsområdet.

Regeringen har förståelse för de synpunkter som JK för fram. Som JK anför är tillsynsfunktionen i dag i viss mån svår att skilja från myndighetens övriga verksamhet och tillsynsaspekter kan aktualiseras även inom ramen för myndighetens övriga uppgifter. Förslaget kan därför komma att få viss inverkan på JK:s verksamhet i stort och kräva vissa anpassningar. Som regeringen tidigare uttalat bör dock tillsyn över övriga led eller aktörer inom rättsväsendet kunna utövas utan några beaktansvärda effektivitetsförluster (prop. 2024/25:165 s. 96).

När det gäller konsekvenserna för de kvarvarande uppgifter som JK kommer att ha i förhållande till domstolarna och domarna, såsom uppdraget att på frivillig väg reglera vissa skadeståndsanspråk mot staten (förordningen [1995:1301] om handläggningen av skadeståndsanspråk mot staten) eller JK:s kontroll över rättshjälpsystemet, gör regeringen följande överväganden. Även om domstolarna och domarna undantas från JK:s allmänna tillsyn enligt tillsynslagen kommer JK fortsatt att kunna fullgöra dessa uppgifter, som är av annat slag än formell tillsyn. En konsekvens är dock att JK inte längre kommer kunna inleda ett tillsyns- ärende enligt tillsynslagen mot en domstol eller en domare med anledning av uppgifter som framkommer vid utförandet av de andra uppgifter som ligger på myndigheten. JK kommer inte heller kunna inleda ett sådant tillsynsärende med anledning av uppgifter som framkommer vid JK:s tillsyn av andra aktörer inom rättsväsendet.

I dessa situationer kommer JK i stället att få överväga om det är motiverat att lämna över upplysningar till JO som sedan, i sin roll som tillsynsorgan, får ta ställning till om det finns skäl att inleda tillsyn eller annan granskning. Även om detta kommer innebära vissa förändringar i JK:s arbetssätt bedömer regeringen att tillsynen också fortsatt bör kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt. JK:s uppgift att vaka över att gränserna för tryck- och yttrandefriheten inte överskrids kvarstår dock oförändrad och är inte beroende av hur tillsynskretsen i tillsynslagen bestäms (se nedan). Ändringen i tillsynslagen medför alltså inte något hinder för att JK, avseende domstolarna, gör uttalanden av tillsynskaraktär på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området.

Trots vissa svårigheter att helt överblicka de mer praktiska konsekvenserna av den förslagna ändringen av JK:s tillsynskrets i förhållande till JK:s övriga verksamhet delar regeringen kommitténs uppfattning att JK inte längre bör utöva tillsyn över domstolar och domare. Genom förslaget minskar regeringens möjligheter att utöva kontroll över domstolarna och det förstärker därmed domstolarnas och domarnas oberoende. Regeringen instämmer också i kommitténs bedömning att den tillsyn över domstolar och domare som utförs av JO och Riksrevisionen är tillräcklig. Till det kommer den tillsyn som alljämt kommer att bedrivas av andra myndigheter, t.ex. i fråga om arbetsmiljö, arkivhantering, personuppgiftsbehandling eller åtgärder för att förhindra diskriminering. Förslaget innebär att JK inte heller kommer att kunna utöva tillsyn över domstolarnas administrativa verksamhet, ett klagörande som *Södertörns tingsrätt* efterfrågar.

En följd av förslagen är också att upplysningsbestämmelsen i tillsynslagen, om att det i regeringsformen finns föreskrifter om JK:s befogenhet att väcka åtal mot justitieråd samt rätt att väcka talan om skiljande eller avstängning av justitieråd från anställningen eller skyldighet för justitieråd att genomgå läkarundersökning, bör tas bort.

Tillsynen över Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden

Kommittén anser att även Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och en eventuell framtida domaransvarsnämnd bör undantas från JK:s tillsyn. Kommittén framhåller att myndigheternas verksamhet är central för domstolsväsendets oberoende och att de ansvarar för uppgifter som kan ge utrymme för påverkan på domstolarna. Kommittén anser därför att det av principiella skäl kan ifrågasättas om JK bör kunna utöva tillsyn över dessa myndigheter. Kommittén redogör för att JK:s tillsynsverksamhet i dag i förhållande till Domstolsverket, Domarnämnden och Statens ansvarsnämnd är ytterst begränsad och att antalet tillsynsärenden är få. Mot denna bakgrund anser kommittén att övervägande skäl talar för att Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och en domaransvarsnämnd bör undantas från JK:s tillsynsuppdrag. Det tillsynsbehov som finns får enligt kommittén framöver tillgodoses genom JO:s verksamhet. Det påpekas att de aktuella myndigheterna dessutom alltjämt kommer att vara föremål för andra myndigheters granskning, såsom Riksrevisionens granskning som bl.a. innebär en kontroll av myndigheternas medelsanvändning. Utredningen ansluter sig till kommitténs överväganden och föreslår att Domaransvarsnämnden ska undantas från JK:s tillsyn.

I likhet med flertalet remissinstanser ställer sig regeringen bakom förslaget att undanta Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden från JK:s tillsyn.

Några remissinstanser efterfrågar förtydliganden av vad förslaget närmare innebär i vissa särskilda avseenden. *JK* anser att det är oklart i vad mån JK kommer att kunna bedriva tillsyn över de myndigheter som har en nära koppling till domstolsväsendet, t.ex. Notariennämnden och Rättshjälpsmyndigheten. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* efterfrågar ett klagörande av vad som ska gälla om en ordinarie domare utför ett sidoppdrag vid någon annan myndighet. Även *Hyres- och arrendenämnden i Stockholm* efterfrågar vad som ska gälla i fråga om tillsyn när ett hyresråd dömer i tingsrätt eller en domare i allmän domstol tjänstgör i en hyresnämnd.

Som kommittén redogör för kommer inte samtliga myndigheter som i dag inordnas under samlingsbeteckningen Sveriges Domstolar eller som på annat sätt har en koppling till domstolsväsendet att undantas från JK:s tillsyn. Däremot kommer omfattningen av JK:s tillsyn i förhållande till dessa myndigheter i förlängningen att påverkas av att vissa av myndigheternas uppgifter utförs av en domstol eller av Domstolsstyrelsen. Exempelvis ansvarar Kammarrätten i Jönköping för beredning och föredragning av ärenden i Notariennämnden och Domstolsverket har uppgift att ge administrativt stöd och service åt Rättshjälpsmyndigheten. I den del verksamheten utförs av någon av de undantagna myndigheterna kommer alltså JK inte kunna bedriva tillsyn.

När det gäller den typ av gränsdragningsfrågor som Juridiska fakulteten vid Lunds universitet och Hyres- och arrendenämnden i Stockholm lyfter kommer de att få avgöras efter en bedömning av i vilken verksamhet och i vilken befattning som arbetet i fråga utförs. All verksamhet vid domstolarna, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden omfattas av undantaget och det omfattar både anställda och uppdragstagare vid domstolarna och de undantagna myndigheterna.

I fråga om den frivilliga skaderegleringen kommer JK fortsatt kunna utföra uppgiften även i förhållande till Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden. Uppgiften får anses vara av annat slag än formell tillsyn och kan innefatta en undersökning av myndighetens hantering av ett visst ärende och ett konstaterande av felaktigheter. De särskilda uppgifter som JK har och som inte grundas på tillsynslagen kommer alltså vara kvar även i förhållande till Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden.

JK:s tillsynsbefogenheter i förhållande till domstolarna, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden

Som en följd av begränsningen av tillsynskretsen föreslår kommittén att domstolarna, Domstolsstyrelsen och Domarnämnden samt anställda och andra uppdragstagare vid dessa, ska undantas från bestämmelserna om JK:s tillsynsbefogenheter. Tillsynsbefogenheterna avser JK:s rätt att få tillgång till protokoll och handlingar (9 § tillsynslagen) och upplysningar (10 § tillsynslagen). Utredningen föreslår att motsvarande undantag ska gälla i förhållande till Domaransvarsnämnden.

JK anför att de aktuella bestämmelserna i tillsynslagen inte enbart tillämpas i tillsynsärendena utan i hela Justitiekanslerns verksamhet, exempelvis i den frivilliga skaderegleringen, vid handläggningen av rätts-hjälpsärenden och i ärenden om ersättning enligt frihetsberövandelagen. Med stöd av bestämmelserna hämtar JK in handlingar och upplysningar, bl.a. genom att skicka remisser till domstolarna. JK befärad att förslaget kommer att få negativa konsekvenser för JK:s möjligheter att effektivt bedriva tillsyn över övriga myndigheter och för de särskilda uppdrag som JK alltjämt har kvar och som rör domstolarna. JK väcker också frågan om domstolarna kommer vara förhindrade att lämna ut uppgifter som omfattas av sekretess till JK när uppgiftsskyldigheten enligt tillsynslagen tas bort (jfr 10 kap. 2 och 28 §§ OSL).

De föreslagna begränsningarna i tillsynskretsen innebär att JK inte bör ha några tillsynsbefogenheter enligt tillsynslagen i förhållande till domstolarna och de aktuella myndigheterna. Att JK hittills har kunnat tillämpa tillsynslagen mer generellt och inte haft anledning att närmare skilja på sina olika roller och uppdrag i förhållande till domstolarna och de myndigheter som står under JK:s tillsyn medför att det är svårt att helt överblicka de närmare praktiska konsekvenserna. Som konstateras ovan kommer JK alltjämt ha kvar vissa uppdrag som rör domstolarna, såsom uppdraget att på frivillig väg reglera vissa skadeståndsanspråk mot staten och uppgiften att överklaga beslut i rätts-hjälpsärenden där domstolarna fortsatt kommer att ha en underrättelseskyldighet till JK om vissa beslut. JK kommer också fortsatt att företräda staten som ombud i rättegångar (2 § JK-instruktionen). Vid utövandet av dessa särskilda uppgifter kommer JK

även fortsatt ha behov av att kunna ta del av uppgifter och handlingar från t.ex. domstolar för att kunna utföra sitt uppdrag, vilket även kan omfatta sekretessbelagda uppgifter. De särskilda befogenheter som JK har och de underrättelser som myndigheten får enligt annan lagstiftning kommer att vara kvar. Som exempel kan nämnas domstolarnas underrättelseskylldighet i fråga om rättshjälp men även JK:s rätt till handlingar och upplysningar enligt tillämpliga rättegångsregler. Vid utförandet av de olika uppdrag som JK fortsatt kommer att ha bör det även fortsättningsvis kunna ingå kontakter och informationsinhämtning från domstolarna och de undantagna myndigheterna. En begäran om handlingar eller upplysningar kommer dock inte längre kunna grunda sig på tillsynslagen i förhållande till dessa. I stor utsträckning bör JK även fortsatt kunna få tillgång till de handlingar och upplysningar som myndigheten behöver för att utföra sina uppgifter. Det är dock möjligt att JK i viss mån kommer behöva anpassa sitt sätt att arbeta utifrån att tillsynslagen inte längre kommer att vara tillämplig i förhållande till domstolarna och de undantagna myndigheterna. Det kan också finnas anledning att följa utvecklingen och återkomma till frågan om det visar sig att det behövs ytterligare reglering för att tillförsäkra att JK har de befogenheter och kan ta del av de handlingar som behövs för att myndigheten ska kunna utföra sina kvarvarande uppgifter på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

Regeringen delar inte *Juridiska fakulteten vid Lunds universitets* farhåga, att den föreslagna bestämmelsen kan tolkas som att JK inte skulle ha rätt till handlingar eller upplysningar med stöd av offentlighetsprincipen. Det är endast de särskilda befogenheter som följer av tillsynslagen som nu är i fråga.

JK:s uppgift att vaka över att gränserna för tryck- och yttrandefriheten inte överskrids

En fråga som JK och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* lyfter är hur JK:s uppgift att vaka över att gränserna för tryck- och yttrandefriheten inte överskrids påverkas av de föreslagna ändringarna i tillsynslagen. De anför att det inte bör komma i fråga att begränsa JK:s tillsynsbefogenheter på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området. Enligt JK innebär den föreslagna inskränkningen av tillsynskretsen i tillsynslagen en begränsning av JK:s möjligheter att bedriva tillsyn på yttrandefrihetens område i ärenden som rör domstolar. Enligt JK överlappar åklagarrollen och tillsynsuppdraget på yttrandefrihetens område till viss del i JK:s verksamhet i dag. Myndigheten bedriver tillsynsverksamhet även på yttrandefrihetens område med stöd av bl.a. tillsynslagen.

Den roll som JK har på tryck- och yttrandefrihetens område följer direkt av mediegrundlagarna (9 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 7 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen). JK är ensam åklagare när det gäller tryck- och yttrandefrihetsbrott. Justitiekanslern har också andra åklagaruppgifter enligt mediegrundlagarna. Uppgiften att vaka över att de gränser för tryck- och yttrandefriheten som anges i grundlagarna inte överskrids utövas genom rollen som åklagare samt genom att utöva tillsyn på dessa områden. Uppgiften innefattar således både att vaka över att de rättigheter som mediegrundlagarna ger respekteras och att se till att missbruk beivras. JK:s uppdrag i detta avseende omfattar även den krets som redan i dag är

undantagen från JK:s tillsyn enligt tillsynslagen (jfr 2 § andra meningen tillsynslagen där det framgår att justitiekanslerns tillsyn inte omfattar regeringen, statsråd, riksdagens myndigheter eller anställa och uppdragstagare vid riksdagens myndigheter).

Som redogörs för i prop. 2024/25:165 föreslås ingen ändring i fråga om mediegrundlagarna och den föreslagna grundlagsbestämmelsen har inte någon påverkan på JK:s uppgift att vaka över att gränserna för tryck- och yttrandefriheten inte överskrids. Den roll som JK har på tryck- och yttrandefrihetens område följer direkt av grundlag. Redan av normhierarkin följer att grundlag går före lag. Den uppgiften kommer därmed även fortsatt att omfatta även domstolarna och de myndigheter som är undantagna JK:s tillsyn enligt tillsynslagen.

JK lyfter att den omständigheten att myndigheten i dag tillämpar även tillsynslagen i tillsynsverksamheten på tryck- och yttrandefrihetens område medför att förslagen får vissa praktiska konsekvenser för JK:s verksamhet även på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området. Som anförs av *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* förekommer det exempelvis att JK, i stället för att väcka åtal mot befattningshavare som agerat i strid med efterforsknings- och repressalieförbudet, använder sin kritikrätt vid sådana överträdelser. Detta kommer JK även fortsättningsvis kunna göra. Ändringen i tillsynslagen medför alltså inte något hinder för att JK även i framtiden gör uttalanden av tillsynskaraktär på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området, även om detta inte kommer kunna ske inom ramen för den tillsynsverksamhet som sker enligt tillsynslagen.

En annan följd av förslagen är bl.a. att JK inte på samma sätt som i dag kommer att få information genom den allmänna tillsynen över domstolarna och de undantagna myndigheterna. JK kommer därmed vara beroende av att uppgifter om eventuella överträdelser på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området kommer till myndighetens kännedom på annat sätt än genom JK:s egen tillsyn över domstolarna och de undantagna myndigheterna enligt tillsynslagen. När det gäller utredningsbefogenheterna kommer JK fortsatt ha de särskilda befogenheter som följer av annan lagstiftning, såsom direkt av mediegrundlagarna och lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden.

Det är viktigt att JK:s uppdrag enligt mediegrundlagarna kan utföras på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Som konstateras ovan kan det därför finnas anledning att följa utvecklingen och vid behov återkomma till frågan om det behövs någon komplettering av den befintliga regleringen.

I likhet med kommittén anser regeringen att det inte behövs något förtydligande i lag om att undantaget i tillsynslagen inte påverkar JK:s roll när det gäller uppgiften att vaka över att gränserna för tryck- och yttrandefriheten inte överskrids.

10 En möjlighet för Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen att sammanträda i särskild sammansättning

10.1 En möjlighet att sammanträda i särskild sammansättning införs

Regeringens förslag

Det införs nya bestämmelser som ger Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen möjlighet att pröva ett mål, eller en viss fråga i ett mål, i särskild sammansättning. Den domstol som handlägger målet (den påkallande domstolen) beslutar om särskild sammansättning, efter att ha hört den domstol som ska sända ledamöter (den sändande domstolen). Vid prövning i särskild sammansättning ska rätten bestå av nio justitieråd, fem från den påkallande domstolen och fyra från den sändande.

Ett mål ska kunna prövas i särskild sammansättning om målet, eller en viss fråga i målet, är av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens områden och det är lämpligt att målet prövas på det sättet.

Kommitténs förslag

Förslaget från kommittén stämmer i sak överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Högsta domstolens ledamöter* och *Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter* tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det. *En ledamot i Högsta förvaltningsdomstolen* anser dock att det inte behövs något lämplighetsrekvisit vid bedömningen av om ett mål ska kunna avgöras i särskild sammansättning. Ledamoten anser också att frågan om vad som händer om någon i rätten får förhinder sedan handläggningen har påbörjats bör belysas och uppmärksammar även behovet av vissa följdåtgärder med anledning av förslaget. *Justitiekanslern* välkomnar förslaget men är tveksam till att ett avgörande som har meddelats i särskild sammansättning inte ska få formell status som prejudikat i bägge domstolarna. *Göta hovrätt*, som tillstyrker förslaget, efterfrågar en analys över vilken effekt förslaget kan få för prövningen av disciplinansvar i de båda domstolarna.

Skälen för regeringens förslag

En lagreglering av möjligheten att sammanträda i särskild sammansättning

I propositionen Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende föreslås att det ska införas en ny bestämmelse i regeringsformen som anger att Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen får pröva mål i särskild sammansättning (prop. 2024/25:165 s. 116). Särskild sammansättning innebär att antingen Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen avgör ett mål med en sammansättning som består av justitieråd från bägge domstolarna. Det aktuella målet handläggs och avgörs dock formellt av endast en av domstolarna. Prövningen kan aktualiseras vid slutligt avgörande av ett mål eller vid avgörande av en viss fråga i målet. Innebörden av den föreslagna bestämmelsen är att det ges ett uttryckligt stöd i grundlag åt bestämmelser i lag som tar sikte på att de två högsta domstolarna prövar mål gemensamt i särskild sammansättning.

Som kommittén föreslår bör det även införas bestämmelser i lag som anger den närmare innebörden av en prövning i särskild sammansättning. Regleringen bör tas in i rättegångsbalken (RB) och lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar (LAFD).

Förutsättningarna för en prövning i särskild sammansättning

Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen har bl.a. till uppgift att pröva överklaganden och skapa prejudikat inom sina respektive rättsområden. Mellan domstolarnas avgöranden kan det finnas beröringspunkter och det förekommer att domstolarna hänvisar till varandras respektive rättsområden och praxis. Det finns också vissa rättsfrågor som på ett mer direkt sätt berör båda domstolarnas ansvarsområden, t.ex. innebörd och tolkning av grundlag, EU-rätt eller Europakonventionen. Även om domstolarna till stor del tillämpar skilda processuella regelverk uppstår ibland olika frågor som är gemensamma för de båda domstolsslagen.

Det finns alltså flera olika typer av frågor som kan lämpa sig för en prövning i särskild sammansättning för att på så vis ta tillvara de högsta domstolarnas samlade kompetens och undvika motsägelser mellan domstolarnas praxis. Med detta sagt instämmer dock regeringen i kommitténs slutsats att det i lagregleringen inte bör anges vilka måltyper eller frågor som kan aktualisera prövning i särskild sammansättning. Däremot behövs kriterier för när en sådan prövning kan komma i fråga.

Regeringen instämmer inledningsvis i kommitténs bedömning att en bestämmelse som reglerar förutsättningarna för prövning i särskild sammansättning bör vara fakultativ, dvs. inte innebära någon skyldighet för domstolen att besluta om sådan sammansättning även om förutsättningarna i och för sig är uppfyllda. I likhet med *Högsta domstolens ledamöter* instämmer regeringen vidare i bedömningen att en lämplig utgångspunkt är att målet, eller frågan i målet, ska vara av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens områden för att prövning i särskild sammansättning ska komma i fråga. Det kan exempelvis handla om mål som rör innebörden av grundlag, EU-rätt eller Europakonventionen. Även mer avgränsade frågeställningar inom områden som är gemensamma för de två domstolsslagen skulle kunna aktualisera en sådan prövning. Ett annat exempel är om det

uppkommer en fråga om huruvida det är Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen som är behörig att behandla ett visst mål.

Ytterligare en förutsättning för att besluta om särskild sammansättning bör, liksom kommittén föreslår, vara att det ska vara lämpligt att målet eller frågan i målet prövas på det sättet. Det är den domstol som handlägger målet som får göra en helhetsbedömning av lämpligheten. Vid en sådan prövning kan den omständigheten att den sändande domstolen motsätter sig prövning i särskild sammansättning innebära att det inte anses lämpligt. Som kommittén anför kan förekomsten av fast praxis i den sändande domstolen tala emot en prövning i särskild sammansättning eftersom det skulle kunna medföra en konflikt med reglerna om avgörande i plenum, dvs. bestämmelserna om att ett mål kan avgöras av domstolen i dess helhet. *Högsta domstolens ledamöter* framhåller dock att fast praxis hos den ena eller båda domstolarna inte nödvändigtvis behöver utgöra ett hinder mot prövning i särskild sammansättning. Vad som är lämpligt i det enskilda fallet får avgöras av respektive domstol.

På motsvarande sätt som när ett mål eller en fråga hänskjuts till plenum fattas ett beslut om särskild sammansättning av rätten, dvs. av den sammansättning i domstolen som har att ta ställning till målet eller frågan. Det är alltså inte fråga om administrativt beslut från domstolens sida. I enlighet med kommitténs förslag bör det införas ett krav på att den påkallande domstolen ger den sändande domstolen möjlighet att yttra sig innan frågan om särskild sammansättning avgörs. Det föreslås inte några formkrav för den kontakten, som bör kunna tas på ett lämpligt sätt när frågan har uppmärksammats.

Rättens sammansättning

Såväl Högsta domstolen som Högsta förvaltningsdomstolen ska normalt bestå av minst fem ledamöter vid prövning av själva saken i ett mål eller ärende (3 kap. 5 § RB och 5 § LAFD). I övriga fall beslutar domstolarna själva för varje mål eller ärende hur många ledamöter som ska delta i avgörandet. Om en fråga hänskjuts till plenum är utgångspunkten att samtliga domstolens ledamöter deltar (3 kap. 6 § RB och 5 § LAFD).

Kommittén föreslår att rätten vid prövning i särskild sammansättning ska bestå av sammanlagt nio ledamöter, fem från den påkallande domstolen och fyra från den sändande domstolen. Ingen remissinstans motsätter sig förslaget. Regeringen anser liksom kommittén att det förhållandevis stora antalet ledamöter bör göra det möjligt att skapa en god representation från båda domstolarna. Antalet ledamöter bör vara ojämnt och det är naturligt att den påkallande domstolens ledamöter är i majoritet. Om frågan om särskild sammansättning aktualiseras först efter att målet har börjat handläggas av fem justitieråd behöver dessutom ingen ledamot från den påkallande domstolen träda tillbaka för att ge plats åt ledamöter från den sändande domstolen, vilket påpekas av *en ledamot i Högsta förvaltningsdomstolen*.

Liksom kommittén anser regeringen att det inte behöver regleras i lag hur domstolarna ska utse de ledamöter som deltar i prövning i särskild sammansättning. Det är tvärtom lämpligare att domstolarna själva bestämmer vilka principer som bör gälla i det avseendet. Som kommittén anför finns det inte heller behov av några kompletterande bestämmelser

angående handläggningen, varken när det gäller rättens domförhet vid en ledamots förhinder eller i övrigt.

En ledamot i Högsta förvaltningsdomstolen uppmärksammar att det i dag finns ett förbud mot att fler än sju ledamöter ingår i rätten hos de högsta domstolarna, undantaget bestämmelserna om plenum (3 kap. 5 b § RB och 4 c § LAFD). Som en följd av förslaget om särskild sammansättning, som alltså innebär en prövning med sammanlagt nio ledamöter, behöver bestämmelsen ändras på så sätt att även prövning i särskild sammansättning undantas från förbudet.

Dom meddelas av den påkallande domstolen

När ett mål eller en viss fråga i ett mål ska prövas i särskild sammansättning görs det formellt av den påkallande domstolen och dom eller beslut meddelas av den domstolen. Enligt kommittén kommer ett avgörande som har meddelats i särskild sammansättning i formell mening inte att få betydelse som prejudikat hos den sändande domstolen. *Högsta domstolens ledamöter* och *Justitiekanslern* uttrycker viss tveksamhet kring kommitténs bedömning. Enligt Högsta domstolens ledamöter kan den betydelse ett sådant avgörande i praktiken får för de båda domstolsslagen bero på flera omständigheter och det är därför inte möjligt att allmänt slå fast att prejudikatet är begränsat till den påkallande domstolen.

Som framgår ovan förutsätter ett avgörande i särskild sammansättning att målet eller frågan är av särskild vikt för rättstillämpningen inom båda domstolarnas områden. Avgörandet kan därför i praktiken mycket väl komma att få stor betydelse i båda domstolsslagen. Som anförts av *Högsta domstolens ledamöter* får dock frågan om vilken legitimitet och auktoritet ett avgörande efter prövning i särskild sammansättning har, och hur det närmare ska betraktas, avgöras i de högsta domstolarnas rättspraxis.

10.2 Tjänstgöringsskyldighet för justitieråd

Regeringens förslag

Det införs en skyldighet för justitieråd i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen att tjänstgöra i den andra domstolen vid prövning i särskild sammansättning.

Kommitténs förslag

Förslaget från kommittén stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Justitiekanslern*, *JO*, *ledamöterna i Högsta domstolen* och *ledamöterna i Högsta förvaltningsdomstolen* tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det. *Arbetsgivarverket*, som tillstyrker förslaget, anför att en tjänstgöringsskyldighet för justitieråden bidrar till att använda samhällsresurserna på ett effektivare sätt samtidigt som rättssäkerheten stärks.

Skälen för regeringens förslag

En ordinarie domare är skyldig att utföra arbetsuppgifterna i en motsvarande eller högre anställning som domare vid den domstol där han eller hon är anställd. För rådmän och kammarrättsråd finns en särskild reglering som innebär en skyldighet att tjänstgöra tillfälligt i en annan domstol vid sådan handläggning där flera lagfarna domare deltar (14 § LFA). Det finns inte någon skyldighet för justitieråd att tjänstgöra i någon annan domstol. Däremot finns det sedan 2017 en generell möjlighet för justitieråd i någon av de högsta domstolarna att under en begränsad tid tjänstgöra i den andra domstolen (3 kap. 4 § sjunde stycket RB och 3 § sjätte stycket LAFD). Bestämmelserna om sådan korsvis tjänstgöring innebär att Högsta domstolen får förordna justitieråd att tjänstgöra i Högsta förvaltningsdomstolen och vice versa. Den korsvisa tjänstgöringen bygger på frivillighet (propositionen Utökad samverkan mellan domstolar, prop. 2016/17:174 s. 15).

I avsnitt 10.1 föreslår regeringen att det ska införas särskilda regler om avgörande av mål i särskild sammansättning med ledamöter från de båda högsta domstolarna. Som konstateras av kommittén och bekräftas av remissinstanserna har den nuvarande möjligheten till frivillig korsvis tjänstgöring inte medfört några problem. Det finns inte heller när det gäller prövning i särskild sammansättning något som tyder på att enskilda justitieråd skulle avstå från att följa uppmaningar och förfrågningar om att tjänstgöra i den andra domstolen. För att tydligt formalisera och rättsligt förankra möjligheten att sammanträda i särskild sammansättning anser dock regeringen, i likhet med kommittén, att den föreslagna regleringen inte bör bygga på frivillighet. Det bör därför införas en skyldighet för justitieråd i den ena domstolen att delta i den andra domstolens avgörande, när ett mål eller en fråga har hänskjutits till särskild sammansättning. Som framgår av avsnitt 11 bör denna skyldighet inte gälla för befintliga anställningsförhållanden.

11 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag

Den nya lagen om domstolar och domare och övriga lagändringar ska träda i kraft den 1 april 2027. Bestämmelserna om ledamöter och ersättare i Domarnämnden, Domstolsstyrelsens styrelse och Domaransvarsnämnden och nomineringen av dessa ska dock träda i kraft den 1 januari 2027. Första gången som regeringen förordnar ledamöter i Domarnämnden, Domstolsstyrelsens styrelse och Domaransvarsnämnden enligt de nya bestämmelserna ska de förordnas för olika långa tidsperioder. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder.

Äldre föreskrifter om vem som utövar myndighetens ledning ska fortsatt gälla till utgången av mars 2027 i fråga om Domstolsstyrelsen. Styrelsen för Domstolsstyrelsen får dock innan dess lämna förslag på ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden.

Villkor i ett avtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande och som innebär en skyldighet att avgå vid en ålder som är högre än den som anges i de nya bestämmelserna om avgångsskyldighet är fortfarande tillämpliga på pågående anställningsförhållanden som omfattas av avtalet.

I fråga om ansökningar om att få vara kvar i anställningen efter uppnådd ålder för avgångsskyldighet gäller äldre föreskrifter i de fall ansökan har överlämnats till regeringen före lagens ikraftträdande.

I fråga om lön och andra anställningsförmåner under en avstängning som har beslutats före ikraftträdandet gäller kollektivavtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

Ärenden som avser sådana frågor som ska prövas av Domaransvarsnämnden men som har inletts i Statens ansvarsnämnd eller Domstolsverkets personalansvarsnämnd före lagens ikraftträdande och som ännu inte har avgjorts ska överlämnas till Domaransvarsnämnden. Mål som avser sådana frågor som ska prövas av Domaransvarsnämnden och som har inletts i domstol före lagens ikraftträdande ska handläggas enligt äldre föreskrifter. Domstolen ska vid prövningen bestå av endast ordinarie domare.

Ärenden som inleds i Domaransvarsnämnden ska prövas enligt föreskrifterna i den nya lagen även om ärendet avser omständigheter som har inträffat före lagens ikraftträdande. Ett skiljande från anställning på grund av olämplighet får dock grundas på enbart omständigheter som har inträffat dessförinnan endast om riksdagens ombudsman har gjort en framställning hos Domaransvarsnämnden inom sex månader från det att den åberopade omständigheten inträffade, om arbetsgivaren har känt till

omständigheterna mindre än två månader innan anmälan gjordes, eller om det finns synnerliga skäl.

Skyldigheten för justitieråd i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen att tjänstgöra i den andra domstolen vid prövning i särskild sammansättning ska inte gälla för justitieråd som redan var anställda när regleringen infördes.

Lagen om utnämning av ordinarie domare ska upphöra att gälla vid utgången av mars 2027.

Kommitténs förslag

Förslagen från kommittén stämmer i huvudsak överens med regeringens. Kommittén föreslår att det i övergångsbestämmelser anges att ledamöter och ersättare ska utses så fort som möjligt efter ikraftträdandet.

Remissinstanserna

Remissinstanserna yttrar sig inte över förslagen.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår att mål eller ärenden som har inletts i Statens ansvarsnämnd eller Domstolsverkets personalansvarsnämnd före lagens ikraftträdande men som ännu inte har avgjorts ska handläggas enligt äldre föreskrifter.

Remissinstanserna

Förutom *Förvaltningsrätten i Falun*, som har vissa lagtekniska synpunkter, yttrar sig remissinstanserna inte över förslagen.

Skälen för regeringens förslag

Ändringarna i regeringsformen och riksdagsordningen som syftar till att stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende föreslås träda i kraft den 1 april 2027 (prop. 2024/25:165).

Regeringen anser att det är angeläget att de anpassningar som krävs med anledning av lagförslagen hinner genomföras i tid inför ikraftträdandet. I juni 2025 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att vidta nödvändiga förberedelser för att de förslag som lämnas i prop. 2024/25:165 i frågan om ny ledningsform för den centrala domstolsadministrationen ska kunna genomföras (Ju2025/01416). I uppdraget ingår även att utarbeta en process som möjliggör för domstolarna att nominera ledamöter till styrelsen för den centrala domstolsadministrationen och analysera om denna process kan användas i ett nomineringsförfarande när det gäller ledamöter till Domarnämnden. Uppdraget redovisades den 31 mars 2026.

Som kommittén och utredningen framhåller bör ledamöter och ersättare vara på plats i Domstolsstyrelsens styrelse, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden den 1 april 2027. För att det ska vara möjligt bör det förberedande arbetet i form av nomineringsförfarande och beslut om förordnanden genomföras dessförinnan. Bestämmelserna om ledamöter och ersättare i Domarnämnden, Domstolsstyrelsens styrelse och Domaransvarsnämnden och nomineringen av dessa bör därför, i enlighet med kommitténs och utredningens förslag, träda i kraft den 1 januari 2027.

Ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsens styrelse bör förordnas så snart som möjligt efter ikraftträdandet så att de ska kunna förbereda övergången till den nya ledningsformen. Det kan t.ex. handla om att vidta de åtgärder som krävs för att en direktör ska kunna anställas. För att förbereda inrättandet av Domaransvarsnämnden bör ledamöterna även ha möjlighet att ta fram ett förslag på ledamöter och ersättare i den nämnden. För tydlighetens skull bör det av övergångsbestämmelser till den nya lagen framgå att den nya styrelsen inte utövar myndighetens ledning före den 1 april 2027, då övriga lagändringar föreslås träda i kraft. Däremot behöver det inte framgå att ledamöterna ska utses skyndsamt.

Som framgår av avsnitt 5.5.3 föreslår regeringen att ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsens styrelse ska förordnas för en bestämd tid om sex år. När det gäller Domarnämnden och Domaransvarsnämnden föreslås att ledamöter och ersättare ska förordnas för en bestämd tid om fyra år (se avsnitt 6.3 och 7.3.3). För att säkerställa kontinuiteten i arbetet är det, som kommittén och utredningen konstaterar, lämpligt att inte samtliga ledamöter och ersättare ersätts vid samma tidpunkt. I enlighet med kommitténs förslag bör det därför i övergångsbestämmelser till den nya lagen framgå att när ledamöter i Domstolsstyrelsens styrelse utses för första gången så ska tre ledamöter förordnas för en tid om sex år, tre ledamöter för en tid om fem år och tre ledamöter för en tid om fyra år. Första gången som ledamöter utses i Domarnämnden med tillämpning av de nya bestämmelserna bör tre ledamöter förordnas för en tid om fyra år, två ledamöter för en tid om tre år och två ledamöter för en tid om två år. De ledamöter som representerar allmänheten och väljs av riksdagen förordnas för en tid om fyra år. Första gången ledamöter utses i Domaransvarsnämnden bör, som utredningen föreslår, två ledamöter förordnas för en tid om fyra år, två ledamöter för en tid om tre år och en ledamot för en tid om två år. Ersättarna i samtliga organ bör förordnas för motsvarande perioder.

I avsnitt 8 föreslås att en ordinarie domare ska vara skyldig att avgå från anställningen vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år. Om avtal som ingått före lagens ikraftträdande innebär en skyldighet att avgå vid en högre ålder än den som anges i den nya lagen ska villkoren fortfarande vara tillämpliga på pågående anställningsförhållanden som omfattas av avtalet. En ansökan om en högre avgångsålder som har överlämnats av Domstolsverket till regeringen före lagens ikraftträdande ska handläggas enligt äldre föreskrifter.

I avsnitt 7.5.2 föreslås att det ska införas en bestämmelse i lagen om domstolar och domare om att ordinarie domare ska ha rätt till full lön och

andra anställningsförmåner under en avstängning om det inte finns särskilda skäl för ett innehållande. Kollektivavtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande ska dock gälla i fråga om lön och andra anställningsförmåner vid en avstängning, om avstängningen beslutats före ikraftträdandet.

I avsnitt 7.3.1 föreslås att frågor om skiljande från anställning ska prövas av Domaransvarsnämnden när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd. Domaransvarsnämnden ska även pröva frågor om avstängning, innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning, läkarundersökning, disciplinansvar och åtalsanmälan. Till skillnad från utredningen bedömer regeringen att ärenden som har inletts i Statens ansvarsnämnd eller Domstolsverkets personalansvarsnämnd före lagens ikraftträdande men som ännu inte har avgjorts slutligt bör överlämnas till Domaransvarsnämnden och handläggas enligt de nya reglerna. Skälet för detta är att tillse att prövningen sker i enlighet med de föreslagna ändringarna i regeringsformen i fråga om beslutsorganets sammansättning. Vad gäller pågående mål i domstol bör dessa dock handläggas enligt äldre föreskrifter. För att tillgodose kravet på domstolens sammansättning bör det av övergångsbestämmelsen framgå att domstolen vid prövningen ska bestå av endast ordinarie domare.

Ett ärende som inleds i Domaransvarsnämnden ska prövas enligt föreskrifterna i den nya lagen även om ärendet avser omständigheter som inträffat före lagens ikraftträdande. Ett avsteg från detta föreslås dock i ärenden om skiljande från anställningen på grund av olämplighet i syfte att korrespondera med de tidsfrister för återopandet av omständigheter som gäller enligt LAS.

När det gäller förslaget om tjänstgöringsskyldighet för justitieråd i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen vid prövning i särskild sammansättning är det, som kommittén konstaterar, inte lämpligt att låta redan anställda justitieråd omfattas av skyldigheten eftersom det skulle innebära en retroaktiv förändring av anställningsvillkoren. Det bör därför i en övergångsbestämmelse införas ett undantag för de justitieråd som redan var anställda när regleringen infördes.

Vid samma tidpunkt som den nya lagen träder i kraft bör lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie upphävas (se avsnitt 4).

12 Konsekvenser

Regeringens bedömning

Förslagen syftar till att stärka domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt. Förslagen som lämnas i fråga om den centrala domstolsadministrationen, bl.a. byte av namn från Domstolsverket till Domstolsstyrelsen, bedöms kunna medföra marginellt ökade kostnader för staten. Dessa ryms inom befintliga ekonomiska anslagsramar. Kostnaden för Domaransvarsnämnden bedöms vara marginell och ryms inom befintliga

ekonomiska ramar för anslaget Sveriges Domstolar. Förslagen i övrigt medför inte några ökade kostnader eller minskade intäkter för staten.

Utöver att det föreslagna nomineringsförfarandet till Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden bedöms kunna gynna jämställdheten mellan män och kvinnor i myndigheterna bedöms förslagen inte få några beaktansvärda konsekvenser i övrigt.

Kommitténs bedömning

Kommitténs bedömning stämmer i huvudsak överens med regeringens. Kommittén bedömer dock att åtgärder med anledning av namnbyte kommer att leda till kostnader om ca tio miljoner kronor för Domstolsstyrelsen.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över kommitténs bedömning i denna del. *Södertörns tingsrätt* anser att de domstolar som bidrar med ledamöter till Domstolsstyrelsen kan komma att behöva tillskjutas extra resurser beroende på hur mycket tid ett sådant uppdrag kan tänkas ta i anspråk. *TCO* lyfter vikten av att såväl domstolarna som de föreslagna myndigheterna ges tillräckliga resurser för att fullgöra sina uppdrag. *Domstolsverket* menar att ett namnbyte kommer att innebära betydande engångskostnader i form av arbete med bl.a. att ändra mallar, tryckt material och skyltar med mera.

Utredningens bedömning

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över utredningens bedömning i denna del. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* efterfrågar en fördjupad kostnadsberäkning för merkostnaden för inrättandet av Domaransvarsnämnden.

Skälen för regeringens bedömning

De förslag som lämnas bedöms gynna enskildas tillgång till ett effektivt rättsskydd som utförs av oberoende och opartiska domstolar. Förslagen syftar till att säkerställa att domstolarna ges förutsättningar att bedriva sin verksamhet på ett oberoende sätt och utan otillbörligt politiskt inflytande. På så sätt stärks skyddet för Sverige som demokratisk rättsstat.

De förslag som lämnas i fråga om den centrala domstolsadministrationen innebär bl.a. att Domstolsverket byter ledningsform till styrelsemyndighet och att det införs ett nomineringsförfarande inför att ledamöter i styrelsen förordnas. Förslaget om att domstolscheferna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna ska nominera ledamöter till

Domstolsstyrelsen och Domarnämnden bedöms innebära en begränsad arbetsinsats. Detsamma gäller förslaget om de ordinarie domarnas och de övriga domstolsanställdas rätt att yttra sig över förslagen.

Förslaget att Domstolsverket ska byta namn till Domstolsstyrelsen kommer att medföra engångskostnader för ändring av bl.a. hemsida, broschyrer och annat informationsmaterial. Till skillnad från kommittén bedömer regeringen att de kostnaderna är av så begränsad omfattning att de ryms inom befintliga ekonomiska ramar för anslaget Sveriges Domstolar.

De förslag som lämnas i fråga om ansvarsutkrävande av ordinarie domare innebär att det inrättas en ny nämndmyndighet som ska pröva frågor om ansvarsutkrävande av ordinarie domare. Dessa frågor prövas i dag av Statens ansvarsnämnd som årligen handlägger cirka tio ärenden i sak, varav omkring hälften avser ordinarie domare. Kostnaderna för Statens ansvarsnämnd uppgick 2024 till cirka 185 000 kronor. Utöver de ärenden som Statens ansvarsnämnd hanterar föreslås Domaransvarsnämnden pröva frågor om entledigande på grund av förlust av arbetsförmåga och innehållande av lön och andra anställningsförmåner under avstängning för ordinarie domare. Som utredningen redogör för kan det förväntas att Domaransvarsnämnden kommer hantera endast ett fåtal ärenden i sak per år. Antalet ärenden kan förväntas ligga i paritet med vad som gäller för Statens ansvarsnämnd i dag. I likhet med utredningen bedömer regeringen att kostnaderna för Domaransvarsnämnden bör vara i linje med kostnaderna för Statens ansvarsnämnd. De bedöms rymmas inom befintliga ekonomiska ramar för anslaget Sveriges Domstolar.

Sådana omständigheter som föranleder ansvarsutkrävande av ordinarie domare är ovanliga. I likhet med utredningen bedömer regeringen därför att förslagen om ordinarie domares rätt till anställningsförmåner under avstängning och rätt till ersättning för rättegångskostnader endast kan väntas medföra försumbara kostnader, vilket kan hanteras inom befintliga ekonomiska anslag.

Förslaget att Domaransvarsnämndens beslut ska kunna överklagas till Svea hovrätt och Högsta domstolen bedöms inte medföra något annat än en marginell påverkan för dessa domstolar. Förslaget att vissa frågor ska prövas av Domaransvarsnämnden och prövningsordningen där påverkar uppgifterna för Statens ansvarsnämnd, Riksdagens ombudsmän, Arbetsgivarverket, Arbetsdomstolen och Diskrimineringsombudsmannen. Riksdagens ombudsmän får några ytterligare uppgifter medan förslagen medför något färre uppgifter för de övriga myndigheterna. Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser i kostnadshänseende för dessa myndigheter.

Förslaget om begränsningar i Justitiekanslerns (JK) tillsynskrets innebär att JK:s tillsynsuppdrag minskar något i förhållande till vad som gäller i dag. Som både kommittén och utredningen anför bedöms förslagen dock inte medföra sådana ekonomiska eller andra konsekvenser som behöver redovisas särskilt.

Förslagen om att minst två personer ska föreslås för varje uppdrag som ledamot i Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden innebär goda förutsättningar för att både män och kvinnor förordnas i dessa

organ. En könsfördelning som inte är representativ för samhället kan därigenom undvikas vilket bedöms gynna jämställdheten mellan män och kvinnor i de berörda myndigheterna.

I övrigt bedöms förslagen inte få några beaktansvärda konsekvenser.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om domstolar och domare

Lagen är ny och ersätter bestämmelserna i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare (utnämningsslagen). Ett antal av bestämmelserna i utnämningsslagen överförs oförändrade eller med endast redaktionella eller språkliga ändringar till den nya lagen. För de bestämmelser som har sin motsvarighet i utnämningsslagen är motiven till den lagen av fortsatt betydelse och kan tjäna som vägledning också för tillämpningen av den nya lagen (prop. 2009/10:181 och 2010/11:24 och bet. 2010/11:JuU3).

I lagen införs också vissa grundläggande bestämmelser om domstolarnas organisation och administrationen av de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Vissa av bestämmelserna motsvarar befintliga bestämmelser i förordningen (1996:377) med instruktion för Högsta domstolen, förordningen (1996:378) med instruktion för Högsta, förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion, förordningen (1996:380) med kammarrättsinstruktion, förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion och förordningen (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion.

Vissa bestämmelser om ordinarie domare som i dag omfattas av lagen (1994:261) om fullmaktsanställning (LFA) flyttas till den nya lagen. I den mån bestämmelserna inte ändras i sak kan motiven till LFA tjäna som vägledning också för tillämpningen av den nya lagen (prop. 1993/94:65 och bet. 1993/94:AU16).

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens innehåll

1 § Denna lag kompletterar regeringsformens bestämmelser om domstolar, ordinarie domare och administrationen av domstolar.

Paragrafen anger att lagen kompletterar vissa bestämmelser i regeringsformen. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Enligt paragrafen kompletterar lagen de grundläggande bestämmelser om domstolar, ordinarie domare och administrationen av domstolar som finns i regeringsformen. Av 1 kap. 8 § första stycket regeringsformen framgår att rättskipningen utövas av oberoende domstolar. I 11 kap. regeringsformen finns

bestämmelser om rättskipningen och i 12 kap. regeringsformen bestämmelser om förvaltningen.

2 § Lagen är indelad i följande kapitel:

- Inledande bestämmelser (1 kap.),
- Domstolar (2 kap.),
- Utnämning av ordinarie domare (3 kap.),
- Administrationen av domstolar (4 kap.),
- Ordinarie domares rättsställning (5 kap.),
- Prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning (6 kap.).

Paragrafen innehåller en uppräknning av de frågor som behandlas i lagens olika kapitel.

Ordinarie domare

3 § Ordinarie domare är

1. justitieråd tillika ordförande, justitieråd tillika avdelningsordförande och övriga justitieråd i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen,
2. president, lagman samt råd tillika vice ordförande på avdelning och övriga råd i hovrätt och kammarrätt,
3. lagman, chefsrådsman och rådsman i tingsrätt och förvaltningsrätt,
4. tekniska råd,
5. patentråd,
6. ordförande tillika chef och övriga ordförande i Arbetsdomstolen, och
7. ordförande i Försvarsunderrättsdomstolen.

Paragrafen innehåller en uppräknning av de olika slag av ordinarie domare som finns. Bestämmelsen motsvarar den hittillsvarande 1 § utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 83). Övervägandena finns i avsnitt 4.

Av punkterna 1–5 framgår vilka som är ordinarie domare i de allmänna domstolsslagen och av punkterna 6–7 vilka som är ordinarie domare i specialdomstolarna.

4 § Av lagen (1994:216) om fullmaktsanställning framgår att ordinarie domare anställs med fullmakt.

Paragrafen innehåller en upplysning om att ordinarie domare anställs med fullmakt enligt lagen om fullmaktsanställning.

2 kap. Domstolar

Domstolarnas ledning

1 § Varje domstol leds av en domstolschef, vilken i

1. Högsta domstolen är domstolens ordförande,
2. Högsta förvaltningsdomstolen är domstolens ordförande,
3. en hovrätt är hovrättspresidenten i domstolen,
4. en kammarrätt är kammarrättspresidenten i domstolen,

5. en tingsrätt är tingsrättslagmannen i domstolen,
6. en förvaltningsrätt är förvaltningsrättslagmannen i domstolen,
7. Arbetsdomstolen är ordföranden tillika chefen i domstolen, och
8. Försvarsunderrättsedomstolen är domstolens ordförande.

Paragrafen reglerar chefskap i de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna och specialdomstolarna. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Enligt paragrafen ska varje domstol ledas av en domstolschef. Endast en person kan vara anställd som domstolschef i respektive domstol. Det är den person som är utnämnd som ordförande, president eller lagman i den aktuella domstolen som är domstolschef. Motsvarande bestämmelser finns i de hittillsvarande domstolsinstruktionerna för de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna och Försvarsunderrättsedomstolen. Ingen ändring i sak är avsedd. Att ett av justitieråden i Högsta domstolen respektive Högsta förvaltningsdomstolen ska vara domstolens ordförande framgår av 3 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken och 3 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. I 2 kap. 3 § rättegångsbalken anges att det i varje hovrätt ska finnas en hovrättspresident och i 10 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar att det i varje kammarrätt ska finnas en kammarrättspresident. Enligt 1 kap. 2 § rättegångsbalken och 15 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar ska det finnas en lagman i en tingsrätt respektive i en förvaltningsrätt. Att en av ordförandena ska vara chef för Arbetsdomstolen framgår av 3 kap. 1 § första stycket lagen (1974:371) om rättegång i arbetstvister.

Ledningens ansvar

2 § En domstolschef enligt 1 § 1–6 ansvarar för domstolens verksamhet och ska se till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen samt att domstolen hushållar väl med statens medel.

Av paragrafen framgår det övergripande ansvar i administrativt hänseende som en domstolschef i de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna har. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Motsvarande bestämmelser finns i domstolsinstruktionerna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Ingen ändring i sak är avsedd. Domstolscheferna för Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättsedomstolen omfattas inte av paragrafen. Deras ansvar framgår i stället av förordningen (1988:1137) med instruktion för Arbetsdomstolen, förordningen (2009:968) med instruktion för Försvarsunderrättsedomstolen och myndighetsförordningen (2007:515).

Domstolarnas administrativa ärenden

3 § En domstols administrativa ärenden ska avgöras med respekt för den enskilde domarens självständighet enligt regeringsformen.

Paragrafen reglerar att domstolarnas administrativa ärenden ska avgöras med respekt för den enskilde domarens självständighet. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Av paragrafen framgår att den enskilda domarens självständighet ska respekteras när administrativa ärenden avgörs. I 11 kap. 3 § regeringsformen regleras domstolarnas självständighet i rättskipningen. I hittillsvarande instruktioner för tingsrätt, förvaltningsrätt, hovrätt och kammarrätt finns motsvarande reglering om respekten för domstolarnas självständighet i administrativa ärenden och ingen ändring i sak är avsedd.

4 § I Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen avgörs administrativa ärenden genom kollegiala beslut, av domstolschefen, av chefen för domstolens kansli eller, om domstolen är indelad i avdelningar, på avdelning. Även i övriga domstolar kan administrativa ärenden avgöras genom kollegiala beslut.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur administrativa ärenden avgörs i domstol. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Enligt bestämmelserna får administrativa ärenden i de högsta domstolarna avgöras genom kollegiala beslut, av domstolschefen, av domstolens kanslichef eller på avdelning. I kollegiala beslut kan antingen alla ordinarie domare (plenium) eller några av de ordinarie domarna (kollegium) vara delaktiga. I övriga domstolar är det möjligt att avgöra administrativa ärenden genom kollegiala beslut. Av paragrafen framgår inte vilka ärenden som ska avgöras genom kollegiala beslut eller i annan ordning utan detta kan i stället regleras på annat sätt.

Chefskap

5 § Uppgifter som innefattar chefskap över en ordinarie domare får

- i en hovrätt eller kammarrätt utövas endast av domstolschefen eller en lagman i den domstol där domaren är anställd, och
- i en tingsrätt eller förvaltningsrätt utövas endast av domstolschefen eller en chefsrådman i den domstol där domaren är anställd.

Paragrafen innehåller bestämmelser om chefskap över ordinarie domare. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Av paragrafen framgår att det bara är domstolschefen eller en lagman i domstolen som får utöva chefskap över ordinarie domare i hovrätt och kammarrätt. För ordinarie domare i tingsrätt eller förvaltningsrätt är det domstolschefen eller en chefsrådman i domstolen som får utöva uppgifter som innefattar chefskap. Motsvarande bestämmelser finns i hittillsvarande domstolsinstruktioner för de berörda domstolarna. Ingen ändring i sak är avsedd. Med domstolschef, lagman eller chefsrådman avses även den som är vikarie för någon av dessa, i enlighet med vad som gäller i domstolsinstruktionerna.

3 kap. Utnämning av ordinarie domare

Domarnämnden

Uppgifter

1 § Domarnämnden ska bereda och lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för nämnden.

Paragrafen behandlar Domarnämndens uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 4 och 6.

Första stycket motsvarar delvis hittillsvarande 2 och 3 §§ utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 83–84 och prop. 2020/21:11 s. 18). Uppgiften att bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare flyttas till Domstolsstyrelsen (se 4 kap. §) och bestämmelsen om detta tas bort för Domarnämnden.

Av upplysningsbestämmelsen i *andra stycket* framgår att regeringen kan föreskriva om andra uppgifter för Domarnämnden.

I 11 kap. 6 och 16 §§ regeringsformen finns bestämmelser om det organ som ska lämna förslag i ärenden om utnämning av domare, dvs. Domarnämnden.

Ledning

2 § Nämnden består av nio ledamöter. Av dessa ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,
2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,
4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,
5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,
6. en ledamot vara advokat,
7. en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet, och
8. två ledamöter representera allmänheten.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Domarnämndens sammansättning. Bestämmelserna motsvarar delvis hittillsvarande 4 § första och andra styckena utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 84–85). Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Av *första stycket* framgår vilken sammansättning nämnden ska ha. Det införs en reglering av vilka domstolar som de ledamöter som är eller har varit ordinarie domare ska vara eller ha varit anställda i. Att en ledamot även kan ha varit ordinarie domare innebär att han eller hon inte behöver frånträda sitt uppdrag enbart på grund av att det sker förändringar i fråga om anställningen. Om en ledamot exempelvis byter anställning eller går i pension under förordnandetiden kan han eller hon ändå fortsätta som ledamot i nämnden.

Av övriga ledamöter ska en vara advokat, en vara jurist verksam utanför domstolsväsendet och två ledamöter representera allmänheten.

Av *andra stycket* framgår att det för varje ledamot ska finnas en personlig ersättare. De personliga ersättarna ska uppfylla samma krav som de ledamöter som de är ersättare för. Det innebär att t.ex. den person som är ersättare för den ledamot som är eller har varit ordinarie domare i tingsrätt också ska vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt.

3 § Ledamöter och ersättare i nämnden utses för en tid om fyra år. Ledamöter och ersättare som representerar allmänheten väljs av riksdagen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 5 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur och för vilken tid som ledamöter och ersättare utses. Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 4 § andra stycket utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 84–85). Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Av *första stycket* framgår att ledamöter och ersättare ska utses för en bestämd tid om fyra år. Det innebär att det inte är möjligt att besluta att en ledamot ska utses för en kortare eller längre period. Bestämmelsen hindrar inte att en ledamot utses på nytt när förordnandeperioden har löpt ut.

Enligt *andra stycket* får regeringen endast förordna en person som föreslagits för uppdraget som ledamot eller ersättare i nämnden på det sätt som framgår av 5 §.

4 § En ledamot eller ersättare i nämnden får inte samtidigt

- vara ledamot eller ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen eller i Domaransvarsnämnden,
- vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet eller anställd på central nivå i ett politiskt parti, eller
- inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Paragrafen anger vilka anställningar och uppdrag som innebär hinder mot att tjänstgöra som ledamot eller ersättare i Domarnämnden. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Enligt paragrafen kan inte den som är ledamot eller ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen eller i Domaransvarsnämnden samtidigt vara ledamot i Domarnämnden. Detsamma gäller personer som är riksdagsledamöter, statsråd eller anställda i Riksdagsförvaltningen eller i Regeringskansliet. En anställning i Riksdagsförvaltningen eller Regeringskansliet innebär ett hinder mot att tjänstgöra som ledamot i Domarnämnden, oavsett om anställningen är politiskt tillsatt eller inte. Inte heller personer som är anställda på central nivå i ett politiskt parti kan tjänstgöra i nämnden. Det kan exempelvis vara partisekreterare, anställda i ett partikansli eller andra personer med centrala positioner inom ett parti. Därutöver får inte en person som innehar en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för

uppdraget vara ledamot i nämnden. Det kan handla om anställningar och uppdrag som har en tydlig politisk koppling. T.ex. kan det vara fråga om en person som arbetar på uppdrag av ett politiskt parti eller på annat sätt har en framträdande politisk roll exempelvis som politiker på kommunal eller regional nivå. Även andra anställningar och uppdrag kan vara av sådant slag att en person är olämplig som ledamot eller ersättare i nämnden. Det avgörande för om en anställning eller ett uppdrag gör en person olämplig för uppdraget i nämnden är om det kan få som effekt att opartiskheten hos personen kan ifrågasättas eller om allmänhetens förtroende för nämnden riskerar att påverkas på ett negativt sätt.

Paragrafen tar sikte på pågående anställningar eller uppdrag och hindrar inte att en person som tidigare har haft t.ex. en anställning som omfattas av förbudet efter avslutad anställning förordnas som ledamot eller ersättare. En ledamot eller ersättare i nämnden är tvungen att avsluta sitt uppdrag i nämnden om han eller hon utses till exempelvis statsråd. Av 11 kap. 16 § regeringsformen framgår att en ledamot eller en ersättare kan entledigas från sitt uppdrag under vissa omständigheter, bl.a. om det finns synnerliga skäl (prop. 2024/25:165 s. 134–135).

5 § Innan en ledamot eller ersättare förordnas i nämnden ska regeringen inhämta förslag från

1. ordförandena i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen när det gäller en ledamot eller ersättare från dessa domstolar,
2. hovrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från hovrätterna,
3. kammarrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från kammarrätterna,
4. tingsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från tingsrätterna,
5. förvaltningsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från förvaltningsrätterna,
6. Sveriges advokatsamfund när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara advokat, och
7. Arbetsgivarverket när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

Innan förslag lämnas enligt första stycket 1–5 ska de ordinarie domarna i de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig. De personer som föreslås av Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket bör ha kunskap om och erfarenhet av rekryteringsfrågor och andra arbetsgivarfrågor.

För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås.

Paragrafen behandlar vilka som ska lämna förslag inför att regeringen förordnar ledamöter och ersättare i Domarnämnden. Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 4 § andra stycket utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 84–85). Övervägandena finns i avsnitt 6.

Av *första stycket* framgår att regeringen ska inhämta förslag från domstolscheferna, Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket innan ledamöter och ersättare i nämnden förordnas. Det är domstolscheferna för de berörda domstolarna som ska ta fram ett gemensamt förslag. Om det t.ex. gäller

förslag till uppdrag som ledamot från tingsrätt är det lagmännen i tingsrätterna som ansvarar för att ta fram ett förslag.

I *andra stycket* införs ett krav på att de ordinarie domarna i de berörda domstolarna ska ges tillfälle att yttra sig innan ett förslag lämnas. I paragrafen anges inte hur domstolarnas interna process ska utformas. Det är ytterst domstolschefernas ansvar att tillgodose att de övriga ordinarie domarna har getts tillfälle att yttra sig innan förslaget lämnas till regeringen. Av andra meningen framgår att de ledamöter som föreslås av Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket bör ha särskild kompetens och erfarenhet när det gäller rekryterings- och arbetsgivarfrågor, vilket motsvarar vad som gäller enligt hittillsvarande 6 § tredje stycket förordningen (2010:1793) med instruktion för Domarnämnden.

Av *tredje stycket* framgår att domstolscheferna, Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket ska lämna förslag på två personer för varje uppdrag som ledamot eller ersättare. Regeringen bestämmer vem av de föreslagna personerna som ska förordnas.

6 § Nämnden utser inom sig en ordförande och en vice ordförande.

Paragrafen behandlar hur ordförande och vice ordförande i nämnden utses. Den motsvarar hittillsvarande 4 § tredje stycket utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 85). Övervägandena finns i avsnitt 6.

Organisation

7 § Vid nämnden ska det finnas ett kansli. Chefen för kansliet ska vara eller ha varit ordinarie domare eller ha liknande yrkeserfarenhet och kompetens.

Paragrafen behandlar nämndens kansli. Den motsvarar hittillsvarande 5 § utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 85). Övervägandena finns i avsnitt 4.

Domarnämndens handläggning

8 § Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen, Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen ska anmäla till Domarnämnden när det finns en ledig anställning som ordinarie domare i domstolen som behöver tillsättas. Om det gäller tillsättning av en ledig anställning som ordinarie domare i en annan domstol ska anmälan göras av Domstolsstyrelsen.

Nämnden får handlägga ett ärende om utnämning av ordinarie domare endast om en anmälan har gjorts.

Paragrafen behandlar hur ett ärende om utnämning av ordinarie domare inleds. Övervägandena finns i avsnitt 6.

I *första stycket* anges vem som ska anmäla till Domarnämnden när det finns en ledig anställning som ordinarie domare som ska tillsättas. Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen, Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen ska anmäla sådana ärenden som avser den egna domstolen. För övriga anställningar som ordinarie domare ska anmälan göras av

Domstolsstyrelsen. Motsvarande bestämmelser finns i instruktionerna för Arbetsdomstolen, Försvarsunderrättsdomstolen och Domstolsverket. I fråga om ordinarie domare i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen är regleringen ny.

Av *andra stycket* framgår att en förutsättning för Domarnämndens handläggning av ett utnämningsärende som avser en ordinarie domaranställning är att en anmälan har gjorts. Ett sådant ärende får inte initieras av något annat organ än de som omnämns i första stycket. Det är t.ex. inte möjligt för regeringen att uppdra åt Domarnämnden att påbörja en rekrytering av ordinarie domare utan att en anmälan har gjorts. Nämnden får inte heller självmant besluta att inleda ett sådant ärende.

Av 11 kap. 6 § tredje stycket regeringsformen följer att en utnämning till ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen ska föregås av en begäran från domstolen (prop. 2024/25:165 s. 131).

9 § Nämnden ska på lämpligt sätt informera om en ledig anställning som ordinarie domare.

Paragrafen behandlar information om lediga anställningar som ordinarie domare. Den motsvarar hittillsvarande 6 § utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 85). Övervägandena finns i avsnitt 4.

10 § Den som vill ansöka om en ledig anställning ska lämna in en skriftlig ansökan till nämnden. Därutöver får en generell intresseanmälan för anställningar som ordinarie domare göras till nämnden.

Paragrafen behandlar hur en ansökan om anställning som ordinarie domare ska göras. Den motsvarar hittillsvarande 7 § utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 85). Övervägandena finns i avsnitt 4.

11 § I ärenden som gäller utnämning av en chef för en domstol får en företrädare för Domstolsstyrelsen närvara och yttra sig vid nämndens sammanträden.

Paragrafen behandlar rätten för en företrädare för Domstolsstyrelsen att närvara och yttra sig vid Domarnämndens sammanträden. Den motsvarar hittillsvarande 8 § utnämningsslagen (prop. 2020/21:11 s. 19). Övervägandena finns i avsnitt 4.

12 § Nämndens förslag till regeringen ska motiveras.

I paragrafen föreskrivs att nämndens förslag ska motiveras. Den motsvarar hittillsvarande 9 § utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 86). Övervägandena finns i avsnitt 4.

Överklagande

13 § Domarnämndens förslag i ärenden om utnämning får inte överklagas.

I paragrafen föreskrivs att nämndens förslag i ärenden om utnämning inte får överklagas. Den motsvarar hittillsvarande 10 § utnämningsslagen (prop. 2009/10:181 s. 86). Övervägandena finns i avsnitt 4.

Regeringens beslut

14 § Regeringen får till ordinarie domare utnämna endast en person som Domarnämnden har föreslagit för anställningen.

Paragrafen behandlar regeringens beslut om utnämning av ordinarie domare. Paragrafen saknar motsvarighet i utnämningsslagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Enligt paragrafen får regeringen till ordinarie domare utnämna endast en person som nämnden har satt upp på förslag i det aktuella utnämningsärendet. Om nämnden inte har satt upp någon sökande på förslag är regeringen förhindrad att utnämna en ordinarie domare i det ärendet. För det fall nämnden har satt upp flera sökande på förslag med en inbördes rangordning är regeringen inte bunden av nämndens rangordning.

4 kap. Administrationen av domstolar

Domstolsstyrelsen

Uppgifter

1 § Domstolsstyrelsen ska ge administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för myndigheten.

Paragrafen behandlar Domstolsstyrelsens uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 5 och 6.

Av *första stycket* framgår att Domstolsstyrelsen ska ansvara för den centrala administrationen av de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Vad som närmare ligger i Domstolsstyrelsens uppdrag att ge administrativt stöd och service framgår av 2 §.

Av upplysningsbestämmelsen i *andra stycket* framgår att regeringen kan föreskriva om andra uppgifter för Domstolsstyrelsen.

I 11 kap. 15 och 16 §§ regeringsformen finns bestämmelser om den myndighet som ska ansvara för administrationen av allmänna domstolar och allmänna förvaltningsdomstolar, det vill säga Domstolsstyrelsen.

2 § Domstolsstyrelsen ska i fråga om de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna

1. i administrativt hänseende leda och samordna verksamheten för att skapa förutsättningar för en rättssäker verksamhet och se till att den bedrivs effektivt,
2. åstadkomma en ändamålsenlig resursfördelning,
3. vara en drivande och stödjande kraft i utvecklings- och kvalitetsarbete,

4. arbeta för god tillgänglighet och information när det gäller verksamheten,
 5. arbeta för god samverkan mellan domstolarna och med andra berörda myndigheter, och
 6. initiera och samordna den internationella verksamheten och leda arbetet med insatser inom internationell civil krishantering och utvecklingssamarbete.
- Domstolsstyrelsen ska även bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare.
- I detta arbete ska Domstolsstyrelsen beakta domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet enligt regeringsformen.

Paragrafen behandlar Domstolsstyrelsens huvudsakliga uppgifter i förhållande till de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Övervägandena finns i avsnitt 5.

I *första stycket* anges de övergripande uppgifter som Domstolsstyrelsen har i förhållande till de aktuella domstolarna. I fråga om de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna motsvarar bestämmelserna hittillsvarande 1 § första stycket förordningen (2007:1073) med instruktion för Domstolsverket. Ingen ändring i sak är avsedd.

Enligt *andra stycket* ska Domstolsstyrelsen bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare. Uppgiften ersätter motsvarande uppgift för Domarnämnden enligt hittillsvarande 3 § första stycket utnämningsslagen. I uppgiften ingår åtgärder för att främja kompetensförsörjningen i domstolarna, både på kort och lång sikt. Det handlar bland annat om att systematiskt informera om domaryrket och att verka för fler sökande till lediga anställningar, t.ex. genom riktade informationsinsatser mot vissa målgrupper.

Av *tredje stycket* framgår att Domstolsstyrelsen i sin verksamhet ska beakta domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet enligt regeringsformen. Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 1 § andra stycket förordningen med instruktion för Domstolsverket med tillägget att även domstolarnas och domarnas oberoende ska beaktas. Med oberoende avses samma sak som i 1 kap. 8 § regeringsformen (prop. 2024/25:165 s. 124–125).

3 § Innan budgetpropositionen lämnas till riksdagen ska regeringen inhämta ett budgetunderlag från Domstolsstyrelsen med förslag till finansiering av verksamheten vid Domstolsstyrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Paragrafen behandlar regeringens skyldighet att inhämta budgetunderlag från Domstolsstyrelsen. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Enligt paragrafen ska regeringen inhämta ett budgetunderlag från Domstolsstyrelsen innan budgetpropositionen lämnas till riksdagen. Av tilläggsbestämmelse 9.5.1 riksdagsordningen framgår att budgetpropositionen enligt huvudregeln ska lämnas till riksdagen senast den 20 september. Regeringens skyldighet aktualiseras inom ramen för den ordinarie budgetprocessen. Sådan medelstilldelning som kan göras vid andra tillfällen under innevarande budgetår omfattas därmed inte. Skyldigheten gäller i fråga om förslag till finansiering av verksamheten vid Domstols-

styrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Regleringen hindrar inte att det budgetunderlag som Domstolsstyrelsen lämnar även omfattar annan verksamhet än den som regeringens skyldighet tar sikte på. Att myndigheter under regeringen har en skyldighet att lämna in budgetunderlag framgår av förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag.

Av 3 kap. 13 § budgetlagen (2011:203) framgår att regeringen är skyldig att ange skäl för eventuella avvikelser från Domstolsstyrelsens förslag, se kommentaren till den paragrafen.

Ledning

4 § Domstolsstyrelsen leds av en styrelse som består av nio ledamöter. Av dessa ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,
2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,
4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,
5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,
6. två ledamöter vara anställda i en allmän domstol eller en allmän förvaltningsdomstol utan att vara ordinarie domare,
7. en ledamot vara advokat, och
8. en ledamot ha kunskap om och erfarenhet av frågor om styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

Paragrafen behandlar Domstolsstyrelsens ledning. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1.

Av *första stycket* framgår att Domstolsstyrelsen leds av en styrelse som består av nio ledamöter. Enligt bestämmelsen ska fem av ledamöterna vara eller ha varit ordinarie domare i de olika angivna domstolarna. Att en ledamot även kan ha varit ordinarie domare innebär att han eller hon inte behöver frånträda sitt uppdrag enbart på grund av att det sker förändringar i fråga om anställningen, se kommentaren till motsvarande bestämmelse i fråga om Domarnämnden i 3 kap. 2 §. I styrelsen ska det också ingå två ledamöter som är anställda i domstol men som inte är ordinarie domare. Det kan t.ex. vara domstolshandläggare, föredragande och beredningsjurister. En ledamot i styrelsen ska vara advokat. Därutöver ska en ledamot ha kunskap om och erfarenhet av frågor om styrning och ledning inom offentlig förvaltning. Med det avses exempelvis en person som har eller har haft en högre chefsbefattning på en annan statlig myndighet, såsom en generaldirektör, förvaltningschef eller administrativ chef.

Av *andra stycket* framgår att det för varje ledamot ska finnas en personlig ersättare. De personliga ersättarna ska ha motsvarande bakgrund som de ledamöter som de är ersättare för. Det innebär att t.ex. den person som är ersättare för den ledamot som är eller har varit ordinarie domare i tingsrätt också ska vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt.

5 § Ledamöter och ersättare i styrelsen förordnas av regeringen för en tid om sex år. Den som har varit ledamot i styrelsen får utses som styrelseledamot på nytt först fem år efter det att uppdraget som ledamot upphörde. Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 7 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förordnanden för ledamöter och ersättare i styrelsen. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

Av *första stycket* framgår att ledamöter och ersättare ska förordnas av regeringen för en bestämd tid om sex år. Det innebär att det inte är möjligt att besluta att en ledamot ska förordnas för en kortare eller längre period.

Enligt *andra stycket* gäller en karenstid om fem år för en person som tidigare har tjänstgjort som ledamot i styrelsen. Med ledamot avses en ordinarie ledamot. Det finns inget hinder mot att en person som tidigare har tjänstgjort som ersättare i styrelsen förordnas som ordinarie ledamot utan någon karenstid. Detta gäller även om ersättaren har inträtt i den ordinarie ledamotens ställe.

Av *andra stycket* framgår att regeringen inte kan förordna en person som inte har föreslagits för uppdraget som ledamot eller ersättare i styrelsen på det sätt som framgår av 7 §.

6 § En ledamot eller ersättare i styrelsen får inte samtidigt

- vara ledamot eller ersättare i Domarnämnden eller Domaransvarsnämnden,
- vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti, eller
- inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Paragrafen anger vilka anställningar och uppdrag som innebär hinder mot att tjänstgöra som ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsen. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

Paragrafen motsvarar vad som gäller i fråga om Domarnämnden, se kommentaren till 3 kap. 4 §.

7 § Innan en ledamot eller ersättare i styrelsen förordnas ska regeringen inhämta förslag från

1. ordförandena i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen när det gäller en ledamot eller ersättare från dessa domstolar,
2. hovrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från hovrätterna,
3. kammarrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från kammarrätterna,
4. tingsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från tingsrätterna,
5. förvaltningsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från förvaltningsrätterna,
6. domstolscheferna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna när det gäller en ledamot eller ersättare som är anställd i någon av dessa domstolar utan att vara ordinarie domare,

7. Sveriges advokatsamfund när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara advokat, och

8. Arbetsgivarverket när det gäller en ledamot eller ersättare som ska ha kunskap om och tidigare erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

Innan förslag lämnas enligt första stycket 1–5 ska de ordinarie domarna i de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig. Innan förslag lämnas enligt första stycket 6 ska de andra anställda i domstolarna ges tillfälle att yttra sig.

För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås.

Paragrafen behandlar vilka organ som ska lämna förslag inför att regeringen förordnar ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsen. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Av *första stycket* framgår att regeringen ska inhämta förslag från domstolscheferna, Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket innan nya ledamöter och ersättare i styrelsen förordnas. I fråga om de ledamöter som är eller har varit ordinarie domare motsvarar bestämmelsen vad som gäller för Domarnämnden, se kommentaren till 3 kap. 5 §. När det gäller de ledamöter som ska vara anställda vid domstol utan att vara ordinarie domare är det domstolscheferna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna som ska lämna ett gemensamt förslag.

Enligt *andra stycket* ska de ordinarie domarna i de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig innan ett förslag lämnas. I fråga om förslag till ledamöter som är eller har varit ordinarie domare motsvarar bestämmelsen vad som gäller för Domarnämnden 3 kap. 5 §, se kommentaren till den paragrafen. Det krävs också att de övriga domstolsanställda ska få möjlighet att yttra sig över förslagen till ledamöter som är anställda i domstolarna utan att vara ordinarie domare.

Av *tredje stycket* framgår att förslagsorganen ska lämna förslag på två personer för varje uppdrag som ledamot eller ersättare. Regeringen bestämmer vem av de föreslagna personerna som ska förordnas.

8 § Styrelsen utser inom sig en ordförande och en vice ordförande.

Paragrafen behandlar hur ordförande och vice ordförande i styrelsen utses. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Domstolsstyrelsens chef

9 § Domstolsstyrelsens direktör är myndighetschef. Direktören anställs för en tid om sex år med möjlighet till förlängning med högst tre år. Av 11 kap. 15 § regeringsformen framgår att myndighetens chef anställs av styrelsen.

Anställningen som direktör ska utlysas och tillsättas efter ett ansökningsförfarande. Direktören ska ha erfarenhet av kvalificerat arbete och ledning inom offentlig förvaltning.

Paragrafen behandlar Domstolsstyrelsens direktör. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Enligt *första stycket* är Domstolsstyrelsens direktör myndighetschef. Han eller hon anställs för en begränsad period om sex år. Anställningen kan förlängas med högst tre år. Direktören omfattas av de regelverk som gäller för myndighetschefer i förvaltningsmyndigheter under regeringen, om inte något annat framgår av denna lag eller någon annan författning. Enligt 11 kap. 15 § regleringsformen ska myndighetens chef anställas av styrelsen.

Av *andra stycket* framgår att anställningen ska utlysas och tillsättas efter ett ansökningsförfarande. Med utlysas avses att anställningen annonseras ut offentligt. En tillsättning av anställningen som Domstolsstyrelsens direktör omfattas av den reglering som gäller för beslut om statliga anställningar. Direktören omfattas därutöver av ett krav på erfarenhet av kvalificerat arbete och ledning inom offentlig förvaltning. Det kan t.ex. innebära att direktören har haft en högre chefsbefattning på en annan förvaltningsmyndighet eller på en domstol. Hur anställningsförfarandet närmare ska utformas och vilka ytterligare krav som ska ställas för anställning avgörs av Domstolsstyrelsen.

10 § Direktören har, om inte styrelsen har bestämt annat, rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden.

Paragrafen behandlar direktörens rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Av paragrafen följer att utgångspunkten är att direktören har rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden. Styrelsen kan dock besluta att direktören inte ska ha rätt att närvara eller yttra sig.

11 § Styrelsen prövar frågor om direktörens bisysslor enligt 7 a–7 d §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning och om han eller hon ska skiljas från anställningen enligt 33 § första stycket samma lag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som prövar frågor om bisysslor och skiljande från anställning när det gäller direktören. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Av paragrafen framgår att det är myndighetens styrelse som prövar frågor om bisysslor och skiljande från anställning om frågan gäller direktören. Det är således enbart styrelsen som beslutar i dessa frågor.

5 kap. Ordinarie domares rättsställning

Inledande bestämmelser

1 § En ordinarie domare får skiljas från anställningen endast enligt vad som föreskrivs i regleringsformen och denna lag.

I lagen (1994:261) om fullmaktsanställning finns bestämmelser om förflyttning och tjänstgöringsskyldighet när det gäller ordinarie domare.

Om någon bestämmelse i detta kapitel avviker från lagen (1994:260) om offentlig anställning ska denna lag gälla.

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillämplig lag i fråga om skiljande från anställning av ordinarie domare samt bestämmelser om lagens tillämpningsområde i förhållande till lagen om offentlig anställning (LOA). Paragrafen innehåller också en upplysning om bestämmelser om förflyttning och tjänstgöringsskyldighet. Övervägandena finns i avsnitt 4 och 7.5.1.

Av *första stycket* framgår att frågor om skiljande från anställning av en ordinarie domare regleras uteslutande i regeringsformen och denna lag. Förutsättningarna för att skilja en ordinarie domare från anställningen framgår av 11 kap. 7 § första stycket regeringsformen och 2–4 §§ denna lag.

Andra stycket innehåller en upplysning om att det finns bestämmelser i LFA om förflyttning och tjänstgöringsskyldighet när det gäller ordinarie domare.

Av *tredje stycket* framgår att bestämmelserna i kapitlet har företräde framför bestämmelserna i LOA. Det innebär att bestämmelserna i kapitlet ska tillämpas i stället för reglerna i LOA, om samma sak regleras i båda lagarna.

Skiljande från anställning

Skiljande från anställningen på grund av olämplighet

2 § Av 11 kap. 7 § första stycket 1 regeringsformen framgår under vilka förutsättningar en ordinarie domare får skiljas från anställningen på grund av olämplighet.

Paragrafen innehåller en upplysning om regeringsformens bestämmelser om skiljande av ordinarie domare från anställning på grund av olämplighet. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.1.

Enligt regeringsformen får en ordinarie domare skiljas från anställningen om han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen (11 kap. 7 § första stycket 1). Förutsättningarna för att skilja en ordinarie domare från anställningen på grund av olämplighet regleras uteslutande av bestämmelsen i regeringsformen. Ordinarie domare omfattas således inte av det arbetsrättsliga regelverket om avskedande. Vid bedömningen av om förutsättningarna för skiljande är uppfyllda kan dock tidigare rättspraxis alltjämt vara vägledande (jfr 7 § LFA).

Avgångsskyldighet på grund av ålder

3 § En ordinarie domare är skyldig att avgå från anställningen vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år.

Om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl får Domstolsstyrelsen, efter ansökan av en ordinarie domare, besluta att avgångsskyldigheten för domaren ska infalla vid en senare tidpunkt, dock senast vid utgången av den månad då han eller hon fyller 70 år. Domstolsstyrelsens beslut får inte överklagas.

En ansökan om senare avgångsskyldighet ska lämnas in till Domstolsstyrelsen senast fyra månader innan avgångsskyldigheten enligt första stycket infaller.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avgångsskyldighet på grund av ålder för ordinarie domare. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Av *första stycket* framgår att en ordinarie domare är skyldig att avgå från anställningen vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år. Bestämmelsen motsvarar delvis 5 § LFA. Bestämmelsen knyter an till det krav på reglering i lag som införs i 11 kap. 7 § regeringsformen när det gäller avgångsskyldighet. Innebörden av bestämmelsen är att anställningen upphör vid den angivna tidpunkten utan att någon uppmaning eller beslut om detta krävs. Om ett justitieråd motsätter sig avgångsskyldigheten kan dock han eller hon skiljas från sin anställning endast på det sätt som föreskrivs i 11 kap. 8 § regeringsformen. För andra ordinarie domare gäller det förfarande som föreskrivs i 6 kap. 6 § denna lag.

I *andra stycket* anges under vilka förutsättningar en ordinarie domare kan kvarstå i anställningen efter att åldern för avgångsskyldighet uppnåtts. Av bestämmelsen framgår att detta kan ske under en begränsad tid, som längst till utgången av den månad då domaren fyller 70 år. En förutsättning för ett beslut om en högre avgångsålder är att det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl. Exempel på situationer då det kan finnas skäl att besluta om en högre avgångsålder är att en domare sitter i en huvudförhandling som drar ut på tiden och domaren behöver vara kvar en viss tid för att slutföra handläggningen. Ett annat exempel är att en domstolschef kan behöva vara kvar i sin anställning under en kortare tid i avvaktan på att en efterträdare ska tillträda. Under den period som domaren är kvar i anställningen har han eller hon kvar sitt anställningsskydd. Beslut i frågan fattas av Domstolsstyrelsen på ansökan av den ordinarie domare som frågan gäller. Domstolsstyrelsens beslut får inte överklagas.

Av *tredje stycket* framgår att en ansökan om senare avgångsskyldighet ska lämnas in till Domstolsstyrelsen senast fyra månader innan domaren uppnår åldern för avgångsskyldighet enligt första stycket.

Entledigande på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan

4 § En ordinarie domare får entledigas från anställningen

1. om han eller hon på grund av förlust av eller nedsättning i arbetsförmågan är för framtiden oförmögen att fullgöra sina arbetsuppgifter tillfredsställande, eller

2. om han eller hon på grund av nedsatt arbetsförmåga under två år i följd inte har tjänstgjort annat än försöksvis under kortare tid och det är dels sannolikt att han eller hon inte kan återinträda i arbete inom ytterligare ett år, dels ovisst hur arbetsförmågan därefter kommer att utveckla sig.

Första stycket gäller inte om domaren kan förflyttas enligt 11 kap. 7 § andra stycket regeringsformen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om entledigande av ordinarie domare på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.1.

Paragrafen motsvarar 6 § LFA (prop. 1993/94:65 s. 140). Vid bedömningen av om förutsättningarna för entledigande är uppfyllda kan tidigare rättspraxis allttjämt vara vägledande.

Avstängning

5 § En ordinarie domare får stängas av från arbetet

1. om ett förfarande inleds som syftar till att han eller hon ska skiljas från anställningen på grund av olämplighet,
2. om en åtgärd vidtas för att åtal ska väckas mot honom eller henne för en gärning som kan antas medföra att han eller hon ska skiljas från anställningen på grund av olämplighet,
3. om han eller hon inte fullgör sina arbetsuppgifter tillfredsställande och detta beror på sjukdom eller något jämförligt förhållande, eller
4. om han eller hon inte följer ett beslut om läkarundersökning enligt 7 §.

Paragrafen reglerar under vilka förutsättningar en ordinarie domare får stängas av från arbetet. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.1.

Paragrafen motsvarar 10 § LFA (prop. 1993/94:65 s. 142) med den skillnaden att begreppet avskedande ersätts av skiljande från anställningen på grund av olämplighet, vilket är en följd av att ordinarie domare inte längre omfattas av bestämmelsen om avskedande (jfr 7 § LFA). Vid bedömningen av om förutsättningarna för avstängning är uppfyllda kan tidigare rättspraxis alltjämt vara vägledande.

6 § Lön eller andra anställningsförmåner får hållas inne under avstängningstiden endast om det finns särskilda skäl för det.

Om en domare har stängts av från arbetet med stöd av 5 § 1 men sedan inte skiljs från anställningen, ska sådana anställningsförmåner som har hållits inne under avstängningen betalas ut eller ersättas i efterhand. Detsamma gäller om en domare har stängts av från arbetet med stöd av 5 § 2 och åtal inte väcks eller åtalet läggs ned eller ogillas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.2.

Enligt *första stycket* får lön eller andra anställningsförmåner hållas inne under en avstängning av en ordinarie domare endast om det finns särskilda skäl för det. Utgångspunkten är alltså att en ordinarie domare behåller lön och andra anställningsförmåner under en avstängning. I frågan om vad som utgör lön och andra anställningsförmåner kan vägledning hämtas från rättspraxis avseende 12 § LAS.

Särskilda skäl i paragrafens mening ska hänföra sig till skälet för avstängningen. Särskilda skäl för att hålla inne lön eller andra anställningsförmåner kan till exempel finnas om avstängningen beror på misstanke om allvarlig brottslighet eller ett annat sådant förhållande där det skulle framstå som stötande om domaren får full lön och andra anställningsförmåner under avstängningstiden. Beroende på skälet för en avstängning kan det också vara aktuellt att innehålla endast en viss del av lönen eller en viss anställningsförmån.

Enligt *andra stycket* ska lön eller andra anställningsförmåner som har hållits inne under en avstängning i vissa fall betalas ut eller ersättas i efterhand. Arbetsgivaren ska självmant se till att de anställningsförmåner

som har hållits inne betalas ut eller ersätts i efterhand om förutsättningarna enligt paragrafen är uppfyllda.

Läkarundersökning

7 § Om en ordinarie domare inte fullgör sina arbetsuppgifter tillfredsställande och det är sannolikt att den bristande arbetsförmågan beror på sjukdom eller något jämförligt förhållande, får det beslutas att domaren ska undersökas av en läkare som anvisas honom eller henne.

Paragrafen reglerar läkarundersökning av ordinarie domare. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.1.

Paragrafen motsvarar 11 § LFA (prop. 1993/94:65 s. 142). Någon ändring i sak är inte avsedd. Vid bedömningen av om förutsättningarna för läkarundersökning är uppfyllda kan tidigare rättspraxis alltså vara vägledande.

Förhandlingsskyldighet

8 § Bestämmelserna om förhandlingsskyldighet i 11–14 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet ska inte tillämpas när det gäller frågor om skiljande från anställning, avstängning, innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning eller läkarundersökning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förhandlingsskyldighet. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.2.

Paragrafen motsvarar 12 § första stycket LFA när det gäller förhandlingsskyldighet inför avstängning och läkarundersökning. Bestämmelsen innebär att den domstol där en ordinarie domare är anställd inte har någon förhandlingsskyldighet enligt 11–14 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL) inför en anmälan enligt 6 kap. 6 § denna lag. En annan sak är att arbetsgivaren, när en ordinarie domare är fackligt ansluten, ofta kan ha anledning att föra en diskussion med den berörda arbetstagarorganisationen innan en sådan anmälan görs.

6 kap. Prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning

Domaransvarsnämnden

Uppgifter

1 § Domaransvarsnämnden ska besluta i frågor om skiljande från anställning, avstängning, innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning, läkarundersökning, disciplinansvar och åtalsanmälan när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för nämnden.

Paragrafen behandlar Domaransvarsnämndens uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1 och 7.3.1.

Av *första stycket* framgår att Domaransvarsnämnden ska besluta i vissa frågor som rör ordinarie domares rättsställning. Nämnden ska endast besluta i sådana frågor när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd. Vad som gäller för justitieråden framgår av 20 §.

Av upplysningsbestämmelsen i *andra stycket* framgår att regeringen kan föreskriva om andra uppgifter för Domaransvarsnämnden.

I 11 kap. 9 och 16 §§ regeringsformen finns bestämmelser om det beslutande organet i det fall prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning sker på annat sätt än i domstol.

Ledning

2 § Nämnden består av fem ledamöter. Av dessa ska

1. ordföranden vara eller ha varit president i hovrätt eller kammarrätt,
2. vice ordföranden vara eller ha varit lagman i tingsrätt eller förvaltningsrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare utan att vara domstolschef,
4. en ledamot vara advokat, och
5. en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Domaransvarsnämndens sammansättning. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2.

Av *första stycket* framgår att nämnden ska bestå av fem ledamöter varav tre ska vara eller ha varit ordinarie domare. Ordföranden ska vara eller ha varit president i hovrätt eller kammarrätt, vice ordföranden ska vara eller ha varit lagman i tingsrätt eller förvaltningsrätt och en av ledamöterna ska vara eller ha varit ordinarie domare utan att vara domstolschef. Att en ledamot även kan ha varit president, lagman eller ordinarie domare innebär att han eller hon inte behöver frånträda sitt uppdrag enbart på grund av att det sker förändringar i fråga om anställningen, se kommentaren till motsvarande bestämmelse i fråga om Domarnämnden i 3 kap. 2 §. Av övriga ledamöter ska en ledamot vara advokat och en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

Av *andra stycket* framgår att det för varje ledamot ska finnas en personlig ersättare. De personliga ersättarna ska uppfylla samma krav som de ledamöter som de är ersättare för.

3 § Ledamöter och ersättare i nämnden förordnas av regeringen för en tid om fyra år.

Innan en ledamot eller ersättare förordnas ska regeringen inhämta förslag från Domstolsstyrelsen. För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås. Den ledamot och ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet bör ha arbetsrättslig kompetens.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits av Domstolsstyrelsen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förordnanden av ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2 och 7.3.3.

Av *första stycket* framgår att ledamöter och ersättare ska förordnas av regeringen för en bestämd tid om fyra år. Det innebär att det inte är möjligt att besluta att en ledamot ska utses för en kortare eller längre period. Bestämmelsen hindrar inte att en ledamot förordnas på nytt när förordnandeperioden har löpt ut.

Av *andra stycket* framgår att regeringens förordnande av ledamöter och ersättare ska föregås av ett nomineringsförfarande där regeringen inhämtar förslag från Domstolsstyrelsen. Domstolsstyrelsen ska lämna förslag på två personer för varje uppdrag som ledamot eller ersättare. Av *andra meningen* framgår att den ledamot och den ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet bör ha arbetsrättslig kompetens.

Enligt *tredje stycket* får regeringen som ledamot eller ersättare endast förordna en person som har föreslagits av Domstolsstyrelsen.

4 § En ledamot eller ersättare i nämnden får inte samtidigt

- vara ledamot eller ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen eller i Domarnämnden,
- vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i Riksdagsförvaltningen, anställd i Regeringskansliet eller anställd på central nivå i ett politiskt parti,
- vara president i Svea hovrätt, eller
- inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Paragrafen anger vilka anställningar och uppdrag som utgör hinder mot att tjänstgöra som ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.3.

Enligt paragrafen kan inte den som är ledamot eller ersättare i styrelsen för Domstolsstyrelsen eller i Domarnämnden samtidigt vara ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden. Även den som har vissa andra anställningar eller uppdrag är förhindrad att vara ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden, se kommentaren till motsvarande bestämmelse i fråga om Domarnämnden i 3 kap. 4 §. Utöver vad som anges där kan inte heller den som är president i Svea hovrätt vara ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden.

Organisation

5 § Vid nämnden tjänstgör en sekreterare som utses av nämnden.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om sekreterare i Domaransvarsnämnden. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.4.

Av bestämmelsen framgår att det vid nämnden ska tjänstgöra en sekreterare. Han eller hon ska utses av nämnden.

Anmälningsskyldighet

6 § Om det beträffande en ordinarie domare uppkommer en fråga om skiljande från anställning, avstängning eller läkarundersökning enligt 5 kap. 2, 4, 5 eller 7 §, ska den domstol där domaren är anställd genast anmäla detta till Riksdagens ombudsmän.

Om det uppkommer en fråga om åtalsanmälan eller disciplinansvar ska den domstol där domaren är anställd genast anmäla detta till Domaransvarsnämnden.

Första och andra styckena gäller inte om frågan avser domstolens chef eller ett justitieråd.

Paragrafen innehåller bestämmelser om anmälningsskyldighet. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.1.

Av *första stycket* framgår att anställningsmyndigheten har en skyldighet att genast anmäla till JO om det beträffande en ordinarie domare uppkommer en fråga om skiljande från anställning på grund av olämplighet eller varaktig förlust av arbetsförmågan, avstängning eller läkarundersökning. En anmälan ska göras så snart det med fog kan antas att det finns grund för någon av de åtgärder som anges i paragrafen. När det gäller frågor om entledigande på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan innebär det att den domstol där domaren i fråga är anställd måste göra en bedömning dels av domarens hälsotillstånd, dels av om arbetsgivaren har gjort vad som ankommer på arbetsgivaren för att domaren ändå ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Enligt *andra stycket* gäller en motsvarande anmälningsskyldighet om det uppkommer en fråga om åtalsanmälan eller disciplinansvar. I de fallen ska anmälan göras direkt till Domaransvarsnämnden.

Av *tredje stycket* framgår att anmälningsskyldigheten inte gäller om frågan avser domstolens chef eller ett justitieråd.

Regleringen i paragrafen motsvarar delvis 15 § anställningsförordningen (1994:373). Hittillsvarande praxis i fråga om när anmälningsskyldigheten uppkommer kan därför fortsatt vara till vägledning (jfr JO:s beslut 2007-02-21, dnr 2280-2005 och JO:s ämbetsberättelse 1998/99 s. 41–49).

Domaransvarsnämndens handläggning

7 § Om en ordinarie domare motsätter sig avgångsskyldighet enligt 5 kap. 3 § första stycket prövar Domaransvarsnämnden på begäran av Domstolsstyrelsen om förutsättningarna för avgångsskyldigheten är uppfyllda.

Paragrafen innehåller bestämmelser om prövningen av frågor om avgångsskyldighet på grund av ålder. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Av paragrafen framgår att om en ordinarie domare motsätter sig avgångsskyldighet på grund av ålder prövar Domaransvarsnämnden om förutsättningarna för avgångsskyldigheten är uppfyllda. Ett sådant ärende inleds i nämnden på begäran av Domstolsstyrelsen.

8 § På begäran av riksdagens ombudsman beslutar Domaransvarsnämnden om en ordinarie domare ska skiljas från anställningen, stängas av från arbetet eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning enligt 5 kap. 2, 4, 5 eller 7 §.

Paragrafen behandlar prövningen av frågor om skiljande från anställning på grund av olämplighet eller varaktig förlust av arbetsförmågan, avstängning och läkarundersökning. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.1.

Av paragrafen framgår att Domaransvarsnämnden beslutar i frågor om skiljande från anställning på grund av olämplighet (5 kap. 2 §), entledigande på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan (5 kap. 4 §), avstängning (5 kap. 5 §) och läkarundersökning (5 kap. 7 §). Ett sådant ärende inleds i nämnden på begäran av riksdagens ombudsman.

9 § På begäran av Domstolsstyrelsen beslutar Domaransvarsnämnden om arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en ordinarie domares avstängning enligt 5 kap. 6 §.

Paragrafen behandlar prövningen av frågor om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.2.

Av paragrafen framgår att ärenden om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner inleds i Domaransvarsnämnden på begäran av Domstolsstyrelsen.

10 § Domaransvarsnämnden beslutar om en ordinarie domare ska meddelas disciplinpåföljd eller anmälas till åtal enligt 14–19, 22 och 42 §§ andra stycket lagen (1994:260) om offentlig anställning.

Ett ärende om disciplinansvar eller åtalsanmälan inleds i nämnden genom en anmälan enligt 6 § andra stycket denna lag eller 22 § lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO).

Paragrafen innehåller bestämmelser om Domaransvarsnämndens prövning av disciplinansvar och åtalsanmälan. Övervägandena finns i xx.

Av *första stycket* följer att frågor om disciplinansvar och åtalsanmälan prövas av Domaransvarsnämnden. Prövningen sker enligt de angivna bestämmelserna i LOA.

Av *andra stycket* framgår att ärenden om åtalsanmälan och disciplinansvar inleds i nämnden genom anmälan av den domstol där domaren är anställd eller av riksdagens ombudsman.

11 § Ett ärende inleds skriftligen med uppgifter om vem ärendet gäller, vilken åtgärd som begäran eller anmälan avser och de omständigheter som åberopas till stöd för framställningen.

Parter i ärendet är den som har inlett det och den domare som ärendet gäller.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur ett ärende inleds i Domaransvarsnämnden och partsställningen där. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.2.

Av *första stycket* framgår att ett ärende ska inledas skriftligen. Det ska anges vem ärendet gäller, vilken åtgärd som begäran eller anmälan avser och de omständigheter som åberopas.

Av *andra stycket* framgår att den som har inlett ärendet i Domaransvarsnämnden och den berörda domaren är parter i ärendet.

12 § Om domaren begär det ska han eller hon ges tillfälle att närvara vid ett sammanträde. Motparten ska då också ges tillfälle att närvara.

Nämnden får även i övrigt ge den som kan lämna upplysningar i ärendet tillfälle att närvara vid ett sammanträde. Han eller hon har rätt att få skälig ersättning av allmänna medel för sina inställelsekostnader. Parterna ska ges tillfälle att närvara vid ett sådant sammanträde.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om ersättning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om parternas och andras närvaro vid ett sammanträde i Domaransvarsnämnden. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.2.

Av *första stycket* framgår att den domare som ärendet gäller har en ovillkorlig rätt att närvara vid ett sammanträde. Även motparten ska då ges tillfälle att närvara.

Enligt *andra stycket* får Domaransvarsnämnden ge den som kan lämna upplysningar i ärendet möjlighet att närvara vid ett sammanträde. Han eller hon har i så fall rätt att få skälig ersättning av allmänna medel för sin inställelse. Även parterna ska ges tillfälle att närvara vid ett sådant sammanträde.

I *tredje stycket* finns en upplysningsbestämmelse om regeringens rätt att meddela närmare föreskrifter om ersättning till den som lämnar upplysningar i ett ärende. Närmare bestämmelser om sådan ersättning finns i förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m.

Överklagande

13 § Domaransvarsnämndens beslut enligt denna lag får överklagas till Svea hovrätt. Beslut om avvisning på grund av att ärendet har inletts av någon som saknar sådan behörighet eller beslut i fråga om åtalsanmälan får dock inte överklagas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av Domaransvarsnämndens beslut. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.

Av paragrafen framgår att Domaransvarsnämndens beslut enligt denna lag får överklagas till Svea hovrätt. Frågan om överklagbarhet avgörs med ledning av allmänna förvaltningsrättsliga principer (jfr 41 § FL och prop. 2016/17:180 s. 333). Av andra meningens framgår att beslut i fråga om avvisning på grund av att någon inte har talerätt eller beslut i fråga om åtalsanmälan inte får överklagas.

14 § Beslut i ärenden om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning enligt 8 § och beslut i ärenden om disciplinansvar enligt 10 § får överklagas endast av den domare som ärendet gäller och av riksdagens ombudsman.

Beslut i ärenden om avgångsskyldighet enligt 7 § och beslut i ärenden om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner enligt 9 § får överklagas endast av den domare som ärendet gäller och av Domstolsstyrelsen.

Paragrafen reglerar vem som får överklaga Domaransvarsnämndens beslut. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.

Av *första stycket* framgår att beslut i ärenden om skiljande från anställning på grund av olämplighet eller varaktig förlust av arbetsförmågan, avstängning och läkarundersökning får överklagas endast av den domare som

ärendet gäller och av riksdagens ombudsman. Detsamma gäller för beslut i ärenden om disciplinansvar. Det innebär att den domstol där domaren är anställd inte har någon rätt att överklaga Domaransvarsnämndens beslut i ärenden om disciplinansvar, oavsett om myndigheten varit part i nämnden. Riksdagens ombudsmans rätt att överklaga beslut i ärenden om disciplinansvar gäller oavsett om ombudsmannen varit part i ärendet.

Av *andra stycket* framgår att endast den domare som ärendet gäller och Domstolsstyrelsen har rätt att överklaga beslut i ärenden om avgångsskyldighet på grund av ålder och om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning.

Prövningen i domstol

15 § Vid handläggningen i domstol tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte något annat föreskrivs i denna lag. Det som anges i den lagen om hur ärenden inleds i tingsrätt ska tillämpas i hovrätten.

Bestämmelsen i 11 § lagen om domstolsärenden om förvaltningsmyndighets partsställning ska inte tillämpas.

Om domaren överklagar Domaransvarsnämndens beslut är riksdagens ombudsman domarens motpart i domstolen i ärenden som avses i 8 och 10 §§. Domstolsstyrelsen är domarens motpart i ärenden som avses i 7 och 9 §§.

Paragrafen innehåller bestämmelser om handläggningen och partsställningen i domstol. Övervägandena finns i avsnitt 7.6 och 7.6.1.

Av *första stycket* framgår att lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen) ska tillämpas vid hovrättens och Högsta domstolens handläggning av ärenden som överklagats från Domaransvarsnämnden. Detta gäller dock inte om det finns särbestämmelser i denna lag. Sådana bestämmelser finns t.ex. i 16 § om omröstning och 17 § om rättegångskostnader. Av *andra meningen* framgår att det som anges i ärendelagen om hur ärenden inleds i tingsrätt ska tillämpas i hovrätten. Det innebär att bestämmelserna i 4–8 §§ ärendelagen om hur ett ärende inleds är tillämpliga och att det inte krävs något prövningstillstånd i hovrätten.

Av *andra stycket* framgår att 11 § ärendelagen om beslutsmyndighetens ställning vid överklagande inte ska tillämpas. Det innebär att Domaransvarsnämnden, såsom beslutsmyndighet, inte får ställning som part i domstolen.

I *tredje stycket* regleras partsställningen i domstol. Av bestämmelserna framgår att riksdagens ombudsman är domarens motpart i mål om skiljande från anställning på grund av olämplighet eller varaktig förlust av arbetsförmågan, avstängning, läkarundersökning och disciplinansvar. Domstolsstyrelsen är domarens motpart i ärenden om avgångsskyldighet på grund av ålder och ärenden om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning.

16 § Vid omröstning tillämpas bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken. I fråga om ersättning enligt 12 § *andra stycket* tillämpas dock bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om omröstningsregler. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1.

Av paragrafen framgår att rättegångsbalkens regler om omröstning i brottmål ska tillämpas vid omröstning. Om frågan rör ersättning av allmänna medel för inställelse inför Domaransvarsnämnden tillämpas i stället bestämmelserna om omröstning i tvistemål.

17 § I fråga om rättegångskostnader tillämpas bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken.

Om domaren enligt 18 kap. 1 § rättegångsbalken är att anse som tappande men hade fog för att överklaga eller motsätta sig ändring av det överklagade beslutet eller om det annars finns särskilda skäl, får rätten besluta att han eller hon inte behöver ersätta motpartens rättegångskostnad alls eller endast delvis.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättegångskostnader. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1.

Av *första stycket* framgår att rättegångsbalkens bestämmelser om rättegångskostnader i tvistemål ska tillämpas i hovrätten och Högsta domstolen i ärenden som överklagats från Domaransvarsnämnden.

Enligt *andra stycket* kan rätten under vissa förutsättningar besluta att domaren, trots att han eller hon är att anse som tappande part, helt eller delvis inte ska behöva ersätta motpartens rättegångskostnad. För att jämkningsregeln ska vara tillämplig krävs antingen att domaren hade fog att överklaga eller motsätta sig ändring av det överklagade beslutet eller att det finns särskilda skäl. Ett exempel på särskilda skäl kan vara att domarens talan framstår som utsiktslös, men att domaren på grund av sjukdom har varit ur stånd att inse det.

Underrättelse om beslut

18 § Domstolsstyrelsen ska underrättas om beslut som avses i 8 § och beslut om disciplinansvar som har anmälts av riksdagens ombudsman. Om ärendet avser en ordinarie domare i Arbetsdomstolen eller Försvarsunderrättelsesdomstolen ska i stället den domstol där domaren är anställd underrättas.

Riksdagens ombudsmän ska underrättas om beslut i fråga om åtalsanmälan och disciplinansvar som inte har anmälts av en ombudsman.

Om en fackligt organiserad domare stängs av från arbetet ska den lokala arbetstagarorganisation som han eller hon tillhör genast underrättas om beslutet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om underrättelseskyldighet. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.2

Paragrafen, som gäller både för Domaransvarsnämndens beslut och domstolens beslut, kompletterar reglerna i förvaltningslagen (2017:900) och ärendelagen i fråga om vem som ska underrättas om ett beslut (jfr 33 § förvaltningslagen och 29 § ärendelagen).

Enligt *första stycket* ska Domstolsstyrelsen underrättas om beslut om skiljande från anställning på grund av olämplighet eller varaktig förlust av arbetsförmågan, avstängning och läkarundersökning. Underrättelseskyldigheten gäller endast beslut i sak och oavsett utgång. Domstolsstyrelsen under-

rättas i egenskap av representant för arbetsgivaren och får i sin tur underrätta den domstol där den berörda domaren är anställd om beslutet. Om det gäller en domare i Arbetsdomstolen eller Försvarsunderrättsdomstolen ska i stället den domstol där domaren är anställd underrättas.

Enligt *andra stycket* ska Riksdagens ombudsmän underrättas om beslut om åtalsanmälan eller disciplinansvar i de fall anmälan till Domaransvarsnämnden inte gjorts av en ombudsman. En underrättelse ska lämnas oavsett utgången i ärendet.

Tredje stycket motsvarar 12 § andra stycket LFA (prop. 1993/94:65 s. 142).

Verkan och genomförande av beslut

19 § Ett beslut om skiljande från anställningen gäller inte förrän beslutet har fått laga kraft.

Ett beslut i fråga om avstängning gäller omedelbart.

Ett beslut om läkarundersökning får inte läggas till grund för en avstängning enligt 5 kap. 5 § punkten 4 förrän beslutet har fått laga kraft.

Ett beslut om att arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en ordinarie domares avstängning gäller när beslutet har fått laga kraft, om inte något annat beslutas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om verkan och genomförande av beslut. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.2.

Första stycket avser beslut om skiljande från anställning och motsvarar såvitt avser skiljande från anställning på grund av ålder eller entledigande huvudsakligen 16 § LFA (prop. 1993/94:65 s. 144).

Enligt *andra stycket* gäller ett beslut om avstängning omedelbart. Bestämmelsen motsvarar delvis 16 § andra stycket LFA. I 26 § andra stycket ärendelagen finns bestämmelser om inhibition.

Tredje stycket avser beslut om läkarundersökning och motsvarar i huvudsak 16 § tredje stycket LFA. Bestämmelsen innebär att ett beslut om läkarundersökning inte får läggas till grund för en avstängning enligt 5 kap. 5 § 4 förrän beslutet om läkarundersökning har fått laga kraft.

Fjärde stycket anger att ett beslut om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner börjar gälla i den meningen att ett innehållande får ske först när beslutet fått laga kraft, om inte något annat beslutas. Skäl för att besluta något annat kan finnas om frågan bedöms självklar.

Prövningsordningen för justitieråd

20 § I 11 kap. 8 § regeringsformen finns bestämmelser om förfarandet för skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning när det gäller justitieråd. De bestämmelserna tillämpas även vid handläggningen av frågor om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner för justitieråd enligt 5 kap. 6 §.

Vid prövningen av de frågor som anges i första stycket ska handläggningen ske på det sätt som föreskrivs för tvistemål. Vid omröstning tillämpas bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken. I fråga om rättegångskostnader, underrättelse om beslut samt verkan och genomförande av beslut tillämpas bestämmelserna i 17 § andra stycket, 18 § tredje stycket och 19 § denna lag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om provningsordningen för justitieråd. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1 och 7.5.2.

I *första stycket första meningen* upplyses om att bestämmelser om förfarandet för skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning när det gäller justitieråd finns i regeringsformen. Av *andra meningen* följer att förfarandet i regeringsformen ska tillämpas också vid handläggningen av frågor om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning av ett justitieråd. Det innebär att en sådan fråga prövas korsvis i de högsta domstolarna på talan av riksdagens ombudsman.

Av *andra stycket* framgår att handläggningen av sådana frågor som anges i första stycket ska ske på det sätt som föreskrivs för tvistemål. Från denna huvudregel anges vissa undantag. För omröstning gäller i stället omröstningsreglerna för brottmål och i fråga om fördelning av rättegångskostnader i vissa fall, underrättelse av vissa beslut samt verkan och genomförande av beslut gäller lagens bestämmelser i dessa frågor.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2027. Bestämmelserna i 3 kap. 2–6 §§, 4 kap. 4–8 §§ och 6 kap. 2–4 §§ träder dock i kraft den 1 januari 2027.

2. Lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare upphör att gälla vid utgången av mars 2027.

3. Den första gången ledamöter i Domarnämnden förordnas av regeringen med tillämpning av denna lag ska tre ledamöter förordnas för en tid om fyra år, två ledamöter för en tid om tre år och två ledamöter för en tid om två år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder.

4. Den första gången ledamöter i Domstolsstyrelsens styrelse förordnas ska tre ledamöter förordnas för en tid om sex år, tre ledamöter för en tid om fem år och tre ledamöter för en tid om fyra år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder. Äldre föreskrifter om vem som utövar myndighetens ledning gäller fortsatt till utgången av mars 2027. Styrelsen får dock före dess lämna förslag på ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden enligt 6 kap. 3 § denna lag.

5. Den första gången ledamöter i Domaransvarsnämnden förordnas ska två ledamöter förordnas för en tid om fyra år, två ledamöter för en tid om tre år och en ledamot för en tid om två år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder.

6. Villkor i ett avtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande och som innebär en skyldighet att avgå vid en ålder som är högre än den som anges i 5 kap. 3 § första stycket är fortfarande tillämpliga på pågående anställningsförhållanden som omfattas av avtalet.

7. Äldre föreskrifter gäller för handläggningen av ansökningar om att få vara kvar i anställningen efter uppnådd ålder för avgångsskyldighet som har överlämnats till regeringen före lagens ikraftträdande.

8. Kollektivavtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande gäller i fråga om lön och andra anställningsförmåner under avstängning, om avstängningen har beslutats före lagens ikraftträdande.

9. Ärenden som avser sådana frågor som ska prövas av Domaransvarsnämnden men som har inletts i Statens ansvarsnämnd eller Domstolsverkets personalansvarsnämnd före lagens ikraftträdande och som ännu inte slutligt har avgjorts ska överlämnas till Domaransvarsnämnden.

10. Mål som avser sådana frågor som ska prövas av Domaransvarsnämnden och som har inletts i domstol före lagens ikraftträdande ska handläggas enligt äldre föreskrifter. Domstolen ska vid prövningen bestå av endast ordinarie domare.

11. Ärenden som inleds i Domaransvarsnämnden ska prövas enligt föreskrifterna i denna lag även om ärendet avser omständigheter som har inträffat före lagens ikraftträdande. Ett skiljande från anställning på grund av olämplighet får dock grundas på enbart omständigheter som har inträffat före ikraftträdandet endast om riksdagens ombudsman har gjort en framställning hos Domaransvarsnämnden inom sex månader från det att den åberopade omständigheten inträffat, om arbetsgivaren har känt till omständigheterna mindre än två månader innan anmälan enligt 6 kap. 6 § gjordes, eller om det finns synnerliga skäl.

Övervägandena finns i avsnitt 11.

Av *punkten 1* framgår att lagen träder i kraft den 1 april 2027. Bestämmelserna i 3 kap. 2–6 §§, 4 kap. 4–8 §§ och 6 kap. 2–4 §§ träder dock i kraft den 1 januari 2027. De angivna bestämmelserna behandlar sammansättning och förordnanden i Domarnämnden, Domstolsstyrelsens styrelse och Domaransvarsnämnden samt nomineringsförfarande för ledamöter och ersättare i dessa organ.

Enligt *punkten 2* ska utnämningsslagen upphävas när lagen träder i kraft, den 1 april 2027.

I *punkten 3* regleras längden på ledamöternas och ersättarnas förordnanden första gången som ledamöter i Domarnämnden förordnas av regeringen enligt lagen. Bestämmelsen omfattar inte de representanter för allmänheten som väljs av riksdagen.

Av *punkten 4* framgår hur långa ledamöternas och ersättarnas förordnanden ska vara första gången som ledamöter i Domstolsstyrelsens styrelse förordnas. Där anges också att äldre föreskrifter om vem som utövar myndighetens ledning ska gälla till utgången av mars 2027. Det innebär att befintliga bestämmelser om vem som har befogenhet att utöva myndighetens ledning ska tillämpas fram till den 1 april 2027. Av hittillsvarande reglering i förordningen med instruktion för Domstolsverket framgår bl.a. att myndigheten leds av en generaldirektör som är myndighetschef. Styrelsen ska dock kunna besluta om nominering av ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden enligt 6 kap. 3 § dessförinnan.

Av *punkten 5* framgår längden på ledamöternas och ersättarnas förordnanden första gången som ledamöter i Domaransvarsnämnden förordnas.

Av *punkten 6* framgår att villkor i ett kollektivavtal eller ett individuellt avtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande och som innebär en skyldighet att avgå vid en ålder som är högre än den som anges i 5 kap. 3 § första stycket fortfarande är tillämpliga på pågående anställningsförhållanden som omfattas av avtalet.

Enligt *punkten 7* ska en ansökan om att få vara kvar i anställningen efter uppnådd ålder för avgångsskyldighet som har överlämnats till regeringen av Domstolsverket före ikraftträdandet handläggas enligt äldre föreskrifter.

Av *punkten 8* framgår att villkor om lön eller andra anställningsförmåner i kollektivavtal gäller även fortsättningsvis i fråga om avstängningar som har beslutats före lagens ikraftträdande.

Av *punkten 9* framgår att vid ikraftträdandet pågående ärenden i Statens ansvarsnämnd och Domstolsverkets personalansvarsnämnd ska överlämnas till Domaransvarsnämnden och prövas enligt de regler som gäller där, om ärendet avser sådana frågor som enligt de nya reglerna ska prövas av Domaransvarsnämnden.

Av *punkten 10* framgår att mål som avser sådana frågor som ska prövas av Domaransvarsnämnden men som vid tiden för ikraftträdandet inletts i domstol, ska fortsätta att handläggas enligt äldre föreskrifter. Vid avgörandet av sådana mål ska domstolen endast bestå av ordinarie domare.

Punkten 11 reglerar vilka omständigheter som får läggas till grund för en prövning i Domaransvarsnämnden. Ärenden som inleds i Domaransvarsnämnden ska prövas enligt föreskrifterna i den nya lagen även om ärendet avser omständigheter som har inträffat före lagens ikraftträdande. För skiljande från anställning på grund av olämplighet gäller dock vissa tidsfrister inom vilka en framställning ska göras, om framställningen grundas enbart på omständigheter som inträffat före lagens ikraftträdande. Vid bedömningen av vad som utgör synnerliga skäl bör beaktas om omständigheterna enligt 18 § andra stycket andra meningen LAS skulle ha kunnat läggas till grund för avskedande, även om arbetsgivaren hade försummat de tidsfrister som anges i första meningen samma stycke.

13.2 Förslag till lag om ändring i riksdagsordningen

13.23.2 Riksdagen väljer i enlighet med bestämmelserna i 3 kap. 2 och 3 §§ *lagen (2026:000) om domstolar och domare* två ledamöter som representerar allmänheten i Domarnämnden och en personlig ersättare för var och en av dem.

Tilläggsbestämmelsen behandlar val av ledamöter och ersättare som representerar allmänheten i Domarnämnden.

I bestämmelsen tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. 2 och 3 §§ i den nya lagen om domstolar och domare. Det innebär inte någon ändring i sak.

13.3 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

3 kap.

4 § I Högsta domstolen ska det finnas *det antal* justitieråd som behövs. Av 11 kap. 2 § *regeringsformen* framgår att det ska finnas minst tolv och högst tjugo ordinarie domare i Högsta domstolen. Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

Ett av justitieråden ska vara domstolens ordförande.

Högsta domstolen får vara indelad i avdelningar. Om Högsta domstolen är indelad i avdelningar, är Högsta domstolens ordförande även ordförande på en avdelning. Ett av de övriga justitieråden är ordförande på annan avdelning.

Den som har avgått med ålderspension från sin anställning som justitieråd får förordnas att tillfälligt tjänstgöra i Högsta domstolen när det finns behov av det på grund av att

1. ett justitieråd med anledning av sjukdom eller därmed jämförlig omständighet inte kan tjänstgöra i domstolen,

2. ett justitieråds tjänstgöring har upphört och ett nytt justitieråd inte har tillträtt, eller

3. handläggningen av ett eller flera mål vid domstolen under en begränsad tid tar stora resurser i anspråk.

Ett förordnande enligt fjärde stycket får gälla i högst sex månader. Om det finns särskilda skäl får förordnandet förlängas med högst sex månader i taget.

Det som i lag eller annan författning föreskrivs om justitieråd ska tillämpas även på den som enligt fjärde stycket tillfälligt tjänstgör i Högsta domstolen.

Högsta domstolen får förordna den som är justitieråd i Högsta förvaltningsdomstolen att tjänstgöra i Högsta domstolen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Högsta domstolens organisation. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

I *första stycket* tas det tidigare kravet på ett minsta antal justitieråd i Högsta domstolen bort. Ändringen görs med anledning av regleringen i regeringsformen som innebär att det ska finnas minst tolv och högst tjugo ordinarie domare i Högsta domstolen. Bestämmelsen innebär att det, inom ramen för det föreskrivna högsta och minsta antalet justitieråd, ska finnas det antal justitieråd som behövs. Det är domstolens behov som är styrande för frågan om hur många justitieråd det ska finnas i domstolen. Av regeringsformen framgår att en utnämning av ett justitieråd i Högsta domstolen ska föregås av en begäran från domstolen (11 kap. 6 § tredje stycket).

5 b § Fler än sju ledamöter får inte ingå i rätten, om inte *något* annat följer av 6 eller 6 b §.

I paragrafen anges att rätten får bestå av högst sju ledamöter. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

I ett avgörande i Högsta domstolen får inte fler än sju ledamöter ingå i rätten. Från den huvudregeln finns sedan tidigare ett undantag för fall då ett mål eller en viss fråga i ett mål avgörs av domstolen i dess helhet, s.k. plenum. Ändringen innebär att det i paragrafen tas in en hänvisning till reglerna om särskild sammansättning i 6 b §. De reglerna innebär att rätten ska bestå av nio ledamöter, se kommentaren till den paragrafen.

6 b § *Om ett mål eller en viss fråga i ett mål är av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens områden får rätten, om det är lämpligt, besluta att ledamöter i Högsta förvaltningsdomstolen ska delta i avgörandet (särskild sammansättning). Högsta förvaltningsdomstolen ska ges tillfälle att yttra sig innan rätten fattar ett sådant beslut.*

Vid prövning i särskild sammansättning ska rätten bestå av fem ledamöter från Högsta domstolen och fyra ledamöter från Högsta förvaltningsdomstolen.

Paragrafen, som är ny, reglerar i vilka fall Högsta domstolen får pröva ett mål eller en viss fråga i ett mål i särskild sammansättning. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

I *första stycket* anges förutsättningarna för en prövning i särskild sammansättning. En sådan prövning innebär att även ledamöter från Högsta förvaltningsdomstolen deltar i avgörandet. Bestämmelsen är fakultativ och innebär således inte någon skyldighet för Högsta domstolen att besluta om särskild sammansättning även om förutsättningarna i paragrafen är uppfyllda.

Avgörande i särskild sammansättning kan avse ett mål eller en viss fråga i ett mål. För det första krävs att målet eller frågan i målet är av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens områden. Det innebär att avgörandet inte enbart ska bedömas ha betydelse som sedvanligt prejudikat utan att frågeställningen ska beröra båda domstolarnas ansvarsområden. Ett exempel där det kan vara aktuellt att besluta om särskild sammansättning är mål som rör innebörden av europarätten inom ett visst område. Ett annat exempel är frågor om lagprövning och därmed förståelsen av svensk grundlag. En annan situation där en sådan prövning kan aktualiseras är om det uppkommer en fråga huruvida det är Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen som är behörig att behandla ett visst mål.

För det andra krävs att det framstår som lämpligt att ledamöter från den andra domstolen deltar i avgörandet. Det är den beslutande domstolen som får göra en helhetsbedömning i det enskilda fallet. Som exempel på situationer då det inte kan anses lämpligt med särskild sammansättning är om det i den aktuella frågan redan finns fast praxis i den domstol som uppmanas att sända ledamöter eller om målet rör frågeställningar som tar sikte på själva kärnområdet för en av domstolarna. Den omständigheten att den andra domstolen motsätter sig en prövning i särskild sammansättning kan också medföra att prövningsformen inte anses lämplig.

Ett beslut om särskild sammansättning fattas av rätten, dvs. av den sammansättning i Högsta domstolen som har att ta ställning till målet eller frågan i målet. Det sker alltså på motsvarande sätt som när ett mål eller en fråga hänskjuts till plenum. Innan ett beslut om särskild sammansättning fattas ska Högsta förvaltningsdomstolen ges tillfälle att yttra sig. Det finns inte några särskilda formkrav för hur det ska gå till.

Enligt *andra stycket* ska rätten vid prövning i särskild sammansättning bestå av fem ledamöter från Högsta domstolen och fyra ledamöter från Högsta förvaltningsdomstolen. Sammansättningen avviker därmed från det annars högsta tillåtna antalet ledamöter enligt 5 b §.

4 kap.

2 § I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 1 kap. 2 §, 2 kap. 3 § och 3 kap. 4 §.

Paragrafen behandlar utnämning av de domare som anges i rättegångsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I paragrafen tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. lagen om domstolar och domare. Det innebär inte någon ändring i sak.

13.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

3 § I Högsta förvaltningsdomstolen ska det finnas *det antal* justitieråd som behövs. Av 11 kap. 2 § *regeringsformen framgår att det ska finnas minst tolv och högst tjugo ordinarie domare i Högsta förvaltningsdomstolen.* Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

Ett av justitieråden ska vara domstolens ordförande.

Den som har avgått med ålderspension från sin anställning som justitieråd får förordnas att tillfälligt tjänstgöra i Högsta förvaltningsdomstolen när det finns behov av det på grund av att

1. ett justitieråd med anledning av sjukdom eller därmed jämförlig omständighet inte kan tjänstgöra i domstolen,
2. ett justitieråds tjänstgöring har upphört och ett nytt justitieråd inte har tillträtt, eller
3. handläggningen av ett eller flera mål vid domstolen under en begränsad tid tar stora resurser i anspråk.

Ett förordnande enligt tredje stycket får gälla i högst sex månader. Om det finns särskilda skäl får förordnandet förlängas med högst sex månader i taget.

Det som i lag eller annan författning föreskrivs om justitieråd ska tillämpas även på den som enligt tredje stycket tillfälligt tjänstgör i Högsta förvaltningsdomstolen.

Högsta förvaltningsdomstolen får förordna den som är justitieråd i Högsta domstolen att tjänstgöra i Högsta förvaltningsdomstolen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Högsta förvaltningsdomstolens organisation. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

Paragrafen ändras på motsvarande sätt som 3 kap. 4 § rättegångsbalken, se kommentaren till den paragrafen.

4 c § Fler än sju ledamöter får inte ingå i rätten, om inte *något* annat följer av 5 eller 5 b §.

I paragrafen finns en begränsning för antalet ledamöter som får delta i ett avgörande i Högsta förvaltningsdomstolen. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

Paragrafen ändras på motsvarande sätt som 3 kap. 5 b § rättegångsbalken, se kommentaren till den paragrafen.

5 b § *Om ett mål eller en viss fråga i ett mål är av särskild vikt för rätts-tillämpningen inom både Högsta förvaltningsdomstolens och Högsta domstolens områden får rätten, om det är lämpligt, besluta att ledamöter i Högsta domstolen ska delta i avgörandet (särskild sammansättning). Högsta domstolen ska ges tillfälle att yttra sig innan rätten fattar ett sådant beslut.*

Vid prövning i särskild sammansättning ska rätten bestå av fem ledamöter från Högsta förvaltningsdomstolen och fyra ledamöter från Högsta domstolen.

Paragrafen, som är ny, reglerar i vilka fall Högsta förvaltningsdomstolen får döma i särskild sammansättning genom att ledamöter från Högsta domstolen deltar i avgörandet. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

Paragrafen motsvarar de bestämmelser som införs i 3 kap. 6 b § rättegångsbalken, se kommentaren till den paragrafen.

28 a § I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 3, 4, 10 och 15 §§.

Paragrafen behandlar utnämning av de domare som anges i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Paragrafen ändras på motsvarande sätt som 4 kap. 2 § rättegångsbalken, se kommentaren till den paragrafen.

13.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder

3 § Hyresråd är ordförande i arrendenämnd. Ett av hyresråden i arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I övriga arrendenämnder är lagmannen i tingsrätten på samma ort som arrendenämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska 3 kap. 9–14 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare tillämpas. För varje arrendenämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan någon annan ledamot än ordförande förordnas, ska en sådan riksorganisation av jordägare eller arrendatorer, som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om, ges tillfälle att lämna förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med beaktande av vad som sägs i 2 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

Paragrafen behandlar bl.a. förfarandet vid utnämning av hyresråd tillika chef för arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt vid utnämning av övriga hyresråd. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I andra stycket tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. 9–14 §§ lagen om domstolar och domare. På samma sätt som enligt hittillsvarande reglering ska bestämmelserna om Domarnämndens handläggning vid utnämning av ordinarie domare tillämpas vid utnämning av hyresråd.

Övriga ändringar är språkliga.

6 § Hyresråd är ordförande i hyresnämnd. Ett av hyresråden i hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I *övriga hyresnämnder* är lagmannen i tingsrätten på samma ort som hyresnämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska *3 kap. 9–14 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare* tillämpas. För varje hyresnämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan *någon* annan ledamot än ordförande förordnas, ska *en* sådan riksorganisation av fastighetsägare, hyresgäster, bostadsrättshavare eller näringsidkare, som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om, ges tillfälle att *lämna* förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med *beaktande* av vad som sägs i 5 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

Paragrafen behandlar bl.a. förfarandet vid utnämning av hyresråd tillika chef för hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt vid utnämning av övriga hyresråd. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I *andra stycket* tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. 9–14 §§ lagen om domstolar och domare. På samma sätt som enligt hittillsvarande reglering ska bestämmelserna om Domarnämndens handläggning vid utnämning av ordinarie domare tillämpas vid utnämning av hyresråd.

Övriga ändringar är språkliga.

13.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister

1 kap.

2 § Denna lag tillämpas inte på

1. mål som enligt lag får upptas endast av en viss tingsrätt eller som ska handläggas av en tingsrätt i en annan sammansättning än som anges i rättegångsbalken,

2. mål som ska handläggas av tingsrätt med tillämpning av konkurslagen (1987:672) eller lagen (2022:964) om företagsrekonstruktion,

3. mål om skadestånd i anledning av brott, om talan förs i samband med åtal för brottet,

4. mål om ersättning för yrkesskada, när tvisten inte rör kollektivavtals rätta innebörd,

5. mål som avses i 1 kap. 4 § 1 och 3 lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar, och

6. mål som avses i artikel 81 i rådets förordning (EG) nr 6/2002 om EU formgivning och artikel 124 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1001 om EU-varumärken.

Lagen ska inte tillämpas på mål som rör arbetstagare som avses i 1 § lagen (1994:260) om offentlig anställning, när tvisten gäller

1. fråga som rör anställning av arbetstagare utan att enbart avse tvist om kollektivavtal,

2. tjänstgöringsskyldighet för ordinarie domare enligt lagen (1994:261) om fullmaktansättning.

Lagen ska inte heller tillämpas på

1. andra mål som rör arbetstagare hos arbetsgivare med offentlig ställning, när tvisten gäller en fråga som är reglerad i lag eller annan författning och det i samma författning föreskrivs att beslut i frågan får överklagas till regeringen, en förvaltningsdomstol eller en förvaltningsmyndighet,

2. frågor som prövas enligt 5 och 6 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare.

Paragrafen behandlar undantag från lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.

I *tredje stycket* läggs till att lagen inte ska tillämpas för frågor som prövas enligt 5 och 6 kap. lagen om domstolar och domare. Det som undantas är frågor om skiljande av ordinarie domare från anställning, avstängning, läkarundersökning, innehållande av lön eller andra anställningsförmåner och disciplinansvar. Dessa frågor prövas av Domaransvarsnämnden eller, om det avser justitieråd, av någon av de högsta domstolarna enligt det förfarande som föreskrivs i regeringsformen och 6 kap. 20 § lagen om domstolar och domare. Lagen ska inte heller tillämpas i fråga om kvarstående i anställning som enligt 5 kap. 3 § lagen om domstolar och domare prövas av Domstolsstyrelsen.

Övriga ändringar är endast redaktionella.

3 kap.

1 § Arbetsdomstolen består av högst fyra ordförande, högst fyra vice ordförande samt sju andra ledamöter. En av ordförandena ska vara chef för domstolen.

Ledamot ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurs-tillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Innan en ledamot börjar tjänstgöra i Arbetsdomstolen, ska han eller hon ha avlagt domared.

För annan ledamot än ordförande ska det finnas högst tre ersättare. Det som sägs i denna lag om ledamot gäller även ersättare, om inte annat särskilt anges.

I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande tillika chef och övriga ordförande i domstolen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för tre år.

Paragrafen behandlar ledamöter i Arbetsdomstolen. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I *fjärde stycket* tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. lagen om domstolar och domare. Det innebär inte någon ändring i sak.

13.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn

2 § Statliga myndigheter samt anställda, uppdragstagare och andra som är knutna till sådana myndigheter står under justitiekanslerns tillsyn i den utsträckning regeringen bestämmer.

Justitiekanslerns tillsyn ska dock inte kunna omfatta

- 1. regeringen eller statsråd,*
- 2. riksdagens myndigheter eller anställda och uppdragstagare vid riksdagens myndigheter,*
- 3. domstolar, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden, Domaransvarsnämnden eller ordinarie domare samt andra anställda och uppdragstagare vid domstolarna och dessa myndigheter.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka myndigheter som kan stå under justitiekanslerns tillsyn. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

Det införs ett nytt *andra stycke* som delvis motsvarar andra meningen i paragrafens tidigare lydelse. Bestämmelsen i *punkten 3* är ny och innebär att regeringen inte kan bestämma att justitiekanslern ska utöva tillsyn över domstolar eller de myndigheter eller de anställda och uppdragstagare som räknas upp där.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

9 § Justitiekanslern har rätt att få tillgång till förvaltningsmyndigheters protokoll och handlingar.

Första stycket gäller inte Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om justitiekanslerns utredningsbefogenheter i tillsynsverksamheten. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

Första stycket ändras på så sätt att domstolars protokoll och handlingar tas bort i uppräkningsordningen av vad justitiekanslern har rätt att få tillgång till.

Andra stycket, som är nytt, innebär att Domarnämnden, Domstolsstyrelsen och Domaransvarsnämnden undantas från första styckets tillämpningsområde.

Ändringarna är en följd av att domstolarna inte längre omfattas av tillsynskretsen enligt 2 §.

10 § *Sådana förvaltningsmyndigheter och tjänstemän hos staten eller hos en kommun som står under justitiekanslerns tillsyn ska lämna de upplysningar och yttranden som justitiekanslern begär. Sådan skyldighet har även andra som står under justitiekanslerns tillsyn.*

När justitiekanslern begär upplysningar eller yttrande i andra ärenden än dem där han *eller hon* har beslutat att inleda förundersökning, får han *eller hon förena ett föreläggande med vite* om högst 1 000 kronor. Justitiekanslern får döma ut *vitet om föreläggandet inte följs*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om justitiekanslerns utredningsbefogenheter i tillsynsverksamheten. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

Första stycket ändras på så sätt att domstol tas bort i uppräkningsdelen av vilka myndigheter som omfattas av skyldigheten att lämna upplysningar och yttranden till justitiekanslern. Även Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden är undantagna från skyldigheten att lämna upplysningar och yttranden eftersom de inte står under justitiekanslerns tillsyn enligt 2 §. Detsamma gäller för anställda och uppdragstagare vid domstolarna och Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden.

Övriga ändringar är språkliga.

13.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning

1 § I denna lag finns särskilda föreskrifter om arbetstagare hos

1. riksdagen och dess myndigheter,
2. myndigheterna under regeringen.

Särskilda föreskrifter om arbetstagare som avses i första stycket 2 finns också i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning och lagen (2026:000) om domstolar och domare.

Paragrafen behandlar lagens tillämpningsområde.

I *andra stycket* läggs en hänvisning till lagen om domstolar och domare till som en upplysning om att det även i den lagen finns särskilda föreskrifter om arbetstagare.

33 § Är chefen för Arbetsgivarverket, chefen för Institutet för mänskliga rättigheter eller chefen för Domstolsstyrelsen anställd för bestämd tid, får han eller hon skiljas från sin anställning före utgången av denna tid, om det är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

Är chefen för någon annan förvaltningsmyndighet som lyder omedelbart under regeringen anställd för bestämd tid, får han eller hon förflyttas till en annan statlig anställning som tillsätts på samma sätt, om det är påkallat av organisatoriska skäl eller annars är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

I paragrafen anges i vilka situationer en myndighetschef för en förvaltningsmyndighet som lyder omedelbart under regeringen, och som är anställd för bestämd tid, får skiljas från sin anställning eller förflyttas till annan statlig anställning. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

I *första stycket* läggs chefen för Domstolsstyrelsen till. Det innebär att det är möjligt att skilja Domstolsstyrelsens myndighetschef, direktören, från sin anställning om det är nödvändigt av hänsyn till Domstolsstyrelsens bästa.

34 § Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan, avstängning och avskedande, när det gäller

1. arbetstagare som är anställda genom beslut av regeringen,
2. arbetstagare som utan att vara anställda genom beslut av regeringen har en verksledande eller därmed jämförlig ställning.

Regeringen får föreskriva att nämnden ska besluta i sådana frågor också när det gäller andra arbetstagare.

Första och andra styckena gäller inte ordinarie domare.

Paragrafen reglerar vilka frågor som prövas av Statens ansvarsnämnd. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att första och andra styckena inte gäller ordinarie domare. Enligt lagen om domstolar och domare ska prövningen av frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan, avstängning och skiljande från anställning när det gäller ordinarie domare i stället göras i Domaransvarsnämnden.

13.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning

2 § En ordinarie domare ska anställas med fullmakt. I 1 kap. 3 § lagen (2026:000) om domstolar och domare anges vilka domaranställningar som är ordinarie.

Regeringen bestämmer vilka arbetstagare i övrigt som ska anställas med fullmakt.

Paragrafen, som i hittillsvarande lydelse betecknas 3 §, anger vilka arbetstagare som ska anställas med fullmakt. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I *första stycket* tas hänvisningen till 1 § lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 1 kap. 3 § lagen om domstolar och domare. Det innebär inte någon ändring i sak.

3 § *Bestämmelserna om avgångsskyldighet på grund av ålder, anställningens upphörande på grund av sjukdom samt avskedande, avstängning och läkarundersökning tillämpas inte när det gäller ordinarie domare. I fråga om ordinarie domare tillämpas i stället bestämmelserna i lagen (2026:000) om domstolar och domare.*

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om lagens tillämpningsområde när det gäller ordinarie domare. Övervägandena finns i avsnitt 4 och 7.5.1.

Av paragrafen framgår att ordinarie domare inte omfattas av lagens bestämmelser om avgångsskyldighet på grund av ålder, anställningens upphörande på grund av sjukdom samt avskedande, avstängning och läkarundersökning. Undantaget från lagens tillämpningsområde gäller samtliga bestämmelser i lagen som gäller dessa frågor. För ordinarie domare gäller i stället bestämmelserna i lagen om domstolar och domare.

7 § En arbetstagare får avskedas enligt föreskrifter i lagen (1982:80) om anställningsskydd.

Ett avskedande *ska* vara skriftligt för att vara giltigt.

I paragrafen finns bestämmelser om avskedande. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.1.

I *första stycket* tas andra meningen om avskedande av ordinarie domare bort. Ändringen är en anpassning till att förutsättningarna för att skilja en ordinarie domare från anställning uteslutande regleras i lagen om domstolar och domare.

I *andra stycket* görs en språklig ändring.

14 § En ordinarie domare är skyldig att utföra arbetsuppgifterna i en motsvarande eller högre anställning som domare vid den domstol där han *eller hon* är anställd.

En ordinarie domare är skyldig att tjänstgöra tillfälligt i en annan domstol vid sådan handläggning där flera lagfarna domare deltar. Tjänstgöringsskyldigheten gäller

1. för en rådmän i tingsrätt, som ledamot i en annan tingsrätt inom samma hovrättsområde,

2. för en rådmän i förvaltningsrätt, som ledamot i en tingsrätt eller en hovrätt,

3. för ett kammarrättsråd, som ledamot i en hovrätt,

4. för ett justitieråd i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen, som ledamot i den andra domstolen enligt bestämmelserna om särskild sammansättning i 3 kap. 6 b § rättegångsbalken och 5 b § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

I paragrafen finns bestämmelser om tjänstgöringsskyldighet för ordinarie domare i vissa fall. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

I *andra stycket* införs en ny fjärde punkt som innebär att ett justitieråd i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen är skyldig att tjänstgöra som ledamot i den andra domstolen enligt bestämmelserna om särskild sammansättning i rättegångsbalken och lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Övriga ändringar är endast språkliga.

15 § Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om avskedande, avstängning och läkarundersökning för sådana arbetstagare som regeringen bestämmer.

Första stycket gäller inte justitiekanslern.

Paragrafen föreskriver vilka frågor som Statens ansvarsnämnd beslutar om. Övervägandena finns i avsnitt 7.

I *första stycket* tas bestämmelsen om ordinarie domare bort. Ändringen är en följd av att det i lagen om domstolar och domare anges att Domaransvarsnämnden ska pröva frågor om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning när det gäller ordinarie.

I *andra stycket* tas regleringen för justitieråd bort.

17 § Mål om tillämpningen av denna lag ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

I paragrafen finns bestämmelser om rättegången.

Ändringen innebär att *andra stycket* med upplysning om handläggningen av mål om avskedande, avstängning och läkarundersökning av justitieråd tas bort. Ändringen är en följd av att bestämmelser om prövningsordningen för justitieråd införs i 6 kap. 20 § lagen om domstolar och domare.

13.10 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

18 kap.

1 b § Sekretess gäller hos *Domstolsstyrelsen* för uppgift om tvångsmedel, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller sådan framtida verksamhet som avses i 1 § skadas om uppgiften röjs.

Paragrafen reglerar sekretess hos *Domstolsstyrelsen* för uppgift om tvångsmedel.

Ändringen innebär att *Domstolsverket* till följd av myndighetens namnbyte ändras till *Domstolsstyrelsen*. Det innebär ingen ändring i sak.

8 c § Sekretess enligt 8 a § hindrar inte att en domstol lämnar uppgiften till *Domstolsstyrelsen*.

Paragrafen innehåller reglering om överföring av sekretess till *Domstolsstyrelsen* för uppgifter i domstolarnas incidentrapporter.

Ändringen innebär att *Domstolsverket* till följd av myndighetens namnbyte ändras till *Domstolsstyrelsen*. Det innebär ingen ändring i sak.

8 d § Om *Domstolsstyrelsen* får en uppgift som är sekretessreglerad i 8 a § från en domstol, blir 8 a § tillämplig på uppgiften också hos *Domstolsstyrelsen*.

Paragrafen innehåller reglering om överföring av sekretess till *Domstolsstyrelsen* för uppgifter i domstolarnas incidentrapporter.

Ändringen innebär att *Domstolsverket* till följd av myndighetens namnbyte ändras till *Domstolsstyrelsen*. Det innebär ingen ändring i sak.

35 kap.

12 b § Sekretessen enligt 12 § hindrar inte att en domstol lämnar en uppgift till *Domstolsstyrelsen*, om uppgiften behövs för att genomföra en utbetalning av ersättning för någons inställelse i domstol.

Paragrafen innehåller en sekretessbrytande bestämmelse.

Ändringen innebär att *Domstolsverket* till följd av myndighetens namnbyte ändras till *Domstolsstyrelsen*. Det innebär ingen ändring i sak.

12 c § Om *Domstolsstyrelsen* får en uppgift som är sekretessreglerad i 12 § från en domstol, blir sekretessbestämmelsen tillämplig på uppgiften även hos *Domstolsstyrelsen*.

Paragrafen innehåller en reglering om överföring av sekretess till *Domstolsstyrelsen*.

Ändringen innebär att *Domstolsverket* till följd av myndighetens namnbyte ändras till *Domstolsstyrelsen*. Det innebär ingen ändring i sak.

36 kap.

4 § Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider avsevärd skada eller betydande men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. mål om kollektivavtal, och
 2. mål om tillämpningen av
 - lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,
 - lagen (1982:80) om anställningsskydd,
 - 6 kap. 7–12 §§ skollagen (2010:800),
 - 31–33 §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning,
 - 4–11 §§ lagen (1994:261) om fullmaktsanställning,
 - 16, 16 a och 17 §§ föräldraledighetslagen (1995:584),
 - 3–7 §§ lagen (2002:293) om förbud mot diskriminering av deltidsarbetande arbetstagare och arbetstagare med tidsbegränsad anställning,
 - 2 och 5 kap. diskrimineringslagen (2008:567),
 - 6 a kap. lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism,
 - lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden,
 - 9 och 10 §§ lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård,
 - 3 och 4 §§ lagen (1998:209) om rätt till ledighet av trängande familjeskäl, *eller*
 - 5 kap. 2–7 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare.
- För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sekretess i domstol. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.1.

Ändringen i *första stycket* innebär att även uppgifter om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden som förekommer i mål om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökningen i fråga om ordinarie domare enligt lagen om domstolar och domare kan omfattas av sekretess i enlighet med bestämmelsen. Motsvarande frågor prövas i hitillsvarande ordning i mål om kollektivavtal eller mål om tillämpningen av 4–11 §§ lagen om fullmaktsanställning.

40 kap.

Domaransvarsnämnden

71 § Sekretess gäller hos Domaransvarsnämnden för uppgift om en enskilds hälsotillstånd, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

Sekretessen gäller inte beslut i ärende. Sekretess gäller inte heller i ärende om disciplinansvar.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om sekretess hos Domaransvarsnämnden. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.2.

Enligt *första stycket* gäller sekretess för uppgifter om hälsotillstånd hos Domaransvarsnämnden, om det kan antas att den enskilde eller någon när-

stående till denne lider men om uppgiften röjs. Paragrafen innebär att det hos Domaransvarsnämnden gäller ett sekretesskydd motsvarande det för uppgifter om enskilds hälsotillstånd i personaladministrativ verksamhet enligt 39 kap. 2 §.

Av *andra stycket* framgår att sekretessen inte gäller för beslut i någon typ av ärende eller i ärenden om disciplinansvar.

Enligt *tredje stycket* gäller sekretessen i högst femtio år för uppgift i en allmän handling.

13.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (2009:966) om Försvarsunderrättelsesdomstol

2 § Försvarsunderrättelsesdomstolen består av en ordförande, en eller högst två vice ordförande samt minst två och högst åtta särskilda ledamöter.

Ledamöterna ska vara svenska medborgare och får inte vara underåriga eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Innan en ledamot börjar tjänstgöra i domstolen, ska han eller hon ha avlagt domared.

I *3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare* finns bestämmelser om utnämning av ordförande i domstolen. Vice ordförande och särskilda ledamöter förordnas av regeringen för högst fyra år i sänder.

Paragrafen behandlar sammansättningen i Försvarsunderrättelsesdomstolen. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I *tredje stycket* tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. lagen om domstolar och domare. Det innebär inte någon ändring i sak.

13.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

2 kap.

3 § I *3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare* finns bestämmelser om utnämning av tekniska råd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anställer vikarier för tekniska råd och förordnar de särskilda ledamöterna i mark- och miljödomstol. Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig, i konkurs eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utser vilka av de lagfarna domarna i tingsrätt och Svea hovrätt som ska tjänstgöra i mark- och miljödomstol respektive Mark- och miljööverdomstolen.

I paragrafen finns bestämmelser om utnämning, förordnande och utseende av de ledamöter som ska ingå i rätten i mark- och miljödomstol och i Mark- och miljööverdomstolen. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I *första stycket* tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. lagen om domstolar och domare. Det innebär inte någon ändring i sak.

13.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare

4 § 13 kap. 2–6 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om nämndens sammansättning samt om formerna för att utse ledamöter och ersättare i nämnden.

Paragrafen behandlar nämndens sammansättning och hur ordförande och vice ordförande i nämnden utses. Övervägandena finns i avsnitt 4 och 11.

I paragrafen införs en hänvisning till de bestämmelser i lagen om domstolar och domare som behandlar sammansättning, förordnanden och nomineringsprocessen för Domarnämnden.

13.14 Förslaget till lag om ändring i budgetlagen (2011:203)

3 kap.

Finansieringen av Domstolsstyrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna

13 § Om regeringen i budgetpropositionen föreslår avvikelser från Domstolsstyrelsens förslag till finansiering av verksamhet vid Domstolsstyrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna, ska regeringen lämna upplysningar om skälen för avvikelserna.

Paragrafen, som är ny, behandlar regeringens hantering av budgetunderlag från Domstolsstyrelsen. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Av paragrafen framgår att regeringen ska motivera en eventuell avvikelse från Domstolsstyrelsens förslag till finansiering. Av 4 kap. 3 § lagen om domstolar och domare framgår att regeringen är skyldig att inhämta ett budgetunderlag från Domstolsstyrelsen innan budgetpropositionen lämnas till riksdagen. Motiveringsskyldigheten gäller i förhållande till förslaget till finansiering av Domstolsstyrelsen, de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna i det budgetunderlag som Domstolsstyrelsen har lämnat in. Bestämmelsen innebär inte något hinder för regeringen att avvika från Domstolsstyrelsens förslag till finansiering i budgetpropositionen. Med avvikelse avses samtliga förändringar i förhållande till det förslag som Domstolsstyrelsen har lämnat i budgetunderlaget. En avvikelse kan därmed innebära både större och mindre anslag än vad myndigheten har föreslagit.

13.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

2 § Ärenden enligt 1 § ska beredas enligt 3 kap. 9, 10 och 12–14 §§ lagen (2026:000) om domstolar och domare.

Paragrafen reglerar det förfarande som föreslås för nominering av domare och generaladvokater i EU-domstolen respektive domare i tribunalen samt nominering av domare i Europadomstolen. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I paragrafen tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare och till 8 § i den lagen bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. 9–10 och 12–14 §§ lagen om domstolar och domare. Det innebär inte någon ändring i sak.

13.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar

2 kap.

3 § I 3 kap. lagen (2026:000) om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av patentråd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anställer vikarier för patentråd samt förordnar tekniska och ekonomiska experter i Patent- och marknadsdomstolen och Patent- och marknadsöverdomstolen.

Tekniska och ekonomiska experter förordnas för viss tid. Om det medan en teknisk eller ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet eller ärendet. Den som ska tjänstgöra som teknisk eller ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig, i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om de tekniska ledamöter och ekonomiska experter som ska finnas i patent- och marknadsdomstolarna. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I *första stycket* tas hänvisningen till lagen om utnämning av ordinarie domare bort och ersätts av en hänvisning till 3 kap. lagen om domstolar och domare. Det innebär inte någon ändring i sak.

13.17 Förslaget till lag om ändring i lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO)

28 § En ombudsman har enligt föreskrifter i regeringsformen befogenhet att väcka åtal mot en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen, väcka

talán om att skilja eller avstänga en sådan ledamot från anställningen och väcka talán om att en sådan ledamot ska vara skyldig att genomgå en läkarundersökning.

En ombudsman får väcka talán om att arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning av en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen.

Paragrafen är en upplysning om regeringsformens föreskrifter om ombudsmännens befogenhet att väcka åtal mot en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen och att väcka talán om vissa åtgärder i fråga om en sådan ledamot. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.2.

Andra stycket är nytt och reglerar den befogenhet som en ombudsman har att väcka talán om innehållande av lön eller andra anställningsförmåner under en avstängning av en ledamot i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen. I lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om förutsättningarna för innehållande av lön eller andra anställningsförmåner och om prövningen (5 kap. 6 § och 6 kap. 1 och 20 §§).

28 a § *En ombudsman får begära att Domaransvarsnämnden ska besluta om skiljande från anställning, avstängning eller läkarundersökning när det gäller andra ordinarie domare än en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen.*

Paragrafen, som är ny, reglerar en ombudsmännens befogenhet att begära Domaransvarsnämndens prövning. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.1.

Paragrafen reglerar den befogenhet som en ombudsman har att initiera ärenden om skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning när det gäller andra ordinarie domare än en ledamot i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen. I lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om förutsättningarna för skiljande från anställning, avstängning och läkarundersökning samt om prövningen av dessa frågor.

39 § En ombudsman får uppdra åt någon annan att leda en förundersökning som ombudsmannen har beslutat och att väcka och utföra åtal som ombudsmannen har beslutat, om inte åtgärden avser en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen.

Beslut att överklaga en dom eller ett beslut till högre rätt får inte fattas av någon annan än en ombudsman.

I fall som avses i 25 eller 28 a § får en ombudsman förordna en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att föra talán på ombudsmannens vägnar.

Paragrafen reglerar ombudsmännens möjligheter att bemyndiga någon annan att under vissa förutsättningar leda en förundersökning och väcka åtal samt föra talán på ombudsmannens vägnar. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.1.

I tredje stycket görs ett tillägg med en hänvisning till 28 a §. Ändringen innebär att en ombudsman, i de fall som avses i 28 a §, får förordna en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att föra talán på ombudsmannens vägnar. Det gäller både när JO för talán i Domaransvarsnämnden och, efter överklagande, i domstol.

40 § En ombudsman får delegera till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att på ombudsmannens vägnar dels genomföra en inspektion, dels fatta beslut i ärenden som väckts genom klagomål *eller genom anmälan från domstol enligt 6 kap. 6 § lagen (2026:000) om domstolar och domare*. Ett sådant delegeringsbeslut får inte innefatta rätt att

1. göra en framställning enligt 13 §,
2. göra ett uttalande enligt 20 §,
3. vidta en åtgärd mot en befattningshavare enligt 21, 22 eller 23 §,
4. *framställa en begäran enligt 6 kap. 8 § lagen (2026:000) om domstolar och domare,*
5. överlämna ett ärende till en annan myndighet enligt 35 §, eller
6. fatta beslut i ett ärende som avgörs efter att ett skriftligt yttrande eller skriftliga upplysningar har inhämtats från en berörd myndighet eller tjänsteman.

En ombudsman får delegera till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att vidta de handläggningsåtgärder som behövs i ärenden.

Paragrafen reglerar bl.a. en ombudsmans möjligheter att bemyndiga en tjänsteman att på ombudsmannens vägnar genomföra inspektioner och fatta vissa beslut i ärenden som väckts genom klagomål samt vidta handläggningsåtgärder i ärenden som kan ge anledning till disciplinära åtgärder. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.1.

Ändringarna i *första stycket* innebär att delegation är möjlig ett ärende som har inletts genom en anmälan enligt 6 kap. 6 § lagen om domstolar och domare på motsvarande sätt som när ett ärende har inletts genom ett klagomål från allmänheten. *Punkten 4 i första stycket* som är ny, anger att en ombudsman inte kan delegera rätten att framställa en begäran till Domaransvarsnämnden.

Övriga ändringar är endast redaktionella.

Sammanfattning av betänkandet Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende (SOU 2023:12)

Kommitténs uppdrag

2020 års grundlagskommitté är en parlamentariskt sammansatt kommitté som har haft i uppdrag att utreda formerna för ändring av grundlag och behovet av att ytterligare stärka domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt. Kommittén har också haft i uppdrag att utreda behovet av att möjliggöra ytterligare begränsningar i föreningsfriheten i förhållande till sammanslutningar som ägnar sig åt terrorism.

I mars 2021 redovisade kommittén delbetänkandet *Föreningsfrihet och terroristorganisationer* (SOU 2021:15). I delbetänkandet behandlades den del av kommitténs uppdrag som avsåg föreningsfriheten. Ett förslag lämnades som innebar att föreningsfriheten enligt regeringsformen kan begränsas när det gäller sammanslutningar som ägnar sig åt eller understöder terrorism. Förslaget genomfördes och innebar att regeringsformens bestämmelse om när föreningsfriheten får begränsas ändrades den 1 januari 2023. (Se prop. 2021/22:42, bet. 2021/22:KU13, rskr. 2021/22:221, bet. 2022/23:KU4 och rskr. 2022/23:9.)

Det kommittén nu redovisar avser uppdraget att utreda formerna för ändring av grundlag och behovet av att ytterligare stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt. Kommittén ska enligt direktiven lämna de förslag till grundlagsändringar och andra författningsändringar som kommittén bedömer vara motiverade.

Den del av uppdraget som gällt formerna för ändring av grundlag har avsett att göra en internationell jämförelse av regler om ändring av grundlag. Uppdraget har vidare varit att bedöma om det bör införas ett krav på kvalificerad majoritet vid riksdagsbeslut om grundlagsändring, om det bör införas ett krav på att ett visst antal av riksdagsledamöterna deltar i omröstningen vid ett sådant beslut och om det val till riksdagen som ska hållas mellan de två riksdagsbesluten måste vara ett ordinarie val.

Kommittén har när det gäller formerna för grundlagsändring analyserat och kommit med förslag avseende vissa angränsande frågor. Dessa frågor avser beredningen av grundlagsförslag och Lagrådets granskning samt vissa andra bestämmelser i regeringsformen som bl.a. berör hur riksdagsordningen ändras.

Uppdraget när det gäller skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende har innefattat frågan om Domstolsverkets organisation, styrning och roll. Kommittén har bedömt att de ställningstaganden som görs i den delen även aktualiserar andra frågor som rör ordinarie domare, dvs. sådana som inte uttryckligen nämns i direktiven. Det gäller vissa frågeställningar kring utnämning, tillsyn och formerna för att utkräva ansvar av domare.

Vidare har kommitténs uppdrag omfattat att överväga om det bör införas en reglering i grundlag om pensionsåldern för justitieråd och, i så fall, om den regleringen även bör omfatta andra ordinarie domare än justitieråd.

Kommittén har också haft att överväga om det finns skäl att i övrigt ändra regleringen av ordinarie domares avgångsskyldighet på grund av ålder.

Kommittén har dessutom haft att bedöma om det bör införas en reglering i grundlag av antalet justitieråd i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen samt om den nuvarande regleringen av antalet justitieråd bör ändras.

Det har även ingått i kommitténs uppdrag att utreda om det bör införas en möjlighet för Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen att i vissa fall sammanträda i särskild sammansättning.

Formerna för ändring av grundlag

I Sverige har vi fyra grundlagar: regeringsformen, successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Grundlagarna innehåller de mest centrala bestämmelserna för vårt statsskick och de är därför av stor betydelse för demokratin och de demokratiska institutionerna.

Grundlagarna gäller över annan lagstiftning. En särskild beslutsordning gäller för att stifta grundlagar och det tar förhållandevis lång tid att genomföra dessa ändringar.

Enligt dagens ordning stiftar riksdagen grundlag genom två likalydande beslut med enkel majoritet. Mellan det första och andra beslutet ska det hållas ett riksdagsval. Detta val kan vara antingen ett ordinarie val eller ett extra val. Ett grundlagsärende måste ha anmälts i riksdagens kammare minst nio månader före ett val om förslaget ska kunna slutligt röstas igenom efter det valet. Det finns dock en möjlighet för riksdagens konstitutionsutskott att besluta om undantag från regeln om nio månader. Vidare finns det en möjlighet för en minoritet i riksdagen att få till stånd en folkomröstning om vilande grundlagsförslag. Folkomröstningen ska i sådana fall hållas samtidigt som riksdagsvalet.

Innan riksdagen beslutar om grundlag på tryck- och yttrandefrihetsområdet är det som utgångspunkt obligatoriskt för regeringen eller konstitutionsutskottet att inhämta ett yttrande från Lagrådet. Den granskning som Lagrådet utför avser bl.a. hur förslaget förhåller sig till övriga grundlagar och till rättsordningen i övrigt.

En internationell jämförelse om hur konstitutioner ändras

De flesta länder har liksom Sverige någon form av skriven grundlag eller konstitution som innehåller de mest centrala bestämmelserna för landets statsskick. Kommittén har undersökt om och hur dessa dokument, som i avsnittet framöver kommer att benämnas konstitution, ändras i samtliga EU-länder samt i de nordiska länder som inte är medlemmar i EU. Totalt har undersökningen omfattat 28 länder.

Samtliga konstitutioner som har undersökts är möjliga att ändra, om än inte i alla delar. Vanliga krav som ställs vid ändring av ländernas konstitutioner är att beslut ska fattas med kvalificerad majoritet, att en viss andel ledamöter i parlamentet ska delta i besluten, att flera likalydande beslut måste fattas, att det ska vara samstämmiga beslut av flera parlamentariska församlingar, att det ska hållas ett val mellan besluten, att det finns någon form av tidsfördröjande frist eller att en ändring ska

föregås av en folkomröstning. Även om det finns många likheter mellan förfarandena förekommer det inte två länder i undersökningen som har procedurer som är helt identiska.

En rad olika majoritetskrav gäller vid omröstningar i ländernas parlament. Följande majoritetsgrader kan urskiljas: en majoritet (mer än hälften), tre femtedels majoritet, två tredjedels majoritet eller tre fjärdedels majoritet. Inte sällan ställs det även ett krav på att en viss andel av parlamentets ledamöter måste delta i omröstningen (en s.k. kvorumregel). Det förekommer även procedurer där parlamentets slutliga beslut ersätts av en folkomröstning.

Det finns också länder som använder särskilt kvalificerade beslutsordningar när en ny konstitution ska antas eller när förslagen till ändring avser vissa grundläggande kapitel eller bestämmelser. Det är också relativt vanligt bland de undersökta länderna att vissa delar av konstitutionen inte alls kan ändras, s.k. evighetsklausuler.

Formerna för grundlagsändring förstärks

Enligt de nu gällande bestämmelserna i regeringsformen ställs det inget krav på att beslut om ändring av grundlagarna ska fattas med någon form av kvalificerad majoritet. För att anta ett grundlagsförslag krävs att en majoritet av de röstande röstar för förslaget. Det har länge funnits en samsyn om vikten av noggrann beredning och en bred parlamentarisk förankring vid grundlagsändringar. Den här inställningen har medfört att grundlagsändringar i de flesta fall har genomförts med stöd av breda majoriteter i riksdagen. Det finns dock inget formellt hinder mot att ändringar av grundlag framöver beslutas av en knapp riksdagsmajoritet, om ett annat synsätt skulle få genomslag.

För att förstärka det formella skyddet för grundlagarna föreslår kommittén att det ska krävas kvalificerad majoritet i riksdagen för att ändra grundlag. Kravet på kvalificerad majoritet införs enbart vid det andra beslutet. På det sättet kan även reglerna om att få till stånd en folkomröstning om ett grundlagsförslag behållas. Enligt förslaget införs det en särskild beslutsregel i regeringsformen enligt vilken det krävs två tredjedels majoritet vid riksdagens andra beslut om ett grundlagsförslag.

Kommittén föreslår vidare att kvorumregler införs. Det ska ställas krav på att de som röstar för en grundlagsändring också motsvarar en viss andel av riksdagens ledamöter. Ett sådant krav bör gälla vid riksdagens båda beslut. Kommittén föreslår att det vid det första beslutet ska krävas att mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för förslaget. Vid det andra beslutet ska det kvalificerade majoritetskravet om två tredjedelar räknas som en andel av riksdagens samtliga ledamöter. Dessa krav innebär att riksdagens beslut i grundlagsfrågor ges en ökad legitimitet.

Kommittén har övervägt om förslagen till förstärkta beslutsformer ska gälla vid samtliga grundlagsändringar eller enbart vid ändringar av sådana bestämmelser som anses vara av central betydelse för demokratin. Efter att ha gått igenom förutsättningarna för att göra skillnad mellan olika grundlagsändringar är slutsatsen att kraven på kvalificerad majoritet och kvorum ska gälla vid samtliga grundlagsändringar.

Kommittén föreslår vidare att en tidsfrist införs. En bestämmelse tas in i regeringsformen om när riksdagen senast måste besluta om att anta ett

grundlagsförslag som vilande. Denna tidsfrist ska vara fyra månader före valet. För att undvika att fristen leder till att riksdagen måste forcera sin behandling av grundlagsärenden ändras regeln om när ett grundlagsförslag måste ha väckts från nio till tio månader före ett val. Konstitutionsutskottet kan under vissa förutsättningar besluta om undantag från dessa tidsfrister.

Vidare föreslår kommittén att kravet på inhämtande av yttrande från Lagrådet utökas till att även omfatta grundlagsförslag om grundläggande fri- och rättigheter. Den nya föreskriften tar främst sikte på 2 kap. regeringsformen men avser även andra bestämmelser i regeringsformen som rör fri- och rättighetsskyddet. Lagrådsgranskningen av förslag som avser tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen påverkas inte.

Vid ändring av grundlag gäller att val till riksdagen ska hållas mellan de två besluten. Kommittén anser inte att det finns skäl att ändra den nuvarande ordningen som innebär att det mellanliggande valet kan vara såväl ett ordinarie som ett extra val.

Vissa andra bestämmelser

Formerna för grundlagsändring kan även bli aktuella vid beslut enligt andra bestämmelser i regeringsformen. De förändringar som kommittén föreslår när det gäller grundlagsändring innebär även ändringar i hur riksdagsordningens huvudbestämmelser stiftas och av hur beslut enligt 10 kap. regeringsformen om internationella förhållanden fattas.

Förslagen innebär dock inte några förändringar när det gäller formerna för lagstiftning om trossamfund och grunderna för Svenska kyrkan som trossamfund.

Förstärkningar av skyddet för domstolars och domares oberoende

Kommittén framhåller att domstolarnas och domarnas oberoende fungerar väl i Sverige i dag och skyddas i väsentliga delar av den nuvarande regleringen. I syfte att skapa ett starkare och mer långsiktigt skydd för oberoendet finns det dock anledning att överväga vissa förändringar av den nuvarande regleringen. Bland annat bör frågor om domstolar och domare i större utsträckning regleras på grundlags- och lagnivå. Det bör även säkerställas att domstolarna och domarna får ett betydande inflytande när det gäller de frågor som är centrala för oberoendet.

Domstolarnas oberoende betonas i regeringsformen

Den nuvarande bestämmelsen om rättskipningen i kapitlet i regeringsformen om statsskicket grunder ändras så att det där tydliggörs att rättskipningen utövas av oberoende domstolar. Kommittén föreslår att det i 1 kap. 8 § införs en bestämmelse om att rättskipningen utövas av oberoende domstolar.

Domstolsadministrationen

Domstolsstyrelsen inrättas

Enligt kommittén bör det även fortsättningsvis finnas en centraliserad domstolsadministration med ansvar för att tillhandahålla administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna, hyres- och arrendenämnderna, Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden. Utgångspunkten vid kommitténs överväganden är att de ansvarsområden och de arbetsuppgifter som för närvarande hanteras av Domstolsverket ska ingå i uppdraget för den centrala domstolsadministrationen.

I syfte att stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt bör det organ som ansvarar för den centrala domstolsadministrationen ges en mer självständig ställning i förhållande till regeringen än vad Domstolsverket har i dag.

Det har övervägts olika lösningar för att åstadkomma en mer självständig domstolsadministration.

Kommittén har kommit till slutsatsen att ansvaret även i fortsättningen bör ligga på en förvaltningsmyndighet under regeringen. Myndigheten bör dock ges en mer självständig ställning i förhållande till regeringen. Möjligheterna för regeringen att styra verksamheten bör därför begränsas i olika avseenden, bl.a. genom att myndigheten leds av en styrelse och att det är styrelsen som utser myndighetens chef. Bestämmelser om myndighetens arbetsuppgifter och ledning införs i lag. För att markera den förändring som kommitténs förslag innebär bör myndigheten ges ett nytt namn, Domstolsstyrelsen.

Som framgått anser kommittén att Domstolsstyrelsen i huvudsak bör ha samma uppdrag och arbetsuppgifter som Domstolsverket har i dag. Uppdraget bör inte utvidgas till att omfatta de två specialdomstolarna Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen. Domstolsstyrelsen bör inte heller överta ansvaret för frågor om utnämning av ordinarie domare eller prövning av ansvar för sådana domare.

Domstolsstyrelsens ledning

Kommitténs föreslår alltså att Domstolsstyrelsen ska ledas av en styrelse. En majoritet av ledamöterna i styrelsen ska vara, eller ha varit, ordinarie domare.

Enligt förslaget ska styrelsen bestå av nio ledamöter, varav fem ska vara eller ha varit ordinarie domare. Vidare ska det i styrelsen ingå två personer från den övriga domstolspersonalen, t.ex. domstolshandläggare, annan administrativ personal, föredragande eller beredningsjurister. Det ska även ingå två personer verksamma utanför domstolsväsendet. Av dessa personer ska en vara advokat samt en ha särskild kunskap om och tidigare erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning. För varje ledamot i styrelsen ska det finnas en personlig ersättare. Ledamöterna och ersättarna ska förordnas av regeringen för en tid om sex år.

För att säkerställa att Domstolsstyrelsen formellt kan, och av allmänheten uppfattas kunna, agera självständigt i förhållande till såväl regering som riksdag anser kommittén att företrädare för den verkställande och lagstiftande makten ska vara förhindrade att tjänstgöra i styrelsen. En

ledamot eller ersättare i styrelsen får därför inte samtidigt vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

För att säkerställa att domstolarna har ett betydande inflytande över styrelsens sammansättning införs det ett särskilt nomineringsförfarande som innebär att domstolar och andra organ ska föreslå lämpliga personer till styrelsen. Regeringen får som ledamot eller ersättare endast förordna en person som har föreslagits för uppdraget.

En ledamot eller en ersättare får skiljas från sitt uppdrag efter egen begäran eller om han eller hon har gjort sig skyldig till allvarlig försummelse eller det annars finns synnerliga skäl. Ett beslut om att skilja en styrelseledamot från uppdraget på hans eller hennes begäran fattas av regeringen. I annat fall ska beslutet fattas av riksdagen. Detta görs på begäran av konstitutionsutskottet. Minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter måste enas om beslutet.

Domstolsstyrelsens direktör

Kommittén föreslår att ansvaret för Domstolsstyrelsens löpande verksamhet ska ligga på en direktör. Direktören ska vara myndighetschef. Direktören anställs av styrelsen och inte av regeringen. Anställningen som direktör ska vara tidsbegränsad till sex år med möjlighet till förlängning med ytterligare tre år. Direktören ska kunna skiljas från sin anställning i förtid om det är nödvändigt av hänsyn till Domstolsstyrelsens bästa. Ett beslut om att skilja direktören från anställningen fattas av styrelsen.

Finansiering av domstolarna och Domstolsstyrelsen

Domstolsverksamheten bör även i fortsättningen finansieras genom statliga anslag som hanteras och beslutas inom ramen för den årliga statsbudgeten. Detsamma bör gälla Domstolsstyrelsens verksamhet. Domstolsstyrelsen ska, i likhet med vad som gäller i dag, ansvara för att lämna ett gemensamt budgetförslag för de domstolar, myndigheter och nämnder som omfattas av uppdraget samt för att fördela de tilldelade anslagen.

När regeringen utfärdar regleringsbrev avseende anslagen till Domstolsstyrelsen och domstolarna är det viktigt att detta sker med respekt för domstolarnas och domarnas oberoende och att det inte anges sådana verksamhetsmål eller uppdrag som riskerar att hota oberoendet.

Kommittén föreslår vidare att det införs en skyldighet för regeringen att inhämta ett budgetförslag från Domstolsstyrelsen. Om regeringen i budgetpropositionen till riksdagen avviker från det förslag som myndigheten har lämnat ska det motiveras särskilt.

Regleringen av domstolsadministrationen

Grundläggande bestämmelser om domstolarnas administration och om hur denna leds införs i regeringsformen. I syfte att stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende samt att begränsa regeringens möjligheter att styra den centrala domstolsadministrationen föreslår kommittén att ramarna för verksamheten i större utsträckning ska beslutas

av riksdagen. Vissa av de frågor som för närvarande regleras i förordning bör därför fortsättningsvis regleras i lag.

Utnämning av ordinarie domare

Som ett led i att stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt anser kommittén att det finns anledning att överväga vissa förändringar av det nuvarande systemet för utnämning av ordinarie domare.

Förslaget innebär bl.a. att det införs en ny bestämmelse i regeringsformen om att ordinarie domare utnämns av regeringen efter förslag av ett särskilt organ. I bestämmelsen föreskrivs även att en majoritet av ledamöterna i förslagsorganet ska vara eller ha varit ordinarie domare. I regeringsformen införs det också en ny bestämmelse som anger under vilka förutsättningar en ledamot eller ersättare i förslagsorganet får skiljas från sitt uppdrag.

Vidare föreslår kommittén förändringar när det gäller Domarnämnden och förfarandet för utnämning av ordinarie domare. Bland annat föreslås att det införs olika formella regler som garanterar att Domarnämnden även i fortsättningen har en bred sammansättning som inkluderar domare med olika bakgrund och kompetens. Det föreslås vidare att regeringen som ledamot eller ersättare i nämnden endast ska kunna utse en person som har nominerats enligt ett särskilt nomineringsförfarande.

På motsvarande sätt som har föreslagits för Domstolsstyrelsen får en ledamot eller ersättare i Domarnämnden inte samtidigt vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Vidare föreslår kommittén att regeringen som ordinarie domare endast ska kunna utse en person som Domarnämnden har föreslagit för anställningen. Om Domarnämndens förslag omfattar flera kandidater med en inbördes rangordning ska regeringen inte vara bunden av rangordningen. Bestämmelser om detta införs i lag.

Tillsyn över domstolar och domare

Regeringsformens bestämmelser om skydd för domstolarnas självständighet hindrar inte att det finns kontroll och tillsyn över domstolsväsendet. Det finns inte något särskilt tillsynsorgan över domstolsväsendet. Både Riksdagens ombudsmän (JO) och Justitiekanslern (JK) kan utföra en rättsligt inriktad tillsyn. Domstolarna är även föremål för revision av Riksrevisionen och den tillsyn som utförs exempelvis av Diskrimineringsombudsmannen och Integritetsskyddsmyndigheten.

I kommitténs direktiv berörs inte uttryckligen frågor om tillsynen över domstolar och domare. Enligt kommittén har dock dessa frågor ett nära samband med flera av de frågeställningar som tas upp i direktiven.

Den tillsyn som kommittén har sett anledning att överväga avser främst den rättsliga tillsynen och då i första hand JK:s uppdrag att utöva tillsyn över domstolsväsendet. JK är regeringens högste ombudsman. De

tillsynsuppgifter som JK utövar kan uppfattas som en kontroll från regeringens sida av domstolarnas och de enskilda domarnas rättskipning.

JO utses av riksdagen och den tillsyn som utövas kan därför tydligare sägas företräda ett allmänintresse, varför kommittén inte föreslår någon förändring av JO:s tillsynsuppgifter i förhållande till domstolar och ordinarie domare.

Kommittén föreslår att det av regeringsformen ska framgå att det endast är JO och Riksrevisionen som får utöva tillsyn över eller granska domstolarnas rättskipande verksamhet.

Förslaget innebär följaktligen att JK:s tillsynsuppgifter när det gäller domstolar och domare avskaffas. Även JK:s befogenheter att väcka åtal för brott som ordinarie domare har begått i tjänsten och att inleda förfaranden om att ordinarie domare ska skiljas från anställningen eller meddelas disciplinära påföljder avskaffas. Detsamma gäller för andra anställda vid domstolarna.

JK har tillsynsuppgifter och ingripandemöjligheter även när det gäller vissa myndigheter som är viktiga för domstolväsendets oberoende. Med utgångspunkt i kommitténs förslag avses här Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och en eventuell framtida Domaransvarsnämnd. Eftersom dessa myndigheter inte kan anses utföra rättskipande verksamhet omfattas de inte av den föreslagna bestämmelsen i regeringsformen. Genom särskilda bestämmelser i lag föreslås att JK inte heller ska kunna utöva tillsyn eller ingripa när det gäller dessa myndigheter.

Formerna för att utkräva ansvar av ordinarie domare

Enligt regeringsformen har samtliga ordinarie domare ett särskilt starkt anställningsskydd. Det finns emellertid olika ordningar för att pröva om en domare ska skiljas eller stängas av från sin anställning eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning. För ett justitieråd i Högsta domstolen ska prövningen göras av Högsta förvaltningsdomstolen. Det motsatta gäller för justitieråd som är anställda i Högsta förvaltningsdomstolen.

För övriga ordinarie domare gäller att prövning sker i Statens ansvarsnämnd, en förvaltningsmyndighet under regeringen. Domaren har en grundlagsreglerad rätt att begära att nämndens beslut prövas i domstol. Om domaren företräds av en arbetstagarorganisation väcks talan i Arbetsdomstolen. I annat fall väcks talan i tingsrätt med en möjlighet att överklaga till Arbetsdomstolen.

Denna ordning, som innebär att det disciplinära systemet har koppling till den verkställande makten, framstår inte som helt förenlig med kravet på oberoende domstolar. Enligt kommittén är det vidare problematiskt att ansvarsutkrävandet i första hand är en arbetsrättslig fråga mellan arbetsgivare och arbetstagare. Det innebär att frågor om domarens oberoende och om det allmänintresse som kan finnas inte alltid tydligt kommer fram. Det finns skäl att se över den nuvarande ordningen.

Det finns enligt kommittén skäl att införa ett nytt prövningsorgan, Domaransvarsnämnden, och en ny ordning för domstolsprövning. Kommitténs förslag är att genom nya bestämmelser i regeringsformen skapa ett konstitutionellt skydd för ett sådant prövningsorgan. Av regeringsformen ska det framgå att prövningsorganet ska bestå av en

majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare. Det ska också framgå under vilka förutsättningar som ledamöterna kan entledigas och hur sådana beslut ska fattas.

De föreslagna förändringarna innebär att en rad arbetsrättsliga överväganden behöver göras. Konsekvenserna av förslagen behöver också belysas närmare. Kommittén har bedömt att det inte är möjligt att göra dessa överväganden inom ramen för kommitténs arbete. Frågorna behöver därför bli föremål för ytterligare utredningsarbete.

Avgångsskyldighet på grund av ålder för justitieråd och övriga ordinarie domare

Det finns för justitieråd flera aspekter av den nuvarande regleringen av avgångsskyldigheten på grund av ålder som kan ifrågasättas från ett oberoendeperspektiv. Enligt kommittén behöver det konstitutionella skyddet för justitierådets rättsställning stärkas i detta avseende. Det gäller inte minst mot bakgrund av vissa avgöranden från EU-domstolen som har berört sänkningar av domares avgångsålder.

Kommittén föreslår att det ska framgå av regeringsformen att ett justitieråd får skiljas från anställningen endast om han eller hon har uppnått en i lag föreskriven ålder för avgångsskyldighet. Vidare ska det framgå att den i lag föreskrivna åldern inte får sänkas i fråga om pågående anställningar (retroaktivitetsförbud). I lag ska det sedan anges att ett justitieråd är skyldig att avgå från sin anställning vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år. Domstolsstyrelsen ska på ansökan av ett justitieråd ha möjlighet att besluta om en högre avgångsålder om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl för det.

Det finns i detta hänseende ett behov av att stärka skyddet för oberoendet också när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd. Kommittén anser att förslagen till förstärkningar av skyddet för justitieråd därför även ska gälla för övriga ordinarie domare.

Justitierådets antal

Enligt kommittén finns det skäl att införa en reglering i grundlag om antalet justitieråd i de två högsta domstolarna. Kommittén föreslår att det i regeringsformen föreskrivs att antalet ordinarie domare i Högsta domstolen respektive Högsta förvaltningsdomstolen ska vara minst 12 och högst 20.

Vidare bör det i regeringsformen föreskrivas att regeringens möjligheter att utnämna nya justitieråd begränsas på så sätt att en utnämning måste föregås av en begäran från den berörda domstolen. Domarnämnden ska vara förhindrad att handlägga ärenden om utnämning av ordinarie domare utan en föregående anmälan från den berörda högsta domstolen eller, avseende övriga domstolar, Domstolsstyrelsen.

Möjlighet för de högsta domstolarna att sammanträda i särskild sammansättning

Det finns skäl att införa en möjlighet för de högsta domstolarna att pröva mål gemensamt i s.k. särskild sammansättning. Det kan t.ex. bli aktuellt om innebörden av europarätten inom ett visst område är oklar eller vid frågor om lagprövning. En annan situation där en sådan prövning kan aktualiseras är om det uppkommer en fråga huruvida det är Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen som är behörig att behandla ett visst mål.

Enligt förslaget ges möjligheten att pröva mål gemensamt ett uttryckligt stöd i regeringsformen. Förutsättningarna för en prövning i särskild sammansättning ska framgå av lag. Det anges i lag att om ett mål eller en fråga i ett mål är av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens områden får rätten om det är lämpligt besluta att ledamöter i den andra högsta domstolen delta i avgörandet (särskild sammansättning).

Beslut om särskild sammansättning fattas av rätten i den domstol som handlägger målet. Den andra domstolen ska ha möjlighet att yttra sig innan rätten i den handläggande domstolen fattar beslut om särskild sammansättning.

En skyldighet införs för justitieråd att tjänstgöra i den andra domstolen vid behandling av mål i särskild sammansättning. Denna tjänstgöringsskyldighet ska inte gälla för de justitieråd som redan var anställda i domstolen när regleringen infördes.

En ny domstolslag

Kommittén lämnar flera förslag för att stärka domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt. Utöver ändringar i regeringsformen föreslås andra författningsändringar där utgångspunkten är att de till stor del bör ges lagform. I syfte att ytterligare betona domstolarnas och domarnas oberoende har de föreslagna bestämmelserna samlats i en gemensam lag. Även vissa frågor som i dag regleras genom förordningar ska behandlas i lag.

Kommittén föreslår mot denna bakgrund att bestämmelser som avser domstolarnas och domarnas oberoende samlas i en gemensam *lag om domstolar och domare*. Lagen avser i huvudsak de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. I lagen ingår bestämmelser om domstolarnas ledning, om ordinarie domare, om utnämning av ordinarie domare, om Domstolsstyrelsen och om Domarnämnden. Den föreslagna lagen är indelad i fem kapitel och är uppbyggd så att den kan byggas ut med ytterligare sakområden och bestämmelser.

Genomförande av förslagen

De förändringar i regeringsformen som kommittén föreslår bör kunna träda i kraft den 1 april 2027. De föreslagna ändringarna på lagnivå bör kunna införas samtidigt. Dock bör vissa bestämmelser i lag som tar sikte på sammansättningen samt formerna för att utse ledamöter och ersättare i

Domarnämnden respektive Domstolsstyrelsen träda i kraft redan den 1 januari 2027.

Enligt kommittén finns det skäl att genomföra olika utredningsåtgärder för att kommitténs förslag ska kunna genomföras i dess helhet. Det gäller särskilt vissa arbetsrättsliga och processuella frågeställningar avseende formerna för att utkräva ansvar av ordinarie domare. Liknande frågor kan bli aktuella när det gäller avgångsskyldighet på grund av ålder för ordinarie domare. Även dessa frågor bör kunna förberedas så att även sådan lagstiftning kan träda i kraft den 1 april 2027.

Kommitténs bedömning är att flera av förslagen är av det slaget att de inte får konsekvenser som ska redovisas enligt kommittéförordningen (1998:1474).

När det gäller de förslag som kan antas få sådana konsekvenser kan följande nämnas.

I fråga om Domstolsstyrelsen så kan införandet av ett nomineringsförfarande av ledamöter till styrelsen innebära en representativ könsfördelning och därför ha positiva effekter på frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män. Namnbytet från Domstolsverket till Domstolsstyrelsen bedöms leda till ökade kostnader. Kostnaderna, som är av engångskaraktär, uppskattas till högt räknat ca tio miljoner kronor. Kostnaden bör täckas genom tilldelning av ytterligare medel till domstolsadministrationen och inte belasta medel avsedda för domstolarnas rättskipande uppgifter.

En förändring av formerna för att utkräva ansvar av ordinarie domare behöver som framgått utredas ytterligare varför samtliga konsekvenser inte kan förutses. Kommittén gör bedömningen att en Domaransvarsnämnd bör inrättas. Kostnaderna för en sådan nämnd bör till stor del täckas av medel som i dag tilldelas Statens ansvarsnämnd. Vissa ökade kostnader kan dock uppkomma.

Införandet av den nya lagen om domstolar och domare medför att vissa befintliga bestämmelser från lag och förordning flyttas över dit. En översyn behöver därför genomföras för att de nya bestämmelserna i lagen om domstolar och domare ska överensstämma med annan lagstiftning. Vidare behöver regeringen ta ställning till vilka bestämmelser på förordningsnivå som behöver upphävas eller ändras. Att Domstolsverket byter namn till Domstolsstyrelsen innebär att viss översyn behöver ske på förordningsnivå.

Förslag till lag om domstolar och domare

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens ändamål

1 § Denna lag kompletterar regeringsformens bestämmelser om domstolar, ordinarie domare och administration av domstolarna.

Lagens innehåll

2 § Lagens innehåll är följande

- inledande bestämmelser (1 kap.),
- domstolar (2 kap.),
- ordinarie domare (3 kap.),
- utnämning av ordinarie domare (4 kap.), och
- Domstolsstyrelsen (5 kap.).

2 kap. Domstolar

Domstolarnas ledning

1 § Varje domstol leds av en domstolschef.

1. Högsta domstolens ordförande är domstolschef i Högsta domstolen,
2. Högsta förvaltningsdomstolens ordförande är domstolschef i Högsta förvaltningsdomstolen,
3. hovrättspresidenten är domstolschef i den hovrätt där han eller hon är anställd,
4. kammarrättspresidenten är domstolschef i den kammarrätt där han eller hon är anställd,
5. tingsrättslagmannen är domstolschef i den tingsrätt där han eller hon är anställd, och
6. förvaltningsrättslagmannen är domstolschef i den förvaltningsrätt där han eller hon är anställd.

I Arbetsdomstolen är ordföranden tillika chefen i domstolen domstolschef. I Försvarsunderrättelsesdomstolen är ordföranden i domstolen domstolschef.

Ledningens ansvar

2 § Domstolschefen enligt 1 § första stycket 1–6 ansvarar för domstolens verksamhet och ska se till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen samt att domstolen hushållar väl med statens medel.

Domstolarnas administrativa ärenden

3 § Domstolarnas administrativa ärenden ska avgöras med iakttagande av den enskilde domarens självständighet enligt regeringsformen.

4 § I Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen avgörs administrativa ärenden genom kollegiala beslut, av domstolschefen eller av chefen för domstolens kansli. Även i övriga domstolar kan administrativa ärenden avgöras genom kollegiala beslut.

3 kap. Ordinarie domare

1 § Ordinarie domare är

1. justitieråd tillika ordförande, justitieråd tillika avdelningsordförande och övriga justitieråd i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen,

2. president, lagman samt råd tillika vice ordförande på avdelning och övriga råd i hovrätt och kammarrätt,

3. lagman, chefsrådman och rådman i tingsrätt och förvaltningsrätt,

4. tekniska råd,

5. patentråd,

6. ordförande tillika chef och övriga ordförande i Arbetsdomstolen,

7. ordförande i Försvarsunderrättsedomstolen.

2 § Ordinarie domare anställs med fullmakt enligt lagen (1994:261) om fullmaktsanställning.

3 § Uppgifter som innefattar chefskap över en ordinarie domare får

– i en hovrätt eller en kammarrätt utövas endast av domstolschefen eller en lagman i den domstol där domaren är anställd, och

– i en tingsrätt eller en förvaltningsrätt utövas endast av domstolschefen eller en chefsrådman i den domstol där domaren är anställd.

4 kap. Utnämning av ordinarie domare

Domarnämnden

1 § Domarnämnden ska bereda och lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare. Nämnden ska även bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för nämnden.

Grundläggande bestämmelser om nämndens sammansättning och beredningen av ärenden om utnämning av ordinarie domare finns i 11 kap. 6 § regeringsformen.

2 § Nämnden består av nio ledamöter. Av dessa ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,

2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,

3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,

4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,
5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,
6. en ledamot vara advokat,
7. en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet, och
8. två ledamöter representera allmänheten.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare. Ledamöter och ersättare utses för en tid om fyra år. Ledamöter och ersättare som representerar allmänheten väljs av riksdagen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 4 §.

3 § En ledamot eller ersättare i nämnden får inte samtidigt vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

4 § Innan regeringen förordnar en ledamot eller ersättare i nämnden ska den inhämta förslag från

1. ordförandena i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen när det gäller en ledamot eller ersättare från dessa domstolar,
2. hovrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från hovrätterna,
3. kammarrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från kammarrätterna,
4. tingsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från tingsrätterna,
5. förvaltningsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från förvaltningsrätterna,
6. Sveriges advokatsamfund när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara advokat, och
7. Arbetsgivarverket när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

Innan förslag lämnas enligt första stycket 1–5 ska de ordinarie domarna i de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig. De personer som föreslås av Sveriges advokatsamfund och Arbetsgivarverket bör ha kunskap om och erfarenhet av rekryteringsfrågor och andra arbetsgivarfrågor.

För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås.

5 § Nämnden utser inom sig en ordförande och en vice ordförande.

6 § Vid nämnden ska det finnas ett kansli. Chefen för kansliet ska vara eller ha varit ordinarie domare eller ha liknande yrkeserfarenhet och kompetens.

Domarnämndens handläggning

7 § Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen, Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättelsesdomstolen ska anmäla till Domarnämnden när det finns en ledig anställning som ordinarie domare i domstolen som behöver

tillsättas. Gäller det tillsättning av en ledig anställning som ordinarie domare i en annan domstol ska anmälan göras av Domstolsstyrelsen.

Nämnden får påbörja handläggningen av ett ärende om utnämning av ordinarie domare endast efter det att en anmälan har gjorts.

8 § Nämnden ska på lämpligt sätt informera om en ledig anställning som ordinarie domare.

9 § Den som vill ansöka om en ledig anställning ska lämna in en skriftlig ansökan till nämnden.

Därutöver får en generell intresseanmälan för anställningar som anges i 3 kap. 1 § göras till nämnden.

10 § I ärenden som gäller utnämning av en chef för en domstol får en företrädare för Domstolsstyrelsen närvara och yttra sig vid nämndens sammanträden.

11 § Nämndens förslag till regeringen ska motiveras.

Överklagande

12 § Domarnämndens förslag i ärenden om utnämning får inte överklagas.

Regeringens beslut

13 § Regeringen får som ordinarie domare utnämna endast en person som Domarnämnden har föreslagit för anställningen.

5 kap. Domstolsstyrelsen

Uppgifter

1 § Domstolsstyrelsen ska ge administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för myndigheten.

Grundläggande bestämmelser om myndigheten finns i 11 kap. 15 och 16 §§ regeringsformen.

2 § Domstolsstyrelsen ska i fråga om de domstolar som anges i 1 § i administrativt hänseende

1. leda och samordna verksamheten för att skapa förutsättningar för en rättssäker verksamhet och se till att den bedrivs effektivt,

2. åstadkomma en ändamålsenlig resursfördelning,

3. vara en drivande och stödjande kraft i utvecklings- och kvalitetsarbete,

4. arbeta för god tillgänglighet och information när det gäller verksamheten, och

5. arbeta för god samverkan emellan och med andra berörda myndigheter.

I detta arbete ska Domstolsstyrelsen iaktta domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet enligt regeringsformen.

Ledning

3 § Domstolsstyrelsen leds av en styrelse bestående av nio ledamöter. Av dessa ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,
2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,
4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,
5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,
6. två ledamöter vara anställda i en allmän domstol eller en allmän förvaltningsdomstol utan att vara ordinarie domare,
7. en ledamot vara advokat, och
8. en ledamot ha kunskap om och tidigare erfarenhet av frågor om styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare. Ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för en tid om sex år.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 5 §.

4 § En ledamot eller ersättare i styrelsen får inte samtidigt vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Den som har varit ledamot i styrelsen får inte utses som styrelseledamot tidigare än fem år efter det att uppdraget upphörde.

5 § Innan regeringen förordnar en ledamot eller ersättare i styrelsen ska den inhämta förslag från

1. ordförandena i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen när det gäller en ledamot eller ersättare från dessa domstolar,
2. hovrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från hovrätterna,
3. kammarrättspresidenterna när det gäller en ledamot eller ersättare från kammarrätterna,
4. tingsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från tingsrätterna,
5. förvaltningsrättslagmännen när det gäller en ledamot eller ersättare från förvaltningsrätterna,
6. domstolscheferna för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna när det gäller en ledamot eller ersättare som är anställd i någon av dessa domstolar utan att vara ordinarie domare,
7. Sveriges advokatsamfund när det gäller en ledamot eller ersättare som ska vara advokat, och
8. Arbetsgivarverket när det gäller en ledamot eller ersättare som ska ha kunskap om och tidigare erfarenhet av styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

Innan förslag lämnas enligt första stycket 1–5 ska de ordinarie domarna i de berörda domstolarna ges tillfälle att yttra sig. Innan förslag lämnas enligt första stycket 6 ska de andra anställda i domstolarna ges tillfälle att yttra sig.

För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås.

6 § Styrelsen utser inom sig en ordförande och en vice ordförande.

Myndighetens chef

7 § Domstolsstyrelsens direktör är myndighetschef. Direktören anställs för en tid om sex år med möjlighet till förlängning med högst tre år. Av 11 kap. 15 § regeringsformen framgår att myndighetens chef anställs av styrelsen.

Anställningen som direktör ska utlysas och tillsättas efter ett ansökningsförfarande. Direktören ska ha tidigare erfarenhet av kvalificerat arbete och ledning inom offentlig förvaltning.

8 § Direktören har, om inte styrelsen har bestämt annat, en rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden.

9 § Frågor om bisyssla som avses i 7 a–7 d §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning och frågor om skiljande från anställningen enligt 33 § första stycket samma lag ska prövas av styrelsen om frågan gäller direktören.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027 i fråga om 4 kap. 2–5 §§ och 5 kap. 3–6 §§ och i övrigt den 1 april 2027.

2. Lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare upphör att gälla vid utgången av mars 2027.

3. Ledamöter och ersättare i Domarnämnden ska utses så fort som möjligt efter lagens ikraftträdande. Den första gången ledamöter och ersättare i Domarnämnden utses med tillämpning av denna lag ska tre ledamöter utses för en tid om fyra år, tre ledamöter för en tid om tre år och tre ledamöter för en tid om två år. Ersättarna ska utses för motsvarande perioder. En ledamot eller ersättare i nämnden som har utsetts med tillämpning av äldre föreskrifter och vars förordnande fortfarande gäller får kvarstå i samma befattning till dess de nya ledamöterna och ersättarna har tillträtt, dock längst till och med den 31 mars 2027.

4. Ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsen ska utses så fort som möjligt efter lagens ikraftträdande. Den första gången ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsen utses ska tre ledamöter förordnas för en tid om sex år, tre ledamöter för en tid om fem år och tre ledamöter för en tid om fyra år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder. Till dess ledamöterna och ersättarna har tillträtt äger äldre föreskrifter om vem som utövar myndighetens ledning fortsatt giltighet, dock längst till och med den 31 mars 2027.

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken (1942:740)

dels att 3 kap. 4 § och 4 kap. 2 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 3 kap. 6 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §¹

I Högsta domstolen ska det finnas *fyrtion* justitieråd *eller det högre antal* som behövs. Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

Grundläggande bestämmelser om antal justitieråd finns i 11 kap. 2 § regeringsformen. I Högsta domstolen ska det finnas *det antal* justitieråd som behövs. Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

Ett av justitieråden ska vara domstolens ordförande.

Högsta domstolen får vara indelad i avdelningar. Om Högsta domstolen är indelad i avdelningar, är Högsta domstolens ordförande även ordförande på en avdelning. Ett av de övriga justitieråden är ordförande på annan avdelning.

När ett justitieråd på grund av sjukdom eller därmed jämförlig omständighet inte kan tjänstgöra i Högsta domstolen, får den som har avgått med ålderspension från sin anställning som justitieråd förordnas att tillfälligt tjänstgöra som ersättare. Det som i lag eller annan författning föreskrivs om justitieråd ska även tillämpas på ersättare.

Högsta domstolen får förordna den som är justitieråd i Högsta förvaltningsdomstolen att tjänstgöra i Högsta domstolen.

6 b §

Om ett mål eller en fråga i ett mål är av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens områden får rätten om det är lämpligt besluta att ledamöter i Högsta förvaltningsdomstolen ska delta i avgörandet (särskild sammansättning). Högsta förvaltningsdomstolen ska ges tillfälle att yttra sig innan rätten fattar beslut om särskild sammansättning.

Vid prövning i särskild sammansättning ingår fem ledamöter från Högsta domstolen och fyra leda-

¹ Senaste lydelse 2017:542.

4 kap.

2 §²

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 1 kap. 2 §, 2 kap. 3 § och 3 kap. 4 §. I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 1 kap. 2 §, 2 kap. 3 § och 3 kap. 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

dels att 3 och 28 a §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 5 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

I Högsta förvaltningsdomstolen ska det finnas *fyrtion* justitieråd eller *det högre antal* som behövs. Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

Grundläggande bestämmelser om antal justitieråd finns i 11 kap. 2 § regeringsformen. I Högsta förvaltningsdomstolen ska det finnas *det antal* justitieråd som behövs. Justitieråden ska vara lagfarna. De får inte inneha eller utöva något annat ämbete.

Ett av justitieråden ska vara domstolens ordförande.

När ett justitieråd på grund av sjukdom eller därmed jämförlig omständighet inte kan tjänstgöra i Högsta förvaltningsdomstolen, får den som har avgått med ålderspension från sin anställning som justitieråd förordnas att tillfälligt tjänstgöra som ersättare. Det som i lag eller annan författning föreskrivs om justitieråd ska även tillämpas på ersättare.

Högsta förvaltningsdomstolen får förordna den som är justitieråd i Högsta domstolen att tjänstgöra i Högsta förvaltningsdomstolen.

5 b §

Om ett mål eller en fråga i ett mål är av särskild vikt för rättstillämpningen inom både Högsta förvaltningsdomstolens och Högsta domstolens områden får rätten om det är lämpligt besluta att ledamöter i Högsta domstolen ska delta i avgörandet (särskild sammansättning). Högsta domstolen ska ges tillfälle att yttra sig innan rätten fattar beslut om särskild sammansättning.

Vid prövning i särskild sammansättning ingår fem ledamöter från Högsta förvaltningsdomstolen och fyra ledamöter från Högsta domstolen i rätten.

¹ Senaste lydelse 2017:543.

28 a §²

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 3, 4, 10 och 15 §§. I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 3, 4, 10 och 15 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 3 och 6 § lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Hyresråd är ordförande i arrendenämnd. Ett av hyresråden i arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I annan arrendenämnd är lagmannen i tingsrätten på samma ort som arrendenämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare tillämpas. För varje arrendenämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska 4 kap. lagen om domstolar och domare tillämpas. Bestämmelsen i 4 kap. 7 § i den lagen ska dock inte tillämpas. För varje arrendenämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan annan ledamot än ordförande förordnas, ska sådan riksorganisation av jordägare eller arrendatorer som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om ges tillfälle att avge förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med iakttagande av vad som sägs i 2 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

6 §²

Hyresråd är ordförande i hyresnämnd. Ett av hyresråden i hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I annan hyresnämnd är lagmannen i tingsrätten på samma ort som hyresnämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare tillämpas. För

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska 4 kap. lagen om domstolar och domare tillämpas. Bestämmelsen i 4 kap.

¹ Senaste lydelse 2010:1402.

² Senaste lydelse 2010:1402.

varje hyresnämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

7 § i den lagen ska dock inte tillämpas. För varje hyresnämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan annan ledamot än ordförande förordnas, ska sådan riksorganisation av fastighetsägare, hyresgäster, bostadsrättshavare eller näringsidkare som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om ges tillfälle att avge förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med iakttagande av vad som sägs i 5 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §¹

Arbetsdomstolen består av högst fyra ordförande, högst fyra vice ordförande samt sju andra ledamöter. En av ordförandena ska vara chef för domstolen.

Ledamot ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Innan en ledamot börjar tjänstgöra i Arbetsdomstolen, ska han eller hon ha avlagt domared.

För annan ledamot än ordförande ska det finnas högst tre ersättare. Det som sägs i denna lag om ledamot gäller även ersättare, om inte annat särskilt anges.

I lagen (2010:1390) om utnämning av *ordinarie domare* finns bestämmelser om utnämning av ordförande tillika chef och övriga ordförande i domstolen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för tre år.

I 4 kap. lagen om domstolar och *domare* finns bestämmelser om utnämning av ordförande tillika chef och övriga ordförande i domstolen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för tre år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

¹ Senaste lydelse 2010:1448.

Förslag till lag om ändring i lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn

dels att 8 § ska upphöra att gälla,

dels att 2, 9 och 10 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Statliga myndigheter samt anställda, uppdragstagare och andra som är knutna till sådana myndigheter står under justitiekanslerns tillsyn i den utsträckning regeringen föreskriver det. Justitiekanslerns tillsyn skall dock ej kunna omfatta regeringen eller statsråd, ej heller riksdagens myndigheter eller anställda och uppdragstagare vid riksdagens myndigheter.

Statliga myndigheter samt anställda, uppdragstagare och andra som är knutna till sådana myndigheter står under justitiekanslerns tillsyn i den utsträckning regeringen bestämmer.

Justitiekanslerns tillsyn ska dock inte kunna omfatta

- 1. regeringen eller statsråd,*
- 2. riksdagens myndigheter eller anställda och uppdragstagare vid riksdagens myndigheter,*
- 3. domstolar, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden eller ordinarie domare samt andra anställda och uppdragstagare vid dessa domstolar och myndigheter.*

9 §¹

Justitiekanslern har rätt att få tillgång till domstolars och förvaltningsmyndigheters protokoll och handlingar.

Justitiekanslern har rätt att få tillgång till förvaltningsmyndigheters protokoll och handlingar.

Första stycket gäller inte Domstolsstyrelsen och Domarnämnden.

10 §²

Domstol och förvaltningsmyndighet samt tjänsteman hos

Förvaltningsmyndigheter och tjänstemän hos staten eller en

¹ Senaste lydelse 2010:1412.

² Senaste lydelse 1987:996.

staten eller kommun *skall tillhandagå justitiekanslern med de upplysningar och yttranden som han begär. Sådan skyldighet åligger även annan, om han står under justitiekanslerns tillsyn.*

När justitiekanslern begär upplysningar eller yttrande i andra ärenden än dem där han har beslutat att inleda förundersökning, får han *förelägga vite om högst 1 000 kronor. Justitiekanslern får döma ut försuttet vite.*

kommun *ska lämna de upplysningar och yttranden som justitiekanslern begär, om myndigheten eller tjänstemannen står under justitiekanslerns tillsyn. Sådan skyldighet har även andra som står under justitiekanslerns tillsyn.*

När justitiekanslern begär upplysningar eller yttrande i andra ärenden än dem där han *eller hon* har beslutat att inleda förundersökning, får han *eller hon förena ett föreläggande med vite om högst 1 000 kronor. Justitiekanslern får döma ut vitet om föreläggandet inte följs.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning

Härigenom föreskrivs att 33 § lagen (1994:260) om offentlig anställning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §¹

Är chefen för Arbetsgivarverket eller chefen för Institutet för mänskliga rättigheter anställd för bestämd tid, får han eller hon skiljas från sin anställning före utgången av denna tid, om det är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

Är chefen för Arbetsgivarverket, chefen för Institutet för mänskliga rättigheter eller chefen för Domstolsstyrelsen anställd för bestämd tid, får han eller hon skiljas från sin anställning före utgången av denna tid, om det är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

Är chefen för någon annan förvaltningsmyndighet som lyder omedelbart under regeringen anställd för bestämd tid, får han eller hon förflyttas till en annan statlig anställning som tillsätts på samma sätt, om det är påkallat av organisatoriska skäl eller annars är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:261) om fullmaktsanställning

dels att 3, 5 och 14 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 5 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

En ordinarie domare ska anställas med fullmakt. I 1 § *lagen* (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare anges vilka domaranställningar som är ordinarie.

Regeringen bestämmer vilka arbetstagare i övrigt som ska anställas med fullmakt.

En ordinarie domare ska anställas med fullmakt. I 3 kap. 1 § *lagen om domstolar och domare* anges vilka domaranställningar som är ordinarie.

5 §²

En *arbetstagare* är skyldig att avgå från anställningen vid den ålder som anges i författningar eller kollektivavtal.

En *ordinarie domare* är skyldig att avgå från anställningen vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år.

Andra arbetstagare är skyldiga att avgå från anställningen vid den ålder som anges i författningar eller kollektivavtal.

5 a §

Efter ansökan av en ordinarie domare får det beslutas att avgångsskyldigheten enligt 5 § ska infalla vid en senare tidpunkt än den som anges där, dock längst till utgången av den månad då han eller hon fyller 70 år.

Beslut fattas av Domstolsstyrelsen. Ansökan ska lämnas in till myndigheten senast fyra månader innan avgångsskyldigheten infaller och får beviljas endast om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl för det.

¹ Senaste lydelse 2010:1493.

² Senaste lydelse 2003:298.

En ordinarie domare är skyldig att utföra arbetsuppgifterna i en motsvarande eller högre anställning som domare vid den domstol där han är anställd.

En ordinarie domare är skyldig att utföra arbetsuppgifterna i en motsvarande eller högre anställning som domare vid den domstol där han *eller hon* är anställd.

En ordinarie domare är skyldig att tjänstgöra tillfälligt i en annan domstol vid sådan handläggning där flera lagfarna domare deltar. Tjänstgöringsskyldigheten gäller

1. för en rådman i tingsrätt, som ledamot i en annan tingsrätt inom samma hovrättsområde,

2. för en rådman i förvaltningsrätt, som ledamot i en tingsrätt eller en hovrätt,

3. för ett kammarrättsråd, som ledamot i en hovrätt.

3. för ett kammarrättsråd, som ledamot i en hovrätt,

4. för ett justitieråd i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen, som ledamot i den andra domstolen enligt bestämmelserna om särskild sammansättning.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

2. Villkor i ett avtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande och som innebär en skyldighet att avgå vid en ålder som är högre än den som anges i 5 § första stycket är fortfarande tillämpliga på pågående anställningsförhållanden som omfattas av avtalet.

3. En ordinarie domares ansökan om att få vara kvar i anställningen efter uppnådd ålder för avgångsskyldighet som före ikraftträdandet har överlämnats till regeringen av Domstolsverket handläggs enligt äldre föreskrifter.

4. Det som anges i 14 § andra stycket 4 gäller inte för ordinarie domare som är anställda som justitieråd före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 18 kap. 8 b och 8 c §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

8 b §¹

Sekretess enligt 8 a § hindrar inte att en domstol lämnar uppgiften till *Domstolsverket*.

Sekretess enligt 8 a § hindrar inte att en domstol lämnar uppgiften till *Domstolsstyrelsen*.

8 c §²

Om *Domstolsverket* får en uppgift som är sekretessreglerad i 8 a § från en domstol, blir 8 a § tillämplig på uppgiften också hos *Domstolsverket*.

Om *Domstolsstyrelsen* får en uppgift som är sekretessreglerad i 8 a § från en domstol, blir 8 a § tillämplig på uppgiften också hos *Domstolsstyrelsen*.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

¹ Senaste lydelse 2019:305.

² Senaste lydelse 2019:305.

Förslag till lag om ändring i lagen (2009:966) om Försvarsunderrättsedomstol

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2009:966) om Försvarsunderrättsedomstol ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Försvarsunderrättsedomstolen består av en ordförande, en eller högst två vice ordförande samt minst två och högst sex särskilda ledamöter.

Ledamöterna ska vara svenska medborgare och får inte vara underåriga eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Innan en ledamot börjar tjänstgöra i domstolen, ska han eller hon ha avlagt domared.

I lagen (2010:1390) om utnämning av *ordinarie domare* finns bestämmelser om utnämning av ordförande i domstolen. Vice ordförande och särskilda ledamöter förordnas av regeringen för fyra år.

I 4 kap. lagen om domstolar och *domare* finns bestämmelser om utnämning av ordförande i domstolen. Vice ordförande och särskilda ledamöter förordnas av regeringen för fyra år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §¹

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av tekniska råd.

I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av tekniska råd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anställer vikarier för tekniska råd och förordnar de särskilda ledamöterna i mark- och miljödomstol. Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig, i konkurs eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utser vilka av de lagfarna domarna i tingsrätt och Svea hovrätt som ska tjänstgöra i mark- och miljödomstol respektive Mark- och miljööverdomstolen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

¹ Senaste lydelse 2018:421.

Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Nämnden består av nio ledamöter. Fem ledamöter ska vara, eller ha varit, ordinarie domare. Två ledamöter ska vara jurister verk samma utanför domstolsväsendet, varav en ska vara advokat. Två ledamöter ska representera allmänheten. För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

Ledamöter och ersättare förordnas för en tid av högst fyra år. Ledamöter och ersättare som representerar allmänheten väljs av riksdagen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen. Ledamöter och ersättare som ska vara, eller ha varit, ordinarie domare förordnas på förslag av de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Ledamöter och ersättare som ska vara jurister verk samma utanför domstolsväsendet förordnas på förslag av de förvaltningsmyndigheter och organisationer som regeringen bestämmer.

Nämnden utser inom sig en ordförande och en vice ordförande.

I 4 kap. 2–5 §§ lagen om domstolar och domare finns det bestämmelser om nämndens sammansättning samt om formerna för att utse ledamöter och ersättare i nämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

Härigenom föreskrivs att det i budgetlagen (2011:203) ska införas en ny paragraf, 3 kap. 13 §, av följande lydelse och närmast före 3 kap. 13 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

Särskilt om Domstolsstyrelsen

13 §

Regeringen ska inhämta ett budgetunderlag från Domstolsstyrelsen innan budgetpropositionen lämnas till riksdagen. Budgetunderlaget ska innehålla ett förslag till finansiering av verksamheten och avse all den verksamhet som Domstolsstyrelsen ansvarar för.

Om regeringen i budgetpropositionen avviker från Domstolsstyrelsens förslag ska regeringen lämna upplysningar om skälen för avvikelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ärenden enligt 1 § ska beredas enligt *lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare.*

Bestämmelsen i 8 § i den lagen ska dock inte tillämpas.

2 §

Ärenden enligt 1 § ska beredas enligt *4 kap. lagen om domstolar och domare.*

Bestämmelserna i *4 kap. 7 och 10 §§* i den lagen ska dock inte tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

I lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare finns bestämmelser om utnämning av patentråd.
I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av patentråd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anställer vikarier för patentråd samt förordnar tekniska och ekonomiska experter i Patent- och marknadsdomstolen och Patent- och marknadsöverdomstolen.

Tekniska och ekonomiska experter förordnas för viss tid. Om det medan en teknisk eller ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet eller ärendet. Den som ska tjänstgöra som teknisk eller ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig, i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende (SOU 2023:12) lämnats av Akavia, Arbetsdomstolen, Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Centrum för rättvisa, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domarnämnden, Domstolsverket, Fackförbundet ST, Forum – idéburna organisationer, Försvarsunderrättelsesdomstolen, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Luleå, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Stockholm, Gällivare tingsrätt, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Övre Norrland, Hyres- och arrendenämnden i Stockholm, Högsta domstolens ledamöter, Högsta förvaltningsdomstolens ledamöter, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Journalistförbundet, Juridiska institutionen och Statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet, Juridiska institutionen vid Göteborgs universitet, Justitiekanslern, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall, Lunds tingsrätt, Medlingsinstitutet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för stöd till trossamfund, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Pensionsmyndigheten, Riksbanken, Riksdagens ombudsmän, Riksrevisionen, Rättshjälpsmyndigheten, Rättshjälpsnämnden, Samhällsvetenskapliga fakulteten och Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten och Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Samhällsvetenskapliga institutionen och Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Statens ansvarsnämnd, Statens tjänstepensionsverk, Statskontoret, Svea hovrätt, Svenska avdelningen av Internationella juristkommissionen, Svenska institutet för Europapolitiska studier (Sieps), Svenska kyrkan, Svenskt Näringsliv, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation (Saco), Sveriges domareförbund, Södertörns tingsrätt, Tidningsutgivarna, Tjänstemännens central organisation (TCO), Valmyndigheten, Åklagarmyndigheten och Örebro universitet.

Regelrådet har avstått från att yttra sig.

Allmänhetens medieombudsman, Amnesty, Giva Sverige, Islamiska samarbetsrådet och Judiska centralrådet har inte svarat på remissen.

Yttranden har också kommit in från bland andra Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Saco-S Domstol och två privatpersoner.

Sammanfattning av betänkandet Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende (SOU 2025:56)

Vårt uppdrag

Vi har haft i uppdrag att mot bakgrund av 2020 års grundlagskommittés förslag göra en översyn av vissa frågor som rör ordinarie domares rättsställning i syfte att ytterligare stärka domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt.

I uppdraget har ingått bl.a. att

- göra en översyn av ordningen för ansvarsutkrävande av ordinarie domare,
- analysera vad som skulle krävas för att inrätta en domaransvarsnämnd och lämna förslag på en sådan ordning,
- analysera vissa frågor om förfarandet vid prövningen av skiljande av ordinarie domare från anställning på grund av ålder och sjukdom,
- analysera behovet av och lämna förslag på en ändrad organisation för Domarnämnden, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Det har inte ingått i vårt uppdrag att lämna förslag på grundlagsändringar.

Våra förslag i huvuddrag

I 2020 års grundlagskommittés slutbetänkande lämnas bl.a. ett förslag till en delvis ofullständig ny lag om domstolar och domare. I vårt betänkande färdigställer vi lagförslaget. Lagen innehåller en samlad reglering av domstolsadministrationen samt regler om bl.a. utnämning av ordinarie domare och centrala frågor rörande deras rättsställning.

Vi fullföljer grundlagskommitténs tankegång att de frågor rörande ordinarie domares rättsställning som är av särskild betydelse för domarens oberoende eller självständighet ska brytas ut ur det arbetsrättsliga regelsystemet för att i stället omfattas av en ny prövningsordning enligt den nya lagen. Regelsystemet i övrigt ska ligga fast. Andra frågor som rör ordinarie domares anställning ska alltså även fortsättningsvis omfattas av den arbetsrättsliga regleringen.

Grundläggande för prövningsordningen enligt den nya lagen är syftet att stärka domstolarnas och domarnas oberoende. Första instans är enligt grundlagskommitténs tankar och vårt förslag ett särskilt domstolsliknande prövningsorgan, vars beslut i allmänhet kan överklagas till Svea hovrätt med Högsta domstolen som sista instans.

Till lagen överförs från andra lagar de materiella reglerna avseende sådana frågor som omfattas av den nya prövningsordningen. Med det kommer lagen att innehålla en samlad reglering av de centrala delarna av ordinarie domares rättsställning.

Vårt utredningsuppdrag har i övrigt föranlett överväganden och förslag i en rad frågor i anslutning till ordinarie domares rättsställning och till vad som anges våra kommittédirektiv.

Grundläggande utgångspunkter

Det som av 2020 års grundlagskommitté och i våra kommittédirektiv betecknas ansvarutkrävande handlar ytterst om en central del av det regelsystem som ska säkerställa ordinarie domares och därmed domstolarnas oberoende. Domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet är en hörnsten i rättsstaten. Demokratin, rättsstaten och de mänskliga rättigheterna är sammanlänkade och ömsesidigt förstärkande. En fullvärdig demokrati kan inte existera om det inte samtidigt finns en fungerande rättsstat och respekt för mänskliga rättigheter samt vice versa. Rättsstaten ska upprätthålla demokratins metoder och fungera som en yttersta garant för att fri- och rättigheterna inte kränks.

Domstolarna är inte bara en hörnsten rättsstaten; de har i Sverige, liksom i de flesta västerländska rättsordningar, också en konstitutionell särställning. I svensk rätt kommer det till uttryck genom bestämmelserna i 11 kap. regeringsformen, där bl.a. ordinarie domares principiella oavsättlighet stadfästs. Vidare får enligt 14 § en domstol som finner att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning inte tillämpa föreskriften. Detsamma gäller om stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid föreskriftens tillkomst.

Fastän riksdagen är folkets främsta företrädare och därmed står högst i normgivningshierarkin och trots att domstolarna ska vara en garant för den ordningen genom att döma enligt lag, så ska således domstolarna särskilt beakta att grundlag går före lag. Domstolarna har följaktligen både rätt och skyldighet att upprätthålla gränserna för folksuveränitetsprincipen genom att inte tillämpa grundlagsstridig lag. Det förutsätter både oberoende och självständighet.

Oberoende och självständiga domstolar tryggar inte bara upprätthållandet av regeringsformens regler om lagstiftningsordningen. De garanterar också rätten till en rättvis rättegång och skyddar de grundläggande fri- och rättigheterna.

Men en domstol blir aldrig mer oberoende och självständig än de domare som är domstolen. Ett oberoende rättsväsende förutsätter därför att domarna inte utsätts för politiska påtryckningar eller begränsas eller hindras i sin verksamhet.

I likhet med 2020 års grundlagskommitté har vi gjort bedömningen att oberoendet för de organ som prövar vissa grundläggande frågor om ordinarie domares rättsställning bör stärkas i syfte att långsiktigt värna om domstolarnas och domarnas oberoende. Det rör sig om frågor som på det sättet har en konstitutionell förankring att de utgör grundläggande förutsättningar för domares oavhängiga utövande av ämbetet.

Grundlagskommittén har gjort bedömningen att de frågor som det rör sig om är avskedande, avstängning, skyldighet att genomgå läkarundersökning, disciplinansvar och åtalsanmälan av ordinarie domare.

Dessa frågor är enligt kommittén i grunden offentligrättsliga i motsats till arbetsrättsliga. De rör alltså inte i första hand förhållandet mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Det arbetsrättsliga synsättet på frågorna bör enligt grundlagskommittén därför tonas ner.

Beslut i frågor av det nämnda slaget fattas i dag av Statens ansvarsnämnd med en möjlighet för domaren att väcka talan mot beslutet i arbetsrättslig ordning. Men Statens ansvarsnämnd är ett arbetsgivarorgan och frågorna är inte primärt arbetsrättsliga. Därför bör besluten enligt grundlagskommittén tas av ett oavhängigt domstolsliknande organ med en möjlighet att överklaga till allmän domstol.

Fullföljer man grundlagskommitténs tankegångar handlar det inte bara om att tona ner det nuvarande arbetsrättsliga synsättet på grundläggande frågor om ordinarie domares rättsställning. Det rör sig om en ändrad grundsyn.

Om man närmar sig frågor om ordinarie domares rättsställning ur perspektivet oberoende och självständighet ser man snart att det beträffande prövningsordningen inte finns anledning att göra någon egentlig skillnad mellan avskedande och entledigande på grund av arbetsoförmåga. I ett förändrat politiskt läge kan den ena vägen att hindra en oönskad domare att ostört utöva sitt ämbete missbrukas lika väl som den andra. Detsamma gäller ofrivillig förflyttning.

Men det rättsstatliga perspektivet på ordinarie domares rättsställning handlar inte bara om domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet. Det handlar också om allmänhetens förtroende för domstolarna. Och då inte bara för att domstolarna och domarna inte ska påverkas eller begränsas av politiska påtryckningar eller andra ovidkommande anledningar, utan också för att domstolarna och domarna i alla avseenden ska leva upp till de rättsstatliga kvalitetskraven. Ur det perspektivet bör även skyldigheten att upphöra med förtroendeskadliga bisysslor omfattas av den nya prövningsordningen.

Våra förslag utgår från 2020 års grundlagskommittés tankar, men vi fördjupar analysen av vad de för med sig. Det innebär huvudsakligen att våra förslag när det gäller den av kommittén förordade prövningsordningen omfattar också andra frågor än de som kommittén berör. Det innebär också överväganden av vad grundsynen och den förändrade prövningsordningen bör föranleda beträffande den materiella sidan av de frågor som prövningsordningen föreslås omfatta.

En ny myndighet, Domaransvarsnämnden, inrättas

Sådana grundläggande frågor om ordinarie domares rättsställning som har en särskild konstitutionell förankring ska alltså enligt vad 2020 års grundlagskommitté förordat inte prövas av arbetsgivaren, utan av ett oberoende och opartiskt organ. I likhet med kommittén bedömer vi därför att det bör inrättas en ny myndighet, Domaransvarsnämnden.

Nämnden ska enligt våra förslag bestå av fem ledamöter varav en majoritet är eller har varit ordinarie domare. Något krav på särskilda ämneskunskaper ska inte uppställas för ledamöterna. Var och en av ledamöterna ska ha en personlig ersättare. Både ledamöter och ersättare

ska utses av regeringen för fyra år i taget. Endast den som har föreslagits till ledamot eller ersättare av Domstolsstyrelsen – dvs. Domstolsverket sedan de förslag som lämnats av grundlagskommittén har genomförts – ska få förordnas.

En ledamot eller ersättare i nämnden får enligt våra förslag inte samtidigt ha en sådan anställning eller uppdrag som kan medföra risk för politisk påverkan. Presidenten för Svea hovrätt ska inte heller få vara ledamot eller ersättare i nämnden, eftersom nämndens beslut enligt våra förslag ska överklagas till den hovrätten.

Nämnden ska utse en sekreterare som tjänstgör vid nämnden. Domstolsstyrelsen ska fungera som värdmyndighet. Nämnden föreslås finansieras genom ett eget anslag i statsbudgeten.

Nämnden ska enligt våra förslag vara undantagen från justitiekanslerns tillsyn. I övrigt ska nämnden stå under samma tillsyn som andra myndigheter under regeringen.

Regler om nämnden ska i första hand tas in i den nya lag om domstolar och domare som grundlagskommittén har föreslagit. Bland annat för att underlätta uppföljningen av och tillsynen över myndigheten ska den dock även ha en instruktion i förordning.

En ny prövningsordning införs för vissa frågor om ordinarie domares rättsställning

Vi föreslår att det införs en ny prövningsordning för att pröva sådana grundläggande frågor om ordinarie domares rättsställning som har en särskild konstitutionell förankring. Sådana frågor ska inte längre beslutas av arbetsgivaren eller prövas i arbetsrättslig ordning.

Den nya prövningsordningen ska enligt våra förslag omfatta frågor om skiljande från anställningen, avstängning, läkarundersökning och åtalsanmälan. Grundlagskommittén har bedömt att även frågor om disciplinansvar bör omfattas av en ny prövningsordning. Vi föreslår emellertid att ordinarie domare inte längre ska kunna meddelas disciplinpåföljd. Med det faller frågan om prövningsordning.

Även frågor om innehållande av lön och andra anställningsförmåner under avstängning, tillåtlighet av ofrivillig förflyttning och skyldighet att upphöra med en påstått förtroendeskadlig bisyssla ska enligt våra förslag omfattas av den nya prövningsordningen.

I sådana frågor som omfattas av den nya prövningsordningen beslutar Domaransvarsnämnden som första instans. Nämnden ska vara beslutsför endast om samtliga ledamöter är närvarande, personligen eller genom ersättare. Omröstningsreglerna för brottmål ska tillämpas.

Domaransvarsnämnden ska inte få ta upp ett ärende på eget initiativ utan det ska krävas att någon som är behörig att göra framställan hos nämnden inleder ärendet. I fråga om skiljande från anställningen, avstängning och läkarundersökning ska sådan behörighet tillkomma riksdagens ombudsman (JO). Domstolarna ska vara skyldiga att till JO anmäla förhållanden som kan läggas till grund för en framställan hos nämnden.

När det gäller övriga frågor som nämnden ska pröva görs framställan enligt våra förslag av Domstolsstyrelsen.

Handläggningen i Domaransvarsnämnden ska ske enligt förvaltningslagen om inget annat särskilt föreskrivs. Avvikande bestämmelser föreslås bl.a. gälla i fråga domarens rätt att komma till tals muntligen. Parter i ärendet inför nämnden är den som har initierat ärendet och den berörda domaren. Domstolsstyrelsen ska såsom representant för arbetsgivaren underrättas om beslut i sådana ärenden där arbetsgivaren inte är part. JO ska underrättas om beslut i ärenden om åtalsanmälan.

Domaransvarsnämndens beslut utom i fråga om åtalsanmälan ska enligt våra förslag få överklagas till Svea hovrätt utan krav på prövningstillstånd. Hovrättens beslut ska få överklagas till Högsta domstolen. Avser överklagandet skiljande från anställningen, avstängning eller tillåtlighet av ofrivillig förflyttning ska det inte gälla krav på prövningstillstånd där.

Lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen) föreslås vara tillämplig processlag i domstol. Vissa undantag föreslås dock. Bland annat ska rättegångskostnader kunna ersättas i mål om skiljande från anställningen, avstängning och förflyttning.

Prövningen i såväl Domaransvarsnämnden som i domstol ska enligt våra förslag präglas av att den rör frågor av konstitutionell karaktär. Några egentliga arbetsrättsliga inslag – t.ex. föreskrifter om rätt för arbetstagarorganisationer att agera som part – föreslås därför inte.

I fråga om sekretess föreslår vi vissa nya bestämmelser i syfte att skyddet för ordinarie domares integritet inte ska försvagas för att det införs en ny prövningsordning.

Bestämmelser om verkan och genomförande av beslut om skiljande från anställningen m.m. ska enligt våra förslag anpassas utifrån dels att besluten inte längre kommer att tas av ett arbetsgivarorgan, dels att besluten kommer gå att överklaga.

Att Domaransvarsnämnden inte är ett arbetsgivarorgan medför att diskrimineringslagens (2008:567) förbud mot diskriminering i arbetslivet inte kommer vara direkt tillämpliga när nämnden beslutar i ärenden om ordinarie domare. Rättsordningens avståndstagande från diskriminering ska ändå beaktas vid prövningen.

För justitieråd föreslås en särskild prövningsordning såvitt avser sådana frågor som för andra ordinarie domare ska prövas av Domaransvarsnämnden och som inte omfattas den särskilda prövningsordning för justitieråd som föreskrivs i 11 kap. 8 § regeringsformen. Förslaget innebär huvudsakligen att samma förfarande som gäller bl.a. för att skilja ett justitieråd från anställningen ska tillämpas också för de frågorna.

Ingen nyordning för ansvarsutkrävande av icke-ordinarie domare

Oberoendet för icke-ordinarie domare stärks inte i någon nämnvärd utsträckning av en ändrad ordning för ansvarsutkrävande motsvarande den som föreslås för ordinarie domare. Vi föreslår därför att beslut i frågor om avskedande, disciplinansvar och åtalsanmälan av icke-ordinarie domare även fortsättningsvis ska tas av Statens ansvarsnämnd och prövas i arbetsrättslig ordning.

För ordinarie domare ersätts avskedande med avsättning

Avskedande är en ensidig rättshandling från arbetsgivarens sida som medför att ett anställningsavtal sägs upp med omedelbar verkan. Det arbetsrättsliga regelverket kring avskedande är utformat utifrån detta och från att beslutet kan bli föremål för prövning i arbetsrättslig ordning.

Enligt våra förslag ska Domaransvarsnämnden, som är ett oberoende organ, besluta om skiljande av ordinarie domare från anställningen på grund av olämplighet. Vidare ska ett konstitutionellt perspektiv anläggas vid prövningen. Det arbetsrättsliga regelverket passar då mindre väl. Vi föreslår därför att detta inte längre ska gälla ordinarie domare, utan att en ordinarie domare ska kunna avsättas om han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen. Grunderna för avsättning korresponderar med vad som föreskrivs i grundlag.

Ett beslut om avsättning ska gälla först sedan det har fått laga kraft.

Även i övrigt upphör det arbetsrättsliga regelverket för avskedande att gälla ordinarie domare. Det innebär bl.a. att skadestånd enligt bestämmelserna i lagen (1982:80) om anställningsskydd inte kan utgå vid ett felaktigt skiljande från anställningen.

Ordinarie domare ska ha rätt till lön under avstängning

Om en ordinarie domare stängs av från arbetet utan lön får det i praktiken samma effekt som om domaren tillfälligt skiljs från anställningen. Principen om ordinarie domares oavsättlighet talar för att en domare ska ha kvar anställningen, med den rätt till lön och andra anställningsförmåner som följer med denna, tills frågan om han eller hon ska skiljas från anställningen har prövats slutligt. Vi föreslår därför att arbetsgivaren endast om det finns särskilda skäl för det ska få hålla inne lön och andra anställningsförmåner under avstängningstiden.

Arbetsgivaren ska inte själv få besluta om ifall det finns särskilda skäl att innehålla en ordinarie domares anställningsförmåner, utan den frågan föreslås omfattad av den nya prövningsordningen. Under vissa förutsättningar föreslås att anställningsförmåner som hålls inne under en avstängning ska ersättas i efterhand.

Förslaget påverkar gällande kollektivavtal. Vi har gjort bedömningen att förslaget ändå är förenligt med Sveriges internationella åtaganden på arbetsrättens område.

Ordinarie domare får inte meddelas disciplinpåföljd

Statsanställda som åsidosätter sina skyldigheter i anställningen kan meddelas disciplinpåföljd, dvs. varning eller löneavdrag. Disciplinpåföljderna är i första hand ett arbetsgivarverktyg som kan användas som påtryckningsmedel mot anställda.

Åtgärdernas karaktär av påtryckningsmedel talar för att endast ett oberoende organ – som Domaransvarsnämnden – ska få meddela en

ordinarie domare disciplinpåföljd. Samtidigt kan det starkt ifrågasättas om ett sådant organ ska besluta om en åtgärd som främst arbetsgivaren har intresse av. Det överensstämmer inte med att organet ska vara opartiskt och oberoende. När det gäller Domaransvarsnämnden så inrättas den myndigheten särskilt för att värna domstolarnas och domarnas oberoende. Det går inte ihop med att nämnden skulle besluta om disciplinpåföljd i arbetsgivarens ställe.

Ska disciplinansvaret finnas kvar för ordinarie domare är det lämpligaste att ett arbetsgivarorgan beslutar i frågan och att beslutet kan överklagas till Domaransvarsnämnden. Det är dock inte självklart vilket arbetsgivarorgan som då ska ta beslutet. Vidare aktualiseras bl.a. frågor om förbudet mot dubbelprövning och dubbelbestraffning om ett oberoende organ ska överpröva beslut om disciplinpåföljder.

Att inordna disciplinansvaret i det nya system som vi föreslår låter sig alltså inte enkelt göras.

Det är sällsynt att ordinarie domare meddelas disciplinpåföljd. Den nya prövningsordningen medför vidare att JO i högre grad än tidigare kommer att underrättas om ordinarie domares misskötsel. Erfarenhetsmässigt tar ordinarie domare kritik från JO hårt. Kritik från JO kan även innehålla konstruktiva uttalanden med bäring på framtiden.

Vår sammanfattande bedömning är att reglerna om disciplinansvar i lagen (1994:260) om offentlig anställning inte går väl ihop med den nya ordning som vi föreslår. Samtidigt tillgodoser det nya systemet bättre det syfte som regler om disciplinpåföljder för ordinarie domare skulle kunna ha, i det att sådana missförhållanden som inte är tillräckliga för att skilja domaren från anställningen kan antas föranleda kritik från JO. Vi föreslår därför att ordinarie domare inte längre ska kunna meddelas disciplinpåföljd.

Slopade bestämmelser om skadestånd i ärenden om avstängning och läkarundersökning av ordinarie domare

Vid handläggningsfel etc. hos arbetsgivaren i ärenden om avstängning och läkarundersökning av ordinarie domare kan domaren enligt nuvarande ordning ha rätt till skadestånd enligt bestämmelserna i lagen om anställningsskydd. När beslut i frågorna i stället ska tas av ett oberoende organ och kunna överklagas till domstol saknas behov av detta skydd. Vi föreslår därför att bestämmelserna inte längre ska gälla ordinarie domare.

Förbudet mot entledigande vid möjlig förflyttning avskaffas för ordinarie domare

En ordinarie domare får enligt nuvarande ordning entledigas från anställningen vid varaktigt förlust av arbetsförmågan men endast om domaren inte kan förflyttas. De förutsättningar för förflyttning som föreskrivs i grundlag är emellertid så begränsade att förflyttning i praktiken aldrig torde vara en möjlighet i dessa fall. Vi föreslår därför att

förbudet mot entledigande vid möjlig förflyttning tas bort för ordinarie domare.

Rätten till överläggning och förhandling inskränks i vissa frågor som rör ordinarie domares anställning

Inför avskedande är en arbetsgivare skyldig att underrätta den berörda arbetstagaren och överlägga med såväl honom eller henne, som den lokala arbetstagarorganisation som arbetstagaren tillhör. Vi föreslår att ordinarie domare inte längre ska omfattas av det arbetsrättsliga regelverket för avskedande. Det innebär att dessa arbetsgivarskyldigheter faller bort. I stället kommer domaren ha möjlighet att komma till tals inom ramen för den nya prövningsordning som vi föreslår. Det är här att märka att domaren inom ramen för den prövningsordningen har rätt att lägga fram sin sak muntligen samt att ett beslut om avsättning kan överklagas och inte blir gällande förrän efter laga kraft.

Att överläggningsskyldigheten inför avskedande faller bort kompenseras i vårt förslag inte av någon utökad förhandlingsskyldighet jämfört med vad som gäller i dag. Tvärtom föreslås en föreskrift om att förhandlingsskyldighet enligt 11–14 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL) inte ska gälla inför avsättning.

Vidare föreslår vi att förhandlingsskyldighet enligt 11–14 §§ MBL inte längre ska gälla inför beslut om entledigande på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan eller inför innehållande av lön och andra anställningsförmåner under en avstängning. Det hänger samman med att beslut kommer att tas av Domaransvarsnämnden, som inte är ett arbetsgivarorgan. Förhandlingar med arbetsgivaren bör då inte styra när nämnden kan ta upp en fråga till prövning.

Också i fråga om entledigande och innehållande av anställningsförmåner kompenseras införandet av den nya prövningsordningen i viss mån för förhandlingsskyldighetens bortfall. Det är dock att märka att förhandlingsrätt enligt MBL inte tillkommer arbetstagaren utan arbetstagarorganisationerna, som inte har några självständiga partsrättigheter i den nya prövningsordningen.

Vi föreslår även att befintliga undantag från förhandlingsskyldigheten enligt MBL beträffande sådana frågor som ska prövas av Domaransvarsnämnden anpassas till att beslut i frågorna kommer att tas av ett oberoende organ och inte av arbetsgivaren.

En ordinarie domares anställning upphör vid 69 års ålder

2020 års grundlagskommitté har lämnat förslag som enligt kommittén innebär att anställningen för andra ordinarie domare än justitieråd upphör automatiskt vid en viss ålder. Vi föreslår att detta ska framgå direkt av lag. Om anställningen upphör på detta sätt utgör det enligt vår bedömning inte ett sådant skiljande från anställningen som avses i 11 kap. 9 §

regeringsformen, varken i dagsläget eller efter genomförandet av grundlagskommitténs förslag. Bilaga 4

Vi har övervägt om en ordinarie domare ska ha rätt till domstolsprövning när anställningen upphör automatiskt på grund av ålder, men har kommit fram till att det inte bör införas en särskild prövningsordning för processer som bara kan få en utgång. Skulle en ordinarie domare ha skilts från anställningen under det felaktiga påståendet att han eller hon har uppnått föreskriven ålder för anställningens upphörande måste domaren däremot ha rätt att få saken prövad i domstol. Detta kan tillgodoses redan inom ramen för nuvarande ordning och något förslag om en särskild prövningsordning lämnas därför inte.

För justitieråd gäller i enlighet med grundlagskommitténs förslag och gällande rätt en särskild prövningsordning.

Beslut i fråga om förlängning av anställningstiden för ordinarie domare får inte överklagas

2020 års grundlagskommitté har föreslagit att anställningstiden för en ordinarie domare ska få förlängas till utgången av den månad då domaren fyller 70 år om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl för det. Beslut i frågan ska enligt kommitténs förslag tas av Domstolsstyrelsen. Mot bakgrund av skälen för förlängning bedömer vi att den berörda domaren inte har något rättsligt intresse av att få överklaga beslutet. Inte heller kan arbetsgivaren anses ha ett sådant intresse, eftersom det är svårt att se Domstolsstyrelsen som något annat än ett arbetsgivarorgan när myndigheten beslutar i frågan. Vi föreslår därför att beslutet inte ska få överklagas.

Ändrade bestämmelser om anställningens upphörande för ordinarie domare vid ny statlig anställning

Enligt nuvarande ordning upphör en ordinarie domares anställning formlöst om han eller hon får en ny anställning hos riksdagen eller någon av dess myndigheter eller hos myndigheter under regeringen. För att helt undanröja risken för att regleringen används för att skilja en misshaglig domare från anställningen utan hans eller hennes samtycke – dvs. på ett sätt som hotar domstolarnas och domarnas oberoende – föreslår vi att den första anställningen ska upphöra utan särskild åtgärd endast om domaren övergår till en ny anställning som ordinarie domare. Regeringen ska inte längre kunna besluta att anställningen består i det enskilda fallet.

En ändrad beslutsordning för förflyttning av ordinarie domare

Om det krävs av organisatoriska skäl får den som har utnämnts till ordinarie domare förflyttas till en annan jämställd domaranställning.

Företsättningarna för förflyttning av ordinarie domare regleras i grundlag. Förflyttning påverkar en domares möjligheter att döma i en viss domstol och är dessutom en åtgärd som kan missbrukas som påtryckningsmedel mot en domare. Frågor om förflyttning har alltså en påtaglig konstitutionell förankring.

Vi föreslår mot denna bakgrund att regeringen inte längre ska få besluta om förflyttning av ordinarie domare. I stället ska beslutanderätten tillkomma Domstolsstyrelsens styrelse, som måste vara fulltalig när frågan avgörs. Om domaren motsätter sig förflyttning ska vidare krävas att en prövning enligt den nya prövningsordning som vi föreslår har utmynnat i ett beslut om att förflyttningen är tillåten. En ofrivillig förflyttning ska inte få genomföras förrän ett sådant beslut av Domaransvarsnämnden eller domstol har fått laga kraft.

Justerade bestämmelser om förtroendskadliga bisysslor för ordinarie domare

Nuvarande reglering om förtroendskadliga bisysslor måste, såvitt avser ordinarie domare, anses syfta bl.a. till att det inte ska kunna uppstå något tvivel om domarens eller domstolens oberoende och opartiskhet. Kravet på oberoende och opartiska domstolar och domare är förankrat i regeringsformen och en hörnsten i rättsstaten. Frågor om ifall bisysslor är förtroendskadliga har ur det perspektivet ett påtagligt konstitutionellt inslag.

Mot denna bakgrund föreslår vi bl.a. att frågor om förtroendskadliga bisysslor såvitt avser ordinarie domare ska regleras i den nya lag om domstolar och domare som 2020 års grundlagskommitté har föreslagit och där vi föreslår att vissa grundläggande bestämmelser om ordinarie domares rättsställning ska tas in.

För alla arbetstagare hos riksdagen och dess myndigheter, myndigheterna under regeringen, kommuner, regioner och kommunalförbund gäller samma reglering i fråga om förtroendskadliga bisysslor. Det innebär att regleringen är generellt hållen och inte anpassad till någon särskild grupp av arbetstagare. När regleringen såvitt avser ordinarie domare tas in i en egen lag finns det skäl att göra anpassningar i regleringen. Vi föreslår därför bl.a. att det av bestämmelserna uttryckligen ska framgå att en bisyssla som kan skada rättsväsendets anseende är förtroendskadlig.

Vi föreslår också att frågor om skyldighet för en ordinarie domare att upphöra med en förtroendskadlig bisyssla ska omfattas av den nya prövningsordning som vi föreslår. Då det för alltför långt att belasta Domaransvarsnämnden med frågor om en domare är skyldig att inte åta sig en bisyssla, så föreslås att det inte längre ska finnas någon möjlighet att förbjuda en ordinarie domare detta. Ordinarie domare ansvarar i stället själva för att inte åta sig en bisyssla som är förtroendskadlig.

Prövningsordningen vid domares ledighet för annan anställning ändras

Bilaga 4

Frågor om ordinarie domares tjänstledighet för annan anställning rör visserligen domarens rättsställning men kan inte anses vara av sådan grundläggande natur att de har en särskild konstitutionell förankring. Inte desto mindre kan underlåtenhet att bevilja sådan ledighet användas som ett påtryckningsmedel mot domare.

Vi föreslår därför att den prövningsordning som gäller enligt förordningen (2019:723) om ledighet för domare (ledighetsförordningen) ska ändras. Ändringarna innebär att den domstol där domaren är anställd ska fatta beslut om ledighet i alla de fall som följer av förordningen. Beslutet ska få överklagas till Domstolsstyrelsen.

När det gäller domstolschefer ska Domstolsstyrelsen besluta direkt och myndighetens beslut ska inte få överklagas.

Regeringen ska inte längre i något fall ha att besluta om ledighet för annan anställning enligt ledighetsförordningen.

Förslagen avser sådana domare som omfattas av ledighetsförordningen, dvs. ordinarie och icke-ordinarie domare i hovrätt, kammarrätt, tingsrätt och förvaltningsrätt samt justitiesekreterare.

Domstolsstyrelsen blir värdmyndighet för Domarnämnden

2020 års grundlagskommittés förslag innebär, om de genomförs, att Domstolsstyrelsen får en i förhållande till den politiska makten mera oberoende ställning än vad Domstolsverket har i dag. Vi har övervägt om det medför skäl att knyta Domarnämnden närmare den myndighet som står för den centrala domstolsadministrationen.

Grundlagskommitténs ställningstaganden måste enligt vår mening förstås som att kommittén har gjort bedömningen att domstolarnas och domarnas oberoende ges bäst skydd om de för domstolarnas och domarnas oberoende centrala frågorna hanteras av olika organ. Det innebär att de organ som hanterar sådana frågor bör vara självständiga i förhållande till varandra.

Om Domarnämnden skulle finansieras genom de anslag Domstolsstyrelsen har att fördela begränsas nämndens självständighet i förhållande till Domstolsstyrelsen. Nämnden bör därför även fortsättningsvis finansieras genom ett eget anslag.

En myndighet som hjälper en annan myndighet med handläggande uppgifter – och då främst föredragning av ärenden – ges i praktiken ett betydande inflytande över den senare myndighetens verksamhet. Domarnämnden bör därför även fortsättningsvis ha ett eget kansli som ansvarar för beredning och föredragning av nämndens ärenden.

Beträffande rent administrativa uppgifter talar vikten av självständighet inte på samma sätt för att Domarnämnden själv bör hantera uppgifterna. Nämnden är en liten myndighet och kan i vissa fall ha behov av stöd. Det är då bättre om nämnden vänder sig till Domstolsstyrelsen än till någon

annan myndighet, med hänsyn till den i förhållande till regeringen oberoende ställning som Domstolsstyrelsen avses att få.

Vi föreslår därför att Domstolsstyrelsen ska utses till värdmyndighet för Domarnämnden, med uppdrag att sköta administrativa uppgifter åt nämnden enligt överenskommelse mellan myndigheterna. Vid bedömningen av vilka uppgifter som kan anförtros Domstolsstyrelsen bör Domarnämnden särskilt beakta vikten av att nämnden både är och framstår som självständig.

Uppdraget att främja domarrekruteringen flyttas till Domstolsstyrelsen

Domarnämnden har enligt nuvarande ordning i uppdrag att bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare. På ett principiellt plan finns en motsättning mellan att en och samma myndighet både ska verka för att främja rekryteringen av ordinarie domare och fatta beslut av direkt betydelse för vem som ska utnämnas till domare. Det talar i någon mån för att Domarnämnden inte bör ha i uttryckligt uppdrag att främja rekryteringen av ordinarie domare.

Viktigare är emellertid att en oberoende domarkår som lever upp till de högt ställda krav som bör ställas på ordinarie domare i en rättsstat förutsätter ett gott rekryteringsunderlag. Det förekommer svårigheter med att rekrytera domare till vissa domstolar, och det är generellt önskvärt att fler än som nu är fallet söker anställning som ordinarie domare. Domarnämnden är en liten myndighet med få anställda och saknar de resurser som krävs för att kunna ta huvudansvaret för domarrekruteringen. Vi föreslår därför att uppdraget ska flyttas till Domstolsstyrelsen, som är den myndighet som har bäst förutsättningar att ansvara för det strategiska rekryteringsarbetet.

Ingen personunion mellan Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden

2020 års grundlagskommitté har bedömt att det finns fördelar med en ordning där de för domstolarnas och domarnas oberoende centrala frågorna hanteras av olika organ. För att den tanken ska få fullt genomslag bör eftersträvas att organen står självständiga i förhållande till varandra. Vi föreslår därför att en och samma person inte samtidigt ska få vara ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsens styrelse, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden.

Den nya lagen om domstolar och domare kompletteras och struktureras om

2020 års grundlagskommitté har bedömt att bestämmelser om en ny prövningsordning för vissa grundläggande frågor om ordinarie domares

rättsställning bör tas in i den nya lag om domstolar och domare som kommittén har föreslagit. Grundlagskommittén har vidare väckt tanken att det då kan vara fördelaktigt att föra över de materiella bestämmelser som prövningen ska avse till den nya lagen.

Vi delar grundlagskommitténs uppfattning. Vi bedömer dock att fler och delvis andra frågor är av sådant slag att de bör omfattas av den nya prövningsordningen. Det påverkar i sin tur vilka bestämmelser som bör föras över till den nya lagen. Även i övrigt ser vi skäl att ta in vissa ytterligare bestämmelser i den lagen.

Våra förslag innebär därför att det i den nya lagen om domstolar och domare ska tas in ett antal nya bestämmelser. Det rör sig främst om bestämmelser om Domaransvarsnämnden, vissa frågor om ordinarie domares rättsställning och en ny prövningsordning för sådana frågor.

En följd av bl.a. de nya bestämmelser som läggs till i lagen om domstolar och domare är att den struktur som grundlagskommittén har föreslagit inte framstår som optimal. Vi föreslår därför att lagen delvis disponeras om.

Fullmaktslagen kommer inte längre att avse ordinarie domare

Merparten av de bestämmelser i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning (fullmaktslagen) som avser ordinarie domare är av sådant slag att de bör föras över till den nya lagen om domstolar och domare. Av de bestämmelser som blir kvar saknar de flesta betydelse för ordinarie domare. Vi föreslår mot denna bakgrund att fullmaktslagen inte längre ska gälla ordinarie domare och därför också byta namn till lagen om vissa fullmaktsanställningar.

Som en följd av att fullmaktslagen inte längre ska gälla ordinarie domare tas även vissa bestämmelser i den lagen som inte nödvändigtvis har en särskild konstitutionell förankring in i den nya lagen om domstolar och domare.

Avstängning av ordinarie domare ska regleras exklusivt i den nya lagen om domstolar och domare

I fullmaktslagen finns en bestämmelse om att fullmaktsanställda får skiljas från anställningen enbart enligt vad som föreskrivs i den lagen. En motsvarighet till den bestämmelsen ska enligt våra förslag tas in i den nya lagen om domstolar och domare. Vi föreslår att det då också ska föreskrivas att en ordinarie domare enbart får stängas av från arbetet enligt bestämmelser i den lagen.

Följdändringar

Våra förslag ger upphov till behov av följdändringar i ett flertal författningar, och även i vissa följdändringar som 2020 års grund-

lagskommitté har föreslagit. Vi föreslår därför ett stort antal följdändringar.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Vi föreslår att merparten av våra förslag ska träda i kraft vid den tidpunkt som 2020 års grundlagskommitté har bedömt lämplig för den nya lagen om domstolar och domare. Vissa bestämmelser om Domaransvarsnämnden ska dock träda i kraft redan tidigare, i syfte att nämndens ledamöter och ersättare ska vara på plats när resten av lagen träder i kraft.

Ett syfte med att föra över materiella bestämmelser om ordinarie domares rättsställning till den nya lagen om domstolar och domare är att vad som gäller materiellt och prövningsordningen ska regleras i en och samma lag. Till övervägande delar förs också de materiella bestämmelserna över till den nya lagen utan några materiella ändringar. Lagens bestämmelser ska enligt våra förslag därför gälla också för sådana anställningar som pågår redan vid ikraftträdandet och tillämpas vid prövning i den nya prövningsordningen. Från detta föreskrivs vissa undantag. Bland annat föreslår vi övergångsbestämmelser av innebörden att sådana omständigheter som inte hade kunnat läggas till grund för avskedande på grund av preskription inte heller ska få läggas till grund för avsättning enligt den nya lagen.

När det gäller ärenden som inletts innan den nya lagen om domstolar och domare träder i kraft har vi lämnat förslag på hur de ska hanteras. Bland annat föreslår vi att ärenden som inletts i Statens ansvarsnämnd före ikraftträdandet ska prövas enligt äldre bestämmelser.

Vi föreslår även vissa andra övergångsbestämmelser.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i riksdagsordningen

Härigenom föreskrivs att tilläggsbestämmelse 13.23.2 riksdagsordningen i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

13 kap.

Tilläggsbestämmelse 13.23.2

Riksdagen väljer i enlighet med bestämmelserna i 4 kap. 2 § lagen om domstolar och domare två ledamöter som representerar allmänheten i Domarnämnden och en personlig ersättare för var och en av dem.

Riksdagen väljer i enlighet med bestämmelserna i 4 kap. 2 och 3 §§ lagen om domstolar och domare två ledamöter som representerar allmänheten i Domarnämnden och en personlig ersättare för var och en av dem.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om domstolar och domare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2026:00) om domstolar och domare i dess lydelse enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende*

dels att 3 kap. ska upphöra att gälla,

dels att nuvarande 5 kap. ska betecknas 3 kap.,

dels att nya 3 kap. 3 § ska betecknas 3 kap. 4 § och nya 3 kap. 4–9 §§ ska betecknas 3 kap. 6–11 §§,

dels att nuvarande 1 kap. 2 § ska betecknas 1 kap. 4 §, nuvarande 4 kap. 3–6 §§ ska betecknas 4 kap. 4–7 §§ och nuvarande 4 kap. 7–13 §§ ska betecknas 6 kap. 1–7 §§,

dels att nuvarande punkt 2–4 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska betecknas punkt 3–5,

dels att nya 1 kap. 4 §, 3 kap. 1, 2, 4, 6, 10 och 11 §§, 4 kap. 4 §, samt 6 kap. 3, 5 och 7 §§ ska ha följande lydelse,

dels att 2 kap. 2 och 3 §§ samt 4 kap. 1 och 2 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken till 4 kap. ska ha följande lydelse,

dels att nya punkt 3–5 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska ha följande lydelse,

dels att punkt 1 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före nuvarande 1 kap. 2 § ska sättas närmast före nya 1 kap. 4 §, rubriken närmast före nuvarande 4 kap. 7 § ska sättas närmast före nya 6 kap. 1 §, rubriken före nuvarande 4 kap. 12 § ska sättas närmast före nya 6 kap. 6 §, rubriken närmast före nuvarande 4 kap. 13 § ska sättas närmast före nya 6 kap. 7 §, rubriken närmast före nuvarande 5 kap. 3 § ska sättas närmast före nya 3 kap. 4 § och rubriken närmast före nuvarande 5 kap. 7 § ska sättas närmast före nya 3 kap. 9 §,

dels att det ska införas tre nya kapitel, 5, 7 och 8 kap., av följande lydelse och ett nytt kapitel, 6 kap., vars rubrik ska lyda ”Utnämning av ordinarie domare”,

dels att det ska införas sex nya paragrafer, 1 kap. 2 och 3 §§, 3 kap. 3 och 5 §§ samt 4 kap. 3 och 8 §§, av följande lydelse,

dels att det närmast före nya 4 kap. 7 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Organisation” och att det närmast före 1 kap. 2 §, 1 kap. 3 §, 4 kap. 1 § och 4 kap. 2 § ska införas nya rubriker av följande lydelse,

dels att det i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska införas 13 nya punkter, punkt 2 och 6–17, av följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

1 kap.

Domstolar

2 §

Domstol är enligt 11 kap. 1 § regeringsformen allmänna dom-

stolar, allmänna förvaltningsdomstolar och specialdomstolar inrättade med stöd av lag.

Ordinarie domare

3 §

Ordinarie domare är

1. justitieråd tillika ordförande, justitieråd tillika avdelningsordförande och annat justitieråd i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen,
2. president, lagman samt råd tillika vice ordförande på avdelning och annat råd i hovrätt och kammarrätt,
3. lagman, chefsrådman och rådman i tingsrätt och förvaltningsrätt,
4. tekniskt råd,
5. patentråd,
6. ordförande tillika chef och annan ordförande i Arbetsdomstolen, samt
7. ordförande i Försvarsunderrättelsesdomstolen.

4 §

Lagens innehåll är följande

- inledande bestämmelser (1 kap.),
- domstolar (2 kap.),
- *ordinarie domare* (3 kap.),
- *utnämning av ordinarie domare* (4 kap.), och
- *Domstolsstyrelsen* (5 kap.).
- *Domstolsstyrelsen* (3 kap.),
- *Domarnämnden* (4 kap.),
- *Domaransvarsnämnden* (5 kap.),
- *utnämning av ordinarie domare* (6 kap.),
- *ordinarie domares rättsställning* (7 kap.), och
- *prövning av vissa frågor som rör ordinarie domares rättsställning* (8 kap.).

2 kap.

2 §

Domstolschefen enligt 1 § första stycket 1–6 ansvarar för domstolens verksamhet och ska se *En domstolschef* enligt 1 § första stycket 1–6 ansvarar för domstolens verksamhet och ska se

till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen samt att domstolen hushållar väl med statens medel.

till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen samt att domstolen hushållar väl med statens medel.

3 §

Domstolarnas administrativa ärenden ska avgöras med iakttagande av den enskilde domarens självständighet enligt regeringsformen.

En domstols administrativa ärenden ska avgöras med iakttagande av den enskilde domarens självständighet enligt regeringsformen.

3 kap.

1 §

Domstolsstyrelsen ska ge administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om *andra* uppgifter för myndigheten.

Domstolsstyrelsen ska ge administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. *Domstolsstyrelsen ska även bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare.* Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om *ytterligare* uppgifter för myndigheten.

Grundläggande bestämmelser om myndigheten finns i 11 kap. 15 och 16 §§ regeringsformen.

2 §

Domstolsstyrelsen ska i fråga om de domstolar som anges i 1 § i administrativt hänseende

1. leda och samordna verksamheten för att skapa förutsättningar för en rättssäker verksamhet och se till att den bedrivs effektivt,

2. åstadkomma en ändamålsenlig resursfördelning,

3. vara en drivande och stödjande kraft i utvecklings- och kvalitetsarbete,

4. arbeta för god tillgänglighet och information när det gäller verksamheten, *och*

4. arbeta för god tillgänglighet och information när det gäller verksamheten,

5. arbeta för god samverkan dem emellan och med andra berörda myndigheter.

5. arbeta för god samverkan dem emellan och med andra berörda myndigheter, *och*

6. *initiera och samordna den internationella verksamheten och leda arbetet med insatser både inom internationell civil krishantering och utvecklingssamarbete.*

I detta arbete ska Domstolsstyrelsen iaktta domstolarnas och domarnas oberoende och självständighet enligt regeringsformen. Bilaga 5

3 §

Domstolsstyrelsen ska vidare

1. enligt 4 kap. 8 § sköta administrativa uppgifter åt Domarnämnden enligt överenskommelse mellan myndigheterna,

2. enligt 5 kap. 3 § lämna förslag på ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden,

3. enligt 5 kap. 6 § upplåta lokaler och sköta administrativa uppgifter åt Domaransvarsnämnden enligt överenskommelse mellan myndigheterna,

4. delta i handläggning av utnämning av ordinarie domare enligt vad som föreskrivs i 6 kap. 1 och 4 §§,

5. enligt 7 kap. 4 § besluta om förlängd anställningstid för ordinarie domare,

6. handha frågor om ordinarie domares bisysslor enligt vad som föreskrivs i 7 kap. 10–12 §§ samt 8 kap. 4 och 6 §§,

7. besluta om förflyttning och föra talan om tillåtlighet av ofrivillig förflyttning enligt 7 kap. 7 § och 8 kap. 3 §,

8. bevaka och föra sådan talan om en avstängd ordinarie domares anställningsförmåner som avses i 8 kap. 2 §, och

9. göra anmälan och föra talan om åtalsanmälan av ordinarie domare enligt 8 kap. 5 och 7 §§.

4 §

Domstolsstyrelsen leds av en styrelse bestående av nio ledamöter. Av dessa ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,

2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,

3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,

4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,

5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,

6. två ledamöter vara anställda i en allmän domstol eller en allmän förvaltningsdomstol utan att vara ordinarie domare,

7. en ledamot vara advokat, och
8. en ledamot ha kunskap om och tidigare erfarenhet av frågor om styrning och ledning inom offentlig förvaltning.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare. *Ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för en tid om sex år.*

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 5 §.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

5 §

Ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för en tid om sex år.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 7 §.

6 §

En ledamot eller ersättare i styrelsen får inte samtidigt vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

En ledamot eller ersättare i styrelsen får inte samtidigt vara *ledamot eller ersättare i Domarnämnden eller Domaransvarsnämnden*, riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

Den som har varit ledamot i styrelsen får inte utses som styrelseledamot tidigare än fem år efter det att uppdraget upphörde.

10 §

Direktören har, om inte styrelsen har bestämt annat, *en* rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden.

Direktören har, om inte styrelsen har bestämt annat, rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden.

11 §

Frågor om bisyssla som avses i 7 a–7 d §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning och frågor om skiljande från anställningen enligt 33 § första stycket samma lag ska prövas av styrelsen om frågan gäller direktören.

Styrelsen prövar frågor om direktörens bisysslor enligt 7 a–7 d §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning och om han eller hon ska skiljas från anställningen enligt 33 § första stycket samma lag.

Domarnämnden

Uppgifter

1 §

Domarnämnden ska bereda och lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare. *Nämnden ska även bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare.* Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om andra uppgifter för nämnden.

Grundläggande bestämmelser om nämndens *sammansättning och beredningen av ärenden om utnämning av ordinarie domare* finns i 11 kap. 6 § regeringsformen.

Domarnämnden ska bereda och lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare *i enlighet med vad som närmare föreskrivs i 6 kap.* Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om *yterligare* uppgifter för nämnden.

Grundläggande bestämmelser om *nämnden* finns i 11 kap. 6 och 16 §§ regeringsformen.

Ledning

2 §

Nämnden består av nio ledamöter. Av dessa ska

1. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen,
2. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i hovrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i kammarrätt,
4. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i tingsrätt,
5. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare i förvaltningsrätt,
6. en ledamot vara advokat,
7. en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet, och
8. två ledamöter representera allmänheten.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare. *Ledamöter och ersättare utses för en tid om fyra år. Ledamöter och ersättare som representerar allmänheten väljs av riksdagen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen.*

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 4 §.

För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

3 §

Ledamöter och ersättare utses för en tid om fyra år. Ledamöter och ersättare som representerar allmänheten väljs av riksdagen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits enligt 5 §.

4 §

En ledamot eller ersättare i nämnden får inte samtidigt vara riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

En ledamot eller ersättare i nämnden får inte samtidigt vara *ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsens styrelse eller Domaransvarsnämnden*, riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget.

8 §

Domstolsstyrelsen sköter administrativa uppgifter åt nämnden enligt överenskommelse mellan myndigheterna.

5 kap. Domaransvarsnämnden

Uppgifter

1 § Domaransvarsnämnden ska besluta i vissa frågor om ordinarie domares rättsställning i enlighet med vad som föreskrivs i 8 kap. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om ytterligare uppgifter för nämnden.

Grundläggande bestämmelser om nämnden finns i 11 kap. 9 § andra stycket och 16 § regeringsformen.

Ledning

2 § Nämnden består av fem ledamöter. Av dessa ska

1. ordföranden vara eller ha varit president i hovrätt eller kammarrätt,
2. vice ordföranden vara eller ha varit lagman i tingsrätt eller förvaltningsrätt,
3. en ledamot vara eller ha varit ordinarie domare utan befattning som domstolschef,

4. en ledamot vara advokat, och
 5. en ledamot vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.
- För varje ledamot ska det finnas en personlig ersättare.

3 § Ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för en tid om fyra år. Innan regeringen utser en ledamot eller ersättare ska den inhämta förslag från Domstolsstyrelsen. För varje uppdrag som ledamot eller ersättare ska två personer föreslås.

Som ledamot eller ersättare får regeringen endast förordna en person som har föreslagits av Domstolsstyrelsen.

4 § En ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden får inte samtidigt vara ledamot eller ersättare i Domstolsstyrelsens styrelse eller Domarnämnden, riksdagsledamot, statsråd, anställd i riksdagen, anställd i Regeringskansliet, anställd på central nivå i ett politiskt parti eller inneha annan anställning eller annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget. Presidenten för Svea hovrätt får inte vara ledamot eller ersättare i Domaransvarsnämnden.

Organisation

5 § Vid nämnden tjänstgör en sekreterare som utses av nämnden.

6 § Domstolsstyrelsen upplåter lokaler och sköter administrativa uppgifter åt nämnden enligt överenskommelse mellan myndigheterna.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

6 kap.

3 §

Den som vill ansöka om en ledig anställning ska lämna in en skriftlig ansökan till nämnden.

Den som vill ansöka om en ledig anställning ska lämna in en skriftlig ansökan till nämnden. *Därutöver får en generell intresseanmälan för anställningar som anges i 1 kap. 3 § göras till nämnden.*

Därutöver får en generell intresseanmälan för anställningar som anges i 3 kap. 1 § göras till nämnden.

5 §

Nämndens förslag till regeringen ska motiveras.

Vid sitt förslag ska nämnden utgå från vad som enligt 7 § andra stycket gäller för regeringen vid utnämning av ordinarie domare.

Regeringen får som ordinarie domare utnämna endast en person som Domarnämnden har föreslagit för anställningen.

Vid utnämning ska avseende fästas bara vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. Skickligheten ska sättas främst, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

7 kap. Ordinarie domares rättsställning

Anställningstiden

1 § Ordinarie domare anställs med fullmakt.

Anställningen upphör vid utgången av den månad då domaren fyller 69 år, om den inte har förlängts.

Vad som sägs i andra stycket gäller inte justitieråd. Ett justitieråd är i stället skyldigt att avgå från anställningen vid den i andra stycket angivna tidpunkten.

2 § En ordinarie domare får före anställningstidens utgång skiljas från anställningen eller stängas av från arbetet endast enligt vad som föreskrivs i denna lag.

Förlängning av anställningstiden

3 § Efter ansökan av en ordinarie domare eller hans eller hennes domstolschef får det beslutas om förlängning av anställningstiden, dock längst till utgången av den månad då domaren fyller 70 år.

För ett justitieråd får det i stället beslutas att avgångsskyldigheten enligt 1 § ska infalla vid en senare tidpunkt än den som anges där, dock senast vid utgången av den månad då han eller hon fyller 70 år.

4 § Beslut om förlängning eller uppskjuten avgångsskyldighet fattas av Domstolsstyrelsen. Ansökan ska lämnas in till myndigheten senast fyra månader innan anställningen skulle ha upphört och får beviljas endast om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl för det.

Domstolsstyrelsens beslut får inte överklagas.

Chefsställning

5 § Uppgifter som innefattar chefskap över en ordinarie domare får

– i en hovrätt eller en kammarrätt utövas endast av domstolschefen eller en lagman i den domstol där domaren är anställd, och

– i en tingsrätt eller en förvaltningsrätt utövas endast av domstolschefen eller en chefsrådmän i den domstol där domaren är anställd.

Tjänstgöringsskyldighet

6 § En ordinarie domare är skyldig att utföra arbetsuppgifterna i en motsvarande eller högre anställning som domare vid den domstol där han eller hon är anställd.

En ordinarie domare är skyldig att tjänstgöra tillfälligt i en annan domstol vid sådan handläggning där flera lagfarna domare deltar. Tjänstgöringsskyldigheten gäller

1. för en rådman i tingsrätt, som ledamot i en annan tingsrätt inom samma hovrättsområde,

2. för en rådman i förvaltningsrätt, som ledamot i en tingsrätt eller en hovrätt,

3. för ett kammarrättsråd, som ledamot i en hovrätt,

4. för ett justitieråd i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen, som ledamot i den andra domstolen enligt bestämmelserna om särskild sammansättning.

I 18 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. finns bestämmelser om att regeringen i särskilda fall får besluta att en innehavare av ordinarie domaranställning ska fullgöra en högre eller en i fråga om anställningsförmånerna jämställd domaranställning vid en annan domstol än den domaren tillhör.

Förflyttning

7 § En ordinarie domare får förflyttas till endast en jämställd domaranställning och bara om det krävs av organisatoriska skäl.

Beslut om förflyttning fattas av Domstolsstyrelsens styrelse. Styrelsen är beslutför när samtliga ledamöter är närvarande. Om en ledamot är förhindrad att delta, ska den personliga ersättaren delta i hans eller hennes ställe.

Om domaren motsätter sig förflyttning får förflyttning beslutas endast om Domaransvarsnämnden eller domstol efter prövning enligt 8 kap. beslutat att förflyttningen är tillåten.

Domstolsstyrelsens beslut om förflyttning får inte överklagas.

Bisysslor

8 § En ordinarie domare får inte ha någon anställning eller något uppdrag eller utöva någon verksamhet som kan rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet eller oberoende i utövandet av ämbetet eller som kan skada domstolens eller rättsväsendets anseende.

9 § En ordinarie domare ska på eget initiativ till domstolschefen anmäla vilka typer av bisysslor han eller hon har.

10 § En ordinarie domare ska på Domstolsstyrelsens eller domstolschefens begäran lämna de uppgifter som behövs för att bedöma domarens bisysslor.

11 § En domstolschef ska på eget initiativ till Domstolsstyrelsen anmäla vilka typer av bisysslor han eller hon har. Även sådana bisysslor som andra

ordinarie domare i domstolen har ska anmälas, om förenligheten med 8 § kan sättas i fråga.

12 § Domstolsstyrelsen ska på lämpligt sätt informera ordinarie domare om vilka slags förhållanden som kan göra en bisyssla otillåten enligt 8 §.

Uppsägning

13 § En ordinarie domare får säga upp sig från anställningen. För uppsägning gäller en uppsägningstid om sex månader, om inte annat följer av kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation.

En begäran om att anställningen ska upphöra ska vara skriftlig för att vara giltig.

Andra stycket gäller inte justitieråd.

14 § Får en ordinarie domare en ny anställning som ordinarie domare upphör den första anställningen utan särskild åtgärd, om inte något annat följer av föreskrifter som regeringen meddelar.

Första stycket gäller inte justitieråd.

Visad olämplighet

15 § En ordinarie domare får avsättas från anställningen om han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen.

Varaktig förlust av arbetsförmågan

16 § En ordinarie domare får entledigas från anställningen

1. om han eller hon på grund av förlust av eller nedsättning i arbetsförmågan är för framtiden oförmögen att fullgöra sina arbetsuppgifter tillfredsställande, eller

2. om han eller hon på grund av nedsatt arbetsförmåga under två år i följd inte har tjänstgjort annat än försöksvis under kortare tid och det är dels sannolikt att han eller hon inte kan återinträda i arbete inom ytterligare ett år, dels ovisst hur arbetsförmågan därefter kommer att utveckla sig.

Brott i anställningen

17 § En ordinarie domare som är skäligen misstänkt för att i sin anställning ha begått brott ska anmälas till åtal, om misstanken avser

1. följande brott enligt brottsbalken:

a) tagande av muta enligt 10 kap. 5 a §,

b) grovt tagande av muta enligt 10 kap. 5 c §,

c) tjänstefel eller grovt tjänstefel enligt 20 kap. 1 §, eller

d) brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § första stycket eller grovt brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § tredje stycket, eller

2. annat brott, om det kan antas föranleda någon annan påföljd än böter.

Första stycket gäller inte justitieråd.

Avstängning från arbetet

18 § En ordinarie domare får stängas av från arbetet

1. om ett förfarande inleds som syftar till att han eller hon ska avsättas enligt 15 §,

2. om en åtgärd vidtas för att åtal ska väckas mot honom eller henne för en gärning som kan antas medföra att han eller hon avsätts enligt 15 §,

3. om han eller hon inte fullgör sina arbetsuppgifter tillfredsställande och detta beror på sjukdom eller något jämförligt förhållande, eller

4. om han eller hon inte följer ett beslut om läkarundersökning enligt 21 §.

Ett beslut om avstängning ska upphävas när grund för avstängning inte längre föreligger.

19 § Lön och andra anställningsförmåner får hållas inne under avstängningstiden endast om det finns särskilda skäl för det.

20 § Om en domare har stängts av från arbetet med stöd av 18 § första stycket 1 och den vidare prövningen slutar med att domaren inte avsätts, ska sådana anställningsförmåner som har innehållits under avstängningen betalas ut eller ersättas i efterhand. Detsamma gäller om en domare har stängts av från arbetet med stöd av 18 § första stycket 2 och åtal inte väcks eller åtalet läggs ner eller ogillas.

Läkarundersökning

21 § Om en ordinarie domare inte fullgör sina arbetsuppgifter tillfredsställande och det är sannolikt att den bristande arbetsförmågan beror på sjukdom eller något jämförligt förhållande, får beslutas att domaren ska undersökas av en läkare som anvisas honom eller henne.

Förhandlingsskyldighet

22 § Föreskrifterna om förhandlingsskyldighet i 11–14 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet ska inte tillämpas, när det gäller fråga om

1. en bisyssla är oförenlig med 8 §,
2. avsättning enligt 15 §,
3. entledigande enligt 16 §,
4. åtalsanmälan enligt 17 §,
5. avstängning enligt 18 §,
6. innehållande av lön eller andra anställningsförmåner enligt 19 §, eller
7. läkarundersökning enligt 21 §.

Förhållandet till annan lag

23 § Bestämmelser om ordinarie domares rättsställning och anställningsvillkor finns också i andra lagar. Om någon föreskrift i detta kapitel avviker från annan lag ska denna lag gälla.

8 kap. Prövning av vissa frågor som rör ordinarie domares rättsställning

Frågor som prövas av Domaransvarsnämnden

1 § På begäran av riksdagens ombudsman beslutar nämnden om en ordinarie domare ska skiljas från anställningen, stängas av från arbetet eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning.

Ett beslut i en fråga om avstängning ska på begäran av domaren eller riksdagens ombudsman omprövas även om beslutet har fått laga kraft. Om beslutet har tagits i ett alltjämt pågående ärende om skiljande från anställningen ska en begäran om ändring göras i det ärendet.

När ett ärende om skiljande från anställningen prövas i sak ska nämnden även utan begäran pröva om det finns grund för att stänga av domaren eller om ett avstängningsbeslut ska upphävas. Ett avstängningsbeslut ska dock upphävas genast, om skäl för beslutet inte längre finns.

2 § På begäran av Domstolsstyrelsen beslutar nämnden om arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en ordinarie domares avstängning. Prövningen får göras i ett i nämnden pågående ärende om avstängning.

Ett beslut i en fråga om innehållande av anställningsförmåner får på begäran av domaren eller Domstolsstyrelsen omprövas även om beslutet har fått laga kraft. Beslutet får bara ändras om det föranleds av ny utredning.

3 § Om en ordinarie domare motsätter sig en anmodad förflyttning beslutar nämnden på Domstolsstyrelsens begäran om förflyttningen är tillåten.

4 § På begäran av Domstolsstyrelsen beslutar nämnden om en ordinarie domare är skyldig att upphöra med en bisyssla för att den är förtroendskadlig.

I ett ärende om avsättning enligt 1 § får riksdagens ombudsman begära att nämnden beslutar i en sådan fråga som avses i första stycket.

5 § På anmälan av Domstolsstyrelsen beslutar nämnden om en ordinarie domare ska anmälas till åtal.

Prövningsordningen för justitieråd

6 § För justitieråd finns föreskrifter i 11 kap. 8 § regeringsformen om handläggningen av mål om skiljande från anställningen, avstängning och läkarundersökning. Dessa föreskrifter ska ha motsvarande tillämpning även vid handläggning av frågor om innehållande av anställningsförmåner under avstängningstid, tillåtlighet av ofrivillig förflyttning samt skyldighet att upphöra med en bisyssla för att den är förtroendskadlig.

Vad som föreskrivs i 1 § andra och tredje styckena och 2 § andra stycket gäller i tillämpliga delar också för justitieråd.

Ett mål i en fråga som avses i första stycket inleds av riksdagens ombudsman som för talan mot det berörda justitierådet. Om målet avser

skyldighet att upphöra med en bisyssla inleds målet dock av Bilaga 5 Domstolsstyrelsen.

Domstolsstyrelsens och anställningsdomstolens anmälningsskyldighet

7 § Om det beträffande en ordinarie domare finns anledning att anta att grund finns för skiljande från anställningen, avstängning eller läkarundersökning, ska den domstol där domaren är anställd anmäla detta till Riksdagens ombudsmän.

Om det finns anledning att anta att det finns grund för åtalsanmälan ska den domstol där domaren är anställd anmäla detta till Domstolsstyrelsen, som i sin tur ska göra anmälan till Domaransvarsnämnden.

Första och andra styckena gäller inte om frågan avser domstolens chef eller ett justitieråd. Får Domstolsstyrelsen kännedom om ett sådant förhållande som innebär att det finns anledning att anta att det finns grund för att anmäla en domstolschef till åtal ska en anmälan till Domaransvarsnämnden dock göras.

Domaransvarsnämndens beslutsförhet

8 § Nämnden är beslutför när samtliga ledamöter är närvarande. Om en ledamot är förhindrad att delta, ska den personliga ersättaren delta i hans eller hennes ställe. Är även den personliga ersättaren förhindrad att delta, bestämmer ordföranden vem som ska vara ersättare. Om den förhindrade ledamoten är eller har varit ordinarie domare ska också ersättaren vara eller ha varit det.

Ärenden avgörs efter föredragning av sekreteraren om inget annat beslutas av nämnden. Ordföranden får ta över föredragningen av ett ärende.

När beslut fattas i ärenden som avses i 1–5 §§ ska föreskrifterna i 29 kap. rättegångsbalken tillämpas utom i fråga om ersättning enligt 12 § andra stycket.

9 § Om ett ärende är så brådskande att nämnden inte hinner sammanträda för att behandla det, får ärendet avgöras genom kontakter mellan ordföranden och övriga ledamöter.

Om ärendet gäller avstängning och inte lämpligen kan avgöras enligt första stycket, får ordföranden ensam avgöra ärendet. Ett sådant beslut gäller till dess att ärendet har prövats av nämnden, dock längst under två veckor. Om nämnden inte prövar frågan om avstängning inom denna tid upphör beslutet om avstängning.

10 § Ordföranden och sekreteraren får begära in upplysningar eller yttranden i ärendena.

- Nämnden får lämna över till ordföranden eller sekreteraren att
1. besluta om framställningar som inte ska prövas av nämnden,
 2. besluta om framställningar som har gjorts av någon som inte är behörig, eller
 3. utföra sådana uppgifter för nämnden som inte följer av 1–5 §§.

Domaransvarsnämndens handläggning

11 § Nämndens prövning inleds genom en begäran enligt 1–4 §§ eller en anmälan enligt 5 §. En begäran om omprövning enligt 1 § andra stycket eller 2 § andra stycket ska handläggas som ett nytt ärende, om annat inte framgår av bestämmelserna.

Ett ärende inleds skriftligen med uppgifter om vem ärendet gäller, vilken åtgärd som begäran eller anmälan avser och de omständigheter som åberopas till stöd för framställan.

Parter i ärenden som avses i 1 § första stycket, 2 § första stycket samt 3–5 §§ är den som har inlett detta och den domare som ärendet gäller. Parter i ärenden som avses i 1 § andra stycket och 2 § andra stycket är desamma som i det beslut som begäran avser.

12 § Om domaren begär det ska han eller hon ges tillfälle att muntligen redogöra för sin uppfattning i ärendet. Domarens motpart ska ges tillfälle att närvara.

Nämnden får på det sätt som den finner lämpligt höra den som kan lämna upplysningar i ärendet. Om det sker vid ett sammanträde ska parterna ges tillfälle att närvara. Den som hörs har rätt att få skälig ersättning av allmänna medel för sina inställesekostnader.

13 § Nämndens beslut i en fråga som avses i 1–5 §§ ska vara skriftligt och motiverat.

Bestämmelser om motivering av andra beslut finns i 32 § förvaltningslagen (2017:900).

Överklagande av Domaransvarsnämndens beslut

14 § Domaransvarsnämndens beslut enligt denna lag får överklagas utom när det avser åtalsanmälan eller avvisning på grund av att ärendet har inletts av någon som saknar sådan behörighet.

Ett beslut som inte innebär att ärendet avgörs får överklagas endast i samband med överklagande av ett beslut som innebär att ärendet avgörs. Ett beslut i sak i en fråga som avses i 1–4 §§ får dock överklagas särskilt, även om beslutet inte innebär att ärendet avslutas. Överklagande får också ske särskilt, när nämnden beslutat i fråga om ersättning enligt 12 § andra stycket.

Överklagande sker till Svea hovrätt.

Prövningen i domstol

15 § Vid rättegången i domstol gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden. Det som sägs i den lagen om hur ärenden inleds i tingsrätt ska tillämpas i hovrätten.

16 § Om ärendet avser en sådan fråga som anges i 1 § får endast ordinarie domare delta i prövningen.

Vid omröstning ska föreskrifterna i 29 kap. rättegångsbalken tillämpas utom i fråga om ersättning enligt 12 § andra stycket.

17 § När ett ärende om skiljande från anställningen prövas i sak ska domstolen även utan begäran pröva om det finns grund för att stänga av

domaren eller om ett avstängningsbeslut ska upphävas. Ett avstängningsbeslut ska dock upphävas genast, om skäl för beslutet inte längre finns.

Om det är förenat med särskilda olägenheter att i högre instans pröva en fråga om avstängning får domstolen överlämna prövningen till en lägre instans.

18 § I ärenden om skiljande från anställningen, avstängning och förflyttning tillämpas föreskrifterna om rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken.

Om domaren enligt 18 kap. 1 § rättegångsbalken är att anse som tapande men hade fog för att överklaga eller motsätta sig ändring av det överklagade beslutet eller annars särskilda skäl föreligger, får dock förordnas att han eller hon inte behöver bära motpartens rättegångskostnad alls eller endast delvis.

19 § I fråga om överklagande av hovrättens beslut gäller 14 § första och andra styckena i tillämpliga delar. Beslut enligt 17 § andra stycket får inte överklagas.

För Högsta domstolens prövning gäller inte något krav på prövningstillstånd i frågor om skiljande från anställningen, avstängning och förflyttning. För beslut i andra frågor gäller vad som föreskrivs om ärenden som har inletts i tingsrätt.

20 § Handläggningen i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen av sådana frågor som avses i 6 § ska ske på det sätt som föreskrivs för tvistemål. Vid omröstning ska föreskrifterna i 29 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Underrättelse om beslut

21 § Domstolsstyrelsen ska genast underrättas om beslut i sak i ärenden som avses i 1 §. Riksdagens ombudsmän ska genast underrättas om beslut i sak i ärenden om åtalsanmälan av ordinarie domare.

Om en fackligt organiserad domare stängs av från arbetet ska den lokala arbetstagarorganisation som han eller hon tillhör genast underrättas om beslutet.

Bestämmelser om underrättelse om Domaransvarsnämndens beslut finns också i 33 och 34 §§ förvaltningslagen (2017:900).

Verkan och genomförande av beslut

22 § Ett beslut om skiljande från anställningen gäller inte förrän beslutet har fått laga kraft. Om det finns särskilda skäl får i beslutet förordnas att det ska gälla först vid en senare tidpunkt.

Ett beslut i en fråga om avstängning gäller omedelbart. Om domaren stängs av får dock i beslutet förordnas att det ska gälla först vid en senare tidpunkt.

En ofrivillig förflyttning får inte genomföras förrän ett beslut om att förflyttningen är tillåten har fått laga kraft.

Ett beslut om läkarundersökning får inte läggas till grund för en avstängning förrän beslutet har fått laga kraft.

23 § Ett beslut om att arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under en ordinarie domares avstängning gäller när beslutet har fått laga kraft, om inte annat förordnas i beslutet.

24 § Vid ett beslut om skyldighet att upphöra med en förtroendeskadlig bisyssla inträder skyldigheten när beslutet har fått laga kraft, om inte annat förordnas i beslutet.

25 § Ett beslut om åtalsanmälan ska verkställas av Domaransvarsnämnden.

Inskränkning i rätten att väcka talan

26 § En ordinarie domare får inte väcka talan mot staten för att få ett beslut som kan överklagas enligt detta kapitel prövat i annan ordning.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

1.
Denna lag träder i kraft *den 1 januari 2027 i fråga om 4 kap. 2–5 §§ och 5 kap. 3–6 §§ och i övrigt den 1 april 2027.* Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.
2.
Trots vad som sägs i punkt 1 träder bestämmelserna i 3 kap. 4–8 §§, 4 kap. 2–6 §§ och 5 kap. 2–4 §§ i kraft redan den 1 januari 2027.
3.
Lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare upphör att gälla *vid utgången av mars 2027.* Lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare upphör att gälla *den 31 mars 2027.*
4.
Ledamöter och ersättare i Domarnämnden ska utses så fort som möjligt efter *lagens* ikraftträdande. Den första gången ledamöter och ersättare i Domarnämnden utses med tillämpning av denna lag ska tre ledamöter utses för en tid om fyra år, tre ledamöter för en tid om tre år och tre ledamöter för en tid om två år. Ersättarna ska utses för motsvarande perioder. En ledamot Ledamöter och ersättare i Domarnämnden ska utses så fort som möjligt efter ikraftträdande *enligt punkt 2.* Den första gången ledamöter och ersättare i Domarnämnden utses med tillämpning av denna lag ska tre ledamöter utses för en tid om fyra år, tre ledamöter för en tid om tre år och tre ledamöter för en tid om två år. Ersättarna ska utses för motsvarande perioder. En

eller ersättare i nämnden som har utsetts med tillämpning av äldre föreskrifter och vars förordnande fortfarande gäller får kvarstå i samma befattning till dess de nya ledamöterna och ersättarna har tillträtt, dock längst till och med den 31 mars 2027.

ledamot eller ersättare i nämnden som har utsetts med tillämpning av äldre föreskrifter och vars förordnande fortfarande gäller får kvarstå i samma befattning till dess de nya ledamöterna och ersättarna har tillträtt, dock längst till och med den 31 mars 2027.

5.

Ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsen ska utses så fort som möjligt efter *lagens* ikraftträdande. Den första gången ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsen utses ska tre ledamöter förordnas för en tid om sex år, tre ledamöter för en tid om fem år och tre ledamöter för en tid om fyra år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder. Till dess ledamöterna och ersättarna har tillträtt äger äldre föreskrifter om vem som utövar myndighetens ledning fortsatt giltighet, dock längst till och med den 31 mars 2027.

Ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsen ska utses så fort som möjligt efter ikraftträdande enligt punkt 2. Den första gången ledamöter och ersättare i Domstolsstyrelsen utses ska tre ledamöter förordnas för en tid om sex år, tre ledamöter för en tid om fem år och tre ledamöter för en tid om fyra år. Ersättarna ska förordnas för motsvarande perioder. Till dess ledamöterna och ersättarna har tillträtt äger äldre föreskrifter om vem som utövar myndighetens ledning fortsatt giltighet, dock längst till och med den 31 mars 2027.

6.

Ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden ska utses så fort som möjligt efter ikraftträdande enligt punkt 2. Den första gången ledamöter och ersättare i Domaransvarsnämnden utses ska två ledamöter utses för en tid om fyra år, två ledamöter för en tid om tre år och en ledamot för en tid om två år. Ersättarna ska utses för motsvarande perioder.

7.

Föreskrifterna i 7 kap. gäller också anställningar som pågår vid ikraftträdandet, om inget annat uttryckligen anges.

8.

Villkor i ett avtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande och som innebär en skyldighet att avgå vid en ålder som är högre än den som

anges i 7 kap. 1 § är fortfarande tillämpliga på pågående anställningsförhållanden som omfattas av avtalet. För andra ordinarie domare än justitieråd upphör anställningen på grund av ålder först när tiden för avgångsskyldighet enligt ett sådant avtal har inträtt.

9.

En ordinarie domares ansökan om att få vara kvar i anställningen efter uppnådd ålder för avgångsskyldighet som före ikraftträdandet har överlämnats till regeringen av Domstolsverket handläggs enligt äldre föreskrifter.

10.

Kollektivavtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande gäller i fråga om lön och andra anställningsförmåner under avstängning, om avstängningen har beslutats före ikraftträdandet.

11.

Det som anges i 7 kap. 6 § andra stycket 4 gäller inte för ordinarie domare som är anställda som justitieråd före ikraftträdandet.

12.

Ärenden som inleds i Domaransvarsnämnden ska prövas enligt föreskrifterna i denna lag även om ärendet avser omständigheter som har inträffat före lagens ikraftträdande. Avsättning får dock grundas på enbart omständigheter som har inträffat före ikraftträdandet endast om riksdagens ombudsman har gjort en framställan hos Domaransvarsnämnden inom sex månader från det att den åberopade omständigheten inträffat, arbetsgivaren har känt till omständigheten mindre än två månader innan anmälan enligt 8 kap. 7 §

gjordes, eller det finns synnerliga skäl. Bilaga 5

13.

Domaransvarsnämndens prövning enligt 8 kap. 2 § avser endast tillämpningen av 7 kap. 19 §.

14.

I mål eller ärenden som rör ordinarie domare och som har inletts hos Statens ansvarsnämnd före ikraftträdandet ska lagen (1994:260) om offentlig anställning och lagen (1994:261) om fullmaktsanställning i dess lydelse före den 1 april 2027 tillämpas. Bestämmelserna i 21 § lagen om offentlig anställning i dess lydelse efter den 31 mars 2027 ska dock tillämpas också i sådana ärenden.

15.

I mål eller ärenden som rör entledigande av ordinarie domare och som har inletts före ikraftträdandet ska lagen (1994:261) om fullmaktsanställning i dess lydelse före den 1 april 2027 tillämpas. Handläggningen hos arbetsgivaren sker enligt äldre föreskrifter.

16.

Ärenden om förflyttning av ordinarie domare som vid ikraftträdandet handläggs av regeringen ska lämnas över till Domstolsstyrelsen. För domstolsprövning av regeringens beslut i fråga om förflyttning gäller äldre föreskrifter.

17.

Ärenden som rör skyldighet för ordinarie domare att upphöra med en förtroendeskadlig bisyssla och som pågår vid ikraftträdandet ska lämnas över till Domstolsstyrelsen. Avser ärendet skyldighet för en ordinarie domare att inte åta sig en

Förslag till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §¹

Denna lag tillämpas inte på

1. mål som enligt lag får upptas endast av en viss tingsrätt eller som ska handläggas av en tingsrätt i en annan sammansättning än som anges i rättegångsbalken,

2. mål som ska handläggas av tingsrätt med tillämpning av konkurslagen (1987:672) eller lagen (2022:964) om företagsrekonstruktion,

3. mål om skadestånd i anledning av brott, om talan förs i samband med åtal för brottet,

4. mål om ersättning för yrkesskada, när tvisten inte rör kollektivavtals rätta innebörd,

5. mål som avses i 1 kap. 4 § 1 och 3 lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar, och

6. mål som avses i artikel 81 i rådets förordning (EG) nr 6/2002 om gemenskapsformgivning och artikel 124 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1001 om EU-varumärken.

Lagen ska inte tillämpas på mål som rör arbetstagare som avses i 1 § lagen (1994:260) om offentlig anställning, när tvisten gäller

1. fråga som rör anställning av arbetstagare utan att enbart avse tvist om kollektivavtal,

2. tjänstgöringsskyldighet för ordinarie domare enligt *lagen (1994:261) om fullmaktsanställning.*

2. tjänstgöringsskyldighet för ordinarie domare enligt *lagen (2026:00) om domstolar och domare.*

Lagen ska inte heller tillämpas på andra mål som rör arbetstagare hos arbetsgivare med offentlig ställning, när tvisten gäller en fråga som är reglerad i lag eller annan författning och det i samma författning föreskrivs att beslut i frågan får överklagas till regeringen, en förvaltningsdomstol eller en förvaltningsmyndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

¹ Senaste lydelse 2022:973.

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:260) om offentlig anställning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:260) om offentlig anställning

dels att 1, 3, 7 d, 21 och 34 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 7 e §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I denna lag finns särskilda föreskrifter om arbetstagare hos

1. riksdagen och dess myndigheter,
2. myndigheterna under regeringen.

Särskilda föreskrifter om arbetstagare som avses i första stycket 2 finns också i lagen (1994:261) om *fullmaktsanställning*.

Särskilda föreskrifter om arbetstagare som avses i första stycket 2 finns också i *lagen (2026:00) om domstolar och domare och i lagen (1994:261) om vissa fullmaktsanställningar*.

3 §²

Lagen gäller inte

1. statsråden,
2. riksdagens ombudsmän,
3. riksrevisorn, riksrevisionsdirektören och tillförordnad riksrevisor,
4. arbetstagare som är lokalanställda av svenska staten utomlands och som inte är svenska medborgare,
5. arbetstagare som är anställda med särskilt anställningsstöd, i skyddat arbete eller med lönebidrag för utveckling i anställning.

För justitiekanslern *och justitieråden* gäller bara 4 § om bedömningsgrunder vid anställning, 7–7 d §§ om bisysslor, 23–29 §§ om arbetskonflikter, 38 § om interimistiskt beslut och 42 § andra stycket om vissa undantag från lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

För justitiekanslern gäller bara 4 § om bedömningsgrunder vid anställning, 7–7 d §§ om bisysslor, 23–29 §§ om arbetskonflikter, 38 § om interimistiskt beslut och 42 § andra stycket om vissa undantag från lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

För justitieråden gäller bara 4 § om bedömningsgrunder vid anställning och 23–29 §§ om arbetskonflikter.

¹ Senaste lydelse 2004:833.

² Senaste lydelse 2020:107.

7 d §³

Ordinarie domare och chefer för myndigheter som lyder omedelbart under regeringen *skall* på eget initiativ till arbetsgivaren anmäla vilka typer av bisysslor de har.

Chefer för myndigheter som lyder omedelbart under regeringen *ska* på eget initiativ till arbetsgivaren anmäla vilka typer av bisysslor de har. *För domstolschefer gäller i stället vad som föreskrivs i 7 kap. 11 § lagen (2026:00) om domstolar och domare.*

7 e §

För ordinarie domare gäller i stället för vad som föreskrivs om förtroendeskadliga bisysslor i lagen bestämmelserna i 7 kap. 8–12 §§ och 8 kap. 4 och 6 §§ lagen (2026:00) om domstolar och domare.

21 §⁴

Föreskrifterna i 14–19 §§ gäller inte

1. dem som kan meddelas disciplinpåföljd enligt lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m., för förseelser som omfattas av den lagen,

2. hälso- och sjukvårdspersonal, som i sin yrkesutövning står under Inspektionen för vård och omsorgs tillsyn, för förseelser i denna yrkesutövning som ska prövas av inspektionen eller Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd,

3. djurhälsopersonal för förseelser i yrkesutövningen som ska prövas av Ansvarsnämnden för djurens hälso- och sjukvård.

3. djurhälsopersonal för förseelser i yrkesutövningen som ska prövas av Ansvarsnämnden för djurens hälso- och sjukvård, *eller*
4. *ordinarie domare.*

34 §⁵

Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan och avskedande, när det gäller

1. arbetstagare som är anställda genom beslut av regeringen,

2. arbetstagare som utan att vara anställda genom beslut av regeringen har en verksledande eller därmed jämförlig ställning.

Regeringen får föreskriva att nämnden *skall* besluta i sådana frågor också när det gäller andra arbetstagare.

Regeringen får föreskriva att nämnden *ska* besluta i sådana frågor också när det gäller andra arbetstagare.

³ Senaste lydelse 2004:833.

⁴ Senaste lydelse 2012:941.

⁵ Senaste lydelse 2003:297.

*Vad som sägs i första och andra
styckena gäller inte ordinarie
domare.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:261) om fullmaktsanställning¹

dels att 7 § första stycket andra meningen, 8 § andra stycket, 14 §, 17 § andra stycket och 19 § ska upphöra att gälla,

dels att rubriken till lagen samt 1 §, 3 och 15 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om fullmaktsanställning

Lag om vissa fullmaktsanställningar

1 §

Denna lag innehåller föreskrifter om sådana arbetstagare hos myndigheter under regeringen som är anställda med fullmakt.

Denna lag innehåller föreskrifter om sådana arbetstagare hos myndigheter under regeringen som är anställda med fullmakt *och som inte är ordinarie domare.*

Bestämmelser om ordinarie domare finns i lagen (2026:00) om domstolar och domare.

Om någon föreskrift i denna lag avviker från lagen (1994:260) om offentlig anställning, *skall* den föreskriften gälla.

Om någon föreskrift i denna lag avviker från lagen (1994:260) om offentlig anställning, *ska* den föreskriften gälla.

3 §²

En ordinarie domare ska anställas med fullmakt. I 1 § lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare anges vilka domaranställningar som är ordinarie.

Regeringen bestämmer vilka arbetstagare *i övrigt* som ska anställas med fullmakt.

Regeringen bestämmer vilka *andra* arbetstagare *än ordinarie domare* som ska anställas med fullmakt.

15 §³

Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om avskedande, avstängning och läkarundersökning *när det*

Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om avskedande, avstängning och läkarundersökning *för sådana*

¹ Senaste lydelse av

14 § 2009:818

17 § 2010:1493

19 § 2010:1415.

² Senaste lydelse 2010:1493. Ändringen innebär bl.a. att första stycket tas bort.

³ Senaste lydelse 2010:1493.

Bilaga 5

gäller ordinarie domare samt arbetstagare som regeringen
andra arbetstagare som regeringen bestämmer.
bestämmer.

Första stycket gäller inte Första stycket gäller inte
justitiekanslern *och justitieråd.* justitiekanslern.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 36 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 40 kap. 7 g §, och att det närmast före 40 kap. 7 g § ska införas en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

4 §¹

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider avsevärd skada eller betydande men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. mål om kollektivavtal, och

2. mål om tillämpningen av

– lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,

– lagen (1982:80) om anställningsskydd,

– 6 kap. 7–12 §§ skollagen (2010:800),

– 31–33 §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning,

– 4–11 §§ lagen (1994:261) om *fullmaktsanställning*,

– 4–11 §§ lagen (1994:261) om *vissa fullmaktsanställningar*,

– 7 kap. 1 § *andra och tredje styckena*, 2 §, 7 § *första stycket*

samt 15, 16 och 18–21 §§ lagen (2026:00) om domstolar och domare,

– 16, 16 a och 17 §§ föräldraledighetslagen (1995:584),

– 3–7 §§ lagen (2002:293) om förbud mot diskriminering av tidsarbetande arbetstagare och arbetstagare med tidsbegränsad anställning,

– 2 och 5 kap. diskrimineringslagen (2008:567),

– 6 a kap. lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism,

– lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden,

– 9 och 10 §§ lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård, eller

– 3 och 4 §§ lagen (1998:209) om rätt till ledighet av trängande familjeskäl. För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

¹ Senaste lydelse 2022:1297.

40 kap.

Domaransvarsnämnden

7 g §

Sekretess gäller hos Domaransvarsnämnden för dels uppgift om en enskilds hälsotillstånd, dels sådan uppgift om en enskilds personliga förhållanden som hänför sig till ärende om förflyttning, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

Sekretessen gäller inte beslut.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO)

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO)

*dels att 28, 39 och 40 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 28 a §, av följande lydelse.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 §

En ombudsman har enligt föreskrifter i regeringsformen befogenhet att väcka åtal mot en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen, väcka talan om att skilja eller avstänga en sådan ledamot från anställningen och väcka talan om att en sådan ledamot ska vara skyldig att genomgå en läkarundersökning.

En ombudsman har enligt föreskrifter i lagen (2026:00) om domstolar och domare befogenhet att väcka talan om

- 1. att arbetsgivaren får hålla inne lön eller andra anställningsförmåner under ett justitieråds avstängning,*
- 2. tillåtlighet av ofrivillig förflyttning av ett justitieråd, och*
- 3. att avstängningen av ett justitieråd ska upphävas.*

28 a §

En ombudsman har enligt föreskrifter i lagen (2026:00) om domstolar och domare befogenhet att

- 1. begära att Domaransvarsnämnden beslutar om att en ordinarie domare ska skiljas från anställningen, stängas av från arbetet, eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning, och*
- 2. begära att nämnden beslutar att upphäva avstängningen av en ordinarie domare.*

39 §

En ombudsman får uppdra åt någon annan att leda en förundersökning som ombudsmannen har beslutat och att väcka och utföra åtal som ombudsmannen har beslutat, om inte åtgärden avser en ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen.

Beslut att överklaga en dom eller ett beslut till högre rätt får inte fattas av någon annan än en ombudsman.

I fall som avses i 25 § får en ombudsman förordna en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att föra talan på ombudsmannens vägnar.

I fall som avses i 25 *eller* 28 a § får en ombudsman förordna en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att föra talan på ombudsmannens vägnar.

40 §

En ombudsman får delegera till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att på ombudsmannens vägnar dels genomföra en inspektion, dels fatta beslut i ärenden som väckts genom klagomål. Ett sådant delegeringsbeslut får inte innefatta rätt att

En ombudsman får delegera till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att på ombudsmannens vägnar dels genomföra en inspektion, dels fatta beslut i ärenden som väckts genom klagomål *eller genom anmälan från domstol enligt 8 kap. 7 § lagen (2026:00) om domstolar och domare*. Ett sådant delegeringsbeslut får inte innefatta rätt att

1. göra en framställning enligt 13 §,
2. göra ett uttalande enligt 20 §,
3. vidta en åtgärd mot en befattningshavare enligt 21, 22 eller 23 §,

4. framställa en begäran enligt 8 kap. 1 § lagen (2026:00) om domstolar och domare,

4. överlämna ett ärende till en annan myndighet enligt 35 §, eller

5. överlämna ett ärende till en annan myndighet enligt 35 §, eller

5. fatta beslut i ett ärende som avgörs efter att ett skriftligt yttrande eller skriftliga upplysningar har inhämtats från en berörd myndighet eller tjänsteman.

6. fatta beslut i ett ärende som avgörs efter att ett skriftligt yttrande eller skriftliga upplysningar har inhämtats från en berörd myndighet eller tjänsteman.

En ombudsman får delegera till en tjänsteman vid ombudsmannaexpeditionen att vidta de handläggningsåtgärder som behövs i ärenden.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i rättegångsbalken Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 2 § rättegångsbalken (1942:740) i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

4 kap.

2 §

I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 1 kap. 2 §, 2 kap. 3 § och 3 kap. 4 §.

I 6 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 1 kap. 2 §, 2 kap. 3 § och 3 kap. 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 28 a § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

28 a §

I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 3, 4, 10 och 15 §§.

I 6 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av sådana domare som avses i 3, 4, 10 och 15 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 3 och 6 §§ lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

3 §

Hyresråd är ordförande i arrendenämnd. Ett av hyresråden i arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I annan arrendenämnd är lagmannen i tingsrätten på samma ort som arrendenämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska 4 kap. lagen om domstolar och domare tillämpas. Bestämmelsen i 4 kap. 7 § i den lagen ska dock inte tillämpas. För varje arrendenämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för arrendenämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska 6 kap. lagen om domstolar och domare tillämpas. Bestämmelsen i 6 kap. 1 § i den lagen ska dock inte tillämpas. För varje arrendenämnd förordnar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämpligt antal andra ledamöter.

Innan annan ledamot än ordförande förordnas, ska sådan riksorganisation av jordägare eller arrendatorer som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga om ges tillfälle att avge förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med iakttagande av vad som sägs i 2 § första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

6 §

Hyresråd är ordförande i hyresnämnd. Ett av hyresråden i hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö ska vara chef för nämnden. I annan hyresnämnd är lagmannen i tingsrätten på samma ort som hyresnämnden chef för nämnden.

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska 4 kap. lagen om domstolar och domare tillämpas. Bestämmelsen i 4 kap. 7 § i den lagen ska dock inte tillämpas. För varje hyresnämnd förordnar regeringen eller den

Regeringen utnämner hyresråd tillika chef för hyresnämnden i Stockholm, Göteborg respektive Malmö samt övriga hyresråd. Vid utnämning av dessa ska 6 kap. lagen om domstolar och domare tillämpas. Bestämmelsen i 6 kap. 1 § i den lagen ska dock inte tillämpas. För varje hyresnämnd förordnar regeringen eller den

myndighet som regeringen myndighet som regeringen
bestämmer lämpligt antal andra bestämmer lämpligt antal andra
ledamöter. ledamöter.

Innan annan ledamot än ordförande förordnas, ska sådan riks-
organisation av fastighetsägare, hyresgäster, bostadsrättshavare eller
näringsidkare som med hänsyn till medlemsantal, verksamhet och övriga
omständigheter kan anses väl företräda den intressegrupp som det är fråga
om ges tillfälle att avge förslag.

Till tjänstgöring i nämnden ska, med iakttagande av vad som sägs i 5 §
första stycket, de ledamöter kallas som med hänsyn till ärendets
beskaffenhet och övriga förhållanden bedöms lämpligast.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Arbetsdomstolen består av högst fyra ordförande, högst fyra vice ordförande samt sju andra ledamöter. En av ordförandena ska vara chef för domstolen.

Ledamot ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Innan en ledamot börjar tjänstgöra i Arbetsdomstolen, ska han eller hon ha avlagt domared.

För annan ledamot än ordförande ska det finnas högst tre ersättare. Det som sägs i denna lag om ledamot gäller även ersättare, om inte annat särskilt anges.

I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande tillika chef och övriga ordförande i domstolen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för tre år.

I 6 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande tillika chef och övriga ordförande i domstolen. Övriga ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för tre år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (1975:1339) om Justitiekanslerns tillsyn

Härigenom föreskrivs att 2 och 9 §§ lagen (1975:1339) om Justitiekanslerns tillsyn i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

2 §

Statliga myndigheter samt anställda, uppdragstagare och andra som är knutna till sådana myndigheter står under justitiekanslerns tillsyn i den utsträckning regeringen bestämmer.

Justitiekanslerns tillsyn ska dock inte kunna omfatta

1. regeringen eller statsråd,
 2. riksdagens myndigheter eller anställda och uppdragstagare vid riksdagens myndigheter,
 3. domstolar, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden eller ordinarie domare samt andra anställda och uppdragstagare vid dessa domstolar och myndigheter.
3. domstolar, Domstolsstyrelsen, Domarnämnden, *Domaransvarsnämnden* eller ordinarie domare samt andra anställda och uppdragstagare vid dessa domstolar och myndigheter.

9 §

Justitiekanslern har rätt att få tillgång till förvaltningsmyndigheters protokoll och handlingar.

Första stycket gäller inte Domstolsstyrelsen och Domarnämnden. Första stycket gäller inte Domstolsstyrelsen, Domarnämnden och *Domaransvarsnämnden*.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (2009:966) om Försvarsunderrättsedomstol Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2009:966) om Försvarsunderrättsedomstol i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

2 §

Försvarsunderrättsedomstolen består av en ordförande, en eller högst två vice ordförande samt minst två och högst sex särskilda ledamöter.

Ledamöterna ska vara svenska medborgare och får inte vara underåriga eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Innan en ledamot börjar tjänstgöra i domstolen, ska han eller hon ha avlagt domared.

I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande i domstolen. Vice ordförande och särskilda ledamöter förordnas av regeringen för fyra år.

I 6 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av ordförande i domstolen. Vice ordförande och särskilda ledamöter förordnas av regeringen för fyra år.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av tekniska råd. I 6 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av tekniska råd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anställer vikarier för tekniska råd och förordnar de särskilda ledamöterna i mark- och miljödomstol. Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig, i konkurs eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utser vilka av de lagfarna domarna i tingsrätt och Svea hovrätt som ska tjänstgöra i mark- och miljödomstol respektive Mark- och miljööverdomstolen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

4 §

I 4 kap. 2–5 §§ lagen om domstolar och domare finns det bestämmelser om nämndens sammansättning samt om formerna för att utse ledamöter och ersättare i nämnden.

I 4 kap. 2–6 §§ lagen om domstolar och domare finns det bestämmelser om nämndens sammansättning samt om formerna för att utse ledamöter och ersättare i nämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2014:414) om nomineringar till Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

2 §

Ärenden enligt 1 § ska beredas enligt 4 kap. lagen om domstolar och domare.

Bestämmelserna i 4 kap. 7 och 10 §§ i den lagen ska dock inte tillämpas.

Ärenden enligt 1 § ska beredas enligt 6 kap. lagen om domstolar och domare.

Bestämmelserna i 6 kap. 1 och 4 §§ i den lagen ska dock inte tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förslag till lag om ändring i lagen (2026:00) om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar i stället för lydelsen enligt SOU 2023:12 *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende* ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2023:12

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

I 4 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av patentråd. I 6 kap. lagen om domstolar och domare finns bestämmelser om utnämning av patentråd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer anställer vikarier för patentråd samt förordnar tekniska och ekonomiska experter i Patent- och marknadsdomstolen och Patent- och marknadsöverdomstolen.

Tekniska och ekonomiska experter förordnas för viss tid. Om det medan en teknisk eller ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet eller ärendet. Den som ska tjänstgöra som teknisk eller ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig, i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2027.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende (SOU 2025:56) lämnats av Akavia, Arbetsdomstolen, Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Centrum för rättvisa, Diskrimineringsombudsmannen, Domarnämnden, Domstolsverket, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Försvarsunderrättsedomstolen, Förvaltningsrätten i Falun, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Linköping, Förvaltningsrätten i Luleå, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Umeå, Gotlands tingsrätt, Gällivare tingsrätt, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Nedre Norrland, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Övre Norrland, Hyres- och arrendenämnden i Stockholm, Hässleholms tingsrätt, Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Justitiekanslern, Kammarkollegiet, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Jönköping, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall, Landsorganisationen i Sverige (LO), Lunds tingsrätt, Lunds universitet, Pensionsmyndigheten, Riksdagens ombudsmän, Rättshjälpsmyndigheten, Saco-S Domstol, Statens ansvarsnämnd, Statens tjänstepensionsverk, Statskontoret, Stockholms tingsrätt, Statens Servicecenter, Stockholms universitet, Svea hovrätt, Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Svenska ILO-kommittén, Svenska Institutet för Europapolitiska studier, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation (Saco), Sveriges Domareförbund, Södertörns tingsrätt, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Uppsala universitet, Värmlands tingsrätt, Åklagarmyndigheten och Östersunds tingsrätt.

Yttrande har också inkommit från DHR – Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet.

Riksrevisionen och Regelrådet har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Civil Right Defenders, Seko, Service- och kommunikationsfacket och OFR/S, P,O – Offentliganställdas förhandlingsråd.